Anders Thunberg (red)

Strejken

Anders Thunberg (red.), samt Ulla Lundström, Jan Sandegren, Berit Sjöberg.
Andra medverkande: Sven Andersson, Håkan Göransson, Gösta Hultén, Kaj Lidén.

Tema-serien. Uddevalla 1970

Innehåll

‘Vi har varit alldeles för jävla snälla alltför länge ...’ 1
Hur 135:an kom till 6
Den tändande gnistan 9
Kiruna ansluter sig 13
Torsdag: Strejk i Malmberget 20
‘Den stora konspirationen’ 21
Förbundet gör upp 30
Stockholmsöverenskommelsen 35
Striden om paragraferna 45
Öppna förhandlingar 54
Samarbetsmännen träder fram 58
Strejkvågen 66
VD anländer 80
Att söndra och härska 87
Enighet ger styrka 99
Kraven 101
Myten om den solidariska lönepolitiken 129
Kollektivavtalslagen 134
Röster 140
Appendix 153
Lästips 181

‘Jag tvekar inte att säga att Sara Lidmans Gruva är alls icke representativ för förhållandena oppe i LKAB ... när jag säger ... att jag vet det, så är det därför att jag haft möjligheter att personligen tala med folk, kommunalfolk och direktanställda, på de här platserna och de har varit ganska indignerade över den presentation av sin arbetsplats som här alldeles oförhappandes har ramlat över dem ...’

Finansminister Gunnar Sträng på Arosmässan 8.11.69.

‘Ett par tusen arbetare deltog i mötet och när klubban efter två timmars diskussioner föll, så hade man bestämt sig för att strejken skulle bli total.

– – –

Spontana applåder gav man författarinnan Sara Lidman som för TV 2:s räkning hade åkt upp till Kiruna. Vi är skyldiga Sara Lidman mycken tack, förklarade ordföranden vid mötet Harry Holmlund. Både Gunnar Sträng och Sara Lidman företräder arbetarna, men medan Sträng talar till arbetarna, så talar Sara Lidman med arbetarna ...’

Kvällseko 11.12.69.

‘Vi har varit alldeles för jävla snälla alltför länge ...’

Tisdagen den 9 december 1969. Snön yrde. Det var 25 grader kallt i Svappavaara. Det lilla gruvsamhället 140 kilometer norr om polcirkeln låg i mörker. Leveäniemigruvan – det statliga LKAB:s nyaste tillskott och världens högeffektivaste dagbrottsgruva väntade på att morgonskiftet skulle gå på klockan 6.00.

På ena sidan landsvägen – ett sovande nybyggarsamhälle utslängt mitt i den lappländska ödemarken. På andra sidan – gulröda natriumkarbidlampor från ett inhägnat gruvområde.

Det var här strejken började. Den strejk som skulle bli unik i svensk efterkrigshistoria. Och först efter 57 dagar var avblåst. Det var här 35 gruvarbetare spontant satte sig.

Alla hade stämplat in, bytt om och gått ut i truckverkstan. Man kom inte längre. När klockan blev sex satt borrarna, laddarna, kranskötarna och truckförarna kvar. I sittstrejk.

Börje Jakobsson, 32 år, och truckförare var en av de 35 som satte sig:

– Ingen hade pratat om strejk, men det låg liksom i luften. Kompisen och jag, vi prata om fiske och lite av varje när vi gick den vanliga vägen upp till gruvan. Det var strax före halv sex. Vi gick in i manskapshuset och tog på oss hjälmarna och arbetskläderna – precis som vanligt. Sen gick vi ut i truckverkstan och stämpla in. Där satt väl en tjuge gubbar och resonera. Gubbarna var förbannade. Dan innan hade vi fått reda på hur mycket vi skulle få på det nya avtalet. Fler och fler droppade in och alla var lika förbannade. Vi hade blivit lovade lönhöjning och nu hade vi blivit lurade igen. ‘Vi har varit alldeles för jävla snälla alltför länge’, sa nån, ‘nu måste vi göra nåt för att öppna ögona på dom. Så här kan vi ju inte ha det längre’.

Det var som en bubbla av missnöje som blev så stor att den plötsligt sprack. Klockan blev sex, men det var ingen av oss som gjorde en ansats att resa sej. Vi bara satt kvar och vänta på att nåt skulle hända. Gustav Johansson, basen över truckarna kom först. ‘Vad håller ni på med’, sa han. ‘Vi sitter här’, sa vi. ‘Det är sittstrejk, ingenting annat’.

Vi hade vissa krav som vi resonerat om tidigare. Det var ackordet: Vi ville ha upp tonpriset och sen ville vi ha en våg för att väga gråberget med, innan vi körde ut det på tippen ... Vi ville veta precis vikten på berget som vi körde ut. Vi hade tryckt på om vågen tidigare. För vi misstänker att vi hade fått för lite för lassen. Vi kör ut en massa gratiston åt LKAB som vi aldrig får betalt för. Salvorna mäts. Men det är inte rättvist för det är malmblandat berg. Och det är tyngre berg än dom räknat upp.

Vi sa till förman att vi skulle ha bättre betalt. Det här gick ju inte. Innan dess tänkte vi inte gå tillbaks och jobba. Förman sa inget. Han gick därifrån. Han gick väl och ringde till driftingenjörn antagligen. För han dök upp vid sjutiden. Ingenjörn ville att fyra av oss skulle komma upp på kontoret. ‘Gå ni’, sa gubbarna till nåra av oss som var från Svappa ... Dom flesta i laget var ju från byarna och där är man ju inte så språksam. Man är lite blygare där. Så man tyckte väl att vi från Svappa kunde språka med ledningen.

Vi gick upp till honom. ‘Vad håller ni på med’, sa han. ‘Det är sittstrejk. Vi har våra krav’, sa vi och så lämna vi över våra tre krav. Ingenjörn tyckte att vi begärde på tok för mycket. Han kunde inte göra nåt åt det där sa han, utan var tvungen kontakta överingenjörn.

Vi gick ner till truckverkstan igen. Grabbarna satt där och vänta för att höra vad dom sagt på kontoret. Vi berätta att inget hänt och sen fortsatte vi resonera om kraven igen.

Ingenjörn ringde upp överingenjörn. Och så kom han. Maleniemi, som är högsta chef i Leveäniemigruvan. Klockan var väl en halv åtta när han kom in till oss på truckverkstan. Två

av oss gick fram och resonera med honom. ‘Vad håller ni på med här’, sa han. ‘Vi sitter’, sa vi, ‘och vi ska ha våra krav igenom innan vi går tillbaka till jobbet’. Han vart arg på mej, men jag sa att det var bäst att han lugna ner sej. Det skulle gå mycket smidigare och lättare om vi resonerade på ett vänskapligt plan, än om vi blev förbannade på varann. Då lugna han ner sej och sa att han skulle gå och ringa till disponenten.

‘Gå du och ring till Göransson’, sa jag, ‘så sitter vi kvar här och väntar på besked’. Det var inte min mening att stöta honom på någe sätt, men han blev arg igen. Det var väl det att han liksom tog det som om jag gav honom order. ‘Du ska inte komma här och säga att jag ska gå och ringa’, sa han. Det är klart, jag är en arbetare och han är chef för hela Leveäniemigruvan. Han tyckte väl att det nästan var ... hur ska man säga ... jäkligt att liksom ta order av en arbetare. En chef som hade tänkt efter hade förstått att det inte stod rätt till när vi satte oss. Då hade kanske utvecklingen blivit annorlunda ...

Maleniemi gick upp och ringde till Göransson. Vid åttatiden blev vi fyra uppkallade till kontoret igen. Då fick vi höra att Göransson var på centrala förhandlingar i Stockholm om pensionsfrågan. Han lät meddela oss att det blev inga förhandlingar förrän vi återupptog arbetet.

Vi knallade ner till grabbarna i verkstan igen och berätta vad dispen sagt. ‘Vi sitter kvar’, sa grabbarna. ‘Vi reser oss inte förrän vi fått en uppgörelse’.

Vi satt där och drack kaffe. I termosen gick det fyra koppar och när den var tom, fanns det en del som hade pannor som vi kokade nytt kaffe i. Jag tror aldrig jag druckit så mycket kaffe som den dan. Vi gick omkring där i truckverkstan och resonera med varann. Folk som aldrig hade pratat med varann tidigare resonerade nu om allt möjligt. Vi var som en enda man allihop. Gruvan låg tyst utanför. Det hördes inte ett knäpp.

Förmännen arbetade som vanligt. Körde där utanför med bilen sin. Ibland var dom inne och titta om vi fortfarande satt. Sen gick dom fort ut igen.

Fackföreningsgrabbarna sprang mellan kontoret och truckverkstan och rapportera vad ingenjörerna och dom sagt. ‘Det är bättre att ni jobbar. Det blir inget resultat av att sitta och strejka så här’, sa dom. Dom hade liksom fått order att försöka få oss att arbeta. Men gubbarna blev förbannade, så det var ingen som lyssnade på dom.

Då förstod vi inte att den här strejken skulle få en sådan spridning. Man tänkte i första hand på Svappa-gruvan. Det kändes lite nervöst ... Strax före första rasten satte sej också underhållet. Sen kom rapport efter rapport under dagens lopp. Verken har stannat, krossarna har stannat, kulsinter har stannat. Då kände vi att vi gjort rätt. Rätt fast det var fel. Vi var starka.

Första rasten tolv i tie gick vi och åt precis som vanligt. Sedan hände inte så mycket mer den dan. Kulsinterverket var dom enda som körde. När dom kom och sa att dom ville sympati-strejka med oss sa vi: ‘Kör slut på banden först. Maskinerna får inte förstöras. Allt måste vara helt när arbetet kommer igång igen.’ Så dom körde slut och solidarisera sej med den andra strejkdan i stället.

Fjorton och förtitvå stämpla vi ut. När nya skiftet kom på sa vi: ‘Nu har vi suttit hela dan, sen gör ni som ni vill. Vi vill inte påverka er.’ ‘Inte går vi och arbetar’, sa dom. ‘Vi har ju diskuterat dom där priserna också’. Så dom gick in och klädde om och fortsatte strejken.

Första kvällen var det lite spänning när man kom hem. Jag lyssnade ibland vid fönstret om maskinerna gick i gruvan. Men allt var tyst.

Onsdan: Truckförare Börje Jacobsson fortsätter att berätta för bandspelaren:

– När vi kom till jobbet på onsdan satt vi oss som vanligt igen. Nu var uppslutningen total. Basen kom in och titta på oss. När han såg att vi satt igen räkna han bara igenom alla och titta vilka som var borta. Sen gick han. Efter några timmar kom ombuden. Rehnqvist och Lindström som dom heter.[1] Rehnqvist hotade oss. Han sa att dom skulle permittera verken här och sätta hela Svappavaaragruvan i malpåse om vi inte avbröt strejken. Då blev det hårdare tag. Grabbarna blev förbannade. Sa åt Rehnqvist: 'Dom får göra vad dom vill med den här gruvan. Vi går inte tillbaka förrän vi fått vårt kravpapper godkänt. Sätter dom den Mr gruvan i malpåse flyttar vi söderut'. Då gick dom.

Efter rasten kom Rehnqvist tillbaks. Han började med detsamma köra med det där om permitteringar igen. Då sa jag åt honom att hade han inget nytt att komma med var det lika bra att han gick därifrån. Grabbarna var redan förbannade och blev bara mer uppretade. Då vart han precis tvärtom och börja surra om att 'vi ska nog ordna den här strejken'. Han svängde helt. Det var nog tur det, för annars hade det kanske hänt att det blivit våldsamheter. Han kände nog att han var bortgjord när han gick för han kom aldrig mer tillbaka.

Sen blev det tyst igen. Nån hade transistorradio med sej. Runt den satt alla och vänta på att höra om dom skulle säga nåt på nyheterna. När dom meddela att dom satt sig i verkstan i Kiruna jubla grabbarna. Det hade vi aldrig räknat med. Det här var nåt helt spontant. Vi hade aldrig haft nåt samband med Kiruna.

Jag har funderat på hur Kiruna fick reda på att vi satt oss. Kanske var det en av grabbarna som körde dynamit till oss som körde tillbaka till Kiruna när han inte fick det avlastat. På så sätt kanske dom fick reda på hur det var ställt. Att Malmberget skulle sätta sej dan därpå hade vi heller aldrig drömt om.

Morgonen därpå dök Göransson, kirunadispen, upp. Jag hade haft lite kontakt med eftermiddagsskiftet på morgonen och visste att han varit hos dom dan innan. Grabbarna var lite spända. Förväntansfulla. Män ville ju höra vad han hade att säga. Som disponent i förvaltningen.

Vi samlades i gummiverkstan allihop. Det var mest gott om plats där. Vi var väl ett hundratal tror jag ... Jag har aldrig sett disponenten så spak. Enbart rösten – man hörde inte vad han sa. Han viskade. Och så hade han huvudet neråt hela tiden. Det var precis som om han skämdes. Han sparkade på en bricka på golvet kommer jag ihåg. Vi fick gå i en ring runt honom för att höra vad han sa. Han tog fram allt prat om dom här förhandlingarna. Hur dom är och hur dom går till och hur insatt han var. Då sa jag åt honom att om han var så insatt i förhandlingar skulle LKAB aldrig gjort upp dom där priserna. Hur kan man göra upp såna ackord sa jag, där man bara får tjäna ett visst antal kronor i timmen. Och när ackorden går för bra skär man bara ner. Det har vi varit med om flera gånger. Det måste vara nåt liknande diktatur. Vi har inget att säga till om. Varken avdelningen eller vi. De höga levnadskostnaderna här i Svappavaara har ingen tänkt på ... Hur dyrt det är att bo här och att vi inte klarar oss på den här förtjänsten ... Vad kan man göra mer än strejka?

'Du kan ta mitt egnahem och bosätta dej här med min lön', sa jag till disponenten, 'så får vi se hur länge du pallar för det' ... Han svara inget på det. Sen stack han därifrån lite huxflux. Han såg väl att han inte kunde försvara sej.

Röster från facket

Mogens Bögh är vice ordförande i Avd 135 i Svappavaara. Morgonen när strejken bröt ut var han på väg hem. Hade fått fel på bilen och gick till fots i kylan ner till samhället.

[1] Karl-Erik Rehnqvist, ombudsman i avdelning 12 i Kiruna och Lars Lindström, ordförande i avdelning 135 i Svappavaara.

– Jag tänkte inte så mycket på att det var tyst uppe i gruvan. Det händer ju inte så sällan att kompressorerna inte funkar. Att man hade satt sej ...? Det fick jag först veta när jag vaknade på eftermiddan.

För fackföreningsstyrelsen gick det snabbt att bestämma sig. Mogens Bögh:

– Vi kunde bara inte solidarisera oss. Det skulle ju ha inneburit att alla, avdelningen, förbundet och LO, skulle ha kunnat få sina kassor tömda. Om bolaget hade gått till domstol ...

Men tillägger Mogens Bögh:

– Hade jag inte varit bunden av föråldrade paragrafer och regler så hade jag nog själv också anslutit mej från första dan. Att strejka är enda sättet att komma till tals med företaget. LKAB:s förhandlingsmetoder är under all kritik…[1]

Men på styrelsesammanträdet som i all hast kallades samman på eftermiddagen den 9 december saknades en person – ordföranden Lars Lindström. När han nåddes av budet om strejken befann han sig 1332 km från händelsernas centrum – på Arbetsgivarföreningens Blasieholmen.

Där satt han och förhandlade om pensioner. Han liksom ordföranden i 12:an i Kiruna, Bruno Poromaa, ordföranden i 4:an i Malmberget, Ivar Hermansson, hade kallats ned av förbundet för att delta i förhandlingarna.

På telefon fick en reporter på TV-Nytt tag i honom.

– Hela aktionen är bedrövlig, sa fackföreningsordförande Lindström. Majoriteten av avdelningen har ju varit helt eniga om att ta ackordet ...

Lindström hann också göra ett uttalande för *Norrländska Socialdemokraten*, innan han tog kvällsflyget upp till Norrbotten:

– Hamnarbetarstrejken i Göteborg har inspirerat ... tidningar sprider psykosen.

Någon mer kommentar skulle han inte göra under den 59 dagar långa strejken. Varken i radio-TV eller för nån tidning. – – –

På tisdagskvällen uttalade sig också disponent Torsten Göransson, LKAB:s Kiruna-chef, för TV-Nytt:

– Situationen är på inget sätt alarmerande. Det finns ingen risk för leveransförseningar på det här stadiet av strejken. Det finns lager att ta av.

För arbetarna i Kiruna lät detta som en provokation.

Deras lojalitet till de strejkande kamraterna i Svappavaara hade blivit utmanad.

Svappavaara – slavsamhället

Mitt ute i ödemarken. Svappavaara ligger fem mil från Kiruna vid vägen mellan Kiruna och Luleå. Nybyggarsamhället är uppbyggt kring världens modernaste och mest högeffektiva dagbrottsgruva. En 300-årig gammal vildmarksby som förvandlats till ett modernt slavsamhälle. Ett samhälle att arbeta men inte att leva i.

På vänster sida om vägen ligger själva byn. Hopträngd, hopklämd – trots den milsvida ödemarken runt omkring. Avflagnade timmerstugor och skrangliga ungkarlsbaracker blandade med färgglada egnahem. En ultramodern ormliknande hyreslänga – utslängd mitt i ödemarken med stockholmspriser på Sveriges billigaste tomtmark.

[1] Bandad intervju.

På andra sidan landsvägen någon kilometer upp på kullen ligger Leveäniemigruvan. Det är här arbetarna från andra sidan vägen bryter 11 000 ton malm var per år. Ur verksskorstenen stiger en jämn grå rök, malmvagnarna rullar överfyllda nerför kullen – mot Narvik.

Leveäniemigruvan är LKAB:s skrytgruva. Det är här man guidar omkring utländska ingenjörer. Det är härifrån man plockar fina produktionssiffror och höga effektivitetskurvor till personaltidningen *Skip-Malmaren*, av arbetarna kallad Rekordmagasinet.

Samhället Svappavaara talar man lite tystare om.

För 300 år sedan såg byn annorlunda ut. På den tiden bröt man koppar i Svappavaara. En kort storhetstid då som mest 67 personer arbetade i gruvan – utav dem var 36 samer. Men malmen tog slut och de flesta lämnade byn och flyttade söderut. Men några stannade kvar och hoppades. En dag skulle man hitta malm igen och då skulle Svappavaara blomstra på nytt.

Medan Svappavaaraborna väntade, odlade de korn på myrmarken under sommaren. På vintern förflyttade man sig till Malmberget och jordschaktade i gruvan eller körde timmer i skogen. När det var ont om jobb tjuvsköt man älg och ripor.

Svappavaaraborna har alltid fått slåss mot kyla och hunger. Något som satt spår även hos dagens generation. Svappavaara-borna har alltid kallats arbetsnarkomaner. Bättre arbetskraft kunde LKAB aldrig ha fått.

När LKAB beslutade att börja bryta malm i Leveäniemi 1961 började planeringen av samhället. Bolaget hade behov av en trogen bofast arbetarstam nära gruvan. Förekomsten av den gamla byn togs som ett argument för utbyggnad av Svappavaara. En arkitekttävling utlystes. Vinnaren – amerikanen Ralph Erskine – fick i uppdrag att realisera sitt bidrag ‘Ansikte mot söder’. En exklusiv modern förortsskiss, dubbelt så dyr som det billigaste förslaget.

Erskines dröm var att försöka skapa en arktisk idealstad, ett ombonat samhälle mitt i den lappländska kylan. En modell för nordlig tätortsbildning, så mänsklig som möjligt. Men Bolaget och Kiruna stad hade inte riktigt samma målsättning. ‘Företagets ståndpunkt är att i Svappavaara ska företaget ägna sig åt att bryta malm och inte åt samhälleliga funktioner’, yttrade överingenjör Wiking Sjöstrand, en av Torsten Göranssons kronprinsar, i ett sammanträde i företagsnämnden 29.8.69.Erskines dröm om ett samhällscentrum blev en liten konsumbutik i en barackbyggnad. Hans 200 meter långa ‘Ormen långe’ blev en skräckbyggnad där människor som tidigare bott mil från varandra klämdes ihop i hundra strömlinjeformade lägenheter. Av kulverten i bottenplanet som Erskine tänkt skulle bli kollektiva samlingslokaler och inomhustorg med exotiska palmer, blev en lång tom otäck källare. Men misstagen fick Svappavaaraborna betala. Hyrorna blev skyhöga trots den billiga tomtmarken – 72 kronor per kvadratmeter.

Med hjälp av HSB lät LKAB bygga 52 egnahem. För att binda arbetarna tvingade man dem köpa husen om de ville flytta in och amortera närmare 900 kronor i månaden. Tjänstemännen däremot som bara brukar stå ut något år i Svappavaara har fått hyra egnahemmen för 500 kronor i månaden. Trots bostadsbristen står 10 egnahem fortfarande tomma.

Med egnahemmen är arbetarna låsta till bolaget. Där har de oftast lagt ner alla sina sparpengar. Att flytta och byta arbete är otänkbart. Bolaget vägrar att köpa tillbaka husen.

I de dragiga ungkarlsbarackerna i gamla byn bor de finländska arbetarna. Oftast har de sina familjer och hem 40-50 mil därifrån. Att ta dem till Svappavaara är omöjligt. De enda alternativen är 500 för en trea i Ormen långe eller 900 i månaden för ett eget hem.

Ingen läkare finns, ingen lekskola, de äldre skolbarnen måste varje dag åka 6 mil till kyrkbyn Vittangi. Samhällsservice – det är ett okänt begrepp i Svappavaara. De enda affärerna är Konsum och Stålnackes livs. Ska man ha något mer får man åka de fem milen in till Kiruna.

Företagets politik har hittills gått ut på att tvinga folk från byarna till Svappavaara genom att vägra sätta in bussar. Som argument har man anfört de egnahem och lägenheter som finns att hyra i Svappavaara. Men – det finns de som vägrat att flytta. Som hellre bor kvar ute i byarna Skaoulo, Vittangi, Poltikasvaara och åker bil 10 mil om dagen fram och tillbaka till jobbet.

Missnöjet i Svappavaara har grott länge. Redan ett år efter gruvstarten gjordes en undersökning som visade att missnöjet var sensationellt utbrett:

82 procent var missnöjda med sin lön

72 procent var missnöjda med bristen på fritidssysselsättningar

56 procent var missnöjda med hyrorna

Rapporten hamnade i bolagsledningens och LO:s skrivbordslådor.

Svikna förhoppningar och brutna löften har fått missnöjet att växa ännu mer. Bolaget har hållit byn i ett järngrepp. Medvetet om sin makt. Här finns inget alternativ, ingen chans att byta arbete såvida man inte vill flytta. Det är inte många som kan. Det är nästan omöjligt att hitta en köpare till egnahemmet.

Detta har Bolaget utnyttjat i sin hänsynslösa rekordjakt. Svappavaaraarbetarna har fått stå ute i dagbrotten upp till 43 graders kyla utan köldtillägg. De har gång på gång fått sina ackord nerpressade. Fått de sämsta avtalen samtidigt som de har de högsta levnadskostnaderna. Sista ackordsuppgörelsen blev droppen som fick bägaren att rinna över.

De tålmodiga Svappavaaraarbetarna stod inte ut längre. De satte sig ner.

Hur 135:an kom till

> ‘Förbundet beslutar också att vi i Svappavaara skulle bli en egen avdelning: det är bara att välja styrelse. Och det vann vi inget på. Det var nog bara för att försvaga Gruvtolvan.’
> *Svappavaarabo i ‘Gruva’*

‘Egon hade tagit väldigt hårt på bolagets order att tvinga oss ut på övertid. Han hade varit mycket emot detta. Vi hade hela hösten kämpat hårt mot övertiden och flera arbetare har fått suspensionslappar för att dom vägrat jobba övertid när dom var trötta och olycksrisken var för stor. Men företaget ville visa sin makt och skickade ut Egon en lördagskväll då han egentligen skulle ha varit ledig. Alla visste att han var mycket förbannad när han gick ut till jobbet. Och är man förbannad och ilsken då är det lätt hänt…[1]

Den här olyckan inträffade i Svappavaara 1964, alltså samma år som driften där satte igång. Egon Björnefot jobbade i sovringsverket och stod på en trappavsats sex meter över ett cementgolv. Han tappade balansen och föll över det 80 centimeter höga räcket och bröt nacken mot cementgolvet.

Driften vid Leveäniemigruvan i Svappavaara kom alltså igång 1964. Det var en mönstergruva som teknikerna på LKAB hade skapat, en teknokratdröm. Men missnöjet blossade upp nästan samtidigt som de första malmtågen rullade iväg därifrån till malmhamnen i Narvik.

Bolaget gjorde jättelika investeringar i avancerad teknisk utrustning. Arbetare handplockades både från Kiruna och Malmberget.

[1] Bandad intervju.

Orsakerna till arbetarnas missnöje var två:

Först var det all övertid – även i vissa säkerhetskrävande befattningar där det enligt arbetsskyddslagen krävdes särskild dispens. Någon sådan dispens hade inte bolaget.

Sen var det betalningen. Något särskilt avtal för den nya gruvan gjordes aldrig utan man skulle använda sig av samma avtal som gällde i Kiruna. Men sen visade det sig att man inte följde Gruvtolvans avtal i Svappavaara. Istället betalade bolaget en tidlön som varierade från 7.50 till 8.50, alltså man hade konstruerat ett särskilt tidlönesystem för Leveäniemigruvan. En tidlön som det inte fanns någon motsvarighet till vid den övriga Kirunaförvaltningen.

I Gruvtolvans lokala förhandlingar hösten 1964 sa företagets representanter att Svappavaaraarbetarna var nöjda med sin tidlön. Förhandlingarna strandade gång på gång och vid ett medlemsmöte med avdelning 12 i Svappavaara den 15 oktober 1964 tröttnade arbetarna i Leveäniemi-gruvan: ‘Sätt hårt mot hårt, så kanske det blir nån ordning på torpet’. (Enligt mötesprotokollet).

Någon uppgörelse blev det aldrig. Till slut begärde Svappavaaraarbetarna hos Gruvindustriarbetarförbundet att få gå i strejk tills det blivit ‘nån ordning på torpet’.

Ombudsman i avdelning 12 var på den tiden Allan Wiklund.

Han blev senare befordrad och fick en ombudsmannatjänst på förbundsexpeditionen i Grängesberg.

Så här minns han situationen i Svappavaara 1964:

‘Jag måste säga ... att hade jag inte suttit *så illa till* (vår kursiv) som jag satt 1964 ... och hade jag varit gruvarbetare i Svappavaara då ... ja, då hade jag ställt mej i ledningen för en vild strejk ...’ [1]

Istället för att ta parti för Svappavaara-arbetarna och stödja dem i deras kamp för bättre villkor reagerade man precis motsatt på förbundsexpeditionen i Grängesberg.

Förbundsordföranden (och blivande styrelsemedlemmen i LKAB) Nils Lindell och hans förbundssekreterare, Bernt Nilsson reste upp till Malmfälten. Och vid Svappavaara-arbetarnas nästa ‘sektionsmöte’ fanns herrarna på plats med Allan Wiklund.

Svappavaara-arbetarna noterade förbundstoppens närvaro med tillfredsställelse, nu skulle man då äntligen komma till en snabb lösning.

Mötet inleddes med en tyst minut till Egon Björnefots minne, dvs. han som bröt nacken vid sovringsverket en lördagskväll på prestigebeordrad övertid.

Stämningen på mötet var mycket upprörd. Arbetarna ville gå i strejk. Dessutom ville man lägga ned arbetet ‘nästkommande söndag’. Detta som protest mot företagets krav på den olagliga övertiden och de dåliga skyddsförhållandena i teknokraternas drömgruva.

Men förbundsledningen sa nej. Det är bättre att ‘skynda något långsammare’ ... ‘då kan målet nås på ett bättre sätt’, sa förbundsordföranden Lindell. Dessutom berättade han att ‘LO-jurister’ tagit hand om Leveäniemi-arbetarnas tvist med bolaget för ‘att utreda om den skulle räknas som en intresse- eller rättstvist’.

‘LO-juristernas’ rapport har dock aldrig synts till i Svappavaara trots upprepade påstötningar därifrån. Och trots att man från förbundshåll framhållit att ‘detta först skulle klaras upp innan man skulle skriva under någon uppgörelse’.

[1] Bandad intervju.

På det här mötet valdes också en s k interimsstyrelse för bildande av en egen avdelning i Svappavaara. Dom äldre arbetarna var mycket skeptiska mot att Svappavaara skulle få en egen avdelning. Den skulle få en svagare förhandlingsposition mot bolaget än om Leveäniemi-arbetarna tillhörde 12:an, förbundets största och starkaste avdelning.

Också inom 12:an var man av samma åsikt, enligt Ture Rantatalo som var avdelningsordförande då. Och man menade att Svappavaara-arbetarna skulle få svårt att hävda sig genom en svag och fackligt orutinerad styrelse utsedd bland de knappt 100 arbetarna i Leveäniemigruvan.

Förslaget om en interimsstyrelse – som inte kom från arbetarna utan från förbundsordföranden själv – innebar i praktiken en direkt övergång till egen avdelning. En sak som inte stod klart för Svappavaaraarbetarna. Istället trodde man att det handlade om en sektionsstyrelse inom 12:an.

Den fjärde februari 1965 kallades arbetarna i Svappavaara till ett informationsmöte. Interimsstyrelsen hade fått ett brev från förbundet om att 'en ny avdelning skulle bildas i Svappavaara, som därvid skulle få numret 135'. Vid mötet kritiserade arbetarna hårt förbundets uppfattning men diskussionen uppsköts till kommande årsmötet där förbundsordföranden Lindell själv skulle närvara.

Hur det gick till på detta årsmöte – det hölls 9 februari 1965 –beskriver en arbetare och blivande styrelsemedlem i 135:an så här:

> 'Lindell ville ha en egen avdelning. En interimsstyrelse var ju redan gjord. Det var ju många nybörjare, som nyligen kommit hit och börjat arbeta. Och det här mötet tog tre timmar. För det fanns en hel del som inte ville att vi skulle bilda en egen avdelning. Och det käbblades fram och tillbaka. Till sist blev Lindell förbannad och sa: 'Det är beslutat att det ska bli en egen avdelning. Så det är ingenting annat än att ni väljer en styrelse.' Då fick han väl de där nyanställdas röster. De var ju nybörjare och de var rädda för att de inte skulle få jobba här, om de inte röstade för en egen avdelning. Att de var lite osäkra det förstår man ju. På det här mötet var vi omkring tjugo stycken. Det var inte alls så många.'

Men förbundsordföranden Lindell var inte den ende som tryckte på vid mötet. Också 12:ans ombudsman, Allan Wiklund_– dvs. han som under strejkdagarna i januari 1970 förklarade att han kunde ha tänkt sig att ställa sig i ledningen för en vild strejk vid Svappavaara 1964 – var helt inne på Lindells linje. Och han försäkrade Svappavaara-arbetarna *'att även avdelning 12 var av den åsikten att Svappavaara borde bilda en egen avdelning'.*

På detta trodde det fåtal som var närvarande vid årsmötet. Och man röstade också därefter ...

Gruvförbundet hade fått ett säkert socialdemokratiskt fäste.[1] Svappavaraarbetarna stod inte längre under dominans av tolvans 'kommunister'.[2] Och förbundets ombudsman hade därmed makten i Svappavaara. För hur skulle de fackligt oerfarna Svappavaara-arbetarna kunna sätta sig upp mot honom.

Men missnöjet skulle fortsätta ...

---

[1] En av de första strejkdagarna fick Gruvs t f ordförande Bernt Nilsson frågan om det var motiverat med en egen avdelning i Svappavaara, Leveäniemigruvan sorterar ju under LKAB:s Kirunaförvaltning. Bernt Nilsson tolkade frågeställningen helt i partipolitiska termer. 'Jag kan inte se annat än att önskemålen, om avdelningens upplösande beror på partipolitik ... onekligen springer många nu kommunisternas ärenden.' NSD 12.12.69.

[2] I ledningen för Gruvs avdelning 12 satt 1964 Ture Rantatalo som ordförande. Först 1969 erövrade socialdemokraterna makten.

Den tändande gnistan

> ‘ … man ska naturligtvis ha klart för sig att strejken inte enbart gäller en tvivelaktig ackordsförhandling i Svappavaara; ackordstvisten var en vindil som drev upp missnöje och bitterhet, som ackumulerats under många år, till en orkan.’ *(Ledare i AB 20.12.69.)*

Den akuta orsaken till sittstrejken i Leveäniemi-gruvan i Svappavaara, den tändande gnistan, var missnöjet bland *dagbrottsarbetarna* (framför allt borrare och truckförare) med en ca tre veckor gammal ackordsuppgörelse. Även bland verksarbetarna hade missnöjet varit stort under en längre tid. På det hela taget ansåg sig de kollektivanställda arbetarna vid Leveäniemi-gruvan i Svappavaara eftersatta.

Den vid det här laget beryktade treveckorsgamla ackordsuppgörelsen ingicks vid förhandlingar som avslutades den 12.11. 1969. Den hade närmast formen av ett diktat från LKAB (vi återkommer till detta. Här skall bara nämnas att förhållandet på intet sätt är unikt. Metallordföranden Åke Nilsson uppgav för DN den 11.12.1969 ‘att en orsak till det ökade antalet vilda strejker är, att arbetsgivarparten blivit alltmer ovillig att ta sakskäl i lokala förhandlingar och att man försöker dra ut på tiden, inte minst när det gäller ackordsuppgörelser’).

Det var nära att strejken utbröt redan den 12.11.1969. ‘Sen när den kom var det av samma orsak’, kommenterar en borrare vid Leveäniemigruvan. ‘Du kan föreställa dig en jäsning; du sätter korken i flaskan och en dag exploderar den.’ Ackordsuppgörelsen var resultatet av förhandlingar som förts sedan en förhandlingsomgång strandat ett halvår tidigare. ‘Sex månader för att ändra ett ackord, sen gav det inget’, var den besvikna och upprörda kommentaren från en borrare som deltagit i förhandlingarna som representant för sin yrkeskategori.

Knappt ett halvår tidigare utsattes också dom kollektivanställda *verksarbetarna* (anrikningss-, sovrings- och krossningsverket) vid Leveäniemigruvan för ett liknande dekret från LKAB. Man arbetade då under ett nytt avtal, som ingåtts i november 1968. Enligt det avtalet tjänade arbetarna i genomsnitt ca 12:50/tim[1]. (Under juni var exempelvis den genomsnittliga timförtjänsten 12:60.) Redan detta var på gränsen till vad verkstadsarbetarna kunde acceptera.

Då kom LKAB plötsligt den 22.6 med ett förslag om tidlön i stället för de ackordslöner som avtalats i november. Lokala förhandlingar inleddes den 24.6 och vid dessa motsatte sig arbetarparten de lönesänkningar som bolagets förslag innebar. Bolaget sade då upp arbetarnas ackordssystem och dekreterade ensidigt att de nya löner som bolaget bestämt, skulle tillämpas från och med den 1 juli 1969. De olika tidlönerna enligt bolagets dekret ser ut på följande sätt:

Grupp 1: driftreparation el. och mek.	kr 11:24/tim
Grupp 2: kontrollrumsskötare	kr 10:74/tim
Grupp 3: avsynings- och smörjarbete	kr 10:64/tim
Grupp 4: band- och maskinpassning	kr 10:14/tim

Då dekretet utfärdades arbetade 72 man i fyrskiftsgång i anrikningsverket och 45 man på treskift i sovrings- och krossverket, sammanlagt 117 man, eller drygt 1A av hela arbetsstyrkan (315 man) vid Leveäniemigruvan.

I bolagets förutsättningar för de nya tidlönerna heter det bl a: ‘Tidlönen gäller under drift vid interna och externa störningar, arbeten inom verket under semesterstopp och vid avbeställningar för den tid arbetsledningen anslagit. Utöver tidlönen utgår bog’ (s. k. ackordskompenserade ti löner), dock endast om produktionen uppgår till 7 ton/driftstimme i sovringsverket, 70 ton resp 375 ton/driftstimme i anriknings- resp. krossningsverket. (Siffrorna över produk-

[1] Denna och följande beräkningar är grundade på ‘Utredning beträffande löneutveckling i Leveäniemigruvan från 1 januari 1967-1 mars 1969’, Svenska Gruvindustriarbetarförbundet 25.3.1969, AV/ mm; samt kompletterande uppgifter tom 31.12.1969 utarbetade av avdelning 135 i Svappavaara.

tionsvolym är så lågt satta att frågan om bonustillägg skall utgå eller ej praktiskt taget bara aktualiseras vid produktionsstopp; Lars Lindström, ordförande i Gruv 135 kallade detta system för 'systemet med den konstgjorda moroten'.)

Vidare heter det: 'Om driftsledningen vid inspektionsronder anser att verk, verksdelar, gata eller sektion ej är driftklar p g a exempelvis för mycket spill, dålig skötsel av maskinpart etc, kan order om stopp ges, för att återställa gata eller sektion i driftdugligt skick. För denna tid utgår ej bonustillägg.'

Vilket i klartext betyder att förmän och arbetsledare godtyckligt kan besluta om 1:50/tim skall utbetalas eller ej. I texten ges inte heller några garantier för att arbetarna inte förlorar tillägget även vid rena driftstopp p g a maskinfel, som arbetarna inte har någon skuld i. Vidare: När bonustillägg utgår överstiger timlönen för den *bäst* betalda kategorin (grupp 1) som då får 11:24 + 1:50=12:74, nätt och jämnt den *genomsnittliga* ackordslönen enligt novemberavtalet (ca 12:50). Övriga kategoriers *maximilön* (timlön+ bonus) uppnår inte ens den *genomsnittliga* ackordslönen. För den sämst betalade kategorin (grupp 4 som också är den största (mer än dubbelt så stor som grupp 1, 2 och 3 sammanslagna) understiger tidlönen + bonus den genomsnittliga ackordslönen enligt novemberavtalet med 86 öre i timmen.

Vi har drabbats av en klar lönesänkning genom LKAB:s åtgärder. Miljön på arbetsplatsen är förstörd. Man tappar helt lusten att arbeta under sådana här förhållanden. Med den nya ordningen har vi fått större arbetsområden, mera maskiner att passa, mera arbete och lägre lön', säger maskinskötaren Börje Karlsson, 30 år, med fem LKAB-år bakom sig. 'Sam tidigt har förmännen att större befogenheter. De kan klassificera arbetarna som de vill. Därmed finns ingen trygghet längre. De kan ju godtyckligt sänka lönerna när de vill. Många har slutat här genom åren på grund av otrivsel. Jag anser att ett statligt företag borde uppträda bättre. Dessutom har vi för svag avdelning här (avd. 135). Vi borde ha fått sortera under Gruvtolvan i Kiruna. Och det värsta av allt, att *förbundsstyrelsen ofta godkänner det avdelningsstyrelsen är emot.* Åtgärden att höja timlönen från 9.60 (den fasta delen av det gam a ackordet) till 10:14 är också bara ett trick, så att vi skall gå förlustig den generella lönehöjning som väl kommer för de lågavlönade. Olika löner mellan olika grupper i sovrings-, anriknings- och krossverken är också ett fult försök att skapa splittring mellan olika arbetare.' (*Norrskensflamman* 17.7.69.)

'Det här börjar likna Franco-diktatur', säger gruvarbetaren Uno Lindmark som arbetat vid Leveäniemi ända sedan driftens början, om lönepåbudet. 'Företaget gör precis som det vill. När det inte vill gå med på någonting som avdelningen vill, så anser jag att vi måste få förbundets stöd i den här striden.' (Förbundets stöd uteblev.) 'Arbetarna har avdelningens fulla stöd, men bolaget dekreterar som det vill i alla fall.' (ibid.)

Bruno Stålnacke, kassör i avd 135 i Svappavara kommenterar: 'Vi inom avdelningsstyre sen ar sagt ifrån att vi inte godkänner LKAB-förslaget. LKAB har däremot sagt att det nya skall tillämpas tills vi får fram ett nytt avtal. Man rider på bolagshåll bl. a. på, att man gjort förbättringar som föranlett dessa förändringar. Bolaget har svårt att få folk hit (trots arbetslösheten i Norrbotten) så man kan ju inte begripa att man ids hålla på med sådant här schackrande hit och dit. Fanns det bara annat jobb, t.o.m. om det fanns skogsarbete, så skulle många sluta här. Under maj månad slutade 6-7 man på underhållssidan. Jag har hört att flera funderar på samma sak. Och det är inte att undra på, folk förlorar intresset och gnistan när man bär sig åt så här.'

Sedan blev det, som nämnts, *dagbrottsarbetarnas* tur. Redan innan ackordsuppgörelsen var klar, rådde starkt missnöje över att de centrala förhandlingarna mellan LO och SAF dragit ut på tiden, och att de, när de äntligen var avslutade, gav ett magert resultat. Under tiden försökte företaget dämpa missnöjet genom att under perioden 1/2 1969 t. o. m. 30/6 1969 utöver

tidigare avtalad lön, betala 15,5 öre per arbetad timme och under den återstående tiden av de centrala förhandlingarna, fr. o. m. 1/7 t. o. m. 31/8 utgick 1,4 % på utgående bruttolön.

Man hade ställt stora förväntningar på den ackordsuppgörelse som skulle komma till stånd så snart de centrala förhandlingarna var avslutade. Borrarna hade t. ex. förväntat sig en genomsnittlig timlön på ca 14 kr. Förhandlingarna om den lokala ackordsuppgörelsen avslutades den 12/11, men först dagen före strejken fick arbetarna reda på vad de nya ackorden gav för november.

Det var inte första gången Leveäniemiarbetarna kände sig lurade av företaget, som använt 'mönstergruvan' som ett slags experimentfält för all världens underliga och komplicerade ackord. berättade att företagets ackordsexperiment (i genomsnitt har ingen arbetare vid Leveäniemigruvan arbetat under samma ackord mer än högst ett år sen starten 1964) orsakat en högst berättigad misstänksamhet från arbetarna. De hade aldrig kunnat vara säkra på vad lönekuvertet skulle innehålla vid nästa utbetalning. Jo, i ett avseende kunde man känna sig säker; inte blev det några löneökningar att tala om på längre sikt, och gav ett ackord några sådana, så kunde man vara ganska säker på att företaget kom körande med ett annat – en högst speciell form av säkerhet.

Ända sedan Leveäniemigruvan togs i drift hade man från dagbrottsarbetarnas sida krävt att det gråberg som måste sprängas undan och forslas bort för att malmen skall blottläggas – att detta gråberg skall vägas.[1] Men företaget har inte velat lyssna på det örat och fortfarande (då strejken utbröt) saknades en våg för vägning av gråberg. Anledningen till arbetarnas krav om vägning är att företaget stöder sig på vetenskapliga uppgifter om att gråberg har en specifik vikt på 1,7 vilket också säkerligen är riktigt; men nu är det så att det gråberg som forslas bort från gruvan innehåller mellan 20 och 25 proc. järn vilket innebär att den specifika vikten i själva verket ligger på ca 2,3. Man har alltså i flera år brutit och kört gråberg som är ca 25 % tyngre än vad företagets beräkningar utvisat och på så sätt förlorat lika stor del av den rörliga delen av ackordet.

Inte för att man bland arbetarna tror att det i praktiken skulle spela så stor roll om man fått full ersättning för gråberget, för företaget skulle säkert ha tagit tillbaks detta genom att ändra ackordet på något sätt, säger man bland arbetarna. Vad som är intressant är i stället att frågor av detta slag måste ältas och vältas år ut och år in p. g. a. företagets ogina lönepolitik på det hela taget. En lönepolitik som framstår som särskilt upprörande för arbetarna i dag då de är medvetna om de väldiga värden som var och en av dem producerar med hjälp av den hypermoderna maskinella utrustningen.

'Det är också för att förhindra den *rovdrift* som företaget bedriver i Svappavaara som arbetarna vill ha vägning av gråberget', förklarar Kalle Nilsson i Svappavaara strejkkommitté. 'Numera kastas även ren malm blandad med jord på tippen.'

Det hade som sagt varit dåligt med löneökningarna för Leveäniemiarbetarna liksom för samtliga gruvarbetare vid Malmfälten under senare år. Timlönen för *arbetare i dagbrytningen* ökade från i genomsnitt 11,84 under första halvåret 1967 till 13,12 under sista halvåret 1969, en löneökning på 1,28 eller 10,8 proc. d. v. s. ett par procent mer än prisstegringen på konsumentvaror under samma period. Det låter ju ganska bra. Men nu föll det sig så att det inte var fråga om en jämn löneökning under perioden i fråga. Exempelvis var genomsnittslönen för borrare under 1968 *lägre* än under 1967 (12:16 resp, 12:20).[2]

[1] Frågan upptogs första gången den 24/3 1965 vid avd. 135:s första medlemsmöte efter avdelningens bildande.
[2] Lönediagram, utarbetat av avd. 135.

Uppskattar vi sålunda generöst lönestegringen, tänkt som jämn, till 9 proc. motsvarar den i stort sett prisstegringarna, ca 3 proc. per år (som f. ö. gynnar kapitalet). Så någon reallöneökning blir det inte fråga om.

För *arbetare i krossning och sovring* ökade timlönen (samma beräkningsgrunder hela tiden) från 11:44 till 12:24 (med hela 80 öre) eller med 7 proc. – en ökning som inte uppgår till prisökningen på konsumentvaror, d. v. s. en reallönesänkning.

För *arbetare i anrikning* ökade timlönen (samma beräkningsgrund) likaså med 80 öre från 11:49 till 12:29, eller med 7 proc. – också en reallönesänkning.

Underhållsarbetarnas timlön, slutligen ökade med 91 öre, från 12:21 till 13:12, eller med 7,5 proc. – ett något snyggare resultat än de två föregående grupperna, skulle man kunna tro. Men så är inte alls fallet. Liksom för arbetarna i dagbrytningen, var det inte fråga om en jämn löneökning från början av 1967 till slutet av 1969; under 1968 var genomsnittsinkomsten per timme för underhållsarbetare el. 38 öre lägre (!) än under 1967 (12:30 resp. 12:68)[1] ; här är det alltså fråga om en mycket kraftig levnadsstandardsförsämring, eller – klarare uttryckt – om en absolut exploatering.

Mot den bakgrunden är det helt naturligt att arbetarna inte skulle låta sig nöja med vilket som helst resultat vid ackordsuppgörelsen den 12/11. Bland annat ställde man krav på att ackordspriset per brutet ton malm skulle höjas från tidigare 1,8 till 3,5 öre för borrar-gruppen[2]. Uppgörelsen i den frågan hade, som nämnts, närmast formen av ett diktat från LKAB, vars ombudsman Doktare ställde ett ultimatum av följande innebörd: om LKAB:s nya bud (företagets utgångsbud hade legat på den ofattbart låga siffran 1,5) på 1,9 öre inte accepterades så fick man nöja sig med 1,8 öre, den summa som utgått enligt den ackordsuppgörelse från september 1969 som var i kraft då förhandlingar inleddes – och därmed basta.

Den fasta ackordsdelen som höjts med några ören vid ackordsuppgörelsen i september förblev oförändrad. Redan då var missnöjet bland dagbrottsarbetarna påtagligt. Den lokala LKAB-ledningen var medveten om vilket högt spel bolaget bedrev. Strax innan förhandlingarna avslutades sa den nye driftschefen vid Leveäniemigruvan, Rönnbäck: ‘Vi måste se mörkt på situationen, för det här kommer inte att ge vad grabbarna väntar sig.’ Dagen efter diktatet bedömde driftsledningen situationen som så allvarlig, att den inkallade arbetarna under pågående skift för att övertala dem att prova ackordet på försök. (Zenit 161/2, sid. 45 f.)

Ackordsuppgörelsen trädde i kraft retroaktivt fr. o. m. 1/11. Först den 8/12 då löneutfallet för november enligt den nya uppgörelsen kungjordes, fick man sina onda aningar bekräftade. De förbättringar som ställts i utsikt infriades inte; löneläget förblev i stort sett oförändrat. Nu fick det vara nog. ‘Vi har varit alldeles för jävla snälla alltför länge’, var den allmänt förekommande kommentaren.

Nästa morgon satte sig dagbrottsarbetarna vid Leveäniemigruvan. Drygt en vecka senare (den 18/12) erbjöds Leveäniemiarbetarna ett ordentligt lönelyft (borranas löner, exempelvis, hoppade nu lekande lätt upp från ett genomsnitt på 12:68 under 1969 till 14:25) – men då var *det redan för sent.* Lönerna var den tändande gnistan, men strejken hade redan blivit något mycket större. Kvantitet hade la it om i kvalitet. Representanterna för kapitalet, liksom LO-ledningen, förbundsstyrelsen och regeringen saknade naturligtvis alla objektiva förutsättningar för att förstå detta.

Slutligen skall bara sägas att alla uppgifter i avsnittet ovan tillhandahållits av arbetarsidan, vilket inte kan skyllas på oss, utan helt och hållet är att tillräkna LKAB, vars förhandlings-

[1] Lönediagram, utarbetat av avd. 135.
[2] Kravet på 3,5 öre/ton fastslogs senare vid strejkmötet 12/12 i Svappavaara.

ombudsman Rolf Doktare (trots muntligt löfte per telefon om samarbete), då han uppsöktes på sitt tjänsterum, vägrade att ge *någon som helst* information om *någonting* av det som behandlas i avsnittet – detta trots att vi endast önskade att kontrollera vissa sifferuppgifter och komplettera avsnittet med en del detaljuppgifter. Doktare kom endast med några vaga påståenden om arbetarnas allmänna lögnaktighet samt hävdade att avtalen (diktaten) tillkommit i allsköns sämja mellan LKAB och arbetarparten, vilket – för att vända på steken – är en uppenbar lögn. Sin bristande samarbetsvilja motiverade han med att 'man kan ju aldrig veta vad uppgifterna kommer att användas till'!

Kiruna ansluter sig

> 'Praktiskt taget allt produktivt arbete upphörde på onsdagskvällen inom LKAB:s Kirunaförvaltning. Den omfattar malmbrytning i Kiirunavara, Lousavaara och Leveäniemi, krossverk, sovrings-, anriknings- och kulsinterverk i Kiruna C och Svappavaara, reparationsverkstäder, lastningsavdelningar och underhållsavdelningar.
>
> Inga fler malmtåg lastades efter kl 21. De som var lastade avgick regelbundet mot Narvik. Det sista tåget avgick kl 23.42: *NSD* 11.12.1969
>
> 'Jag känner folk tillräckligt väl för att veta att majoriteten inte ligger bakom den här aktionen. Det finns en viss klick aktiva som gärna vänder sig till massmedia för att få sina åsikter spridda.'
> LKAB:s Kirunachef Torsten Göransson i *NSD* 12.12.1969

– Jag kommer ihåg att jag hoppade till när jag såg Göransson i TV:n. Hade hört på jobbet på tisdan att dom hade satt sej i Svappavaara. Men först när jag såg Göransson i TV:n, förstod jag hur pass omfattande det hela var. Man skulle ta sjutusen ton från Kiruna för att hålla leveranserna igång. Nog skulle det väl vara själva fan om vi i Kiruna skulle bli strejkbrytare tänkte jag då. Förstod då att nåt skulle ske i Kiruna. (Reparatör, 58 år, LKAB-kontoret)

– I bussen hörde jag dom snacka om Svappavaara. Jobbar i raset på 302 meter och under dagen nere i gruvan skoja vi med varann. Tänk om det blir strejk också här, sa vi. Men ingen hade väl där på allvar en tanke på strejk. Utan vi jobba hela dan som vanligt. Kvällen innan hade jag sett Göransson i TV. Sa nåt om att det inte var så stor betydelse att Svappavaara stod. För man hade ju lager i Kiruna som man kunde ta ifrån. Då tänkte jag: Blir det långvarig strejk i Svappavaara måste ju vi som är i arbete stödja dom med pengar. (Lastare, 60 år, Kirunavaara)

– På morron när jag kom ut i verkstan fick jag reda på att man hade satt sej i Svappavaara. Då började jag fundera på hur grabbarna hade det under jord. Jag är ju nyuppflyttad och vet hur jävligt det är under jord. När jag hörde om Svappavaara tänkte jag: Det var faktiskt inte en dag för tidigt. I verkstan började vi resonera om hur vi själva hade det. Hur vi själva såg på det. Då var det nån som yttrade att dom gjorde rätt i Svappavaara och menade att varför skulle inte vi kunna hjälpa dom. Tanken kom sådär plötsligt. (Verkstadsarbetare, 54 år, MCV)

– Man gick där i verkstan och språka. Stämningen var som om det höll på att koka över nånstans. Det var som en myrstack som man rör om i. Myrorna springer runt runt och vet inte riktigt vart dom ska ta vägen. Alla kände ju till hur Svappavaara-borna haft det. Vilket helsicke dom haft ända sen gruvan startade. Alla stridigheter och njuggheter från LKAB. Att nåt skulle hända bland oss det var alla inställda på. Vi resonerade oss fram till saken – att vi skulle jädrar i min själ också sätta oss. Varenda en av oss sa: Nu får det vara slut på det här. Det var före rasten. Sen efter rasten gick vi omkring så där i skockar. Och så var det nån som sa: vi bestämmer en tid då vi sätter oss. Vi började diskutera och så bestämde vi oss för att sätta oss klockan tolv. (Verkstadsarbetare, 48 år, MCV)

– Det gick liksom en löpeld. När klockan var tolv stängde jag av apparaten och gick ut i hallen. Det var precis som man stod i en vindtunnel. Det är ett jäkla ljud och så dör ljudet bort

liksom, ända tills det blir alldeles dödstyst. Alla maskiner hade stannat. Jag tänkte: Det finns karlar också. (Verkstadsarbetare, 49 år, MCV)

– Jag höll på att lägga korkmattor i verkstadskontoret när det började. Jag och en kompis satt och drack kaffe i förmännens rum när en förman kom inrusande och berättade saken. Hur tänker ni göra? sa han till oss. Lugna ner dej, sa jag. Och gick sen in i verkstan och tittade efter. Jodå, man hade satt sej. Det var bara att gå tillbaka till kafferummet och fortsätta och dricka kaffe. Det fortsatte jag med större delen av eftermiddan. (Snickare, 45 år)

– Blev överraskad när strejken började. Men ändå var jag beredd. Undermedvetet hade man under många år känt att strejken skulle komma förr eller senare. Årsvis hade man faktiskt jamat om strejk. Men jag har alltid sagt grabbarna att det är helvetes enkelt att gå i strejk. Men det är svårare att komma därifrån. Ni förbannade gammgubbar, har man då fått veta. Och nu kom plötsligt strejken. (Elektriker, 57 år, MCV)

– På eftermiddan kom Rehnqvist, ombudsmannen, till verkstan. Snackade om det var olagligt. Sa att vi skulle utse 2-3 man som skulle gå upp på kontoret och tala med Winter, överingenjörn. Men det gick vi inte på. Dom ska komma hit till oss på golvet, sa vi. Det var nära att Rehnqvist blev utkastad. Men han hade så pass förstånd att lugnt lämna verkstan i tid. Hade han bara det minsta öppnat munnen och sagt nåt så hade han åkt ut. Det är jag övertygad om. (Mekaniker, 37 år, MCV)

– Jobbar i Loussavaara. Hade eftermiddag första strejkdan. Dom hade redan satt sej, när vi kom till jobbet. Vi hade hört en del. Men ingen hade sagt nåt till vårat skift att man hade satt sej. Det var klart att vi satte oss också. Det fanns en oerhörd grund för en strejk. Förstår inte disponenten och Doktare. [LKAB:s förhandlingsombudsman i Kiruna.] Jag begriper inte att dom inte förstod det efter tolvans möte på Folkets hus. I november. Dom var ju med på mötet och pratade. Bernt Nilsson [t. f. förbundsordförande i Gruv] sa att det var politiskt. Men hur kan man vara så enfaldig så att man tror att det var en kommunistisk reaktion. Det rör sej ju om en reaktion från folket. (Truckmontör, 49 år, Loussavaara)

– Förmiddagsskiftet hade inte suttit. Det fick vi veta när vi gick på halvtre. Vi hade bara fem, sex minuter på oss och diskutera med dom avgående innan vi fick jobben vid maskinerna. Tillhör en drillgrupp. Hade fullt upp i schaktet. Vår telefon var trasig så jag gick och ringde i verkstan på 320 metersnivån. Bad dom komma och tappa. Ja, dom skulle komma, sa dom. Men det var nånting i luften. Jag såg några stycken som satt i verkstan. Dom flesta hade aldrig börjat jobba på skiftet. När jag sen kom ner till vårt gjorde kompisen ingenting. Vi var lite fundersamma. Men så kom vi överens: Vi åker till rep-orten. Det var ju den samlingspunkt dit folk brukar gå för att hämta saker. När vi kom dit så fanns det redan gubbar där. Vi tänkte: Kommer det nån och frågar så säger vi att vi ska hämta några grejer. Dom andra grubbarna hade tänkt likadant. Och när vi satt där kom det en ström av gubbar – alla för att hämta nåt. Vi satte oss bara där. Det kom ingen från bolaget utom vår vanliga bas. Han hade tydligen hört nåt, för han fråga så där direkt om vi hade satt oss. Ja, sa vi, det ser nog så ut. Vad skulle vi säga? Vi hade ju inte bestämt nåt. Men när det var klart att vi verkligen satt, då släppte liksom allting. Då vart det skratt och flabb. Då kändes det skönt. Basen börja skriva upp oss. Det tyckte vi var löjligt. Du känner ju oss varenda en, sa jag. Men han kanske var lite nervös han också, lite spänd. Vi satt sen hela skiftet och basen ringde till ingenjörn. Vi satt till rasten och efter rasten satt vi oss igen. (Borrare, 43 år, Kirunavaara)

– Det var en livlig diskussion i verkstan. Om UMS, om omräkningsfaktorerna, om personalpolitiken och omplaceringarna. Så var det nån som sa ... jag tror det var Hilding Lindström ... att vi borde ta och skriva ner våra krav. Så vi hade det på ett papper. Olle Hultin som var skrivkunnig fick i uppdrag att göra det. Under eftermiddan och under torsdan kom sen

liknande lappar från olika avdelningar och arbetsplatser i gruvan. En del skrivna på smörgåspapper eller på urrivna blad ur nån notisblock. (Mekaniker, 23, MCV).

Totalstopp i Kiruna

På torsdan satt alla de 3.100 arbetarna i Kiruna. I verkstäder, i manskapsrum, i gruvorter – överallt satt man. Världens största underjordiska järnmalmsgruva stod stilla. Malmvagnarna väntade olastade på bangården. Det interna telefonnätet i gruvan var ur funktion. Ledningarna hade blockerats för att det inte skulle kunna tas några kontakter mellan de olika arbetsställena. I verkstan, där strejken hade börjat, var det bara en arbetare som var i arbete – verkstads-klubbens ordförande Einar Thoresen.

– Fler och fler skockades omkring mej. Jag sa åt dom att dom Jag sa åt dom att dom inte skulle sitta, att dom skulle återgå till arbetet. För det var en vild strejk. Men man lyssnade inte på mej. Man sa att jag inte skulle bry mej om saken. Att man förstod så pass mycket att det var vilt. Du är ordförande, sa man. Du måste arbeta. Annars blir det ekonomiska följder för både mej och för fackföreningen. Vi är inte ovänner med dej. Men vi ska sitta. – – – Det hjälpte inte vad jag sa. Utan jag börja pyssla lite med en kompressor som skulle ses över. Det är min specialitet. Och jag kan jobbet mitt. Det vågar jag säga. Men vid sista löneförhöjningen gick jag ned i lön. Karlarna stod omkring mej hela tiden. Och i klungor över hela verkstan. Snacket gick. Förmännen ringde och ingenjör Winter, chefen för verkstan, kom. Lite senare kom också ombudsman Doktare. Vem är ledaren för detta? Jag vet inte, sa jag[1]

Efter arbetsskiftet kallade disponent Göransson upp Thoresen till elfte våningen i LKAB-skrapan – för att delta i en presskonferens. SIF-ordföranden Birger Taube fanns på plats, likaså ombudsmannen i avdelning 12 Karl-Erik Rehnqvist. De flesta frågorna från den församlade pressen fick disponent Göransson. Vilka var missförhållandena som hade utlöst strejken? frågade man. Men några missförhållanden kände Göransson inte till. ‘Vi har ett så gott samarbete med fackföreningen’ och ‘företagsdemokratin och samrådsandan’ är ‘långt utbyggd’, så strejken måste bero på ‘ett missförstånd’, förklarade kirunadisponenten och fick instämmanden från 12:ans ombudsman Rehnqvist.

För både företagsledningen och den fackliga ledningen hade strejken kommit som en fullständig överraskning förklarades det.

På eftermiddagen ordnades också den första pressresan i gruvan. Tidigare hade inte pressen fått komma in på gruvområdet. Disponent Göransson:

– Det finns en klick aktivister som gärna vänder sig till massmedia för att få sina åsikter spridda.

– Jag känner folk tillräckligt för att veta att majoriteten inte ligger bakom den här aktionen. (NSD 11.12.1969)

Det var TV:s Mats Fagerström som hade övertalat företagsledningen att öppna portarna för massmedia. Men LKAB-ledningen ställde ett uttryckligt krav: Inga arbetare fick intervjuas under resan. Informationschef Harald Bildt:

– Ni får ta bilder, ni får titta, men ni får inte tala med arbetarna.

Det var överhuvudtaget en besvärlig dag i LKAB-skrapan. Inte ens den interna postgången fungerade, då också de kollektivanställda postbuden hade gått i strejk. Också på stencil-centralen sittstrejkade man och ‘även på skrivcentralen var det ett par flickor som rullade tummarna och ritade krumelurer på ett papper för att få tiden att gå’. (NK 12.12.69)

[1] I *Norrländska Socialdemokraten* dagen efter (12.12.69) uttalade sig Thoresen: ‘Det finns ingen ledare, ingen klick som styr strejken.’

Harry Holmlund tar initiativ

På torsdagsmorgonen gick ett rykte i Kiruna-gruvan. ‘Någon’ skulle prata i matsalen om strejken.

– Vi var 400-500 i matsalen. Alla som jobbar i verkstan och alla som arbetar ovan jord. Det var Harry Holmlund som klev upp och sa några ord om att han på eget bevåg hade hyrt Sporthallen samma kväll. Man skulle diskutera strejken. Så mycket mer sa han inte. Men det var mycket det. Bolagsledningen kunde ju ha kallat på polis. All agitation är ju förbjuden på arbetstid.

Harry Holmlund: ‘Det hade bara behövts en utfästelse om omräkningsfaktorn, så hade folk gått tillbaka till arbetet. Allt vad vi ville ha var ett löfte om att nedräkningsfaktorn skulle bort. Då hade hjulen satts igång igen. Jag ringde Rehnqvist gång på gång från jobbet. Men på avdelningsexpeditionen var det bara jäntorna som svarade. Jag ville bara be Rehnqvist ta sig an disponenten i enrum och få honom att inse att det var allvarliga saker på gång. Men jag fick inte tag i nån. Kanske strejken inte hade behövt ske om jag hade fått tag i honom.’

Men den bedömningen har många andra som arbetade i Kiruna-gruvan första strejkdagen svårt att dela. ‘Visst fanns det ett stort missnöje med omräkningsfaktorn. Men man får komma ihåg att den frågan bara berörde verkstadspersonalen. På andra arbetsplatser fanns det andra saker man klagade på. Och under alltihop fanns ett djupt rotat, uppdämt missnöje med arbetspressen, löneutvecklingen, personalpolitiken ...’

När Harry Holmlund inte fick tag i nån från facket, ringde han på eget initiativ till vaktmästaren i Sporthallen i Kiruna. Hyrde hallen för kvällen. Hyran – det var 700 kr – förklarade sig den 62-årige förrådsarbetaren Holmlund villig att själv betala – i fall det inte skulle gå att få ihop pengarna genom en insamling bland gruvarbetarna.

För många i Kiruna var Harry Holmlund ett känt ansikte. Han hade över 40 års tungt arbete i gruvan bakom sig. Började på 20-talet som handlastare. Och nu på sin ålders höst hade han placerats i förrådet. Under 40- och 50-talen var han socialdemokratins tunga namn i Kiruna – sekreterare en tid i arbetarkommunen, initiativtagare och drivande kraft i den socialdemokratiska gruvklubben. På SAP:s kongress 1948 var han ombud.

Det var vid den kongressen som Västerbottens partidistrikt hade en motion om högre väganslag till ödemarksbygderna. Partistyrelsen hade avstyrkt motionen. Och när den kom till behandling visade det sig, att också motionärerna själva var villiga att släppa den. Man hade fått in ‘sin man’ som partikassör och efter den framgången tyckte västerbottningarna på kongressen, att det inte var så viktigt med vägmotionen; förtroendet från väljarna i ödemarksbyarna var man beredd att svika.

Då klev Harry Holmlund från Kiruna upp i talarstolen och talade varmt för folket i byarna i ödemarken och underströk vilken stor betydelse goda kommunikationer hade för dem. Med det talet rev han med sig hela kongressen. Partistyrelsen och kommunikationsministern – han hette då Torsten Nilsson – led nederlag.

Harry Holmlund hade varit Kirunas verklige mångsysslare. Under en period på 50-talet hade han inte mindre än ett 30-tal olika uppdrag i partiet och fackföreningen. Men så plötsligt sade han upp alla uppdrag. Lämnade partiet. ‘Jag fylldes av vämjelse över allt myglet som jag såg på toppen.’ Den socialdemokratiska gruvklubben, erkänner han, bildades som ‘en antikommunistisk historia’. Men det var ‘fel det där med politiken i fackföreningen’, konstaterar han i dag.

Nu gjorde samme Harry Holmlund come back, som huvudfigur vid den mest omfattande arbetsnedläggelsen i Sverige sedan Metallstrejken på 40-talet.

Klockan 18 började mötet i Sporthallen.[1] Det var sträng legitimationskontroll vid ingången. Pressmän och representanter för radio och TV släpptes in. Längst bak i hallen – framför en handbollsbur – satt Harry Holmlund vid ett bord som ställts upp på ett podium. Podiet hade byggts upp av en fjärdedels boxningsring med en brottarmatta lagd över. Ett par tusen arbetare satt på stolar nere i salen eller fyllde sidoläktarna. Stämningen var dov och avvaktande. Nere i gruvan satt ytterligare tusentalet arbetare, men varje arbetslag hade skickat upp observatörer som skulle rapportera om vad som skedde på mötet.

Bredvid Harry Holmlund framme på podiet satt Sixten Strålberg, Olle Hultin och Björn Holmberg, alla anställda vid LKAB:s Mekaniska centralverkstad i Kiruna. Vid andra stolsraden, på stolen längst ut mot mittgången satt Hilding Lindström, som skulle bli pressekreterare i den blivande strejkkommittén. Lindström, Strålberg, Hultin och Holmberg var arbetskamrater i verkstan.

Vid strejkens början hade många samlats kring Hilding Lindström och Sixten Strålberg.

Hilding Lindström – organiserad socialdemokrat sedan många år – hade en längre tid varit skyddsombud i verkstan och hade ‘ena foten inne i det kommunala’ som det hette. Tidigare medlem i skolstyrelsen, nu ledamot i de sociala nämnderna. Betraktades allmänt i verkstan som en som ‘snackade och kände till saker’.

Sixten Strålberg var känd i stan som ‘bingoledare’ och Olle Hultin var sekreterare i Kirunas största förening, Kiruna Jakt- och Fiskevårdsförening. Alla hade i många år bott i Kiruna. Den yngste i kvartetten, Björn Holmberg, var relativt ny i verkstan.

Första kravlistan

På mötet i Sporthallen kom ‘listan’ från motorverkstan upp – nu prydligt utskriven på maskin av Hultin. Den hade detta utseende:

‘Vid en diskussion bland arbetarna på MCV (Mekaniska Centralverkstaden) under rasten i dag:

Leveäniemis och Kirunas lönefrågor skall lösas innan arbetet återupptages. Omräknings-faktorerna skall bort. Disponent Göransson och ombudsman Doktare bör omedelbart avgå. Den diktatoriska hållning dessa båda intar har splittrat arbetarna och skapat missnöje och vantrivsel på alla arbetsplatser. Nya förhandlingsvägar skall sökas. Förhandlingsdelegerade skall kunna diskutera på lika villkor för att nå lösningar gemensamt. Ett nytt lönesystem måste snarast införas. En realistisk månadslön, timbetalning, ålderstillägg, helgersättning. Och ingen underjordstimpenning bör vara under 15 kr per timme. Ingen ovanjordstimpenning bör vara under 13:50 per timme. Bättre personalpolitik. Ökade möjligheter till permission och tjänstledighet. Semesterbidragen skall regleras. Som exempel nu har arbetaren 250 kr i semesterbidrag utöver det ordinarie. Tjänstemännen har från 550-1.160 kr i rekreation. övertidsersättningen skall regleras. Exempel: Vid större helger utgår 100 proc. på grundtim-penning. 100 proc. bör utgå på utbetald förtjänst. Alternativt en garanterad timpenning i likhet med vad en förman har för sin övertid.

Ortdrivaren vill ha en exakt redovisning av åtgången på sprängkapslar, borrkronor, borrstänger.

En kvalificerad mätningsman utsedd av gruvavdelning 12 önskas.

Subventionerade överdragskläder.

[1] Mötet finns återgivet i sin helhet i slutet av detta dokument.

Industriläkaren bör ägna mer personlig omsorg om sina patienter och ej engagera sig så djupt i produktionsapparaten. F. n. betraktas många patienter som tänkbara simulanter. Vidare önskas att LKAB bättre skall engagera sig i miljöfrågor.'

– Vi anser att Sverige inte har råd att förlora hundratals miljoner på halsstarrighet hos högsta chefen med medhjälpare. Det är vanvett. Det här är ren solidaritet. Det har blivit detta att folk stannar av. Det har varit för mycket latent krångel och missnöje. Och nu bröt det ut precis som en varböld. Vi anser att företaget, landet inte har råd att spoliera en jätteinsats gjord av arbetarparten framförallt. Utan det måste tas itu snabbt med allt. Stolthet måste bort. Dom måste komma arbetarna till mötes.

Bandet med Harry Holmlund sändes senare också i Dagens Eko och TV2:s kommenterande nyhetsprogram Rapport. Det var Holmlunds första offentliga uttalande under strejken – om man bortser från de korta orden i matsalen.

Mötet var helt spontant. Avslutningen, t. ex. blev halvt förvirrad. Sedan man valt strejkkommitté ställdes endast en proposition: 'Skall vi fortsätta att sitta eller ska vi stanna hemma i morgon?' Beslutet skedde genom handuppräckning. Nästan alla närvarande röstade för en total strejk.

Inte heller i fortsättningen skulle strejkmötena i första hand fungera som allmänna *beslutsforum*. Ytterst få direkta beslut skulle komma att träffas vid strejkmöte. Dessa blev i stället det korrigeringsinstrument som strejkkommittén använde sig av för att följa arbetaropinionen så nära som möjligt. Mötena kom att fungera som stärkande för den gemensamma kampen och sammanhållningen – ända fram till mitten av januari när försöken *utifrån* att splittra strejkfronten också skulle få återverkningar på mötena och uppläggningen av dem. Gång på gång skulle vi få erfara hur strejkkommitténs diskussionsresultat framlades inför alla arbetarna vid stormöten så att de själva kunde säga ja eller nej till handlingsvägarna. Invändningen – som senare skulle komma från ledande fackföreningshåll och LO-tidningar – om att man inte kan förhandla och träffa beslut vid stormöten är därför uttryck för en grov okunnighet eller snarare helt irrelevant. Såvida man inte helt avvisar tanken att arbetarna överhuvud taget skall ha något att säga till om, när det gäller deras egna förhållanden under en strejk.

Men om man inte fattade många formella beslut så har man inom strejkkommittéerna desto mer lyssnat på inläggen och stämningarna på stormötena. På första stormötet 11 december uttrycktes t ex den uppfattningen: 'Inga underhandlingar, inget arbete. Så var det bestämt och så ska vi göra.' (Lennart Wedegren.) Mot denna uppfattning restes inga invändningar på mötet – den ende som å mötet – liksom också i fortsättningen –ifrågasatte en iden var Atle Lans: 'Är vi mogna för det ... har vi det ekonomiska underlaget ...? Är vi villiga att offra bortfallet av våra penninglöner i avlöningskuvertet?' Men de strejkande blev inte svaret skyldiga. Lans fick kraftiga jarop till svar från de 2.000 arbetarna i Sporthallen.

Men uppfattningen om att det skulle föreligga garanterade resultat, innan man återgick till arbetet, var nu så allmänt accepterad bland arbetarna, att det knappast var något som man behövde fatta beslut om. Vid diskussionerna på Mekaniska Centralverkstan hade ståndpunkten tidigare slagits fast. Liksom vid diskussionerna i truckverkstan i Svappavaara. Detta krav var liksom den formella grunden för hela strejken; hade man trott att det skulle gå att nå resultat på annat sätt hade det inte funnits någon egentlig motivering till att gå ut i strejk. Då skulle man i stället ha gått den konventionella vägen och vänt sig till avdelningen och krävt förhandlingar.

Vad man bevittnade de mörka decemberdagarna i Kiruna och Svappavaara och sedan också i Malmberget var det konventionella förhandlingssystemets sammanbrott. Misstron hade vuxit sig så stark mot förhandlingarna som fördes under fredsplikt – sedan parterna på arbets-

marknaden centralt kommit överens om ramarna. På arbetarsidan hade man insett kollektivavtalslagens klasskaraktär: Arbetaren är hela tiden i underläge mot en arbetsköpare som utnyttjar allt mera raffinerade metoder för att höja produktionen och pressa arbetaren till bristningsgränsen.

'Vi måste vakna allihop och sitta och revidera hur dessa [*spelets regler på arbetsmarknaden*] fungerar i situationer som denna idag. Dom är inte tillfredsställande ... det är en fråga på större nivå som bör tittas över. Vad har, vilka möjligheter har den enskilde arbetaren att kämpa för sina rättigheter i dagens läge?' (Elof Luspa på strejkmötet i Sporthallen 11 december) Från annat håll kritiserades bolagets förhalningstaktik i underhandlingarna med arbetarna: 'Vi har hållit på i åratal, vi har trott på demokrati, vi har ställt frågor, vi begär förhandlingar. Och vi får det. Förhandlingar i januari, i februari, i mars, april, varje månad hela året. Det är snart jul. Det är inte färdigt än. Vad kostar det för oss själva? När får vi arbetsfred?' (Harry Holmlund)

Elof Luspa, som under fyra år varit ordförande i avdelning 12 i Kiruna, tog för sin del upp gruvarbetarnas försämrade löneläge. 'Speciellt senaste tio åren [*har gruvarbetarna*] fått försämrade förhållanden från år till år ... De förmåner dom har haft, de har försvunnit, det har vi ifrån fackföreningen inte bemästrat, inte orkat med, utan vi har helt enkelt tappat dom ...' Vad Luspa syftade på var den relativa nedpressning i löneläget som gruvarbetarkåren och LKAB-arbetarna i synnerhet fått uppleva under 60-talet. Andra kvartalet 1969 var relationstalet mellan genomsnittslönen för industriarbetare i landet (exklusive övertids- och skifttillägg mm) och LKAB-arbetarna detta:

> *Ovan jord*, dag och två skift – *108* (till den här gruppen hör exempelvis samtliga arbetare i brytningen i Svappavaara).
>
> *Under jord – 131* (olycksrisken är här många gånger större än i övriga former av industriarbete och arbetstiden är kortare än i övrig industri).

1960 var motsvarande siffror 128 respektive 156 (NSD 21.12.69). 'Jämfört med gruvarbetarna i det av Uddeholmsbolaget och några andra mellansvenska järnverk ägda Tuollovaara, en gruva som liksom Svappavaara ligger inom Kirunas stadsgräns, är LKAB-arbetarnas ekonomiska läge avsevärt sämre. Förtjänsten där för arbeten under jord är 16.14 mot en motsvarande siffra på 14.65 vid LKAB. En tredjedel av arbetarna i Tuollovaara har månadslön mot bara en handfull vid LKAB i Malmberget och då med mycket ogynnsamma bestämmelser om frånvaroavdrag. *För att inte lönerna vid LKAB ska glida upp, finns det en muntlig överenskommelse mellan LKAB och Tuollovaara Gruv AB om att det senare som regel inte ska anställa arbetare som kommer från LKAB.'* (Gruvfogde Strömberg i Tuollovaara i SDS 21.12.69, vår kurs.)

På mötet svarade också flera talare på de uttalanden som LKAB-chefen Arne S Lundberg och disponenten vid Kiruna-förvaltningen Torsten Göransson gjort i tidningar och radio om LKAB-arbetarnas löneförhållanden. Enligt Lundberg skulle LKAB-arbetarna tjäna 14-15 kronor i timmen och enligt Göransson skulle arbetarna förlora 120 kronor om dan (dvs ca 18 kr/tim) när de strejkar. Man kan förvirra mycket med lönestatistik och förmodligen anser de båda LKAB-cheferna att de hade ett riktigt statistiskt underlag för sina uttalanden. Men det kan förtjäna att påpekas att när LKAB-arbetarna i februari 1970 – förhandlingarna med företaget – sänkte sitt lönebud med åtskilliga miljoner till 14:50 under jord och 13:50 ovan jord, så skilde det enligt företaget 22 miljoner mellan det lönebud som företaget hade erbjudit och det arbetarna begärde – ändå förklarade sig företaget ha lagt på 11 miljoner på 1969 års löner.

Torsdag: Strejk i Malmberget

> ‘Jag är lokförare. Vid 830-tiden körde jag fram med tågsättet till centralkrossen i Vitåfors. När jag stannade fick jag höra att det var strejk. Jag körde undan tågsättet. Nollställde vågen och anslöt mej till aktionen. Mer var det inte med det.’ *Norrskensflamman* 12.12.69

Precis som i Kiruna började strejken i Malmberget i gruvans mekaniska verkstad. Det var 41 man som satte sej genast på morgonen när de gick på skiftet. Sedan kom slag i slag de sju andra avdelningarna. Kl 11 var de flesta av de 1591 kollektivanställda i Malmbergsgruvorna i strejk.

Alvar Mellah, 50 år, är elektriker. Ingår i en underhållsgrupp som jobbar lite här och var i gruvan:

– Redan på morgonen när vi gick ut fanns spänningen i luften. Alla gick och väntade på vad som skulle ske. Vi for ut till arbetsplatserna. Men spänningen och oron fanns där hela tiden. Man var ju medveten om att förr eller senare så skulle det komma en utlösning. Efter alla år. Man undrade om den stunden nu var inne. Jag var ute och jobbade på en pumpanläggning. Kom tillbaka ungefär åtta. Då hade verken och driften i gruvan stannat. Nie och tie kom ingenjörn till verkstan. Hur går det här? frågade han. Jag svarade att det var förbannat lugnt här. Det har aldrig varit så lugnt som i dag. Han såg ganska piskad ut i ansiktet. Det syntes på honom att han ville prata. Men han visste inte på vilket sätt han skulle börja. Han tog en pall och satte sej mitt i verkstan och sa nåt om att dom satt sej på elverkstan. Han kunde inte förstå orsakerna, sa han. Är dom osams med facket? Eller vad var det fråga om? Men måste dom ta till såna här metoder för att få rätsida på nåt som gått fel? frågte han. Grabbarna tittade på mej och undrade vad jag skulle svara. Jag var ju äldst i gänget. Men jag bara skakade på huvet. Menade att tiga är nog bäst i detta läge. Det var ingen som sa nåt. Resonemanget dog alldeles bort. Ingenjörn stannade i verkstan hela rasten och tie och tolv såg han ju, när vi stämplade ut korten att nu var det färdigt också bland oss. Vi satt hela dan till skiftskarven. Vid ett blev samtliga tjänstemän inkallade till kontoret. När våran ingenjör kom tillbaka från sammanträdet hade han en lunta med papper med sej. Skyddsarbetena måste skötas, sa han. Alla pumpstationerna, all belysning i stigarna, hissarna, tappningen i fickorna, krossarna, belysningen på de farligaste ställena liksom skötseln av gima-portarna, centrala nedfarten till gruvan. Redan tie och tretti hade förmännen frågat oss om vi skulle sköta portarna. Jag sa då att jag kunde bara svara för mej själv och jag går förbanne mej inte till nåra portar. Det här är en vild strejk, en arbetsnedläggelse och var och en svarar bara för sej själv. Det finns ingenting som binder oss att utföra skyddsarbeten. Det enda ni kan göra är att bötfälla oss. Tvåhundra kronor. Jag ställer mej inte vid portarna och fryser i minus tretti. Dom andra svarte likadant. Sen förklarade han ordet fritt. När ingen sa nåt sa han: Ni kan väl i alla fall prata. Då var det en av dom unga grabbarna som sa att det var förbannat: Nu när det är strejk så ska man ha belysning i gruvfickorna. Annars har det varit mörkt som fan. Ja det är order från bergmästaren, svarte ingenjörn. På eftermiddan frågade han samma sak. Men då svarte grabbarna: Du känner inte malmbergarna du. Skulle vi gå ut och jobba så skulle vi få packa väskan våran och flytta härifrån.

Samma morgon som strejken spred sig till Malmberget steg Gruv 4:ans ordförande Ivar Hermansson av tåget på Gällivare station. Klockan 9.55.

– Är det strejk här också? Det visste jag inte. Men man kunde ju misstänka att så skulle ske. (NK 12.12.69)

Hela eftermiddan satt avdelningsstyrelsen i sammanträde. Styrelsen kom fram till att man skulle utarbeta ett uttalande som gick ut på att alla strejkande i samlad tropp skulle återgå till

arbetet. Men uttalandet skulle inte presenteras förrän vid det avdelningsmöte som hade utlysts till fredagskvällen.

För tidningen *Expressen* förklarade fackföreningsordförande Hermansson:

– Jag tror inte att strejken i Malmberget ska betraktas enbart som en sympatistrejk utan även som en protest. Betalningssystemet på bland annat underhållsavdelningen är illa omtyckt. Dessutom har tjänstemännens löner relativt sett stigit kraftigare än gruvjobbarnas.

– Allmänt är man missnöjd med den fackliga maktkoncentrationen som förekommer, att allting till slut avgörs av LO i Stockholm.

Expressen: 'Fackavdelningens stora problem just nu är att övertyga de strejkande om att skyddsarbetena i gruvan ovillkorligt måste fortsätta.'

Ivar Hermansson: Det är oerhört stora värden som står på spel. (Expr. 12.12.69)

'Den stora konspirationen'

> 'Hade det här varit inspirerat av nån politisk grupp, så hade vi gruvarbetare aldrig stått eniga som vi gör idag.' Inlägg på stormöte i Malmberget, 17.12.69.

> 'Jag känner till förhållandena på det lokala planet här i Kiruna och jag kan lugnt säga att strejken inte är politiskt organiserad. Om det hade varit en politisk aktion skulle absolut inte alla arbetare ha deltagit så spontant. Bruno Poromaa (s), ordf. i Avd. 12. *NSD* 13.12.69.

> 'det var kommunister eller maoister som hade satt igång strejken. Det här är en enkel fälla som arbetsgivare och socialdemokrater faller i. Men det är något som är allvarligare: Den här konspirationsteorin omfattades i början av LKAB-strejken av ganska stora delar av topparna inom LO och partiet. Det här tyder på att dom saknar kontakt med verkligheten . .
> Docent Walter Korpi inför Katarina Socialdemokratiska Stadsdelsförening 9.2.70.

Nu var det strejk vid LKAB:s gruvor i Norrbotten. Överallt på stan stod gruvarbetarna, ofta i sällskap med fruar och barn, och diskuterade. Man stod i grupper och diskuterade förhållandena på arbetsplatserna: dieselgaserna, bullret, företagets hänsynslösa personalpolitik, ledarskapsteserna, otryggheten. Man diskuterade lönerna, konstaterade att många fått kännas vid reallönesänkningar under senare år, att man utsatts för omänskliga ackordssystem såsom UMS. Man talade om att återfå sitt människovärde. Man ifrågasatte med andra ord en mängd förhållanden som länge legat alldeles under ytan, men som nu, när det väl var strejk, ställdes på sin spets på ett helt annat sätt än bara några dagar tidigare.

Det var alltså fråga om STREJK. Visserligen var det en för svenska förhållanden av i dag ovanlig strejk, men likafullt var det 'bara' en strejk, d. v. s. en *arbetsnedläggelse i protest mot en mängd påtagliga missförhållanden.*

Eller var det inte så?

Nu har ju LO–SAF och SAP en gång för alla bestämt att det arbetande folket i vårt land har det bra. Då följer med logikens benhårda nödvändighet att strejker inte kan förklaras som arbetarnas reaktion på bestämda missförhållanden.

Alltså måste förklaringen sökas i att vissa grupper eller individer 'ligger bakom'. Konspirationsteorier kommer till. Konspirationsteorierna har åtminstone tre egenheter. Den första och den andra har med 'teorins' innehåll att göra, den tredje med vilka grupper 'teorin' riktar sig till. Den första egenheten består i att man söker orsakerna till socialt betingade händelser – det kan vara strejker, demonstrationer eller landsomfattande uppror – utanför de materiella missförhållanden som händelserna i verkligheten är en reaktion mot. Den andra egenheten är att

‘teorin’ ofta baserar sig på felaktiga sakuppgifter och/eller innehåller begrepp som kommit att få en starkt värdeladdad mystisk innebörd.

Den tredje egenheten består i att ‘teorin’ inte i första hand är riktad till den eller de grupper som den omfattar utan framför allt till stora grupper som inte är direkt inblandade, ‘den allmänna opinionen’.

De konspirationsteorier som förekommit i samband med LKAB-strejken kan grovt indelas i tre grupper. Grupperna hänger intimt samman och övergår ofta i varandra. En grupp förutsätter ofta uttryckligen eller underförstått någon av, eller båda, de andra.

Grupp 1

Redan den 10 december, på strejkens andra dag förklarar disponent Göransson vid LKAB:s kirunaförvaltning.

‘Det finns en klick aktivister ... Jag känner folk tillräckligt för att veta att majoriteten inte ligger bakom den här aktionen.’ (NSD 11.12.69)

Allmänt missnöje kan alltså inte vara orsak till strejken. Det måste ‘ligga’ någon ‘bakom’. Underförstått: När arbetarna gått till massaktion har någon lurat eller tvingat dem till detta. För det finns ju ingen egentlig orsak.

Följande dag skriver *Svenska Dagbladet* att gruvarbetarna ‘på okända vägar fått rapport om vad som beslutats’ vid det första strejkmötet i Kiruna. Detta, menar SvD, ‘tyder på att aktionen är *välorganiserad’*.

Under det första strejkmötet i Kiruna sittstrejkade fortfarande det ena skiftet. Det var först på strejkmötet som det beslutades att alla skulle stanna hemma i fortsättningen. De gruvarbetare som sittstrejkade i gruvan fick tillåtelse av arbetsbefälet att skicka en representant från varje arbetslag till mötet. När mötet var slut återvände representanterna till sina arbetskamrater i gruvan och rapporterade om vad som beslutats på mötet. Det var med andra ord ‘välorganiserat’, men inte i Sv D:s bemärkelse.

När en strejk är ‘välorganiserad’ i Sv D:s bemärkelse ligger det i allmänhet enligt konspirationsteorierna, kommunister – eller ‘en klick’ underförstått kommunistiska ‘aktivister’ – bakom. Mycket riktigt: ‘Mötet hade’, fortsätter Sv D, ‘med *djungeltrummans* hjälp sammankallats ... av förre fackföreningsordföranden *kommunisten* Harry Holmlund ...’

Harry Holmlund har – bortsett från att han aldrig varit fackföreningsordförande – aldrig varit kommunist. Däremot har han under många år varit mycket aktiv socialdemokrat och bl a startat den socialdemokratiska gruvklubben i Kiruna, som enligt Holmlund kom till som ‘en antikommunistisk historia’, i de röda malmfälten.

Den stämning som onekligen rådde på det första strejkmötet i Kiruna ‘*utnyttjas’*, enligt Sv D, ‘av *dem som satt i gång* och *organiserat* den vilda strejken. I Kiruna och Svappavaara är man (vem?) fullt på det klara med att strejken, *i varje fall från början*, inte varit fullt så spontan som det kan förefalla.’

‘... i varje fall från början ..’! Man kan fråga sig hur strejken skulle kunna bli spontan senare om den inte varit det från början.

Sv D övergår därefter till strejkorsakerna och konstaterar att ‘den formella orsaken [till strejken] var ... att arbetarna i Svappavaara ... var missnöjda med ett ackordsavtal ... Den felslagna utdelningen blev droppen som med hjälp av initiativtagarna till strejken fick bägaren att rinna över.’

Det räcker alltså inte med uteblivna löneökningar, efter en period av lönesänkningar; det måste 'initiativtagare' till för att det skall bli strejk. Vad menas med den 'formella orsaken'? I det här sammanhanget kan det knappast betyda något annat än 'initiativtagarnas' svepskäl till att få 'sätta igång' strejken.

'Den första *signalen'*, fortsätter Sv D, 'gavs genom att det i tisdags på *något osynligt* sätt kom upp meddelanden på anslagstavlorna inom gruvområdet i Svappavaara på vilka det stod: Strejk börjar klockan 12:

Konspirationsteoretikerna gör bäst i att undvika sakuppgifter. Strejken började klockan 6 på tisdagsmorgonen.

Därefter följer det ena lösryckta påståendet efter det andra: 'Vem som organiserat strejken' – nu är det alltså bevisat att strejken är organiserad – '... vet ingen bestämt, bara att *under-rättelsetjänsten* (jämför 'djungeltrummorna' ovan) fungerar inne i gruvorna ... Inte heller kunde någon med bestämdhet säga hur pass *frivilligt* arbetarna slutit upp på strejkbänkarna.' osv osv.

Att Göransson från bolagsledningen och redaktör Robert Rock från Sv D frammanade konspirationer bakom strejken, var väl knappast någon som brydde sig om. Men när Gruvförbundets ordförande Nilsson på strejkens fjärde dag, fredagen den 12 december, stämmer in i Göranssons och Rocks tongångar blir förbittringen stor. På lunchekot och i regionalkvarten klockan ett utspann sig följande dialog mellan 'arbetarnas representant' Bernt Nilsson och Sveriges Radios utsände:

Sveriges Radio: 'Tror ni att den här konflikten kommer att få politiska konsekvenser?'

Bernt Nilsson: '... jag har den bestämda känslan av att den kommer att få det och jag tror att mycket bakom konflikten bottnar just i politik.'

Sveriges Radio: 'Vilka intryck har ni fått utav organisationen av strejken?'

Bernt Nilsson: 'Den verkar välorganiserad. Därav drar jag dom slutsatserna att den är styrd ..'

Sveriges Radio: 'Av några politiska grupper?'

Bernt Nilsson: 'Säkerligen ... av politiska grupper'

Sveriges Radio: 'Vilka då?'

Bernt Nilsson: 'Det är lite svårt att säga ..

Sveriges Radio: 'Så ni ser det här som en klart politisk aktion?'

Bernt Nilsson: 'Personligen så har jag fått det intrycket. Det är en politisk aktion ..'

Nästa dag uttalar sig Bernt Nilsson för DN:

'Den här strejken är inte spontan, *den är i detalj planerad*. Men vilka krafter som lagt upp planeringen är svårt att säga. Det går inte att peka åt bara ett håll, åtminstone vill jag inte göra det ... Först trodde jag att strejken var spontan. Men jag måste ändra uppfattning när jag var i Svappavaara i torsdags för att tala med medlemmarna. Jag märkte då att *man försökte ordna så att jag inte skulle få* komma i kontakt med de strejkande ...' (DN 13.12.69)

Man reagerade, som sagt, från gruvarbetarnas sida våldsamt mot Bernt Nilssons uttalande.

En arbetare från Svappavaara:

'Bernt Nilsson, våran förbundsordförande, sa i radion att strejken var väl organiserad och att det var politik i den. Det är nog ganska förbannat lögn!' (Exp 17/12)

Dagen efter uttalandena, lördagen den 13 december, sammanträffar Bernt Nilsson och förbundsstyrelsen med strejkkommittén i Kiruna.

Strejkkommittén:

Hilding Lindström (s): 'Vi har diskuterat ditt agerande i pressen och kommit fram till att ställa dig till svars för påståendet att detta är en politisk aktion ...'

Atle Lans (fp): 'Aktionen är inte politisk, det skall Bernt Nilsson komma ihåg ... det gäller vårt liv och arbete. Strejken bottnar i ett allmänt missnöje. Vår sammanhållning är 101 procentig.'

Elof Luspa (partilös): '.. . Jag vill säga att jag tar Bernt Nilssons uttalande "att det står en viss grupp bakom" mycket hårt och allvarligt ...'

Ronald Svensson (partilös): '... jag tycker inte att ni [*Bernt Nilsson*] skall underskatta gruvarbetaren. Jag insisterar på att ni skall dementera de uttalanden ni gjort i pressen angående politiseringen inom oss ... Det räcker inte med att ni ursäktar er. Ni måste dementera så att folk får veta sanningen ...'

Förbundsstyrelsen:

Bernt Nilsson: 'Vi har aldrig haft något emot eran aktion... Jag vet att de försöker pressa mig att säga något mot kommunisterna, men det har jag inte gjort. Jag tar avstånd från vantolkningar, jag sade att den kunde vara politisk ... Jag har eftersträvat klarhet i mina uttalanden! ... om förbundet skulle välja förhandlare, så skulle ni säkert bli valda allihop!'

Holger Hillbom: 'Vi har svårt att värja oss mot alla dessa journalister, vi har ju ingen pressvana ... Jag vädjar till er om förståelse för förbundet ...'

Josef Huber: . . Vi är klara på att det hela rör sig om ett kanaliserat missnöje. Jag blev chockerad över förhållandena ...'

Egon Henriksson: 'Det uttalande Bernt Nilsson gjorde är fullt ursäktligt. Han var hårt pressad. *Från förbundets sida har vi aldrig trott att det var politik i saken.'*

Det fanns naturligtvis ingen anledning för förbundsstyrelsen att framhärda i sina konspirationsteorier inför en liten församling på elva man som alla visste att 'teorierna' inte hade någonting med verkligbeten att göra. En av egenheterna hos konspirationsteorierna är ju att de inte är riktade till den grupp som de behandlar, utan framförallt till stora grupper som inte är direkt inblandade och följaktligen inte särskilt insatta i de verkliga förhållandena. Det är 'den allmänna opinionen' som konspirationsteorierna är avsedda att påverka.

Två dagar efter det att förbundsstyrelsen gjort avbönen inför strejkkommittén konstaterar fyra av styrelsens ledamöter – i förvissning om att uttalandena inför strejkkommittén inte kommit till allmänhetens kännedom – i en intervju med *Expressen*, att 'gruvstrejken vid LKAB är organiserad och inte spontan!' 'Nog fan kan vi tala med gruvkarlarna ... Nog är vi på samma våglängd man mot man. Men när dom fått *order* att inte tala med oss ...', säger Josef Huber *Expressen*-intervjun. Och Bernt Nilsson tillägger: Det är helt klart att det är en in i minsta detalj organiserad strejk.' Fortfarande vill Bernt Nilsson inte uttala sig om vilka som ligger bakom. (Exp. 15.12.-69).

Men sex veckor senare anser förbundsstyrelsen tiden vara mogen för att sjunga ut: Holger Hillbom: 'Det är alltså inte några tusen som ligger bakom det här ... utan en *liten kommunistgrupp* som i masspsykosens tecken fört en propaganda. Det är kommunister och FNL-are, det bara är ju så ...' Hela förbundsstyrelsen satt samlad vid samma bord då intervjun gjordes. Alla nickade sitt instämmande till Hillboms uttalande. (Exp. 1.2.-70)

Redan den 13 december ansluter sig Kurt Bergström i *Aftonbladet* till Göranssons, *Svenska Dagbladet*s utsände och Bernt Nilssons konspirationsteorier: ‘Helt kan man ... inte frigöra sig från misstankar om att Svappavaara-upptakten utnyttjades politiskt och fick denna allvarliga utveckling.’ (AB 13/12 -69)

Disponent Göransson återkommer i ‘ny-konservativa’ *Sydsvenska Dagbladet* den 13/12 och slår nu fast att ‘nu står det ganska klart att en vänsterpolitisk verksamhet är i aktivitet för att hålla strejken igång. Allt bär uppe – flygblad, affischer osv. – talar sitt tydliga språk om att utvecklingen gått åt det hållet.’

Hur kunde utvecklingen ha ‘gått åt det hållet’ när – som Göransson påstått dagen innan – ‘en klick aktivister’ legat bakom redan från början?

I slutet av den tredje strejkveckan ‘avslöjar Bengt Tengroth (s) ordförande i Sveriges största fackförening, Metall 41, och av många tippad som blivande LO-ordförande, att ‘KFML har organiserat någon sorts skuggkabinett som ser till att strejkerna håller på längre’. Tengroth påstår att han har dokument i sin ägo som ‘tycks bekräfta detta’.

Harry Holmlund i Kiruna strejkkommitté kommenterade Tengroths ‘avslöjande’: ‘Tengroth är ju ett känt skådespelarnamn, men jag visste inte att man också hade en clown i familjen.’

Den första gruppen av konspirationsteorier innebär alltså sammanfattningsvis ‘avslöjanden’ om att ‘initiativtagarna’ till strejken – ‘en klick aktivister’, dvs. ‘en liten kommunistgrupp’ bestående av ‘kommunister, FNL-are och KFML-are’ – ‘välorganiserat’ och ‘på okända vägar’ med ‘djungeltrummornas’ hjälp ‘på något osynligt sätt’, dvs. med hjälp av en välutvecklad ‘underrättelsetjänst’ sett till att tusentals arbetare ‘fått order’ att mer eller mindre mot sin vilja gå i strejk. Som ‘formell orsak’ åberopar ‘initiativtagarna’ vissa oegentligheter på arbetsplatserna. Några sådana oegentligheter finns inte. Följaktligen är det ‘inte några tusen som ligger bakom’, utan ‘vänsterpolitiskt verksamma grupper’ som ‘utnyttjar’ dessa ‘politiskt’ i avsikt ‘att hålla strejken igång’.

Nu är det alltså fastslaget att ‘initiativtagarna’ är ‘en liten grupp’ som ger ‘order’ liksom att man inte ‘med bestämdhet [kan] säga hur pass frivilligt arbetarna slutit upp på strejkbänkarna.’

Grupp 2

Nästa steg blir att förlägga den ‘lilla gruppen av initiativtagare’ eller åtminstone en del av den, utanför arbetarna egna led (Tengroth är redan inne på den linjen).

‘Transportarbetarförbundet har sin speciella synvinkel på strejken. ... Förbundsorganet Transportarbetaren drar paralleller mellan de två stora vilda strejkerna’ (Göteborgs hamn och LKAB). ‘Tillfälligheter avgjorde utlösningen i båda fallen och sedan var samordningen och utvidgningen nästan perfekt. Transport menar att revolutionära vänstergrupper agerat i bakgrunden vid båda tillfällena.’ (SvD 10/1 -70)

Redaktören för Transportarbetaren, Olle Rytterbrandt, är samme man som LO-ledningen skickade upp till Kiruna den andra strejkveckan, för att ‘bistå’ gruvförbundet med presskontakterna.

Konspirationsteorin närmar sig sin fulländning i uttalanden av direktör Matts Bergom Larsson i Verkstadsföreningen i samband med att strejkerna sprider sig över landet:

‘Det här är inga spontana strejker. De är organiserade aktioner styrda av vissa grupper efter en bestämd plan.’ (TV 20/1 -70)

Följande dag förklarar Bergom Larsson för *Aftonbladet*: Strejkerna ‘är styrda och planerade av vissa grupper efter ett bestämt mönster. Det finns starka omständigheter som tyder på det nämligen.’

AB: ‘Vilka omständigheter då?’

BL: ‘Bland annat har flera företag ... blivit uppringda av tidningar’ som ‘en vecka före strejken kunnat ange både klockslag och dag för strejken. Tidningarna har helt enkelt varit informerade i förväg.’

AB: ‘Vilka grupper skulle ligga bakom strejkerna?’

BL: ‘... grupper som velat gå utanför de traditionella fackföreningarna och valt en lämplig tidpunkt att agera i samband med de andra vilda strejkerna vid LKAB-gruvorna.’

AB: ‘Så ni tror inte att ett kompakt missnöje med arbetsförhållanden och löner ... skulle vara bakgrunden till de vilda strejkerna?’

BL: ‘Nej, det tror jag inte ... arbetarna är välavlönade . Däremot har fackföreningarna inte agerat med tillräcklig styrka och backat upp de arbetare som vill ha lugn och ordning på arbetsplatserna.’

Redan 13 december, på strejkens fjärde dag skriver *Sydsvenska Dagbladet*: ‘... Göran Therborn, Malmö, känd agitator till vänster om vpk, [har], tillsammans med ett antal likasinnade, installerat sig i Kiruna och bedriver därifrån propaganda bland de strejkande ... med stor sannolikhet har han goda utsikter att vinna gehör hos den norrbottniska s. k. gammalkommunismen (stalinismen) med tidningen *Norrskensflamman* som språkrör.’ Vad *Sydsvenska Dagbladet* åsyftar är att tidskriften *Zenit* i likhet med en mängd andra svenska tidningar sände ett par man för att studera strejken på ort och ställe.

Dagen därpå konstaterar Curt-Stefan Giesecke i Svenska Arbetsgivarföreningen: ‘... den organiserade kommunismen är [uppenbarligen] i verksamhet.’ (SvD 14/12 -69)

Till *Sydsvenska Dagbladet* anförtror ‘en företrädare för SAF i Stockholm’ följande: ‘Personligen har jag aldrig sett maken till illegal strejk ... Av allt att döma är den mycket väl regisserad och skickligt upplagd vilket direkt ger misstanken att bakom ligger en organisation med intresse att sprida missnöje och uppvigla arbetarna.’

SDS: ‘Vilken organisation?’

‘Företrädaren’: ‘Det tror jag nog redaktörn själv kan föreställa sig.’

SDS: ‘Har den rörelsen tillräckligt med pengar för att hålla strejken igång?’

‘Företrädaren’: ‘Den nationella har det väl knappast, men den har väl också internationella ”stödgrupper”:

SvD: ‘På Kirunas gator sågs ett markant inslag av ungdom från andra landsdelar med omisskännliga yttre attribut, stå och diskutera med de lediga gruvarbetarna ... Och hela Kiruna vet att den man som utsågs till chef för den kommitté som skulle förhandla med LKAB ... har fått utbildning i Moskva.’ (SvD 20/12 -69)

Alltså: inte nog med att landsomfattande organisationer ‘med intresse att sprida missnöje och uppvigla arbetarna’ lyckats ‘regissera och skickligt lägga upp’ strejkerna. Dessa organisationer har också ‘internationella ”stödgrupper” ‘ bakom sig och en moskvautbildad kommunistagent och representant för den internationella ‘organiserade kommunismen’ har lyckats infiltrera sig så till den grad att han lyckats bli vald till ordförande i 27-mannadelegationen.

Med SvD:s antydningar om Ture Rantatalo kan vi gå över till nästa grupp av konspirationsteorier.

Grupp 3

Den tredje gruppen av konspirationsteorier förutsätter uttryckligen eller underförstått de två föregående grupperna.

När konspirationsteoretikerna slagit fast att de strejkande arbetarna inte alls har någonting att vara missnöjda med och att de egentligen helst av allt skulle vilja arbeta under de arbetsförhållanden som de lagt ned arbetet i protest mot, när de sedan mer eller mindre klart definierat de nationella och internationella 'initiativtagarna' – då börjar det bli aktuellt att gå till attack mot de *individer* ur dessa grupper som med olika medel tvingat eller lurat de stackars arbetsvilliga arbetarna att börja eller fortsätta strejka.

Konspirationsteorierna bygger, liksom ledarskapsteserna och andra halvfascistiska 'teorier', på antagandet att arbetarna utgör en grå myllrande massa som på 'order' av eller 'under inflytande av' vissa ledargestalter kan förmås att handla helt i överensstämmelse med ledarnas önskemål:

'... tåget övergår direkt i ett nytt stormöte inne i sporthallen. Nu är *extasen* ett faktum. Kommunistledaren Elof Luspa, kommen ur laestadiansk miljö, predikar strejkens evangelium och får hänförda ja-stormar till svar på de frågor han riktar mot läktarna ...' (SvD 20/12 -69) (Elof Luspa är inte kommunist, utan f. d. aktiv organiserad socialdemokrat, numera partilös) eller

.. på de stormöten som ... hölls ... eldade man på i väckelsemöteanda, och det blev stormande applåder för de mest befängda påståenden ...' (ledaren AB 8/1 -70)

När det är fastslaget att arbetarna mer eller mindre mot sin vilja befinner sig i 'kommunistledarnas' händer blir nästa steg att på olika sätt svartmåla de förmenta 'ledarna'. Det var i första hand de medlemmar av strejkkommittén som höll en konsekvent linje – dvs. en linje som stod i överensstämmelse med de beslut som arbetarna fattade på strejkmötena – som konspirationsteoretikerna systematiskt framställde i en ofördelaktig dager. Om 'den helt kommunistdirigerade gruppen från Malmberget' skriver *Svenska Dagbladet* 21/1 -70: '... en *stor* del av delegaterna [i 27-mannadelegationen] har aldrig tidigare deltagit i fackföreningsarbete eller avtalsförhandlingar. Det gäller framförallt de nio *medlemmarna från Malmbergets strejkkommitté*.'

Konspiratörerna gör bäst i att hålla sig till vaga påståenden av typ 'vissa grupper' och liknande.

Hur var det egentligen med Malmbergarnas fackliga meriter?

Ove Haarala: Har deltagit aktivt i LKAB:s samrådsgrupper 'Malmen och vi' och 'Samtal om förändringar' alltsedan gruppverksamheten upptogs.

Gunnar Harnesk: Har varit fackligt aktiv inom avd. 4 alltsedan sin ungdom. Är förtroendeman för verkspersonalen. Har företrätt verkspersonalen vid en mängd lokala förhandlingar.

Emil Isaksson: Var först organiserad och aktiv inom Skogs- och flottningsförbundet. Har sedan han började arbeta i gruvan varit styrelseledamot i Avd. 4 i flera omgångar. Är landstingsman och ordförande i vpk i Malmberget.

Harry Isaksson: Ordförande i Malmbergets FNL-grupp. 'En av malmbergsbibliotekets flitigaste låntagare', enligt chefsbibliotekarien Adolf Henriksson.

Henry Löfgren: Suppleant i Avd. 4:s styrelse. Förhandlare för frontarbetarna. Hör till de få som aldrig missar ett avdelningsmöte. Flitig talare på avdelningsmötena.

Johnny Nilsson. Har studerat vid LO:s fackliga skola, Runö.

Nils Nylander: Har hela sin arbetstid (han är nu förtidspensionerad) varit aktiv inom Avd. 4. Har varit styrelseledamot i flera omgångar. Har varit kongressombud vid Gruvindustriarbetarförbundets kongresser och representant vid avtalskonferenser. Har varit aktiv inom nykterhetsrörelsen i hela sitt liv.

Per-Åke Sundqvist: Har suttit i Avd. 4:s styrelse i flera perioder. Har suttit med i klubbstyrelsen. Är ledamot i företagsnämnden. Har deltagit i företagets samrådsgrupper sedan den verksamheten upptogs.

Östen Öhlund: Lång facklig vana. Har varit ordförande för Elektrikerförbundet, avd. 103. Har deltagit i ett flertal fackliga kurser.

Med ett grepp lånat från borgerlig press i arbetarrörelsens barndom går *Norrländska Socialdemokraten* till attack mot bl. a. enskilda medlemmar ur Malmbergets strejkkommitté med att karaktärisera dessa som ‘en handfull oborstade skränfockar – som skrikit ut invektiv, svordomar och om inte runda, så i alla fall högst fyrkantiga ord. Det beklämmande är’, fortsätter Norrländskan, ‘…att detta fåtal gör anspråk på ... att vara tolkar för hela gruvarbetarkåren’, liksom att de med ‘ett så lågtstående språk’ som de ‘4 800 [övriga] kollektivanställda i LKAB ingalunda talar’ gör ‘vulgära, primitiva och inte sällan mot enskilda personer rent ärekränkande utfall ...’ Det sista påståendet är anmärkningsvärt med tanke på karaktären hos *Norrländskan*s egen artikel där flera ‘enskilda personer’ (Martin Gustavsson, Kalle Holmström, Bror Fernelöf, Harry Isaksson och Johnny Nilsson – samtliga företrädare för en konsekvent linje i enlighet med av arbetarna på stormöten fattade beslut) angrips. Och samtliga – kan tilläggas – mycket populära bland sina arbetskamrater. Annorlunda är det med ‘gruvarbetare tagna i klump’, menar Norrländskan: de ‘... har inte för vana att skräna’ ut skymfer i smaskiga ordalag ... att, som Harry Isaksson och Johnny Nilsson’, den senare ‘beklagligtvis ordförande i Malmbergets strejkkommitté’, ‘ge exempel på andefattighet, dåligt ordförråd och brist på allmänt folkvett ...’ Ånej. ‘Gruvarbetare tagna i klump’ ligger mera åt Onkel-Tom-hållet. De är ‘timida’, ‘vänliga’, ‘väluppfostrade’ (!!). ‘med sunt bondförstånd utrustade ...’

Det är framför allt på Harry Isaksson som *Norrländskan* inriktar sin indignation. ‘Inte nog med att han späckade sina inlägg med värsta bakgårdsterminologi ... Med påtagligt nöje kostade han på sig att fara ut i hån och förakt och han skröt ohejdat om hur han tilltalat en representant för den andra förhandlingsparten.’ Vad bestod då brottet i? Som enda exempel andrar Norrländskan att Harry Isaksson haft mage ‘att säga ”hörru gubbe” till en av LKAB:s förhandlare’, och fortsätter: ‘Det var länge sedan vi i det här landet hade arbetsgivare och chefer som kunde tilltala arbetare på samma sätt.’ (allt ur NSD 18/3 -70) Tänk om Norrländskan kunnat mobilisera samma förbittrade indignation för gruvarbetarnas sak som för att Harry Isaksson kallat en LKAB-direktör för ‘gubbe’.

Om det kan verka som om de kämpande gruvarbetarnas språk bär bedömts ur motpartens synvinkel så är det inte alldeles fel. Den skribent *Norrländska Socialdemokraten* anlitar för dessa tillrättavisningar, Gertrud Wennström, hade som tidningen själv tillkännagav, nyligen anställts av LKAB som biträdande informationschef.

Högertidningen Norrbottenskuriren instämmer med Norrländskan:

‘... om herrar Gustavsson och Isaksson. Deras vokabulär kan naturligtvis inhösta applåder i ett ögonblick av sammanhållningens extas men klingar enbart vulgärt i en utomståendes öron ...

Kollegan Gertrud Wennström påpekade i en artikel häromdagen att dessa 'hökars' staccato-skällande inte är utmärkande för gruvarbetaren.' (NK 20/3 -70)

Men det var inte bara malmbergarna som utsattes för konspirationsteoretikerna.

Ture Rantatalo påstods i *Aftonbladet* (LO) och *Svenska Dagbladet* (m) vara moskvaskolad, vilket i och för sig inte är något fel i att vara. Han har aldrig satt sin fot i vare sig Moskva eller Sovjetunionen.

Elof Luspa omnämns i *Svenska Dagbladet* med det stående epitetet 'kommunisten' eller 'kommunistledaren'. Likaså i *Dala-Demokraten* (s), (se t. ex. ledaren den 2/2 -70) och Arbetarbladet (s), (se citat i DD 3/2 -70). I den ena ledaren efter den andra hetsar DD mot Elof Luspa 'och hans anhängare'. (Se t. ex. ledaren 4/2-70)

Han har varit mycket aktiv socialdemokrat. Är numera partilös, sedan han på 50-talet lämnade partiet, enligt egen uppgift 'framför allt på grund av partiets jordbrukspolitik'. I en ledare i *Aftonbladet* karaktäriseras Elof Luspa som en 'notorisk bråkmakare'. 'I arbetarnas 27-manna-delegation', säger ledarskribenten, 'har Luspa spelat sitt eget spel, ofta bakom kamraternas rygg. Det var t. ex. han', fortsätter ledarskribenten, 'som på alldeles eget bevåg tog upp advokat Henning Sjöström till Kiruna en händelse som bara ökade förvirringen bland de strejkande och inom strejkkommittéerna.'

Återigen ett konkret påstående från en konspirationsteoretiker. Återigen alldeles felaktigt.

Det var så här det gick till när Sjöström kom till Kiruna. '*Holmlund* rapporterar att han blivit uppringd av ett ombud för advokat Henning Sjöström och att dennes juridiska kunnande står till kommitténs förfogande utan några som helst kostnader ... Kommittén beslutade acceptera erbjudandet, men att endast en del av kommittén skall deltaga i den information som skall ges under söndagen. Följande representanter utsågs: Malmberget: Löfgren, H. Isaksson, J. Nilsson och Öhlund. Från Kiruna: Holmlund, Svensson, Rantatalo och Luspa. Svappavaara: K. Nilsson.' (Protokollsutdrag från 'Protokoll fört vid sammanträde med den gemensamma strejkkommittén i sporthallen den 10 januari 1970'.)

I en intervju med *Expressen* förklarar Gruvindustriarbetarförbundets socialdemokratiska styrelse: 'Rantatalo och Luspa har sökt ombudsmannaposter som de sedan inte fått. Som en *hämndaktion* har de *organiserat* strejken.' (Exp 1/2 -70)

När frågan var som mest brännande om Rantatalo – som enhälligt valts av 27-manna-delegationen och som hade 4 800 gruvarbetare bakom sig – eller förbundsombudsman Stendalen, som redan ådragit sig välförtjänt impopularitet från gruvarbetarna, skulle vara förhandlingsledare, skriver *Aftonbladet*:

'Rantatalo borde ha vett att förklara att den här strejken inte gäller hans egna politiska och fackliga prestige.' (Ledaren AB 16/1 1970). Varför riktades moralkakan mot Rantatalo och inte mot Stendalen (s)?

Slutsats

Det är alltså, när allt kommer omkring, inte av fri vilja och på grund av missförhållanden som arbetarna strejkar. I själva verket är 'gruvarbetarna ... utledsna på det spel, som kommunisterna och strejkkommittén bedrivit'. (DD 4/2 -70) Detta i sin tur beror på att de 'kommunist-dirigerade' strejkkommittéerna anser att strejken 'är ett ändamål i sig själv genom att den skapar oro [och] sprider missnöje ...' (DD nr 29)

Strejken *beror* alltså inte på missnöje, den *sprider* missnöje.

Strejkkommittéerna är därför intresserade av att sitta med vid förhandlingsbordet – i stället för att låta Kurt Nordgren förhandla åt dem – 'mera för att bevaka varandra än för att uppnå

resultat ...' (DD 3/3 -70). Att man vill bevaka varandra sammanhänger med kommunisternas allmänna misstänksamhet, vilken tidigare resulterat i en 'systematisk "*utrensning*" av flera fackföreningsrepresentanter' i 27-mannadelegationen (SvD 9/1 -70). *Svenska Dagbladet* avser 27-mannadelegationens enhälliga beslut om att Rehnqvist skulle lämna delegationen.

Varje rättänkande människa måste med andra ord inse att det '*måste* bli en uppgift för förbundsstyrelsen och fackföreningarna ... att *ta över* striden, föra förhandlingar och se till att [de stackars förledda] gruvarbetarna *får arbeta*'. (DD 2/2 -70) Eller som *Arbetarbladet* (s) uttrycker det: '... kommunisterna bör ... avslöjas och brännmärkas.' (Citerat i SvD 14/12 -69) Ty 'arbetarrörelsen är en och odelad och dess styrka ligger ... inte i känslomässiga vågsvall, som *ingen vet varifrån de kommer*" (DD 12/2 -70), dessutom 'har ju de som *började*[1] strejken, släppt lös krafter som de inte behärskar ...' (DD 25/2 -70)

Åter till lag och ordning manar alltså:

å ena sidan:

framstående företrädare för kapitalet (Curt-Stefan Giesecke i SAF, Matts Bergom Larsson i Verkstadsföreningen, ytterligare en företrädare för SAF i Stockholm, disponent Göransson vid LKAB, Kiruna) och den mest högerorienterade borgarpressen (*Svenska Dagbladet*, *Norrbottens-Kuriren* och *Sydsvenska Dagbladet*)

å andra sidan:

framstående företrädare för den socialdemokratiska fackföreningsrörelsen (Bengt Tengroth i Metall: 41, Bernt Nilsson i Gruvs styrelse, övriga ledamöter av Gruvs styrelse, och LO-SAP - Gruv-pressen (*Aftonbladet, Transportarbetaren, Arbetet, Norrländska Socialdemokraten* och *Dala-Demokraten* m. fl.).

Förbundet gör upp

> När vi stannar maskinerna tillsammans visar vi hur svaga de är.
> (Skrivet på en vägg i majrevoltens Paris)
>
> Arbetare i Svappavaara, Kiruna, Malmberget har lagt ner sina arbeten.
>
> Dynamitsalvorna under våra hus har tystnat.
>
> Gruvan – den smutsiga, farliga, kvava
> människodödaren
> har stannat.
>
> I stället
> har ett stort hjärta börjat slå –
> ett rött, starkt, trofast
> livgivande hjärta –
>
> Det är STREJK
> 5 000 gruvarbetare har gått i strejk.
>
> ULF OLDBERG
> (Publicerad i *Norrskensflamman* 31.12.69.)

Fackföreningarna hade misslyckats. De kunde inte kanalisera de krav som arbetarna nu själva förde fram. Strejkrörelsen hade sopat bort dem från scenen. Men en annan maktfaktor orienterade sig snabbt mot händelsernas centrum – Gruvindustriarbetarförbundets ledning.

[1] Alla kursiveringar i kapitlet är våra.

Redan på torsdagskvällens strejkmöte i Kiruna fanns förbundsombudsmannen Allan Wiklund på plats. Wiklund hade tidigare varit ombudsman för Avdelning 12 i Kiruna.

Det var Harry Holmlund som hade släppt in Allan Wiklund till det slutna strejkmötet. 'Jag tycker att han [Wiklund] kunde få sitta här och höra på vad som händer', förklarade sig Harry Holmlund: 'Aldrig kan jag tro att han vill skada oss ...?' Och på den frågan kom det faktiskt spridda ja-rop från gruvarbetarna i Sportballen. Allan Wiklunds ståndpunkt på mötet var klar och bestämd: Förbundsledningens kontakter med arbetarna måste ske via 'fackföreningsorganen'. Några förhandlingar med LKAB kunde inte komma till stånd – så länge konflikten pågick. Detta förbjöd Svenska Arbetsgivarföreningen och LKAB måste som medlem i organisationen följa SAF:s linje, förklarade Allan Wiklund. Det hade Wiklund inhämtat innan han åkte upp till Malmfälten.

När arbetarna fick det beskedet kom Harry Holmlund med ett förslag. Man skulle skicka ett telegram till statsminister Olof Palme. Kräva att regeringen skulle begära LKAB:s utträde ur Arbetsgivarföreningen: 'Är dom för fina för att komma till tals med oss utan diktatoriska påhitt så behöver dom inte ha med oss att göra', kommenterade Holmlund saken. Förslaget antogs med dånande jarop.

Förbundsombudsmannen Wiklund hade samma dag kommit till Kiruna. Tillsammans med förbundets t. f. ordförande Bernt Nilsson och Gruvs hela förbundsstyrelse hade han tagit morgonplanet upp till Kiruna. Planet var dock försenat ett par timmar på grund av motorfel. Så förbundsledningen anlände först vid 15-tiden till Kiruna flygplats. De möttes av ett stort uppbåd fotografer och pressmän.

Förbundsledningens och LKAB:s taktik var klar: Det gällde att först få de strejkande Svappavaara-arbetarna att återgå till arbetet. Då skulle sympatistrejken, inbillade man sig, komma av sig.

Bernt Nilsson och förbundsledningen tog in på hotell Ferrum, men lastade sedan in sig i två bilar för att ta sig de fem milen till Leveäniemi-gruvan. Där hade ordföranden i Avdelning 135 i Svappavaara, Lars Lindström, under tiden sammankallat styrelsen.

Sammanträdet ägde rum i ett rum intill gruvmatsalen. I matsalen var samtidigt ett 100-tal sittstrejkande arbetare ur kvällsskiftet samlade. Styrelsesammanträdet pågick i något över en timme. Ordförande Lindström lämnade en redogörelse för den ackordsuppgörelse som han hade varit med att skriva under och som resulterat i lönesänkningar för många medlemmar i avdelningen. Både Lars Lindström och förbundsledningen var eniga om att den knappa månad som ackordet hunnit tillämpas var en alldeles för kort tid för att man skulle kunna bedöma om uppgörelsen var bra eller dålig. Stämningen var tryckt, men den lokala fackföreningens mannar kände sin auktoritet stärkt av förbundsledningens närvaro.

Efter en längre tvekan öppnar Bernt Nilsson dörren till matsalen, där de strejkande sitter och samtalar vid sina matboxar. Men Nilsson hinner inte säga många ord, förrän arbetarna i klungor lämnar matsalen. Efter bara några minuter står Bernt Nilsson ensam med förbundsstyrelsen i den stora matsalen. En halvtimme går och ingenting händer. Bernt Nilsson sitter ensam vid en kaffekopp och begrundar situationen. Till slut bryter förbundsledningen upp och går över till truckverkstan, ett par hundra meter från matsalsbyggnaden. När Bernt Nilsson och förbundsstyrelseledamöterna kommer in i verkstan stannar diskussionen av. Misstron mot förbundsledningen är kompakt. 'Åk in till Kiruna, så får du veta vad det är frågan om ...' 'Vi har en man med på strejkmötet', ropar någon till Bernt Nilsson. Bernt Nilsson ser påtagligt skakad ut. Han talar nervöst och ryckigt. I en hytt intill verkstan sitter en grupp förmän och lyssnar spänt. Plötsligt lämnar alla arbetarna truckverkstan. Går in i den intilliggande gummiverkstan. Truckföraren Kalle Nilsson pratar. Han hade tidigare på dagen skickats in till Kiruna

för att tacka Kiruna-arbetarna för deras solidaritetsstrejk. Han har också hunnit vara med på en del av strejkmötet i Sporthallen.

Efter en stund kommer arbetarna i samlad styrka tillbaka till truckverkstan – till Bernt Nilsson och den väntande förbundsledningen. ‘Det är ingen idé att ni försöker att få oss tillbaka till arbetet. Vi har valt en strejkkommitté som ska föra vår talan. Vi vill veta vad vi får, innan vi går tillbaka till arbetet.’

Efter det beskedet lämnade förbundsdelegationen Leveäniemigruvan. Förbundsordföranden Bernt Nilsson hade haft lika liten framgång när det gällde att få arbetarna i Svappavaara återgå till arbetet som LKAB:s Kirunachef Torsten Göransson. Leveäniemi-arbetarna krävde liksom Kiruna-arbetarna ‘klara besked’, innan man återgick till arbetet.

Dagen efter, på fredagsmorgonen, samlades den nyvalda strejkkommittén i Kiruna för första gången. Sammanträdeslokal var ett litet rum på Konditori Brända Tomten, ett av Kirunas populäraste träffställen.

I lunchekot i radion uttalade sig förbundsordföranden Nilsson om strejken:

Intervjuaren: Det tycks finnas en kompakt misstro mot förbundsledningen bland de strejkande arbetarna. Har det kommit som en överraskning för er?

Bernt Nilsson: Det har kommit som en överraskning, på sitt sätt, därför att vi har ju varit här på möten och man har ju vädrat ut och det går ju aldrig att få ett avtal, som tillfredsställer alla. Men de åtgärder som har vidtagits från förbundet har ju alltid blivit godkända i varje fall. Därför så är det överraskande att misstroendet skulle vara så djupt rotat.

Intervjuaren: Tror ni att den här konflikten kommer att få några politiska konsekvenser?

Bernt Nilsson: Det kanske är litet för tidigt att uttala sig om. Men jag har den bestämda känslan av att den kommer att få det och jag tror att mycket bakom konflikten bottnar just i politik.

Intervjuaren: Vilka intryck har ni fått utav organisationen av strejken?

Bernt Nilsson: Den verkar välorganiserad. Därav drar jag dom slutsatserna att den är styrd ...

Intervjuaren: Av några politiska grupper?

Bernt Nilsson: Säkerligen är den styrd av politiska grupper.

Intervjuaren: Vilka då?

Bernt Nilsson: Det är lite svårt att säga det idag, därför att aktionen är ju i och för sig, den är total så att säga, det finns personer både i ... både socialdemokrater och kommunister som exempelvis är valda i den här strejkkommittén.

Intervjuaren: Så ni ser det här som en klart politisk aktion?

Bernt Nilsson: Personligen så har jag fått det intrycket. Det är en politisk aktion.

Harry Holmlund, den nyvalde ordföranden i Kiruna strejkkommitté, fick också han frågan om ‘det finns politik bakom strejken?’ när dörren till rummet på konditoriet öppnades klockan tolv: ‘Nej, nej, nu är vi alla eniga’, sa Holmlund. ‘Bakom den här strejken står alla arbetare, oberoende av partisympatier.’

Men gruvarbetarnas högste talesman var dessa dagar inte ensam om att framställa strejken som ‘ett verk’ av kommunisterna. Två socialdemokratiska partistyrelseombudsmän, Nils-Gösta Damberg och Mårten Johansson, fanns också på plats de första strejkveckorna. Efter att ha vandrat runt bland SAP-topparna i Kiruna var de minst lika övertygade om att vänster-

partiet kommunisterna hade sitt finger med i spelet. Av dom fick journalisterna på Hotell Ferrum för första gången höra det farliga namnet Sirola, 'spionskolan', där Ture Rantatalo i strejkkommittén i Kiruna hade studerat i sin ungdom. Det var mycket skickligt av kommunisten Rantatalo att skicka fram gamla socialdemokrater som Lindström och Holmlund och folkpartisten Lans och själv sitta i bakgrunden och dra i trådarna, menade de.

Palme ville vid den tidpunkten komma upp och tala gruvarbetarna till rätta. Och de båda partiombudsmännen hade i uppdrag att sondera terrängen för 'Olof'. Men borde inte också Wickman följa med upp? undrade de, när det konfererades med SAP-topparna i stan. Och kunde man räkna med att gruvarbetarna infann sig på ett sånt möte?

Det var innan strejken blivit en alltför politiskt het potatis för regeringen. Innan Wickman började sända ut sina magistrala kommunikéer om regeringens traditionella neutralitet i arbetsmarknadskonflikter. Innan LO skickade upp sin andre ordförande Kurt Nordgren.

Från ledande socialdemokratiskt håll ville man till varje pris få ett snabbt slut på konflikten. Här kom arbetarnas intressen helt i bakgrunden. Det var inte bara det att konflikten uppenbarade klyftan mellan den socialdemokratiska valretoriken och den verklighet som de flesta arbetare i Sverige idag upplever. Ett korporativistiskt 'välfärdssamhälle', där arbetarna trots alla vackra ord om 'arbetarregering', företagsdemokrati och medinflytande, i grunden är maktlösa och där arbetarrörelsens hierarkier glidit in i en tyst intressegemenskap med dem som man en gång i tiden förklarat sig vilja avskaffa.

Från ledande SAP-håll fruktade man också att konflikten skulle ge röster åt Hermansson och medföra att vpk i Norrbotten skulle komma över de 12 procenten, dvs. den gräns som ett parti måste krypa över för att bli representerat i den nya enkammarriksdagen – om partiet inte uppnår 4 procent av det totala röstetalet i landet.

Detta kan vara bra att erinra sig om man vill förstå några av bevekelsegrunderna för den splittringsverksamhet som SAP/LO under den fortsatta strejken bakom kulisserna skulle ägna sig åt.

Men kanske begick Palme – när han till slut bestämde sig för att inte åka till Malmfälten – sitt hittills största misstag som företrädare för den socialdemokratiska maktapparaten?

> 'Här har det byggts upp en bild av Palme som mannen som vet vad han vill. Nu har dom fått sett vad han vill. Han vill ingenting. Det är många som fått sina illusioner krossade. Man har systematiskt byggt upp en bild av mannen som säger att politik är att vilja och när det kommer till kritan vill han inte.' (Harry Isaksson)

'Ett besök av Palme var det som jag allra mest fruktade när det gällde gruvarbetarnas eniga kamp för sina villkor', erkände Elof Luspa, vice ordföranden i strejkkommittén i Kiruna, när han i januari satt och blickade tillbaka på de första strejkveckorna. Palme kunde ha spelat ut sin talekonst och slagit hål på strejkfronten. Han kunde ha försvagat strejkrörelsen om han på ett tidigt stadium hade kommit upp och vädjat till de socialdemokratiska arbetarnas partilojalitet. Luspa: 'Vi gruvarbetare som under årens lopp varit splittrade på grund av partipolitiska trätor var för första gången sen 1928 eniga. Det gav oss en väldig styrka. Hade vi kunnat hålla fast vid den så hade vi kunnat nå väldigt mycket längre med den här strejken ...'

> 'Nu under strejken reser sej alla mot partipolitiken. Dom flesta är på det klara över att vi har förlorat på den. Det har alltid varit en balans här uppe mellan sossar och kommunister. Det har alltid varit en våghistoria. Här och i Göteborg. Därför har hela Sverige varit riktad på dom båda punkterna vid varje fackval. Valutgången har alltid haft ett riksintresse. Göteborg och Kiruna kan man säga är Sveriges känslospröt. Dom står i direkt kontakt med yttervärlden på ett annat sätt än det övriga Sverige: Göteborg via båttrafiken och handeln med utlandet och vi här uppe genom malmen, som är ett känsligt instrument för världskonjunkturerna. Vi står i direkt kontakt med

> världshändelserna. Vi är som en barometer. Därför sätter dom väldigt stort värde på valen på dom båda ställena. Dom räknar med att som det går i Göteborg och Kiruna ... så går det också över hela landet vid nästa val. Och det har stämt ganska bra. Kanske inte dom allra sista åren. För dom sista åren har dom satsat på ett annat sätt.
>
> Kommunisterna har lyssnat till arbetarna som har krävt att nu får det fan vara slut med parti-politiken. Nu vill vi ha *fackföreningspolitik*, nu vill vi ha pengar och nånting att säga till om. Åt helvete med det där jävla bråket sinsemellan. Det har varit på det sättet att om det ena partiets representanter kom med ett förslag, det kunde vara aldrig så bra, så reste sej dom andra och begärde votering och så blev det trassel. Även dom som inte är direkt partibundna i sin talang borde ju få vara med. Det visar väl om inte annat den här strejken. Så var det också en tid på fyrtiotalet men så kom hela klanen därnerifrån och förstörde allt.
>
> (Gruvarbetare i Kiruna Sporthall 16.12.69)

Förbundets försök att slå in en kil mellan de socialdemokratiska arbetarna och de kommunistiskt orienterade var inget nytt i svensk facklig historia. Men i Malmfälten, där radikala socialistiska strömningar av tradition haft ett starkt gehör, har den partipolitiska kampen inom fackföreningarna kanske varit starkare än någon annanstans i landet.

Den socialdemokratiska halva som i valet i Gruv 12:an i Kiruna mars 1969 kom till makten kan tjäna som illustration till detta. Det var en mycket hård valkampanj som föregick valet, men valdiskussionen handlade inte – som man skulle kunna tro – främst om hur man bäst skulle hävda medlemmarnas intressen gentemot bolaget. Den handlade i stället om sådana för den fackliga verksamheten perifera ting som om den ryska invasionen i Tjeckoslovakien var berättigad eller inte. Det var högt uppifrån i det socialdemokratiska partiet som signalerna kom: Makten i 12:an skulle till varje pris tas över.

I malmfälten reagerade man starkt mot t. f. ordföranden Bernt Nilssons och andras försök att politiskt misstänkliggöra strejken. Samma dag som Bernt Nilssons antydningar om att den ‘välorganiserade’ strejken var ‘styrd’ av ‘politiska grupper’ deltog Gruv-ordföranden i ett avdelningsmöte i Folkets Hus i Malmberget. Mötet var utlyst samtidigt som det arrangerades ett strejkmöte i Sporthallen, ca 300 meter därifrån. På streckmötet infann sig ca 1200 arbetare.

Till avdelningsmötet kom 88. Men något stöd från de 88 ‘trogna’ i den glest besatta Folkets Hus-salen fick inte Bernt Nilsson. Misstron mot förbundsledningen var i det närmaste lika stark bland arbetare på avdelningsmötet som på mötet i Sporthallen. De strejkande fack-föreningsmedlemmarna kände inte igen sig själva på den bild som förbundsledningen i anti-kommunistisk anda låtit framkalla. En ledande lokal socialdemokrat, kommunalfullmäktige-ordföranden i Gällivare Bjarne Norberg, gick så långt som att förklara att han skämdes över att vara socialdemokrat när partiet hade sådana företrädare som Sträng: ‘Sträng sa på Aros-mässan att han hade talat med gruvarbetarna här uppe och visste att Sara Lidman inte var nåt sanningsvittne. Men vilka är det Sträng har talat med? Jag har frågat alla mina kolleger inom det kommunala, både här i Kiruna, men ingen vet om några kontakter med Sträng ...”Kan ni inte se till att vi blir av med Sträng ...?’ vädjade en annan arbetare till Bernt Nilsson.

Samma eftermiddag ordnade Kiruna-kommittén ett demonstrationståg genom Kiruna. Det var det största demonstrationståg som nånsin förekommit i stan. Avsikten var ursprungligen att tåget skulle gå ner till LKAB-kontoret vid gruvområdet. Men efter att ha samrått med polis-chefen ändrades planerna.

Efter demonstrationen följde ett opinionsmöte inne i Sporthallen. Talare var Elof Luspa, vice ordförande i Kiruna-kommittén och f d ordförande i Gruvtolvan. ‘Ni vet inte vilken framgång vi har uppnått i dag’, sa han till arbetarna i Sporthallen. ‘Med förbundet har vi kommit överens om en förhandlingsordning som kommer att förändra hela förhandlingssystemet. Det är ett stort steg framåt för oss arbetare.’ Och tillfrågad efter mötet av radion bekräftade Luspa

den överenskommelse som ett par timmar tidigare hade träffats med förbundsstyrelsen – ‘strejkkommittén skulle leda förhandlingarna’, men förhandlingarna skulle föras i avdelningarnas namn.

Förbundsstyrelsen var inte närvarande vid mötet. Men t f förbundsordföranden Bernt Nilsson och ombudsman Allan Wiklund fick senare på dagen lyssna på bandupptagningar från mötet – upptagningar som gjorts av Sveriges Radio. ‘Måste detta sändas ut i radion?’ frågade Bernt Nilsson. Att sända ut Luspas ord på det offentliga informationsmötet vore att äventyra den förhandlingslösning som var i sikte, ansåg Bernt Nilsson.

Vad hade då hänt vid sammanträffandet mellan strejkkommittén och förbundsstyrelsen? ”Bara efter några minuters diskussion var Nilsson nere för räkning. ‘Så beskrev en närvarande medarbetare i Sveriges Radio situationen. Bernt Nilsson: ‘Vi kan acceptera att förhandlingsledare väljs ur en grupp. Det står visserligen i stadgarna att ombudsmannen ska vara förhandlingsledare, men vi kan acceptera ett undantag ‘ Inför trycket från strejkrörelsen hade Nilsson gått med på att försöka föra förhandlingar under strejkhot. Det var medgivanden som han senare skulle få svårt att försvara inför LO-ledningen – medgivanden som genom Luspas uttalande på strejkmötet samma dag nu var allmänt kända. Förbundsledningen tvingades att officiellt godkänna en förhandlingsdelegation där strejkkommittén skulle spela den ledande rollen. Och på söndagen överlämnade denna delegation sitt första krav till bolagsledningen: Omedelbara lokala, samordnade förhandlingar i Kiruna. Bakom sådana förhandlingar kunde en enig gruvarbetarkår ställa sig med hela sin samlade styrka och från kamraterna i malmskeppningshamnen Narvik hade man löfte om sympatistrejk. Det behövdes bara ett ord så skulle det bli stopp för malmexporten över hamnen. Senast kl 12 på tisdag ville delegationen ha svaret från LKAB. Ingen ifrågasatte förhandlingsdelegationens laglighet eller representativitet. Varken gruvtolvans ombudsman Karl-Erik Rehnqvist eller ordföranden i avdelningen Bruno Poromaa hade vid sammanträffandet med LKAB på bolagshotellet höjt den minsta röst till protest.

Strejken verkade gå mot en snabb lösning.

Stockholmsöverenskommelsen

> ‘Vi för den här strejken inte bara mot arbetsgivaren utan också mot vår egen organisation . . . Vi har två starka organisationer mot oss, LO och SAF. Alla försöker komma åt våra skalper . .
>
> Nisse Nylander (s) på strejkmöte i Malmberget 16.12.69.

‘Vi ska inte diskutera saker som vi redan är överens.’

Med de orden av Gruvs t. f. ordförande Bernt Nilsson i minnet hade strejkkommitténs ledamöter och medlemmarna i förbundsstyrelsen skiljts åt på luciadagen. Förbundsstyrelsen och Kiruna-Svappavaara strejkkommitté var överens om att försöka få till stånd förhandlingar med LKAB. Förhandlingarna skulle äga rum i Kiruna under strejkkommitténs ledning men i avdelningens namn. Alla medlemmarna i strejkkommittén var ju medlemmar i Gruv, hade Bernt Nilsson helt riktigt anmärkt. Bernt Nilsson hade också vid sammanträffandet gått med på att förhandlingsledaren ‘utsågs bland medlemmarna i strejkkommittén’. Han hade också uttryckligen frångått att ombudsmannen i samråd med ordföranden skall föra förhandlingarna.

Men morgonen efter den första lovade samtalskontakten med LKAB på bolagshotellet packar Bernt Nilsson och förbundsstyrelsen sina väskor och tar flyget ner till Stockholm och LO-borgen. Kvar lämnar de endast förbundsombudsmannen Allan Wiklund.

LO:s landssekretariat hade som vanligt sitt ordinarie måndagssammanträde, men den här gången var det ett sammanträde av osedvanlig vikt. ‘LO hade kallat. Pudeln Nilsson lydde

lydigt.' (Harry Holmlund.) Sedan Bernt Nilsson lämnat sin rapport för Geijer och Nordgren och de andra i LO-ledningen följde en livlig diskussion inom landssekretariatet.

Två läger kunde urskiljas: Ett hårdare med Arne Geijer och Kurt Nordgren i spetsen, ett mjukare med Yngve Persson i Träindustriarbetarförbundet som främste förespråkare. Den hårda linjen segrade. Något taktiskt närmande till strejkkommittén i Kiruna fick inte ske. I stället skulle man gå 'förbundsvägen' och genom centrala förhandlingar (eller 'lokal-centrala', som Gruvförbundet i ett försök att ordmässigt blanda bort korten skulle kalla dem) försöka nå en separat överenskommelse för Svappavaara. Vid en förbundsförhandling skall Svenska Arbetsgivarföreningens branschförbund stå som motpart, men i det här fallet vägrade SAF:s allmänna grupp att ställa upp.

Allmänna gruppen hade att ta hänsyn till kapitalets långsiktiga intressen och vill därför inte ge sig in i något som stred mot vedertagen praxis och som skulle kunna bli prejudicerande för framtiden. LKAB däremot såg i detta läge som sin viktigaste uppgift att (utan att åta sig några förpliktelser för framtiden) slå vakt om sina kortsiktiga intressen genom att förmå Svappavaara-arbetarna att gå tillbaka till arbetet. Företaget räknade med (i bästa samförstånd med Gruvs förbundsstyrelse och LO-ledningen) att splittra den enade arbetarfronten i Malmfälten.

Några uppgifter från överläggningarna i LO-högborgen sipprade inte ut till journalisterna som väntade utanför de stängda dörrarna. I stället var det Gruvs förbundsombudsman Allan Wiklund som fick den tvivelaktiga äran att kungöra den nya linje som Gruvförbundet i 'samråd' med LO kommit fram till. Till rum 313 på Hotell Ferrum sammankallade Wiklund vid 16-tiden en improviserad presskonferens. Endast Sveriges Radio och LO-organet *Aftonbladet* inbjöds. På ett par kollegieblocks-blad hade Wiklund skrivit ner en lång kommuniké som han på telefon hade fått godkänd i Stockholm.

Innehållet i kommunikén kan sammanfattas i några korta punkter: LKAB och förbundet ska tillsammans med avdelning 135 i Svappavaara ta upp förhandlingar om situationen vid Leveäniemigruvan. Att man hade åsidosatt den delegation som dagen innan hade tagit den första samtalskontakten med LKAB på bolagshotellet berodde på, förklarade Wiklund, att inte bara representanter för strejkkommittén i Kiruna hade varit närvarande vid samtalen utan även representanter för Malmberget och Svappavaara. Dessutom hade man vid samtalen begärt förhandlingar för hela LKAB. Wiklund medgav att förbundet givit strejkkommittén tillåtelse att utse ordförande i delegationen men förklarade: Vi hade enats om att strejkkommittén tillsammans med avdelning 12 skulle få inleda 'samtal' med LKAB. Men dessa 'samtal' var närmast till för att få igång en 'dialog'. Vid 'eventuella förhandlingar' skulle fackföreningen vara förhandlingspart och strejkkommitténs ledamöter ingå som medlemmar i delegationen. Och vid dessa förhandlingar skulle 'givetvis' den 'gängse förhandlingsordningen följas', dvs. förbundets ombudsman ska i samråd med ordföranden leda förhandlingarna. Detta sägs också i förbundets stadgar och i huvudavtalet mellan LO och SAF, inskärpte Wiklund. För den som från strejkens början följt händelseutvecklingen och förbundets agerande framstod denna ytterst tunna förklaring som en uppenbar undanflykt, som förbundet hade tillgripit för att klara sig ur en besvärlig situation. Skalar man av de olika påståendena återstår endast en konkret motivering till löftesbrottet: Närvaron av de två strejkkommittéledamöterna från Malmberget. Från Kiruna-kommitténs sida så betraktade man de båda malmbergarna som 'observatörer' vid samtalen. Men att två observatörers *närvaro* vid knappt en timmes *samtal* med bolaget ska utgöra tillräckligt skäl för förbundsstyrelsen att springa ifrån vad man lovat mer än 3.000 arbetare, förefaller väl starkt. Ändå var detta den enda punkt där strejkkommittén gått utöver vad som hade bestämts vid sammanträffandet med förbundet. Svappavaaradelegaternas närvaro däremot hade Bernt Nilsson accepterat på luciamötet utan diskussioner ('Ja,

Svappavaara erbjuder inga problem. Ni har ju mannar därifrån med', hade Bernt Nilsson förklarat vid mötet).

Ombudsmannen Karl-Erik Rehnqvist, som ingick i förhandlingsdelegationen, representerade ju dessutom både avdelning 12 och avdelning 135 i Svappavaara. På det gemensamma mötet hade det inte heller varit nån tvekan om att förhandlingarna skulle ske i avdelningarnas namn. Att sammanträffandet mellan parterna på bolagshotellet var att betrakta som samtal, var alla på det klara med. Men förbundsstyrelsen och strejkkommittén var samtidigt införstådda med att samtalen skulle gälla procedurfrågor för kommande *förhandlingar*. Det vore ju fullständigt meningslöst att under konflikt samtala bara för samtalens skull. Och vad gäller kravet på samordnade lokala förhandlingar, så var det en begäran som arbetardelegationen (i vilken tre representanter för avdelning 12 ingick) hade framfört till LKAB, men som naturligtvis förbundet hade frihet att säga nej till. Detta borde ju då ha framförts till strejkkommittén, men förbundet tog överhuvud taget aldrig upp detta till diskussion. Det kunde ju nämligen tänkas att strejkkommittén skulle ha kunnat frångå tanken på *samordnade* lokala förhandlingar, om förbundet hade kunnat presentera övertygande skäl mot sådana förhandlingar. [1] Så är det svårt att komma ifrån att Wiklunds motivering var något annat än en obotfärdig förbundsstyrelses förhinder. Strejkrörelsens kraft, enighet och initiativförmåga hade kommit som en obehaglig överraskning för både LO och förbundet. Nu måste man försöka sätta in alla krafter för att stoppa den.

I LO-borgen fortsatte överläggningarna. Vid 18-tiden infann sig LKAB-chefen envoyén Arne S Lundberg och den administrative chefen Hans Nordmark. Senare anslöt sig finansminister Gunnar Sträng, ekonomiminister Krister Wickman, statssekreterare Sven-Göran Olhede och departementssekreterare Lars Hummerhielm. Inom loppet av ett par timmar fick således de väntande journalisterna i LO-borgen se alla berörda toppfigurer i det korporativa systemet (så när som på SAF-ledningen, men det hade sina speciella orsaker) passera och när de höga herrarna några minuter före nio strömmade ut igen avböjde de alla att säga något. De hänvisade till den kommuniké som skickats ut över TT.

I kommunikén konstaterades helt lakoniskt att centrala överläggningar mellan Gruvindustriarbetarförbundet och LKAB skulle inledas i Stockholm på onsdagen (17.12). överläggningarna skulle gälla primärkonflikten i Svappavaara. Efter måndagskvällens överläggningar hade Sträng och Wickman blivit informerade om situationen.

På morgonen kom Gruvförbundets ledning till Stockholm från Kiruna för att be LO om hjälp. Så sammanträdde landssekretariatet, LO:s styrelse, i drygt fyra timmar. Efter det sammanträdet kom det beskedet att LO-ledningen beslutat att omedelbart begära överläggningar med LKAB-ledningen.

'En första liten seger'

Det var ett för den svenska arbetsmarknaden unikt beslut som hade träffats. För att förstå hur unikt det egentligen var, kan det vara av värde att ta del av hur en framträdande representant för kapitalet som direktör Lennart Bratt i SAF:s allmänna grupp, dvs. Gruvs förhandlingspart, ser på förhandlingar av det slag som skulle komma till stånd i Svappavaara-fallet. I en intervju i Dagens Eko förklarade direktör Bratt: 'Man kan ... inte förhandla under hot under avtalstiden.' Det är en 'mycket långtgående praxis sedan tidernas morgon' att man förhandlar med den lokala fackföreningen och förbundet och 'är man inte överens om avtalsvillkoren måste man ... följa de regler som vi (*dvs. SAF*) gemensamt med LO-förbunden har gjort upp. Det

[1] Senare ska också förbundsstyrelsen bekräfta att man inte har några skäl att andra mot samordnade förhandlingar. I ett telegram till strejkkommittén den 31 december 1969 heter det: 'I princip har vi inget emot samordnade förhandlingar.' Telegrammet var undertecknat av Bernt Nilsson.

finns ... inga möjligheter för LO-förbundet och LKAB att gå in i realförhandlingar och diskutera avtalsvillkor.' Förhandla 'kan man först göra efter det att arbetarna har återgått till sina arbeten. Skulle vi gå vid sidan av den här rätten, så skulle göra ett avtalsbrott och gå ifrån en sedvänja' konkluderar direktör Bratt: *'Hela vårt rättssamhälle bygger ju på principen att det inte ska löna sig att begå en olaglig handling.'*

Det var således med många vackra ord om 'rättssamhälle', 'praxis' och 'sedvänja sedan tidernas morgon' som SAF-representanten omgärdade Arbetsgivarföreningens och LO-ledningens långsiktiga intressegemenskap och de egna organisationsparagraferna. En strejkande LKAB-arbetare som satt och lyssnade vid radion måste väl närmast ha fått intrycket att ordningsmakten när som helst kunde knacka på dörren, när direktör Bratt lade ut texten. Den gången gällde det arbetarnas laglydighet; i fallet Svappavara gick det däremot bra att tumma på de heliga rättsprinciperna. Då det gynnar kapitalet – då går det nämligen utmärkt att sätta de heliga principerna ur spel. För de strejkande arbetarna var detta en värdefull lärdom.

Bara några minuter efter att Sträng och Wickman lämnat LO-borgen, ringde telefonen hemma hos Ture Rantatalo. I telefonen var disponent Torsten Göransson vid LKAB:s Kiruna-förvaltning – 'förhandlingar om primärkonflikten i Svappavaara skulle börja på onsdagen i Stockholm' – och förbundet skulle vara part i förhandlingarna.

Morgonen efter – när Rantatalo hade rapporterat saken för strejkkommittén – fick Elof Luspa och Hilding Lindström uppdraget att informera pressen. Kommittén hade 'vunnit sin första lilla seger', förklarade de. Segern bestod i att förhandlingar hade tagits upp innan folk hade gått tillbaka till arbetet. Fast, tillade de, 'ingen i strejkkommittén hade godkänt dessa förhandlingar högt över huvudena på de 5.000 strejkande i malmfälten'.

Sent på måndagskvällen hade ett par arbetare, Börje Jacobsson i Svappavaara och Erik Nejden i Skaulo, blivit uppringda av avd. 134:s ordförande Kars Lindström och erbjudits att åka till Stockholm och delta i förhandlingar. Avd. 135:s kassör Bruno Stålnacke hade också ringt upp Erling Ingman i Svappavaara och gett honom samma erbjudande. Men alla tre hade tackat nej. Förhandlingarna skulle föras i Kiruna och strejkkommittén skulle sitta med vid bordet. LKAB-arbetarna hade bittra erfarenheter av fackliga förhandlingar på Blasieholmen.

> 'Jag har många gånger suttit på Blasieholmen och förhandlat: Första gången man träffas, "arbetsgivarna", förbundsrepresentanterna och avtalskommittéerna, valda från arbetsplatserna, skakar man hand och direktörn för arbetsgivarna ställer olika krav. Sen sätter sej de olika parterna i skilda rum och börjar traggla.
>
> Vårt första bud har gått ut genom att vi har lämnat kraven åt dom. Sen börjar vi få in avslag. Vi får inte besöka dom, vi får inte se dom, utan förbundsombudsmännen och förbundsordföranden springer som skottspolar mellan dom olika rummen och kommer och säger: "Det går inte det här, nähä gubbar det är för mycket begärt, det här går dom inte på."
>
> Inte heller kommer vi i kontakt med andra sidan för att motivera våra krav. Dom vi måste motivera kraven för är våra förbundstjänstemän.
>
> Förbundet fungerar som en buffert mellan arbetare och "arbetsgivare": (Ture Rantatalo)

Senare på tisdagsförmiddagen ringde en reporter vid Sveriges Radio[1] till strejkkommittén. Reportern meddelade att Bernt Nilsson gärna ville att två man ur strejkkommittén kom ner till Stockholm – för att delta i Svappavaara-förhandlingarna. Men strejkkommittén avböjde erbjudandet. Man stod fast vid sitt tidigare beslut att förhandlingarna skulle föras i Kiruna och med *hela* kommittén. Man ville inte bli någon form av 'gisslan' i förbundets toppmygel med

[1] Enligt uppgift av strejkkommittén.

LO. Ett mygel som uppenbart syftade till att få de strejkande att återgå till arbetet, innan man fått några försäkringar om att bolaget var villigt att ändra på missförhållandena på arbetsplatserna. På det strejkmöte som anordnades på kvällen rapporterade Elof Luspa, vice ordförande i strejkkommittén om förbundets 'svek'. Luspa läste också högt ur det avvisande brev, som strejkkommittén på morgonen hade fått från LKAB:

'Det här är brevet som vi har fått idag.

"Svenska Gruvindustriarbetarförbundet, avd. 12, Kiruna. Strejkkommittén, Sporthallen, Kiruna.

Vid samtalet med representanter för gruvarbetarnas fackliga organ, Kirunaförvaltningen, söndagen den 14.12.1969 anfördes önskemål om förhandlingar."

Nu måste jag ta glasögonen på mej, så jag ser rätt, därför att det verkar som om texten blir mindre och mindre och till slut försvinner den ...'

(Skratt och applåder.)

'Jag har anmodats överlämna följande svar. På måndagen ägde på begäran av LO överläggningar rum mellan LO, Svenska Gruvindustriarbetarförbundet och LKAB om strejkläget vid LKAB:s svenska förvaltningar. Härvid enades man om att centrala förhandlingar mellan Svenska Gruvindustriarbetarförbundet och LKAB skall äga rum på onsdag

i *Stockholm*
i *Stockholm*
i *Stockholm*

rörande primärkonflikten

i Svappavaara
i Svappavaara
i Svappavaara.'

(Våldsamma skratt.)

'Jag bekräftar att svaren lämnades muntligt till herr Ture Rantatalo per telefon kl 21.05 den 15 december.

Med hälsningar, Torsten Göransson.'

Jag kan inte annat säga, men jag får tacka Torsten Göransson för dom första inviterna.

Tack.'

Tisdagens strejkmöte i Kiruna stadshus blev ett av de mest expressiva manifestationerna av gruvarbetarnas enighet under den långa strejken. Det inleddes med den för dagen mest överskuggande frågan – förhandlingar i Kiruna eller inte?

Luspa: Ska vi hålla förhandlingarna här i Kiruna?

Mötet: JAAA!

Luspa: Ska vi hålla förhandlingarna i Stockholm?

Mötet: NEEEJ!

Luspa: Jag finner att vi har bestämt oss för att vi ska ha våra förhandlingar i Kiruna.

Mötet: JAAA!

Luspa: Tack ska ni ha .. .

Luspa: Förhandlingarna ska föras här i Kiruna ... Det är fullt naturligt att göra så. För nånting är det som inte har varit bra under de sista årtiondena – och speciellt för gruvarbetarna ... Nu ska vi försöka med detta nya förhandlingssätt. Vi får se om ni får bättre förtroende, bättre

förutsättningar ... Dom nio edsvurna männen och en suppleant kommer att bekräfta med sina namnteckningar att dessa krav är vad vi har kommit överens om, vi gruvarbetare i Kiruna. Jag tror att denna förhandlingsform kommer att vara framtidens form ... Man har under de sista tio åren resonerat om förändringar och förbättringar. Och allt detta i kommittéer. Det är kommitté till höger och det är kommitté till vänster. Och jag skulle tro att det finns kommittéer som undersöker skosulornas förutsättningar för framtida verksamhet. Dom har kommittéer till allt. Så jag tror att hela svenska folket håller på att kommittéras ihjäl. Dessa kommittéer sysslar med fel saker. Det är säkert duktiga människor i dessa kommittéer men de sysslar med fel saker. Systemet är sådant ...

– – –

Vi ska alla hjälpa till att rätta till de här felen ... Vi som tjänar lite mer, och de som tjänar ännu lite mer, ska alla hjälpa till och stödja er som bara tjänar nie kroner i timmen. För det är ni som är styrkan i det här som vi diskuterar – ni i låglönegruppen. Och vi ska stödja er. Den saken är klar. Och nu ska vi visa att det här ska gå vägen. Det blir inga stora kompromisser. Kompromisser blir det alltid. Men i vissa saker blir det inga kompromisser. Löner och andra frågor kompromissar vi inte i. Men vad det sedan gäller dom andra kraven, får vi försöka kompromissa oss fram till rättvisa. Som sagt, det finns vissa frågor där linjerna är så klara, så vi inte behöver kompromissa där. I dom frågorna säger vi bara att det är som det är. Här har vi ingen auktionskammare. Vi följer den linje som vi har spikat. Och det har ni gjort på luciadagen. På det möte vi hade då ...'

Senare på strejkmötet tog också Ture Rantatalo till orda: 'Jag har suttit lite nedtryckt och känt mej deppad. För som ni har hört så har jag fått misstroendevotum som förhandlingsledare. Jag tänker därför ställa frågan bär under klubban:

Har jag ert fulla stöd som förhandlingsledare?

– JAAA!

(Våldsamma applåder.)

– Då får jag sträcka på mej. Här rider man på paragrafer, status och principer och skadar samhället. Man vill inte sätta sej ner vid ett förhandlingsbord på platsen och försöka klara upp de här problemen. Det är svagt från deras håll. De borde veta att det här paragrafrytteriet och de paragrafer som man har snart kommer att bli förlegade. Vi vet att får vi rättvisa, får vi gruvarbetare bara en skälig lön för det arbete vi utför, så kan vi gå till arbetet med glatt hjärta och även göra en insats. Jag har ofta tänkt på att skulle gruvarbetarna någon gång under arbetet få dra en truddelutt, så skulle produktionsresultatet bli häpnadsväckande. Går man däremot med missmod och oroar sej för sin ekonomi och funderar på om jag i kväll ska behöva vända mej till socialhjälpen, ja då, förstår ni, då är man redan avkopplad från allt intresse för jobbet – och det visar sej i resultatet.

Det har ju redan kommit fram att vår förbundsordförande inte alltid är så. klar i sina tankar.'

(Applåder.)

– Norrländskan (*Norrländska Socialdemokraten* i Boden) skrev ju vid första stormötet på Sporthallen att Bernt Nilsson hade blivit väldigt chockad, när han fick beskedet i Svappavaara att vi hade tagit det fantastiska beslutet om totalstrejken. Men läser man vidare i tidningsartikeln, så säger han, att han har haft sina aningar. Varför kunde han inte redan när han hade dessa aningar göra något åt gruvarbetarnas situation? Eller är det likadant här att det är paragraferna som stoppar?

– – –

Men jag tror att vi kan klart säga att vi inte är några marodörer och anarkister. Vi river inte utan det är VI SOM SKA BYGGA DET BLIVANDE SAMHÄLLET MED STÖRRE RÄTTVISA ÅT SAMTLIGA MEDBORGARE.

Tack.

(Våldsamma applåder.)

Också Harry Holmlund höll ett inspirerande tal inför det fyllda stadshuset. Han tackade gruvarbetarna för den ‘fantastiska insats’ som de hade gjort. ‘Men det är ju naturligt förstås för gruvkarlar att uppträda så vackert, så värdigt som ni har gjort’, sa Harry Holmlund:

Underbara människor är ni och ni ska få bli människor i fortsättningen. Vi måste hålla ut. Vi måste kämpa för att få vara människor. Tänk att man måste det nitton-hundra-sextio-nio.

– – –

Vi vet hur det är, när det bara blir toppstyrt. Förr fick vi arbetare fatta beslut på våra avdelningar. Vi fick gå igenom våra problem. De gick vidare till centrala förhandlingar och kom tillbaka igen på det lokala planet. Och vår egen valda underhandlingskommitté kom hem med preliminära förslag och sa: ‘kamrater, vi läser punkt för punkt. Hör upp noga. Ja eller nej.’ Så det förslag som fick de flesta rösterna segrade ... Hur är det i dagens läge? Jo, vi, arbetarparten, vi har solidariskt, lojalt gått med på allting. Vi har lämnat ut oss, till sista millimetern av vår kropp. Och vi har sålt vår själ i tron att man ville vårt bästa. Vi har godtagit rationaliseringar. Vi har stått öppna för undersökningar, om hur vi gör, hur vi lyfter vänster hand, höger hand. hur vi går, hur vi vänder oss. Vad dom än kan ändra på, kan dom korta av rörelserna, kan dom suga ut oss något mer ... Vi har inte fått nämnvärda ekonomiska fördelar av detta. För märk väl: För tolv år sen var löneläget här uppe sålunda: Om man säger att industriarbetarna hade ett medelvärde på 100 ... var vi i Kiruna på ett värde på 140. Hur är det i dagens läge? När vi lojalt böjt oss för att det görs upp på toppen? ... Om medelvärdet är 100 så ligger ni alla här på 108, 109. Förstår ni vad det betyder, en sån oerhörd tillbakagång? Vi har så lojalt böjt oss för allting, blivit totalstyrda. Det är ett fruktansvärt ansvar på dom (LO och förbundet) vi har trott på. De som vi har låtit sköta om våra frågor ... det går så fruktansvärt sakta... Vill vi nånting så får vi komma med en motion som avgörs på en kongress vart fjärde år ... det är överallt i samhället av idag som det blir centralstyrning. Och nu har väl det onda spruckit över hela Sverige, eftersom man från Uddevalla i väster, från Malmö och Ystad i söder, från Stockholm, från Haparanda och ända upp till Mätajärvi vid Karesuando har samlat, har ringt in pengar ...

Holmlund ställde också frågan:

– ... dom som har en halv miljon i årslön ... därför att de har ett sånt ansvar, varför tog dom inte första flygplan och kom till Kiruna? Är det så förskräckligt att sänka sej ned till dom som är produktiva, och ta del av deras bekymmer och tillrättalägga detta (strejken) snabbt.

Är dom rädda för att smitta ned oss med den själssjuka dom själva lider av – att pengar är huvudsaken? Då säljer jag mej ...

(Våldsamma applåder.)

– Vi är inte till salu. Endast kroppen, arbetskraften. Vi ber dom komma till förhandlingar. Och ni har sagt er sak: Dessa (förhandlingarna) ska vara här, där skeendet är, i Kiruna. Dom behöver inte vara rädda för nån. Om dom slår mot oss ska vi gå undan så dom inte skadar fingrarna.

Dom är välkomna hit.

(Våldsamma applåder.)

Svappavaara – arbetarna säger nej

Samtidigt som förhandlingarna om Svappavaara på onsdagsmorgonen) satte igång på LKAB:s huvudkontor i Stockholm samlades strejkkommittén på nytt i sammanträdesrummet i Sport-hallen. Med vid förhandlingarna i Stockholm var, förutom Gruv 135:s avdelningsordförande Lars Lindström och ombudsmannen i Gruv 12, Karl-Erik Rehnqvist, Svappavaara-arbetarna John Wigren, Mogens Bögh, Bruno Stålnacke och Kåre Johansson, alla medlemmar i styrelsen i 135:an. Förbundet representerades av t. f. ordföranden Bernt Nilsson och styrelse-medlemmen Josef Huber. Svappavaara-delegationen hade givit sig iväg till Stockholmsför-

handlingarna utan att ha något giltigt mandat från sina arbetskamrater. Förhandlingsdelegationen hade inte valts på något stadgeenligt utlyst möte. Strejkkommittén i Kiruna kunde konstatera att det således fanns ytterligare en oegentlighet utöver alla andra 'improvisationer' kring Stockholms-mötet. Det var iakttagelser av det slaget som skulle medföra att de strejkande i fortsättningen skulle få svårt att förstå förbundets moraliserande över stadgar och paragrafer som var 'omöjliga att rucka på'. Kiruna-Svappavaara strejkkommitté tyckte också detta var erfarenheter som arbetarna i Svappavaara kunde ha intresse av att få veta. Så kommittén beslöt att ha ett särskilt informationsmöte i Svappavaara på torsdagsmorgonen. Elof Luspa fick uppdraget att tillsammans med de tre strejkkommittéledamöterna från Svappavaara, Kalle Nilsson, Sören Niemi och Rune Jacobsson, sköta informationen.

Mötet hade utsatts till kl 10 i Svappavaara Folkets hus, en förfallen träbyggnad, som rödfärgen för länge sen flagnat bort från. Termometern visade på – 30. Det var en av de mörka decemberdagarna i norr då solen aldrig går upp över horisonten. Leveäniemi-arbetarna hade mangrant mött upp – både från själva Svappa och från byarna runt omkring. Bilarnas avgaser bildade stora mjölkmoln på parkeringsplatsen utanför Folkets hus-byggnaden. Det elektriska värmesystemet i huset var ur funktion, men kroppsvärmen från de tätt packade arbetarna i den överfyllda Folkets hus-salen fick temperaturen att stiga åtskilliga grader när mötet väl kommit igång.

Luspa höll bortåt en timmes anförande om LO och förbundets svek mot arbetarna i norr. Han kom också in på den förhandlingsdelegation som sitter i Stockholm – 1332 km från Svappavaara – och förhandlar:

1. 17.12.69. 76

– Har ni valt denna förhandlingskommitté? frågar Luspa Svappavaara-arbetarna.

– Neeej, rungar det enhälliga svaret i Svappavaara Folkets – hus.

– Ni hörde svaret, säger Luspa till de närvarande journalisterna. Här säger förbundet att vi ska följa stadgarna och kallar vår strejk vild. Nu bryter förbundet själva mot stadgarna genom att kalla en förhandlingskommitté som inte är vald av arbetarna själva. De har börjat en 'vild' förhandling ,,, ..(DN 19.12.69)

Luspa frågade också arbetarna om de ensamma var villiga att gå tillbaka till arbetet, om de skulle 'få 200 kronor i timmen'. Också här fick han ett rungande nej till svar.

– Men om ni får 240 kronor i timmen?

Ett lika rungande nej. Svappavaara-arbetarna låter sig inte auktioneras bort.

Luspa: LO och LKAB har suttit i Stockholm och förhandlat i den tron att man kan lösa en strejk som kanske kommer att kosta 100 miljoner kronor genom att bara ge dessa 35 borrare i Svappavaara bättre betalt. Men sanningen är ... dom går inte tillbaks till arbetet förrän alla gruvarbetare på malmfälten får sina krav tillgodosedda. (DN 19/12)

– 'Det går inte med arbetarna här i norr, att slå in kilar hit och dit.' (Sv D 19.12.69)

Historisk decemberdag

Svaret var således redan klart. Det förhandlingsresultat som Gruvs t. f. ordförande Bernt Nilsson några dagar senare under stor hemlighetsfullhet skulle resa upp med till malmfälten och presentera för Svappavaara-arbetarna hade i praktiken redan avvisats. Men i Stockholm förstod man denna historiska decemberdag inget av vad som hade skett. De som brukade smycka sina högtidstal och valanföranden med vackra ord som 'solidaritet', 'sammanhållning' och 'människovärde' förstod inget av vad som försiggick uppe i norr. Man trodde fullt och fast att allt gick att köpa för några extra ören i avlöningskuvertet.

LO:s och förbundets splittringsförsök hade alltså misslyckats. Ja, effekten hade blivit den motsatta: Arbetarna stod nu om möjligt ännu enigare än tidigare. Dessutom hade de dragit en mycket viktig lärdom: Att man inte skulle lita på nån annan än sin egen valda strejkkommitté. Allt fler strejkande arbetare var på det klara med att förbundsledningen (s) med sina handplockade ombudsmän, LO-topparna (s), SAP-ledningen och sist men inte minst regeringen (s) inte stod på arbetarnas sida.

I vestibulen i Kiruna Sporthall, mötesplatsen för gruvarbetarna, skämtade man dessa dagar om förbundets och LO:s agerande:

'LKAB är storebror och förbundet lillebror. Storebror har lurat lillebror på praktiskt taget allting på senare år. Och lillebror har gått på praktiskt taget allt.'

'Sträng sa (på Arosmässan) att löntagarna börjar (börjar efter 30 års socialdemokratiskt styre) känna sitt värde nu. Vi känner vårt värde nu. Därför strejkar vi här ända tills vi får en skälig ersättning för det värde vi har.' (*Expressen* 19.12.69)

Möte i Malmberget

Samma kväll anordnades det också ett strejkmöte i Malmberget. Mötet föregicks av en mäktig demonstration genom det centrala samhället, förbi LKAB:s förvaltningskontor, disponentvillan och upp till Sporthallen.

'Vi är inga maskiner', 'Nu eller aldrig', 'Bort med ledarskapsteserna', 'Förhandlingarna i Kiruna' – så löd några av parollerna i tåget. Vid mötet senare inne i Sporthallen steg kyrkoherde Martin Ågren fram och höll ett långt uppmärksammat tal om den 'otrygghet' som ban ansåg präglade gruvarbetarnas tillvaro. 'Jag stödjer er helhjärtat', förklarade kyrkoherden som också sa att 'en av egendomligheterna' med strejken var att den 'inte hade kommit tidigare'.

> 'När jag först kom hit och började prata med människor så blev jag närmast chockerad när det gick upp för mej vilken oerhörd otrygghet som många människor här uppe med rätta upplever i sitt jobb. Den otryggheten känner också den som är topp-avlönad för han vet att det bara är en tidsfråga innan det händer som händer praktiskt taget varenda en som jobbar här i gruvorna. Det är yrkesskadorna. Vare sej dom uppstår genom olyckshändelser, genom silikos eller annat, så vet ni att efter några års högkonjunktur så händer det och så åker man ner till de lågavlönade.
>
> – – –
>
> En vild strejk är ett rop över paragraferna och vållar därför mycken förvirring bland paragrafgubbarna ... att gå den fackliga vägen har haft sina svårigheter ... Man har uppenbarligen inte velat lyssna till de problem som har ställts ... det finns så många paragrafer bakom vilka en arbetsledning kan krypa och säga att det där får ni göra upp med er fackförening ... och så viftar man bort frågan. Och så förs frågan vidare till högre instans och så försvinner den precis som en luftballong som man släpper och aldrig ser mer ... Det är säkert inte er mening att riva sönder den fackliga organisationen. Men ibland måste man börja med de aktuella frågorna för att sedan reda upp den förvirring som paragraferna har råkat i, när dom kommer i konflikt med dom mänskliga problemen ...'

Det var på detta möte som också sekreteraren i Malmbergs-kommittén Emil Isaksson presenterade principerna för arbetet i kommittén: 'Vi ska diskutera tills vi är eniga, om det så ska ta timmar eller dagar. Vi ska inte rösta, vi ska vara eniga, när vi går ut.' Mötet godkände med acklamation denna grundläggande princip för det fortsatta arbetet.

Geijer kritiserar tjänstemännen

Dagen innan hade den ende kvarvarande förbundsrepresentanten, förhandlingsombudsmannen Allan Wiklund, fått bevis för hur lite förtroende gruvarbetarna hyste för sin förbundsledning. Gruv 12:an hade utlyst ett ordinarie medlemsmöte på Folkets Hus i Kiruna. När de strejkande

arbetarna bestämde sig för att närvara vid mötet för att ställa fackföreningsledningen och förbundet till svars, förvandlades mötet till möte och då är det enligt stadgarna inte möjligt att fatta några beslut: ‘Packa och res hem’ ropade arbetarna till Wiklund. Det hade bara behövts en vecka för förbundsledningen att göra sig av med det lilla förtroende som man hade kvar bland gruvarbetarna i malmfälten. Verkligheten själv hade avslöjat förbundsbyråkratins borgerliga karaktär.

I LO-ledningen trodde man mycket på Svappavaara-förhandlingarna. Men man kunde inte undgå att notera att det blåste snåla vindar mot LO-ledningen dessa dagar. För att vända den starkt kritiska opinionen mot LO-byråkratin gjorde Arne Geijer på torsdagskvällen ett stort utspel i TV, radio och tidningar. Vid en serie presskonferenser och utfrågningar gick Geijer till hårt angrepp mot ‘tjänstemännen och ingenjörerna vid LKAB’. Dessa hade ‘brett ut sig alldeles för mycket på arbetarnas bekostnad’. Häri liksom i ‘arbetsgivarnas *missbruk* (vår kursiv) av fredsplikten’ skulle förklaringen till strejken enligt LO-chefen bl. a. vara att finna. Arne Geijer förklarade också att han sedan länge ‘känt till missförhållandena vid LKAB’. Journalister som var närvarande vid dessa LO-chefens ‘utspel’ har senare berättat att Geijer ‘inte riktigt var sig själv’ – den annars så sävligt lugne LO-chefen var ‘spänd och skakad’, men någon självkritik mot den fackliga rörelsen och dess byråkratisering fick man förgäves leta efter i hans utläggningar. Något annat var givetvis inte heller att vänta.

När Arne S Lundberg samma kväll i TV fick tillfälle att kommentera LO-chefens kritik, avböjde ban med några diplomatiska fraser. Hans ‘ställföreträdare’ i Kiruna, Torsten Göransson, upprepade senare med i det närmaste exakt samma formuleringar sin högste chefs ord.

I LO-tidningarna dagen efter skulle lovorden flöda över om Geijer. Men i malmfälten genomskådade man honom. På ett strejkmöte samma kväll som Geijer gjorde sitt utspel sa Ture Rantatalo:

– Geijer är tydligen ute efter syndabockar. Men då bör han titta sej själv i spegeln.

Man undrade också, om det verkligen var så att LO-chefen ‘länge’ hade känt till missförhållandena vid LKAB, varför han inte då – som högste facklige ledare i landet – slagit larm. Eftersom LKAB var ett statligt företag, där dessutom ordföranden i Gruvindustriarbetareförbundet fanns representerad i företagsstyrelsen, borde han ju haft vissa möjligheter till det.

Den enkla sanningen var att LO-chefen lika lite som Gruvförbundet visat något större intresse för att ändra på förhållandena inom det socialdemokratiska mönsterföretaget; det var LKAB-arbetarnas egen fackliga kamp som nu tvingat de fackliga ledarna att agera.

Både Rantatalo och Luspa hade varit avdelningsordföranden i 12:an var sin fyra-årsperiod; den största avdelningen inom Gruv. Under denna period hade LO-chefen gjort flera besök i Kiruna, men ingen av dem hade fått träffa honom.

Så på mötet på torsdagskvällen berättade Rantatalo:

‘Mej veterligen var Geijer bär två gånger under min ordförandetid. Första gången visste jag inte ens om att ban var här. Andra gången fick jag böra att han hade sammanträffat med några kamrater ... av den ‘rätta färgen’ ... jag som ledare för fackföreningen fick inte träffa honom ... Sen åkte han naturligtvis, som alla andra gånger tidigare, till Råstojaure – och fiskade med bolagsledningen.’

På torsdagskvällen blev också Svappavaara-förhandlingarna i Stockholm klara. Men inom det illa tilltygade Gruvförbundet var det nödvändigt att samla styrkorna till rådslag innan man gav sig upp till malmfälten igen. På lördagen 20.12 sammanträdde Gruvs förbundsråd, förbundets högsta instans mellan kongresserna vart fjärde år. Sammanträdet ägde rum på Folkets hus i Gävle. Ingen facklig företrädare för de närmare 5.000 arbetarna vid LKAB ingår i rådet –

detta trots att LKAB-arbetarna utgör 44,7 procent av förbundets totala medlemsstyrka. Sedan den socialdemokratiska frammarschen i början av 30-talet har LKAB-arbetarna varit utestängda från inflytande i sitt eget förbund.

På söndagsförmiddagen fick äntligen Svappavaara-arbetarna ta del av det avtal som man på LKAB-kontoret förhandlat fram över deras huvuden. Med röstsiffrorna 144 mot 5 avvisade man det. Endast styrelsen i 135:an röstade för. Bernt Nilssons och 135:ans ledning gjorde en snöplig sorti ur Församlingsgården i Svappavaara, där omröstningen ägt rum. December-mörkret lade sig över gruvsamhället i ödemarken medan röstsiffrorna kablades ut över landet.

Striden om paragraferna

Det hade inte gått att bryta upp den eniga strejkfronten. Svappavaara-arbetarnas solidaritet med kamraterna i Kiruna och Malmberget hade gett LO-ledningen och Gruv-styrelsen en tankeställare. Taktiken hade varit:

Rond 1: En separat lösning för Svappavaara.

Rond 2: En hård, offensiv övertalningskampanj för att få de ‘sympatistrejkande’ i Kiruna och Malmberget tillbaka till arbetet. Den senare uppgiften anförtroddes LO/SAP Kurt Nordgren,

LO:s andre ordförande. Förspelet till Nordgrens uppdykande på scenen är en bra illustration till hur skakad och oroad man vid detta skede var i LO-ledningen. Men samtidigt också hur rädd man var att spela med öppna kort. Det började med att Åke Ortmark, TV 2:s skjutjärn, bjöd ner Harry Holmlund till Stockholm. Holmlund skulle få diskutera med Arne Geijer i TV 2:s fredagsblock ‘Direkt – veckan som gått’ den 19 december. När Holmlund kom ner till Stockholm visade det sig att Geijer var ovillig att ställa upp mot Holmlund. I stället fick han debattera med Yngve Persson, ordförande i Träindustriarbetareförbundet – den man i LO-ledningen som drev den taktiskt ‘mjukare linjen’ gentemot de strejkande, den linje som så småningom skulle bli hela LO:s.

Yngve Persson och Harry Holmlund visade sig vara förvånansvärt överens i de flesta frågor. Det blev en ganska trivsam debatt. Efter utsändningen fortsatte debatten. Yngve Persson ville bjuda på nattklubb. Men Holmlund tackade nej. I stället lät han sig övertalas att följa Yngve Persson hem till dennes våning i ‘Erlander-huset’ på Fyrverkarbacken. Persson bjöd på smörgås och öl men drack själv mineralvatten.

Holmlund: ‘Vi pratade länge om hur man skulle kunna kringgå alla paragrafer och komma till förhandlingar. Persson ville att jag skulle stanna på lördagen och träffa representanter ur LO-ledningen, men jag förklarade att det var omöjligt, att jag var tvungen att ta flyget upp till Kiruna på förmiddagen. Men om man kom och hämtade mig på lördagsmorgonen och skjutsade mig ut till flyget, kunde jag inte då ställa upp? Ja, det kunde gå, sa jag.’

Harry Holmlund övernattade hos brodern Erling i Gröndal. På lördagsmorgonen kom förre LO-ekonomen, Per Holmberg och hämtade honom och körde honom hem till Arvid Lundström i LO-sekretariatet. LO-ledningen var angelägen att sända upp en representant till Kiruna, men ville först ha en formell inbjudan från strejkkommittén.

Holmlund: ‘Jag kunde inte ge några löften på den punkten. Måste först prata med kamraterna uppe i Kiruna. Saken var i det läget alldeles för känslig. Man förhörde mej också om strejken var kommunistiskt organiserad, det verkade som detta var något som sysselsatte dom mycket nere i Stockholm dessa dagar.’

På lördagsnatten hade Hilding Lindström i strejkkommittén en halvtimmes samtal med Arne Geijer. Samtalet bandades och spelades upp för hela strejkkommittén. Dom strejkande kunde räkna med LO:s stöd, förklarade Geijer.

Klockan 13.10 på söndan anlände LO:s andre ordförande Kurt Nordgren med middagsflyget till Kiruna, åtföljd av LO:s pressombudsman Gösta Sandberg.

I TT-kommunikén heter det diplomatiskt: ‘Knut Nordgren har kommit till Kiruna på *önskemål av LO och strejkkommittén för samtal’*.

På flygplatsen mötte Gruvs ombudsman Allan Wiklund. Men alla tre sprang förbi uppbådet av journalister, kastade sig in i en taxi och begav sig till Hotell Ferrum där man omedelbart begav sig till rum 313, Wiklunds rum. Samtalet varade några timmar.

Klockan 16.30 anlände Gruvs t. f. förbundsordförande Bernt Nilsson till hotellet och meddelade att arbetarna i Svappavaara avvisat Stockholmsöverenskommelsen. En kvart senare satt Nordgren i sammanträde med fackföreningsstyrelserna i Avdelning 12 och 135, alltså Kiruna och Svappavaara.

Vid 17-tiden kom de nio ledamöterna i Malmbergets strejkkommitté till den centrala strejkkommitténs sammanträdesrum i Kiruna Sporthall. Emil Isaksson, Malmberget, föreslog att kommittén omedelbart skulle ta kontakt med Nordgren och till honom lägga fram arbetarnas entydiga ståndpunkt:

Förhandlingar ska vara klara och undertecknade på väsentliga punkter innan det kan bli tal om en återgång till arbetet.

Hilding Lindström erbjöd sig att hämta Nordgren. Och klockan 17.40 anlände LO-ordföranden åtföljd av sin pressombudsman. Nordgren öppnade sammanträdet och inledde med några vaga påståenden om att ‘allt är inte som det ska vara vid LKAB’. Det behövs ‘en genomgång av förhållandena vid företaget’. Han fortsatte:

‘Jag har gått till sammanträdet – helt förutsättningslöst och är inte bunden på något sätt, utan jag är fullständigt fri att med er resonera och med er analysera varje som helst förslag ni lägger fram ...’

Men bara en liten stund senare fastslog han:

‘Samma timma vi får igång jobbet och ni har sanktionerat och är överens om att exempelvis LO (!) ska leda förhandlingarna så ska jag ge garanti för att de förhandlingarna ska komma igång’.

Vilken garanti! Förhandlingarna ska upptas på central nivå så snart arbetarna har återgått till arbetet. Dvs. precis det som arbetarna motsatt sig från strejkens början. Och vad gäller Nordgrens ‘obundenhet’ och ‘förutsättningslöshet’ så hade han inte gjort något annat än upprepat vad Arne Geijer sa i radion tre dagar tidigare:

‘De strejkande gruvarbetarna har LO:s fulla stöd, men först måste man återgå till arbetet innan LO tillsammans med förbundet kan gå igenom problematiken vid LKAB.’

‘Regeringens hemlige agent’

Samtidigt som Nordgren satt i förhandlingar med strejkkommittén var statssekreteraren i industridepartementet Sven-Göran Olhede i största hemlighet på väg till Kiruna’. Olhede skulle vid årsskiftet tillträda posten som styrelseordförande i det nya statliga förvaltningsbolaget, Statsföretag AB, där LKAB skulle ingå. Han var i veckoslutet i Luleå i ett NJA-ärende. På lördagskvällen fick han en plötslig ‘impuls’ att ta sig upp till Kiruna och ta kontakt med strejkkommittén och fackföreningen. Göte Lindström, fackföreningsordförande vid NJA och nybliven ledamot av NJA:s styrelse, skjutsade Olhede de 30 milen från Luleå till Kiruna. Men när Olhede på eftermiddan tog in hos rektor Rolf Dahlström, stadsfullmäktiges ordförande (s) i Kiruna hade han ändrat mening om avsikten med resan: Att ta direkta kontakter med parterna på arbetarsidan i konflikten var i det aktuella läget alldeles för känsligt.

I sammanlagt 14 timmar stannade Olhede hos rektor Dahlström. Dahlström, som under hela strejken stod i fortlöpande kontakt med ett par socialdemokratiska medlemmar av Kiruna-kommittén, Hilding Lindström och Sven Wigestedt, informerade Olhede ingående om situationen i malmfälten och de olika personerna i strejkkommittén. Före uppresan hade Olhede haft ett långt samtal med landshövding Ragnar Lassinanti i Luleå och av honom fått en redogörelse för LKAB:s roll för Norrbotten.

Olhedes resa omgärdades med största sekretess. Egentligen var det bara axelhölstret och den specialbyggda bilen som saknades för att han skulle anta rollen av 'agent 007 på hemligt uppdrag'. Trots detta läckte dock saken ut till en medarbetare i moderata *Norrbottens-Kuriren*. *Aftonbladet* hade under hela söndagsnatten den dahlströmska villan under bevakning men utan att upptäcka Olhede. Själv förnekade rektor Dahlström att han skulle ha statssekreteraren Olhede gömd hos sig. När uppgiften ändå läckte ut blev det stor oro i kanslihuset. Statsrådsberedningens sekreterare Hans Ahlsén skickade för Krister Wickman räkning ut en kommuniké, sedan man under hela måndagsmorgonen försökt nå kontakt med Olhede. I kommunikén sades det att Olhedes resa skulle ses mot bakgrunden av att han vid årsskiftet skulle tillträda styrelseordförandeposten i Statsföretag AB och inte fick uppfattas som ett ingripande av regeringen i konflikten. Liksom tidigare var regeringen av den uppfattningen att arbetskonflikter skulle lösas av 'parterna på arbetsmarknaden', underströks det.

En summering:

LO-förhandlaren Kurt Nordgrens resa till Kiruna slutade alltså i ett totalt fiasko. De förhoppningar som ställts både från LO:s, regeringens och LKAB:s sida på hans resa infriades inte.

Strejkkommittéerna var fast beslutna att följa stormötenas mening. Man vägrade att gå emot arbetarna och uppmana till återgång till arbetet innan det förelåg några resultat.

Hindret för en snabb förhandlingslösning var inte som LO-ledningen trott att Gruvindustriarbetarförbundet var 'ett svagt förbund' utan att strejkkommittéerna vägrade förhandla på fackföreningsbyråkraternas villkor. Här var det arbetarnas villkor som gällde.

Detta var en ståndpunkt man kommit fram till genom erfarenhet. Inte genom att läsa instruktionsböcker.

Man hade sett hur den fackliga kampen alltmer stöpts i odemokratiska regler och bestämmelser, hur den underordnats kapitalets och den borgerliga statens intressen, man hade sett hur fackföreningshierarkin med ombudsmännen och förbundspamparna i spetsen under årens lopp svikit arbetarna.

Vad som presterats var det ena dåliga avtalet efter det andra. Samtidigt hade bolaget slagit produktionsrekord på produktionsrekord. Bolaget hade dessutom avskrivit sina tillgångar och självfinansierat sina investeringar i en takt som överträffat det mesta inom svensk industri.

Nu var situationen helt omvänd. Vid stormöte på stormöte hade dom strejkande gett sina valda representanter i strejkkommittéerna förtroendet att föra deras talan. Aldrig tidigare hade så många gruvarbetare stått så eniga bakom sina talesmän; aldrig tidigare hade enskilda gruvarbetare på verkstadsgolven och nere i gruvorna haft större möjlighet att framföra och ge eftertryck åt sina krav.

Mot denna eniga strejkrörelse stod under strejkens tredje vecka ett par ombudsmän som arbetarna inte varit med om att välja till talesmän. Där fanns en handfull vacklande och djupt oeniga styrelsemedlemmar i de lokala fackföreningarna, några enstaka MRA:are och 'samvetsömma' samt ett par, tre 'lojala' SAP: are – detta av totalt 4.800 arbetare.

Avdelningsstyrelserna kunde inte agera på egen hand. Det hade Stockholmsavtalet om Svappavaara visat. Det fanns bara två kort som styrelsen kunde lita till. Det ena var att kommittéerna skulle ‘misslyckas’ – och arbetarna förlorade förtroendet för dem. Det andra var att man själv skulle kunna splittra strejkrörelsen inifrån. Det senare genom att erbjuda ‘samarbete’ och långsamt manövrera in strejkkommittéerna i paragraffållorna och på så sätt beröva strejkkommittéerna ledningen. Men det rörde sig inte främst om en strid om paragrafer och stadgar. Det handlade om makten och auktoriteten på arbetsmarknaden.

På ytan gällde striden vem som skulle leda kommande förhandlingar. Strejkkommittéerna ville inte att förhandlingarna skulle föras upp på central nivå. Av förhandlingar över arbetarnas huvuden hade man tillräckliga erfarenheter. I grunden gällde striden: Ska arbetarnas förtroendemän eller den fackliga byråkratin ha makten i fackföreningsrörelsen?

Under de kommande veckorna skulle fackföreningsbyråkratin spela ut sina båda kort – i tur efter tur. Därutöver skulle det ske en del extraturer. De senare iscensatta av en och annan nitisk ombudsman eller fackföreningsordförande, som såg sin personliga prestige hotad.

Redan dagen efter Nordgrens hemresa tog 12:ans ombudsman Karl-Erik Rehnqvist kontakt med Harry Holmlund i strejkkommittén och erbjöd ‘samarbete’. 12:ans styrelse ville träffa två man ur strejkkommittén – för samtal. Och samtalet skulle, sa Rehnqvist, mynna ut i ett extra avdelningsmöte. På det mötet skulle en officiell underhandlingskommitté väljas.

Min nu hade ju strejkkommittén redan den 13 december kommit överens med förbundet om hur förhandlingarna skulle föras – dvs. de skulle ske i fackföreningens namn, under strejkkommitténs ledning och med representanter från avdelningsstyrelserna. Så strejkkommittén hänvisade kort och gott till denna överenskommelse. Medlemmarna i strejkkommittén hade redan fått arbetarnas mandat. Inte bara 12:ans medlemmars utan också de oorganiserades, syndikalisternas liksom också från de kollektivanställda vid LKAB som var organiserade i andra LO-förbund än Gruv. Så man tyckte inte att det fanns nån anledning att välja nya representanter. Dessutom hade ju ordföranden i 12:an Bruno Poromaa vid sammanträffandet på bolagshotellet gett Kiruna-disponenten Torsten Göransson ett jakande svar på frågan om delegationen från Kiruna och Svappavaara var att betrakta som ‘laglig’.

Dagen före julafton, den 23 december, var det lugnt på strejkfronten; strejkkommitténs medlemmar köpte julklappar och träffade sina familjer; julen överskuggade för en kort tid bekymren för strejken och framtiden. Journalisterna lämnade Hotell Ferrum och reste hem; några medlemmar i strejkkommittén talade in på band ett ‘julbudskap’ till Palme. En ung amanuens vid Stockholms Universitet lovade att ta med det till adressaten. I budskapet vädjade kommittén om en medgörlighet från staten/ LKAB, när det gällde den centrala frågan om garantier före en återgång till arbetet. Medlemmen i Kirunakommittén Sven Wigestedt (s) kritiserar toppstyret inom SAP och LO. Olle Hultin, kommitténs sekreterare talar om arbetsförhållandena i gruvan. På statsrådsberedningen tog Palme emot ett par timmar och lyssnade på banden och diskuterade. För att få förhandla med LKAB måste strejkkommittén först ‘inta förhandlingsposition’. Palme kom också in på strejken i malmfälten 1928. Då gick arbetarna ‘Stalins ärenden och hjälpte de ryska statsgruvorna att komma in på den europeiska malmmarknaden’. Det var därför arbetarna i norr den gången fick hundratusentals rubel i strejkunderstöd från det ryska gruvarbetarförbundet. Att också arbetare i en lång rad kapitalistiska västländer vid samma tillfälle skickade stora solidaritetsbelopp till de strejkande gruvarbetarna i norr nämnde inte Palme.

Det kan tyckas lite underligt att en socialdemokratisk statsminister på tal om en arbetsmarknadskonflikt 1969 kommer in På vad Stalin gjorde 1928. Men för många som träffade Palme under de första konfliktveckorna är detta knappast något förvånande. Konspirationsidéerna frodades livligt i både LO-toppen och regeringen i december. I mitten av månaden var Palme i

Helsingfors på statsministermöte. Men i stället för Nordek och marknadsfrågor upptog gruvkonflikten huvudsakligen hans tankar under dessa dagar. *Aftonbladet*s chefredaktör Gunnar Fredriksson hade i Helsingfors ett längre samtal med Palme. Men samtalet hade mera karaktären av en monolog från Palmes sida; en monolog fylld med antydningar om att kommunisterna hade sitt finger med i konflikten vid LKAB. Även industriminister Krister Wickman har privat för journalister kommit med påståenden om att kommunistiska grupper planerat och regisserat händelseutvecklingen i malmfälten.

Dagen före julafton kom också riksdagsman Karl-Erik Häll (s) hem till Malmberget. Häll hade tidigare varit ordförande i Avd. 4 och också en tid fungerat som ombudsman. Verkstadsarbetet vid LKAB lämnade han i början av 60-talet, men trots detta satt han kvar i avdelningsstyrelsen. I riksdagen hade han under de första strejkveckorna fungerat som något av 'expert' på gruvkonflikten; intresserade kolleger vände sig till honom för att få veta vad som egentligen pågick uppe i norr. Själv har Häll ivrigt dementerat att han hade några kontakter med regeringen före uppresan. Men han stod i desto livligare kontakt med de fackliga ombudsmännen på den socialdemokratiska partistyrelsen. Dessa stod i sin tur i daglig kontakt med Palmes sekreterare Jan Karlsson och ibland också med Palme personligen; den unge karriärriksdagsmannen Häll hoppades man skulle kunna ena avdelningsstyrelserna och återupprätta lite av de fackliga ledningarnas skamfilade rykten.

Avdelningsmöte i Malmberget

Den 28 december, i slutet av den tredje strejkveckan, har Gruv 4:an i Malmberget ordinarie medlemsmöte. Ett par hundra gruvarbetare infinner sig i Folkets Hus, där mötet hålls. Avd. 4:s ombudsman j 11 lämnar en kort redogörelse för sitt eget och avdelningsstyrelsens agerande under de första strejkveckorna. I stort sett upprepar han vad förbundsledningen i Grängesberg tidigare släppt ifrån sig. Det var alldeles uppenbart att den pågående strejken var den fråga som lockat de flesta till mötet. Men bortsett från ett förslag från vpk:aren och kommunalnämndsledamoten Hjalmar Wäppling om att avdelningsstyrelserna ska hjälpa strejkkommittén med persondata vid utbetalande av kollektmedel så får medlemmarna inte ta ställning till något som helst initiativ från avdelningens sida. Omedelbart efter mötet träffas dock avdelningsstyrelsen. Man beslutar att ansluta sig till ett förslag av riksdagsman Häll om att etablera ett 'samarbete' med den lokala strejkkommittén. Det vill säga: I stället för att ta risken att det uppstår en livlig debatt bland medlemmarna på avdelningsmötet, en debatt som i värsta fall kan kullkasta den uppgjorda taktiken, föredrar

styrelsen. Vad det är fråga om är en Malmbergsvariant av det förslag från avd. 12 som strejkkommittén fyra dagar tidigare avvisat. 'Förslaget' överlämnas skriftligen till strejkkommittén som har lokaler i samma hus. Malmbergarna följer samma linje som Kirunakommittén; de nöjer sig med att hänvisa till överenskommelsen med förbundet den 13 december. Några lokala kontakter med LKAB ville de inte vara med om – arbetarnas beslut om *samordnade* förhandlingar i Kiruna står fast.

På styrelsemötet i Gruvfyran driver Häll och ombudsman Kjell Boström också igenom ett brev till den centrala strejkkommittén. Brevet som senare också undertecknas av avdelning 12 och avd. 135 innehåller tre frågor:

1. Skall förhandlingarna föras i respektive avdelningars namn?
2. Vilka uppgifter ska ombudsmannen ha vid eventuella förhandlingar?
3. Har ni frångått tidigare krav på att få utse förhandlingsledare?

Den centrala strejkkommittén enar sig om att som svar skicka fem likalydande telegram till LO, till Gruv i Grängesberg, till avd. 12 Kiruna, till avd. 4 i Malmberget till avd. 135 i Svappavaara. I svarstelegrammet fixeras för första gången den 27-mannadelegation som så

småningom blir förhandlingsdelegation för de strejkande. När den centrala strejkkommittén konstruerade delegationen utgick den från överenskommelsen med förbundet den 13 december.

Den sammansättning som strejkkommittén föreslår är: Malmbergets strejkkommitté (9 pers), Kirunakommittén (9 pers), strejkkommittén i Svappavaara (3 pers). Till dessa kommer två styrelsemedlemmar från vardera avd. 12 i Kiruna och avd. 4 i Malmberget. Dessutom föreslås Kirunas och Svappavaaras gemensamma förbundsvalde ombudsman Karl-Erik Rehnqvist och ombudsmannen i Gruv 4:an Kjell Boström.

Tidigare hade strejkkommittén skickat förbundsstyrelsen ett protokoll från sammanträdet den 13 december och man kräver nu samtidigt att förbundsledningen yttrar sig om de överenskommelser som gjordes vid det sammanträffandet. I protokollet sägs bl. a. att strejkkommittén själv ska få utse ordföranden. I det telegrafiska svaret från förbundet får strejkkommittén besked om att protokollet 'i stort' återger 'vad som förekommit vid sammanträdet, även om vissa väsentliga frågor icke noterats'. Efter det beskedet andas strejkkommittén ut. Man hoppas på en snabb förhandlingslösning. Än en gång visar det sig att man är för tidigt ute.

Nervkriget fortsätter

Men nervkriget hade bara börjat. När representanter för Avd. 12:s styrelse under ledning av ombudsmannen Karl-Erik Rehnqvist på eftermiddagen den 2 januari kommer över till strejkkommittén i Sporthallen kastar ombudsman Rehnqvist fram ett nytt förslag: ytterligare en person ska ingå i delegationen, ordföranden i avd. 135 i Svappavaara Lars Lindström. _

Förslaget kommer som en överraskning för den centrala strejkkommittén. Man hade trott att nu när förbundet formellt godkänt 27-mannadelegationen så skulle allt därmed vara klart. Svappavaara-ordföranden var ett mycket svåracceptabelt namn för strejkkommittén. Han hade valts till sin ordförandepost på en (!) röst knappt ett år tidigare. Den ende som hade ropat ja, när ombudsman Rehnqvist ropade upp hans namn på årsmötet var den blivande vice ordföranden John Wigren. Det 30-tal arbetare som deltog i årsmötet hade ingen annan villig ordförandekandidat att föra fram, men de protesterade mot valet av Lars Lindström (s) genom att tiga. När strejken bröt ut 9 december befann sig Svappavaara-ordföranden i Stockholm. Men andra strejkdagen dök han upp i gruvan. Han hotade arbetarna med lockout, om de inte återgick till arbetet – 'om ni inte återgår till arbetet kommer företaget sätta hela gruvan i malpåse'. Men ingen i LKAB:s ledning har vid förfrågan velat vidkännas detta hot.

Nu krävde 12:ans ombudsman att Lindström skulle ingå i de 4.800 gruvarbetarnas förhandlingsdelegation och detta trots att Gruvs förbundsledning vid sammanträffandet med strejkkommittén på luciadagen – väl medveten som man var om Svappavaara-styrelsens svaga förankring hos Leveäniemi-arbetarna – accepterat tre andra arbetare som representanter för Svappavaara. Kalle Nilsson, strejkkommittérepresentant från Svappavaara: 'Det var omöjligt att ha med Lindström i delegationen. Folket hemma i Svappavaara skulle aldrig acceptera det. Det gällde hela förtroendet för strejkkommittén:

Rehnqvist kastade på nytt fram kravet att förhandlingsdelegationen måste väljas på avdelningsmöten; detta trots att praxis inom Gruv var att underhandlingskommittéer utses av avdelningsstyrelserna. Detta skulle innebära att strejken ytterligare skulle dra ut på tiden; extra avdelningsmöten måste i laga ordning utlysas.

Förbundsbyråkratens Rehnqvist taktik var klar: det gällde att – förödmjuka strejkledningen och förhala tiden i hopp om att arbetarna skulle tröttna på sin ledning och överlämna ansvaret på avdelningsstyrelserna och ombudsmännen. Ett dyrbart spel med 4.800 gruvarbetare som insats. Ombudsman Rehnqvist som förbundet åsidosatt vid överenskommelsen med strejkkommittén på luciadagen (Bernt Nilsson: 'Ni kan väl ta med karln så att han inte alldeles

tappar ansiktet.') ville visa sin och fackföreningsbyråkratins makt. Men strejkkommittén pressade förbundet att acceptera praxis. Gruv-27-mannadelegationen skulle få 'väljas' vid styrelsemöten. Detta hindrade inte ombudsman Rehnqvist att för TT sent på kvällen göra sitt eget högst privata lilla utspel: skilsmässan mellan strejkkommittén och avdelningarna är definitiv, när inte strejkkommittén gått med på att delegationen utökas från 27 till 28 man (den 28:e skulle vara ordföranden i Svappavaara Lars Lindström). Han förklarar också att det nu var avdelningarnas sak att ta över och bilda en egen förhandlingsdelegation. Hur denna ska se ut förklarar han att han ska presentera närmare på en presskonferens på lördagsmorgonen. Men på förbundsexpeditionen i Grängesberg reagerar man surt på Rehnqvists privata utspel liksom på ledande regerings- och partihåll. Stadsfullmäktiges ordf. Rolf Dahlström agerar på de tidigare morgontimmarna, kontaktar riksdagsman Häll och det hela resulterar i att Häll tar över presskonferensen.

Från det hållet inser man klokt nog att fackföreningsbyråkratins enda möjlighet att vinna inflytande går via *samarbete* med strejkledningen; inte via avståndstagande. Presskonferensen är utlyst till kl 9.00, men kommer igång först vid 9.30-tiden. Orsak: Riksdagsman Häll väntar in i det längsta att ordföranden i Gruv 4:an Ivar Hermansson ska infinna sig, men denne bojkottar pressmötet. På presskonferensen förklarar Häll att dörren visst inte är stängd till strejkkommittén.

Hela dagen sammanträder de tre avdelningsstyrelserna på hotell Ferrum. Vid lunchen informerar Ivar Hermansson strejkkommitténs Elof Luspa 'att det ser ut att gå vägen' och några timmar senare tar han tillsammans med Bruno Poromaa kontakt med strejkkommittén. Avdelningsstyrelserna godkänner strejkkommitténs förslag om förhandlingsordning. Man enas om att ha ett delegationssammanträde redan på söndagen. Det är första gången som 27-mannadelegationen i sin helhet är samlad. Och vid det första mötet träffas ett viktigt och för den fortsatta diskussion avgörande beslut. Delegationen beslutar att Ture Rantatalo ska vara ordförande vid sammanträdet 'och kommande förhandlingar'. Dessutom kommer man enhälligt överens om att rekommendera ombudsmännen att vid en eventuell röstning avstå från att utöva sin rösträtt. Ombudsmännen har inte fått några som helst mandat av de strejkande och bör därför inte utöva någon personlig makt, anser de övriga medlemmarna i 27-mannadelegationen. Förslaget kom från Ivar Hermansson i Malmberget.

Men det för det närmaste händelseförloppet mest intressanta svarade ombudsmannen Rehnqvist för vid sammanträdet. Rehnqvist presenterade delegationen ett egenhändigt skrivet dokument. Dokumentet hade överrubriken: 'överenskommelse av den 3 januari 1970 mellan Svenska Gruvindustriarbetarförbundets avdelningar 4 i Malmberget, 12 i Kiruna och 135 i Svappavaara och den centrala strejkkommittén'. Innehållet i dokumentet var:

'Styrelserna för avdelningarna 4, 12 och 135 utser förhandlingsdelegation för de kommande samordnade lokala förhandlingarna i Kiruna. Delegationen har det formella och det juridiska ansvaret för den uppgörelse som träffas' Dokumentet gav upphov till en lång och intensiv debatt inom delegationen. Till slut stannade nian för ett förslag från Harry Holmlund om att ordalydelsen i det sista stycket i stället skulle vara 'kommer att träffas'. På så sätt hoppades man undvika att 27-mannadelegationen skulle kunna ställas till ansvar för brott mot gällande kollektivavtal. Alla medlemmarna i delegationen satte sina namn under skrivelsen och innan man skildes åt, fattade man beslut om att telegrafera till förbundet i Grängesberg och begära att förbundet till LKAB-ledningen skulle framföra att delegationen önskade komma i kontakt med bolagsledningen.

Följande dag, när 27-mannadelegationen på nytt möttes på Folkets Hus, tog Elof Luspa omedelbart när mötet öppnades till orda. Innan något skulle diskuteras skulle de tre undertecknade exemplaren av skrivelsen från föregående dag läggas fram på bordet. Luspa hade

nämligen inhämtat att den bindande skrivelsen var ett påhitt av Rehnqvist personligen – varken förbundet eller företaget hade begärt denna skrivelse. Rehnqvist plockade upp två exemplar ur portföljen; det tredje hade han, förklarade han, nere på avdelningsexpeditionen. Han lovade omedelbart gå ned och hämta det. När Rehnqvist lämnade Folkets Hus-salen följde en av delegationens medlemmar med honom. Denne berättar: 'När vi kom till expeditionen gick Rehnqvist in i ett inre rum. Jag stod ute i det stora kontorsrummet och väntade, men Rehnqvist dröjde. Jag gick då in i det inre rummet. Där stod Rehnqvist vid en kopieringsapparat och kopierade skrivelsen som vi hade begärt tillbaka. Hans avsikt var uppenbarligen att skicka skrivelsen till förbundet och bolaget – för att binda oss juridiskt. Jag kan inte tolka saken på nåt annat sätt...

Efter det beslutade delegationen ogiltigförklara dokumentet; mot beslutet reserverade sig dock Rehnqvist, dennes ombudsmannakollega i Malmberget Kjell Boström, Bruno Poromaa och Einar Thoresen. Men när Rehnqvist fortsatte sin underminerande verksamhet inom delegationen förlorar man tålamodet. Följande dag fattar man beslut om att hos förbundet begära att han byts ut ur delegationen; i stället föreslår man att Bruno Poromaa, ordförande i 12:an tar hans plats, och att 12:an får utse ytterligare en man i delegationen.

Nu är också beslutet enhälligt – t. o. m. förbundet har insett att Rehnqvist är omöjlig att ha kvar i delegationen. Förbundet går dock endast med på att byta ut honom mot förbunds-ombudsmannen Stendalen som redan finns på plats i Kiruna.

Men försöket att binda strejkkommittéledamöterna med skrivelsen var endast det sista i en lång rad manövrar av ombudsman Rehnqvist mot medlemmarna i avdelning 12 och 135.

Född i Gamla Karleby i Finland kom Rehnqvist på 50-talet till Sverige och började arbeta i gruvan i Grängesberg. Blev så småningom avdelningsordförande i Grängesberg, men kom ganska snart i konflikt med medlemmarna.

I LAMCO-debatten – den som följde på Roland Hjeltes, Ingrid Dahlbergs och Lasse Hjelms TV-reportage om Nimba-gruvan i Liberia – förekom hans namn.

Efter TV-utsändningen åkte han tillsammans med en grupp fackföreningsmän vid Gränges-bergskoncernen på företagets bekostnad ner till Liberia. Under knappt en vecka studerade de de fackliga förhållandena i landet. När Rehnqvist återvänt till Sverige uttalade han sig i ytterst positiva ordalag i massmedia om vad han hade fått se. Kritiken mot företaget var helt oberättigad, menade han.

Rehnqvist hade inte varit i Kiruna länge, men tillräckligt länge för att man bland arbetarna hade fått klart för sig på vilken sida han stod. Två månader före strejkutbrottet – när den impopulära omräkningsfaktorn hade införts – satt han tillsammans med verkstadsklubbens ordförande Einar Thoresen i förhandlingar med bolagsledningen.

Thoresen berättar: 'Sen vi hade gjort upp satserna för de blandade ackorden kom bolagets förhandlare utan vidare och sa att den och den gruppen hade fått för mycket. Vi måste räkna om satserna. Jag protesterade. Vi måste i alla fall förhandla om det, sa jag. Men nej, bolaget uppträdde i kraft av § 32 – arbetsgivaren leder och fördelar arbetet. Ombudsman Rehnqvist instämde helt med bolaget.

Men det gjorde inte arbetarna och styrelsemedlemmarna i klubben.

Jag skrev ner mina uträkningar för Göransson. Bevisade hur mycket som jag hade förlorat i lön. Vill du ställa upp på ett fackföreningsmöte? frågade jag Göransson.'

Göransson och chefsförhandlaren, ombudsman Rolf Doktare, ställde upp. Normalt brukar 50-60 personer komma på mötena i 12:an. Det är sammanlagt över 3 000 medlemmar i avdel-

ningen. Men på det här mötet i oktober kom det 400-500. Folk stod långt upp i korridorerna på Folkets Hus. Det var ett hav av missnöje. Doktare ”förklarade” LKAB:s beräkningar. Ture Rantatalo och andra var uppe och räknade på en tavla och bevisade att löneökningen i själva verket var en lönereduktion. Folk begärde ordet helt spontant. Många som aldrig hade varit med i någon debatt förr tog till orda. Dom pekade på LKAB-folket och ropade.’

Hilding Lindström: ‘Dom blev förbannade, någon hade förlorat uppemot två kronor i timmen. Då LKAB-folket hade gått bestämde vi att det genast skulle tas upp förhandlingar för att få bort den förhatliga omräkningsfaktorn. Två dagar senare ringde jag till ombudsman Rehnqvist. Han hade inte tid.’

Ture Rantatalo: ‘Rehnqvist kom med olika ursäkter för att han inte för fram frågan. Dom är så sällan på plats dom där ombudsmännen.’

Thoresen:

‘Rehnqvist skrev till disponenten, inte på måndag som det var sagt, utan först på fredag. Vi skulle ha möte i verkstadsklubben och jag skickade en kamrat och bad honom hämta en kopia av brevet. ”Mina brev ska du skita i”, sa Rehnqvist, arbetarnas ombudsman.’

Hos bolagets disponent fick däremot klubbordföranden Thoresen en kopia av brevet. Och upptäckte att Rehnqvist hade brutit mot mötesbeslutet. I brevet skrev Rehnqvist inget om att omräkningsfaktorn skulle bort, bara att förtjänstnivån inte fick sänkas.

Thoresen:

– Rehnqvist och jag har ofta kommit ihop oss. Han har en bristande facklig erfarenhet och skolning. Sex veckor på Brunnsvik är inte mycket. Jag fann ganska snart att han for med osanningar, handlade bakom ryggen på oss. Menade att han nådde de bästa resultaten om han ensam fick ordna upp saker och ting med bolagsledningen.

Hilding Lindström:

– ‘På följande fackföreningsmöte, den 17 november, hade vi inte nått ett enda steg längre. Rehnqvist hade inget att berätta.’ Knappt en månad senare kom strejken.

I början av januari kastade samme Rehnqvist fram ett förslag om att bolaget behövde hundra man till skrotning. Det var livsfarligt nere i gruvan.

Elof Luspa kommenterade förslaget för *Norrbottens-Kuriren* (2/1 -70):

– Jag tror inte att risken är så stor som ombudsmannen påstår. Förmännen har ju skött en del av skyddsjobben under sittstrejken. Och hundra skrotare – är det inte att ta till? Så många finns väl inte ens under full drift vad jag kan förstå.

Ture Rantatalo: ‘Vi forskade lite om Rehnqvists förslag om skrotning. Det kom från honom själv och företaget nappade villigt på kroken, när man fick höra talas om saken. Det var ett försök att splittra strejkrörelsen. Fick man bara ner lite gubbar i gruvan så skulle det gå mycket lättare sen att få tillbaka folk till jobbet, allteftersom påtryckningarna blev starkare.’ Den ende som uttryckte lite tveksamhet i strejkkommittéerna om lämpligheten att begära Rehnqvists avsked ur delegationen var Hilding Lindström. ‘Hur ska vi få folk att förstå det här’, argumenterade han. ’Folk förstår själva mer än vad du tror’, replikerade en strejkledamot från Malmberget.

Ett par dagar efter Rehnqvists avsked hade *Norrländska Socialdemokraten* en tårdrypande intervju med ombudsman Rehnqvist. I intervjun i NSD 7/1-70 förklarade Rehnqvist, varför han lät säga upp sig ur delegationen: *‘Det har tagit 80 år att bygga upp den fackliga rörelsen. Jag vill inte vara med om att rasera verket* (vår kursiv). Jag har benhårt hållit på att stadgarna

ska efterlevas. Ingen har varit mer angelägen än jag att vi skulle komma till förhandlingsbordet. Det finns vissa herrar i församlingen som spelar ett högt spel med arbetarnas intressen.'

Öppna förhandlingar

> 'Telegrammen fortsätter att strömma in till strejkkommittéerna. På onsdagen kom ett telegram undertecknat av 50 gruvarbetare i Grängesberg. Telegrammet lydde kort och gott:
>
> – Hjärtliga gratulationer till utrensningen av Rehnqvist. Vi känner honom.'
>
> (*Norrbottens-Kuriren* 911 -70)

Men striden om förhandlingsledningen var inte slut för att ombudsman Rehnqvist hade lämnat arenan. Hans ersättare Anders Stendahlen hade gjort karriär vid HSB och var nu förhandlare på förbundsexpeditionen i Grängesberg. Stendahlen var fast besluten att ta upp Rehnqvists mantel.

För medlemmarna i Avd. 12 i Kiruna var han bekant från den häftiga 'liststrid' som föregick det senaste styrelsevalet inom avdelningen[1]. I en 'valhandledning' – en förbundsförfattad tolkning av stadgarna – krävdes det att s. k. fraktionslistor vid styrelseval måste ha partibeteckning. Nu förekommer det av tradition tre listor inom Avd 12: En socialdemokratisk partilista, en av avdelningen uppgjord strykningslista, som vanligtvis inte samlade mer än 40-50 röster, och så slutligen, en allmän lista med partilösa och organiserade kommunister.

Stig Wallström, partilös styrelsemedlem i Avd 12:

'Motsatte mej partibeteckning på den allmänna listan. Dom flesta var ju inte organiserade i något parti.'

När inte Stendahlen lyckats få avdelningen att sätta kommuniststämpel på den tredje listan så inskärpte Gruvs ordförande Nils Lindell (s) på ett avdelningsmöte att förbundet skulle komma att ogiltigförklara rösterna på den allmänna listan.

Men i valet fick den socialdemokratiska partilistan en sån betryggande majoritet att man inte behövde underkänna den allmänna, orubricerade listan.

Förbundsombudsman Allan Wiklund 28/3 -70:

> 'Hade den orubricerade listan däremot vunnit, så hade naturligtvis ett underkännande blivit aktuellt. Men nu spelade det ju ingen roll. Ingen annan lista kunde ju hota den socialdemokratiska listan.'

Förbundets påpekande ledde till en lång och hetsig debatt. Kärnpunkten i dom flesta av inläggen var att delegationen redan en gång valt ordförande. En annan synpunkt som återkom i debatten var att man redan på ett tidigt stadium inom delegationen kommit fram till att man i största möjliga utsträckning skulle föra öppna förhandlingar; ombudsmän som sprang med papper i förhandlingskorridorerna hade man dåliga erfarenheter av. Inga ombudsmän skulle längre gå bakom ryggen på arbetarna. Och inga avtal skulle slutas utan att arbetarna på stormöten hade sagt sin mening; de auktoritära och odemokratiska fackliga arbetsformerna skulle brytas ner.

---

[1] Själva valet föregicks av en hård socialdemokratisk agitation, som inte särskilt mycket rörde fackliga frågor. Den ryska invasionen i Tjeckoslovakien gjordes av socialdemokraterna till valfrågan nummer ett. Här ett smakprov ur ett cirkulär som den socialdemokratiska fackklubben skickade ut inför valet: 'Sovjets aktion, alltså invasionen, påminner om Stalins och Hitlers överfall på det fria Polen, det sovjet-bolsjevikiska anfallet på det fria Finland 1940, ockupationen av de baltiska staterna 1940-44, våldförandet på Ungern 1956, alla dessa bolsjevikiska övergrepp har mottagit med djupaste avsky i hela den fria världen ... *Kamrat, partivän! Slå vakt om socialdemokratin, bort med kommunisterna ur avdelning 12:s styrelse!*' (vår kursiv)

Alla i den ursprungliga strejkkommittén såg väl inte så ideologiskt klart på problemen som Elof Luspa i Kiruna och majoriteten av medlemmarna från Malmberget. Men de övriga insåg att tanken på öppna förhandlingar hade sina fördelar i den spända situationen som man befann sig gentemot förbundet och LO-ledningen. Ställningstagandet i förhandlingsledarfrågan kunde skjutas på framtiden – och i detta läge förstod Stendahlen att ligga lågt. För att kunna operera på egen hand måste fackföreningsbyråkratin han något att stödja sig på. Men i en ännu intakt strejkrörelse saknades en sådan.

Så trots att förhandlingsledarfrågan var olöst gav Bernt Nilsson i Grängesberg sanktion till 27-mannadelegationen att inleda samtal med LKAB – som representanter för de tre malmfälts-avdelningarna. Innan man gick upp till elfte våningen i LKAB-skrapan sammanfattade Ture Rantatalo den turordning som man hade kommit överens om vid samtalsbordet:

1. Förhandlingsformen: öppna förhandlingar.

2. Hållbarheten och giltigheten i en uppgörelse – mot bakgrunden av Svenska Arbetsgivarföreningens praxis om att inga förhandlingar får ske under strejk eller hot om strejk.

3. De krav som måste godkännas innan arbetet återupptas:
   a) Lönefrågan
   b) Miljöfrågan
   c) Pensionsfrågan

Innan man skildes åt i sammanträdesrummet i Folkets Hus hann också en något frustrerad ombudsman Stendalen avge en deklaration: ‘Jag vidhåller ... att då vi kommer in i reella förhandlingar ska jag vara förhandlingsledare ...’ Det opinionsmässiga läget den sjätte strejkveckan var inte sådant att förbundet och LO på nytt vågade sätta stopp för en samtalskontakt med bolaget. Efter tre och en halv veckas förhalningar genom LO-ingripanden och ombudsmannaintriger var man nu tillbaka till läget den 14 december – då en Kiruna/Svappavaara-delegation på bolagshotellet i Kiruna krävde *‘lokala, samordnade förhandlingar i Kiruna’.*

När parterna följande dag möttes igen meddelade LKAB:s förhandlingschef Hans Nordmark vad styrelsen på sammanträdet i Stockholm kvällen innan kommit fram till. Stockholms-överenskommelsen om Svappavaara – den som hade *ingåtts under pågående strejk* – ‘var ett undantag som inte kommer att upprepas’, förklarade Nordmark[1].

I TV senare på kvällen svarar envoyé Arne S Lundberg ‘ja’ på en fråga om det beslut som bolagsstyrelsen fattat och som nu vidarebefordrats till arbetarna innebär att konflikten förlängs på obestämd tid.

På kvällen vid ett stormöte i Kiruna rapporterade Ture Rantatalo från samtalen:

‘Man fick aldrig nämna ordet förhandling. Samtal som var icke bindande skulle det heta. Vi ställde naturligtvis frågan direkt om de här samtalen kunde betraktas som bindande ... om man på dessa skulle kunna bygga vidare med de krav som vi hade. Men här fick vi både ett nej och ett ja. Svaret var mycket oklart och svävande. Det enda man ville göra var att försöka luska ut vad vi hade för krav i de olika frågorna. Vi kunde ju enbart säga att i detta läge kunde vi inte ta fram kraven. Vi måste ju kunna lita på att man även kan förhandla om kraven innan vi tar upp dem.

‘Vi ajournerade oss till i dag klockan tio. Vi kom till bolaget och fick det svar som många av oss anade ... Svaret var kort och gott man inte kunde ge några utfästelser ...

[1] 1. LKAB:s förhandlingschef Hans Nordmark ‘bekräftade att LKAB rådfrågat Arbetsgivarföreningen innan man gav sitt svar till arbetardelegationen’. (DN 9.1.70)

Samtalen hade ‘ajournerats’ – men bara några få timmar efter det att delegationen lämnat LKAB-skrapan meddelar ombudsman Stendahlen i en intervju i Dagens Eko och Norrbottens-kvarten att de sex avdelningsrepresentanterna har lämnat 27-mannadelegationen och ‘brytningen förefaller total’ mellan strejkkommittén och avdelningsstyrelserna. ‘Är avdelningarna beredda att föra förhandlingar i egen regi?’ Ja, svarar Stendalen. Samma besked kommer från Gruvs t f ordförande i Grängesberg; Nu ska avdelningarna ta vid och få igång egna samtal.

I en huvudledare i *Aftonbladet* (9.1.70) – skriven av Åke Mauritzon på Hotell Ferrum i Kiruna samma kväll – läggs den nya LO-kursen ut. Under ledarrubriken ‘gårdagens sammanbrott i förhandlingarna’ konstaterar AB att den ‘27 man starka förhandlingsdelegationen spruckit’. I ledaren finns det inte mycket som stämmer med verkligheten. Men inte desto mindre är det vad hundratusentals LO-medlemmar dagen efter får som information från malmfälten. Det är riktigt att det är 27 man i delegationen men att den skulle ha ‘spruckit’ det har i varje fall inte 27-mannadelegationen beslutat och minst av allt strejkkommittén. Något ‘sammanbrott i förhandlingarna’ har inte ägt rum – av den enkla anledningen att det aldrig har varit några ‘förhandlingar’. Under de drygt fyra veckorna som strejken varat har LKAB (med undantag för det kuppartade Stockholmsavtalet om Svappavaara) konsekvent vägrat att ingå i förhandlingar. I ledaren bekräftar Afton bladet utspelet av Stendalen och förbundet:

‘... de av delegationens ledamöter som tillhör styrelserna i fackavdelningarna i Kiruna, Malmberget och Svappavaara’, fortsätter Mauritzon, ‘anser att de inte längre kan solidarisera sig med den så kallade strejkkommitténs agerande’. Ett påstående som är fyllt med många felaktigheter.

För det första: Några styrelseledamöter från Svappavaara ingick inte i delegationen.

För det andra: Fackavdelningarna i Kiruna och Malmberget har över huvud taget inte gjort några uttalanden om att de inte kan solidarisera sig med strejkkommitténs agerade. (Bara fyra dagar senare skulle däremot två styrelsemedlemmar från Avd 4 i Malmberget i stället ansluta sig till strejken – i protest mot förbundets intrigerande och förhalande).

Mauritzon fastslår vidare att: ‘Strejkkommittén ... också har uppvisat en total oförmåga och en total ovilja när det gäller att driva förhandlingar som kan leda till meningsfulla resultat’.

Bortsett från vad Mauritzon menar med ‘meningsfulla’ resultat och bortsett från att inga förhandlingar har ägt rum och strejkkommittén följaktligen aldrig fått chansen att visa någon ‘total oförmåga’ – bortsett från dessa felaktigheter – så innehåller meningen ett helt lögnaktigt påstående, nämligen att strejkkommittén skulle ha visat ‘en total ovilja att driva förhandlingar’. Strejkkommittén hade ju ända från strejkens första början gjort allt för att få igång förhandlingar.

‘Gruvans avdelningar måste nu’, avslutar Mauritzon sin ledare ‘förhandla helt oberoende av strejkkommittéerna. Det går inte att hur länge som helst rucka på en accepterad’ – accepterad av vem? – ‘förhandlingsordning. De som inte vill acceptera detta får försöka gå sina egna vägar.’ Kapitalet i LO-organets skepnad hade sagt sin mening: detta var långt ifrån den enda gången under den 57 dagar långa strejken.

I all hast sammankallades nya strejkmöten i Malmberget och Kiruna. Uppslutningen var massiv och mötena stödde enhälligt Ture Rantatalo som förhandlingsledare. Strejken skulle fortsätta tills kraven hade tillgodosetts. Om den saken gav arbetarna ett klart och otvetydigt svar.

För Stendalen och förbundsledningen (med LO/SAP i kulisserna) kom arbetarnas klara besked på stormötena som en obehaglig överraskning. Man hade från det hållet spekulerat i de lätt strejktrötta stämningarna som här och var började ge sig till känna i gruvsamhällena.

Fram till jul drevs strejkvågen av många års uppdämda missnöjeskänslor – solidariteten från det övriga Sverige stärkte gruvarbetarnas beslutsamhet och enighet. Sen kom julen och drog intresset till familjen, släkten och vännerna. I januari började strejkens grå vardag bli märkbar. Sysslolösheten och oron för framtiden tog hårt på gruvarbetarfamiljernas nerver. De ständiga ombudsmannaintrigerna och försöken att slå sönder strejkrörelsen verkade i samma riktning.

Samtidigt som strejkmötena pågick i Kiruna och Malmberget var de båda avdelningsstyrelserna i Kiruna och Malmberget samlade på Hotell Ferrum i Kiruna. 135:ans, Svappavaaraarbetarnas styrelse, var också närvarande vid sammanträdet men deltog inte aktivt i diskussionerna – den var ju inte representerad i 27-mannadelegationen. Från 12:an deltog elva ledamöter, från 4:an nio. I början av sammanträdet fanns det bland de närvarande en majoritet – bestående av socialdemokrater – som var inställd på att ny förhandlingsdelegation skulle bildas på avdelningsmötena följande dag. Majoriteten bestod av 12 ledamöter. Nio ledamöter gick emot denna linje och reserverade sig. Avdelningsstyrelserna skall inte agera på egen hand utan stöd från medlemmarna, ansåg minoriteten.[1]

Majoriteten gick alltså på förbundets och SAP/LO:s linje – den som ombudsmannen Rehnqvist hela tiden varit företrädare för och som sedan ombudsman Stendalen övertog. Reservanterna ville behålla 27-mannadelegationen och ge Ture Rantatalo i uppdrag att sammankalla delegationen och på nytt försöka få igång samtal med LKAB. Men senare på kvällen – när massmedia rapporterat om gruvarbetarnas massiva förtroende för sina strejkkommittéer – hade stadsfullmäktigeordförande Rolf Dahlström (s) överläggningar med SAP-ledningen och LO-toppen per telefon. Kontakt togs också med riksdagsman Häll.

I en situation där man inte ens har de egna avdelningsstyrelsernas stöd är det otaktiskt att bilda en egen förhandlingsdelegation och samtidigt utge sig för att representera gruvarbetarna.

Så morgonen därpå var riksdagsmannen Häll och ombudsmannen Boström plus två socialdemokratiska ledamöter i avd. 12, Svante Gillskog och Mårten Granberg på reservanternas linje. Reservanterna var nu i majoritet. Och styrelsen i Avd. 12 beslutade enhälligt ‘annullera” gårdagsbeslutet vid det gemensamma styrelsesammanträdet.

Någon ny förhandlingsdelegation ville man nu inte ha. Kvällens medlemsmöten förvandlades till ‘informationsmöten’.

Avdelningsmötet på kvällen i Kiruna blev mycket stormigt. Ingen i strejkkommittén var närvarande vid mötet. Den unge och orutinerade Bruno Poromaa höll i klubban. När paret Ortmark-Söderström – i samband med förhandlingsstarten i Kiruna – hade en TV-utfrågning med ‘strejkledaren’ Ture Rantatalo inleddes utfrågningen med en filmvinjett från just detta avdelningsmöte. Så anarkistiskt och oordnat gick det alltså till när gruvarbetarna lämnat paragraffållorna och de *fackliga organisationerna.*

När paret Ortmark-Söderström med hela etablissemangets tyngd bakom sig förknippar kommunisten Rantatalo med ett möte som han aldrig varit närvarande vid så höjs inte den minsta röst till protest.

---

[1] De som gick på majoritetslinjen var:
Från avd. 12: Kurt Abrahamsson (s), Karl Balzari (s), Sten Kalla (s), Bruno Poromaa (s), Karl-Erik Rehnqvist, ombudsman (s), Olle Rällskog (s), Einar Thoresen (s).
Från avd. 4: Kjell Boström, ombudsman (s), Svante Gillskog (s), Mårten Granberg (s), Karl-Erik Häll, riksdagsman (s).
De som reserverade sig:
Från avd. 12: Herbert Hjertström (vpk), Östen Kieri (partilös), Henrik Tiensuu (vpk), Stig Wahlström (partilös).
Från avd. 4: Ivar Hermansson (vpk), Harry Lindberg (s), Ingvar Lindkvist (vpk), Runar Palm (partilös), Kjell Roxbäck (partilös).

NSD rapporterade dan efter från fackföreningsmötet:

‘När Per Idenstam, som arbetat under hela strejken, klev fram till mikrofonen visste buandena inga gränser. Fullständigt kaos i lokalen. Då sprang Stig Wallmark från sin åhörarplats fram till podiet, ryckte åt sig Poromaas mikrofon och ropade så att det måste ha hörts över hela Kiruna: Förstår ni inte att det är sådana här uppträdanden tidningarna vill ha.’

Detta avsnitt fick bli Ortmark-Söderströms vinjett till intervjun med Rantatalo och framställdes som någonting typiskt för strejken däruppe i norr ... Herrarna poängterade inte att buanena från publiken gällde en strejkbrytare.

Stendalen ställs till svars

Flera talare ställde ombudsmannen Stendahlen till svars för hans uttalanden i radion dan före. Backhopparen och olympiske bronsmedaljören, Kalle Holmström var en av de som krävde att Stendahlen skulle komma upp på podiet och förklara sig:

– Står Stendalen i dag för vad han, innan vi utlyste stormötet i går, sa, att nu ska avdelning 12, avdelning 4 och avdelning 135 bilda en egen underhandlingskommission över arbetarnas huvuden. Kom hit och svara högt och tydligt så våra gubbar hör det.

Efter en lång tvekan gick Stendalen upp på podiet och tog mikrofonen:

– Vad jag sa i radion var ett svar på en frågeställning om avdelningarna är beredda att förhandla.

Buropen växte till en orkan i lokalen. Att avdelningarna med en knapp majoritet kvällen innan fattat beslut om att välja en ny förhandlingsdelegation sas det inte ett ord om på mötet. Men t. o. m. *Norrländska Socialdemokraten* nödgades dagen efter konstatera att Stendalen ‘av okänd anledning’ ... ‘underlät’ ... ‘att redogöra för den ändrade inställningen om styrelsen’. NSD citerade också en gammal arbetare; ‘Varför kunde han inte säga att styrelserna ändrat sig. Det vet jag eftersom min son är med. Det är alltid bäst att lägga alla kort på bordet.’ (NSD 10.1.70)

Om paragrafer

‘Jag vill ställa ett par frågor till Stendalen och Rehnqvist. Vilka tror ni att ni representerar? Vi är femtusen gruvarbetare i malmfälten som har underkänt er ... Mot majoriteten stöder ni er nu på några usla paragrafer ... vi ska stå på arbetsplatserna, dag ut och dag in och pressas. Mera ska vi producera och mindre ska vi få betalt och alltid bara tiga och ta emot. Måste vi inte nån gång säga ifrån? ... Inte ens vårt eget förbund vill stå på vår sida ... det är alltid vi som ska krypa till korset och det är alltid arbetarna som ska gå på sina knän tillbaka och visa att dom är i underläge ... jag tycker att ni, Stendalen och Renqvist, ska försöka ta ert förnuft till fånga och gå med massan för det är i alla fall vi som bestämmer hur det ska vara. Inte några döda paragrafer ... paragrafer ska vara till för att tjäna människan, inte människan för att tjäna paragraferna ...’ (Inlägg vid avdelningsmötet 9.1.70)

På 4;ans möte i Malmberget gick det däremot mycket lugnt till. Malmbergsarbetarna var helt eniga om att 27-mannadelegationen och ingen annan underhandlingsdelegation skulle leda förhandlingarna med LKAB. Och beträffande återgång till arbetet – ja, detta skulle inte ske förrän LKAB gett med sig på de väsentligaste arbetarkraven.

Samarbetsmännen träder fram

‘Förutsättningen för en uppgörelse är ... att arbetarna återgår tal arbetet. Så snart det har skett så kommer dom ju ännu inte avslutade förhandlingarna om 70 års löner att fortsätta *och då närmast först på det lokala planet. Och om man inte uppnår enighet där, på centralt plan.*

Yttrandet är hämtat ur radions arbetsmarknadsprogram ‘Kontakt med arbetslivet’. Den som fällde orden var direktör Lennart Bratt i SAF:s branschförbund för gruvhanteringen Allmänna gruppen. Intervjun med direktör Bratt sändes 10 januari, dvs. några dagar efter att 27-mannadelegationens och LKAB:s första samtal hade ajournerats.

För att förstå diskussionerna i malmfälten de följande veckorna kan det vara värdefullt att ha Bratts yttrande i minnet. Bakom yttrandet ligger nämligen LKAB:s och LO:s strategi: Det gällde att bryta strejkrörelsens enighet, överta kontrollen över den för att kunna föra förhandlingarna på sedvanligt sätt. Och här fanns det bara två alternativ. Antingen kunde förhandlingarna föras på lokalt plan med de enskilda fackföreningarna på ena sidan och den lokala förvaltningen på den andra – eller också på centralt plan mellan förbundet och LKAB:s och SAF:s branschförbund Allmänna gruppen.

Det har sagts att strejkrörelsens ovilja att acceptera detta förhandlingssystem (bl. a. har *Aftonbladet* (LO) hävdat detta) skulle bero på att vissa inom strejkkommittén agerade utifrån eget prestigetänkande. Det är en bekväm förklaring. I stället borde man analysera den djupt rotade misstro som finns bland gruvarbetarna och f. ö. bland svenska arbetare i allmänhet mot det rådande förhandlingssystemet. En misstro som grundats på många års nedslående erfarenheter.

Flera personer i den centrala strejkkommittén har ingående erfarenheter av både lokala och centrala förhandlingar. Både Rantatalo och Luspa deltog under sina perioder som ordförande i Gruvtolvan vid centrala förhandlingar mellan Allmänna gruppen och förbundet på Blasieholmen. Båda hade på nära håll sett hur ‘svaga’ arbetarsidan var i umgänget med motparten. I avtalsrörelse efter avtalsrörelse hade den upplevt hur dess eget förbund i ‘den solidariska lönepolitikens namn’[1] gått emot malmfältsavdelningarnas lönekrav och följt direktiven från ‘storebror LO’.

Och lokala förhandlingar under ombudsmännens ledning hade de många års dystra erfarenheter av.

Vid sådana lokala förhandlingar är ombudsmannen/förhandlingsledaren den ende som tar de avgörande kontakterna med arbetsgivaren. Detta ger ombudsmännen en nyckelställning i förhandlingarna. Hur det kan gå till när ombudsmännen och arbetsgivarparten förhandlar bakom de stängda dörrarna har Ture Rantatalo avslöjat.

> ‘Det var en gång under hans tid som ordförande i avdelningen. Han hade beslutat att följa med in och se vad som hände bakom de stängda dörrarna. Sedan LKAB-herrarna repat sig efter den första förvirringen började förhandlingarna. Jaha, sa disponent Göransson, det gäller ju att hitta en formulering på uppgörelsen som kan fungera som en sorts dimridå, så att arbetarna accepterar den. Rantatalo reste sig, är det så här det ska gå till vill inte jag vara med längre, och gick. Men ombudsman Fahlman satt kvar utan protester. Rantatalo tyckte historien var så snuskig, att han först nu långt efteråt velat berätta den.’[2]

När 27-mannadelegationen torsdagen den 8 januari lämnade LKAB-skrapan sedan ‘samtalen’ ajournerats på obestämd tid var förhandlingsfrågan ännu inte avgjord. Strejkkommittén hade undvikit ledarfrågan genom att plädera för öppna förhandlingar, dvs. förhandlingar där motparternas förhandlingar i sin helhet möts hela tiden och någon särskild förhandlingsledare alltså inte behövs. I förbundsledningen var man övertygad om att ‘samtalen’ inte skulle leda till några förhandlingar sedan man fått rapporter om att strejkledningen inte tänkte vika från sitt huvudkrav: först förhandlingar, sedan arbete. LKAB vägrade ju att inleda förhandlingar innan arbetet återupptagits.

---

[1] Se kap. ‘Myten om den solidariska lönepolitiken’.
[2] Zenit 16/2 1970.

Därför hade man på förbundshåll ansett sig kunna göra den ‘eftergiften’ att gå med på att sanktionera 27-mannadelegationen. Men när Ture Rantatalo efter helgen på nytt tog kontakt med förbundsledningen för att höra om den verkligen stod fast vid sitt krav att ombudsman Stendalen skulle leda förhandlingarna, svarade Bernt Nilsson att han måste inkalla förbundsstyrelsen innan han kunde ge något svar.

Morgonen därpå meddelar Stendalen att förbundsstyrelsen står fast vid sitt krav.

Trojkaförslaget avvisas

Från förbundsledningen var man uppenbarligen beredd att driva förhandlingsledarfrågan till sin spets. Eftersom LKAB krävde förbundets godkännande av arbetarnas delegation innan det kunde bli tal ens om ‘samtal’ och eftersom strejkens ekonomiska verkningar ännu inte var särskilt kännbara för bolaget/ staten (skeppningen pågick ju fortfarande fullt normalt från Narvik) ansåg man sig tydligen från förbundshåll ha tid att vänta ut strejkkommittén från det hörn dit man drivit den.

I sådana spända lägen dyker det alltid upp samarbetsmän. Det gjorde det även här. Nästan omedelbart efter det att Stendalen avgivit sin deklaration svarade strejkkommitténs pressekreterare med ett förs! ledarskap. Lindström sa sig vara övertygad om att det skulle ‘gå politik’ i konflikten om den drog ut på tiden. I detta nyöppnade perspektiv skulle förbundet ‘komma att kasta in handsken’ och då, varnade han, skulle det bli en ny strid mot ‘förbundet LO och hela alltihop’. Man måste därför tänka sig en kompromiss, något som man ‘kunde gå ut på gatan med’. Som kompromiss presenterade Lindström sin ‘trojka’. Stendalen. Rantatalo och Johnny Nilsson – ordföranden i malmbergskommittén – skulle gemensamt fungera som förhandlingsledare.

Ivar...Hermansson, Gruvfyrans ordförande, deklarerade att man inom fackföreningen i Malmberget inte hade för avsikt att utse någon egen förhandlingsdelegation. Det hade medlemmarna starkt understrukit på det senaste avdelningsmötet.

Hermansson: Avdelningarna och strejkkommittéerna har varit överens om hur förhandlingarna ska föras. Vi har varit överens om att det inte ska vara nån förhandlingsledare. Nu kan vi konstatera att förbundet av nån oförklarlig anledning skärpt sin inställning. Detta leder till att vi får en ytterligare fördröjning av kontakterna med LKAB. Det här kan inte annat än rasera allt vad vi haft av förtroende till de lokala avdelningarnas möjligheter att verka i ett sådant läge.

Hermansson avslutade sitt uttalande med att förklara att han hade för avsikt att ansluta sig till strejken. Med det steget hoppades han kunna bidra till att förhindra ytterligare förhalande manövrar från förbundsledningens sida.

Hermansson ansåg också att det krävdes ett regeringsingripande för att konflikten snabbt skulle kunna lösas.

Mot Hilding Lindströms förslag ställdes ett nytt från Olle Hultin. Det gick kort och gott ut på att man skulle meddela att 27-mannadelegationen spruckit men att de som fanns kvar inom delegationen var villiga att omedelbart inleda samtal med LKAB, trots att man saknade ett godkännande från förbundet.

Hultins förslag segrade. Siffrorna blev 14-9. Rantatalo och de tre Svappavaaraledamöterna la ner sina röster.

Dan efter utlystes nya strejkmöten i Kiruna och Malmberget. På mötet i Kiruna kommer nästa utspel. Atle Lans antyder i snåriga ordvändningar att nu måste man vara beredda att ge efter. Med ett demagogiskt räkneexempel på hur mycket strejken kostat vädjar han till gruv-

arbetarnas naturliga oro inför framtiden. Men när Harry Holmlund efter Lans framträdande ställer proposition blir gruvarbetarnas svar ett rungande ja till fortsatt strejk. Huvudkravet från det första strejkmötet står kvar: Först förhandlingar, sedan arbete.

I Malmberget var uppslutningen kompakt bakom strejkkommittén.

Trojkaförslaget hade alltså avvisats. I Malmberget skickade strejkkommittén ut en stencil om det avvisade förslaget. Där gav man en motivering till varför man inte på några villkor kunde acceptera en förhandlingstrojka: '... i själva verket så är det bara förbundsstyrelsens gamla förslag fast i något modifierad form'.

> 'Vad hade det inneburit om detta förslag hade gått igenom? Jo, när man låtit de öppna förhandlingarna spricka så hade det genast blivit centrala förhandlingar i Stockholm. Därefter hade samma gamla rävspel kunnat utföras innanför de stängda dörrarna. Samma sorts förhandlingar som är en av de bidragande orsakerna till att våra villkor och förhållanden är så dåliga att vi måste ta till den totala arbetsnedläggelsen för att få någon rätsida på problemet ...'

När malmbergarna på torsdagseftermiddagen åkte upp till Kiruna för att delta i sammanträdet med den centrala strejkkommittén tog de med sig en bunt stenciler. Innan sammanträdet började spred man ut dessa bland arbetarna i Sporthallens foajé.

Vad malmbergarna inte visste när de åkte upp till Kiruna var att 'trojkaförslaget' återigen höll på att putsas upp för att plockas fram som en 'lösning' av konflikten. Nu i en något modifierad form. Bakom förslaget stod stadsfullmäktiges ordförande i Kiruna rektor Rolf Dahlström (s) Dahlström hade tidigare skymtat i kulisserna under konflikten. Det var han som höll statssekreterare Olhede gömd hos sig under det hemliga mötet i Kiruna veckan före jul. Det var även han som stoppade ombudsman Karl-Erik Rehnqvists privata presskonferens den 3 januari.

Enligt det dahlströmska förslaget skulle förhandlingstrojkan utökas med ytterligare en person, nämligen LO:s andre ordförande Kurt Nordgren. I förslaget slogs det dessutom fast att en förhandlingsfråga inte fick skjutas från det lokala planet till ett centralt plan utan att delegationen beslutat om detta.

Var rektor Dahlströms förslag hans eget? Om det är meningarna delade.

Dahlström själv har förklarat att han vaknat på natten och plötsligt fått sin idé uppenbarad för sig. Uppenbarelser brukar ju som bekant komma uppifrån. Men efteråt har både Hilding Lindström och Atle Lans velat tillskriva sig förslaget. Hilding Lindström 16.1.70: 'Det var väl egentligen mitt förslag men Dahlström har lättare att argumentera för det än jag. Därför tyckte jag att det var bra om han kunde komma till kommittén och prata för förslaget.'

Klart är också att förslaget var 'känt' på LO på ett mycket tidigt stadium. Men kanske har frågan om vem som kläckte det dahlströmska förslaget inte så stor betydelse. Samstämmiga uttalanden från både Lindström och Dahlström och andra personer pekar på att det under praktiskt taget hela strejken fanns en verksam och mycket betydelsefull kontaktgrupp vid sidan av strejkkommittéerna. I den ingick förutom Dahlström även Sven Wigerstedt som i mitten av januari kom in i Strejkkommittén som suppleant. Dahlström svarade för kontakterna med Kurt Nordgren på LO liksom med de fackliga ombudsmännen på den socialdemokratiska partistyrelsen. Dessa stod i sin tur i kontakt med personer inom regeringen och statsrådsberedningen. I vissa lägen när det var känsligt för rektor Dahlström att själv ta kontakt med Hilding Lindström för att motta och förmedla information ryckte socialchefen i Kiruna, Sven-Olof Johansson in som mellanhand. Det var inget uppseendeväckande att han, som ledande socialtjänsteman i Kiruna, höll kontakt med Hilding Lindström som var socialdemokratisk ledamot i de sociala nämnderna, där Dahlström satt ordförande. Både Wigestedt och

Lindström är lojala socialdemokrater med en viss svaghet att låta sig imponeras av vad topparna inom LO och regeringen säger.

Malmfälten är en del av Sverige och det behövs inga omvända konspirationsteorier för att förklara att regeringen, SAP, LO och förbundet hade goda möjligheter att på olika sätt ingripa och splittra strejkrörelsen. Det fanns redan en kommunal och facklig samarbetsapparat i malmfältskommunerna när strejken bröt ut.

I det avseendet skiljer sig inte malmfälten från övriga industrikommuner i landet. Men ingenstans har kampen mellan den tidigt förborgerligade socialdemokratin och den revolutionära socialismen varit så häftig som just i malmfälten och ingenstans har socialdemokratins reaktionära, antikommunistiska karaktär framstått tydligare än där.

I Kiruna och Malmberget var kommunisterna starka innan socialdemokratin gjorde sitt intåg på orterna. Gruvarbetarna rekryterades till stor del ur rallarnas led sedan de stora järnvägs-byggena i början av 1900-talet avslutats. Rallarna var i allmänhet radikala till sin läggning – en del hade sökt sig norrut efter att ha blivit ‘svartlistade’ i Syd- och Mellansverige. Det hårda och osäkra rallaryrket utgjorde också en materiell grundval för ett revolutionärt tänkande. Gruvarbetarna hade alltså i allmänhet en helt annan bakgrund än t. ex. industriarbetarna längs kusten i Norrland. Dessa rekryterades bland småbönderna och var på grund av sin tidigare ställning som småägare fallna för borgerligt (socialdemokratiskt) tänkande. De var också ofta starkt religiösa.

I södra Sverige var det vänsterflygeln inom det socialdemokratiska partiet som bröt sig ur partiet och efter den ryska oktoberrevolutionen antog namnet Sveriges kommunistiska parti. Här fanns alltså redan vid utbrytningen ett fast etablerat socialdemokratiskt parti.

I malmfälten i Norrbotten var situationen helt annorlunda. Här försökte socialdemokratin erövra hegemonin efter det att kommunisterna etablerat sig som arbetarnas enda organisation j av betydelse. Den fackliga och politiska medvetenheten var stor bland arbetarna i malmfälts-kommunerna. (De hade också tillkämpat sig avsevärt högre löner än gruvarbetarna i Syd- och Mellansverige). I Norrbotten var därför socialdemokraterna tvungna att skaffa sig inflytande och genomdriva sin samarbetspolitik med mycket mer drastiska medel än i övriga Sverige. De var tvungna att på ett klarare sätt formulera sin uppgift i negativa termer. Det gällde att stoppa kommunismen.

I det av de mellansvenska gruvorna dominerade Gruvindustri-arbetarförbundet har det ända sedan slutet av 20-talet förts en kamp mot ‘de röda malmfälten’. LO har satsat stora summor i tidningen *Norrländska Socialdemokraten*, som under kalla krigets år hade som främsta uppgift att hetsa mot norrbottenskommunismen. Socialdemokrater var inblandade i attentatet mot *Norrskensflamman* 1940. På ledande socialdemokratiskt håll stödde man också aktivt spridningsförbudet mot samma tidning under andra världskriget, liksom interneringen av kommunister under samma tid. I gruvorna startades med bolagsledningens goda minne socialdemokratiska gruvklubbar med uppgift att bekämpa kommunismen.

På det kommunala planet hade socialdemokraterna just ingen konkurrens av andra borgerliga partier beroende på att samhällena var så starkt arbetardominerade. Mot bakgrund av den revolutionära socialismens allmänna tillbakagång i efterkrigstidens Västeuropa och med hjälp av favoritism och vänskapskorruption vid rekryteringen av svaga element bland arbetarna, lyckades socialdemokratin så småningom tillkämpa sig en maktställning i malmfälts-kommunerna. Likaså – med förbundets hjälp – i de lokala fackföreningarna. De senare fick under inflytande av ‘strukturomvandlingen’ inom LO-hierarkin en alltmer odemokratisk karaktär för att till slut helt upphöra att fungera som arbetarnas kamporgan.

Det fanns alltså redan en kommunal och facklig samarbetsapparat i malmfältskommunerna, när strejken bröt ut. Tydligare än i kanske någon annan konflikt i efterkrigstidens Sverige visade socialdemokratin här sin *kontrollerande* och samhällsbevarande (reaktionära) karaktär. 'Vad skall regeringen med SÄPO till, man har ju fackföreningsrörelsen' – så uttryckte en anonym arbetare saken vid ett strejkmöte i Kiruna.

När malmbergarnas stencil – den i vilken man informerade om det förkastade trojkaförslaget – på torsdagen sattes upp på anslagstavlan i Kiruna sporthall beordrade Hilding Lindström en av strejkkommitténs dörrvakter att omedelbart riva ned den – trots att den informerade om ett förslag som redan hade avvisats.[1] Detta förvånade malmbergarna. De kunde inte heller begripa varför Lindström blev så upprörd vid åsynen av stencilen.

Men senare på kvällen förstod de varför. Genom en bakdörr till kommitténs sammanträdesrum smugglades rektor Dahlström in för att till hela kommittén överlämna sitt nu maskinskrivna förslag. Kommittén bad att få studera förslaget.

Följande dag kunde Harry Holmlund meddela att förbundet var villigt att frångå sitt telegram om att Stendalen ensam skulle leda förhandlingarna. Nu när en ledande LO-funktionär var med i bilden hyste man inte längre några betänkligheter att frångå den egna stadgan.

Men strejkkommittén avvisade även det Dahlströmska förslaget. Med 12 röster mot 9 vägrade man gå med på den uppgjorda planen. Majoriteten, som utgjordes av malmbergsledamöterna plus Olof Hultin, Elof Luspa och Ronald Svensson från Kiruna, krävde istället att LKAB:s styrelse skulle komma upp till Kiruna för samtal; man hade fått nog av förbundsintriger och kontakter med representanter för LKAB som bara fungerade som marionetter för dem som sitter i Stockholm och styr. Nu var det på tiden att man fick komma i kontakt med dem som hade det högsta ansvaret för det statliga företaget och inför dem framlägga gruvarbetarnas synpunkter.

På kvällen framträdde både Nordgren och styrelseordföranden Åsbrink i massmedia. LO-ordföranden förklarade sig beredd att ta över kommandot i gruvfälten – om han fick en begäran om det – medan Åsbrink förklarade att han inte ville tala med de strejkande.

I Malmberget startar socialdemokraterna en listkampanj för att få arbetarna att återgå till arbetet. Ett flygblad trycks också för att distribueras till de 4.700 gruvarbetarna.[2] I flygbladet heter det bl. a.: 'Det är nu helt klart och ställt utom allt tvivel att denna strejk är helt politisk. Vi rättänkande inom arbetarrörelsen måste ta saken i egna händer NU ... Därför att vi övriga arbetare inte kan godkänna att en kommunistsplittrad strejkkommitté vill ställa sig över alla lagar som våra fäder med blod, svett och tårar slogs för.'

På Hilding Lindströms (splittrings-)förslag kom man dock överens om att låta arbetarna själva på slutna möten i Malmberget och Kiruna slutgiltigt ta ställning till förslaget. I diskussionerna om hur mötena skulle läggas upp pläderade Atle Lans för att man skulle framhålla att det rådde delade meningar inom strejkkommittén i fråga om det dahlströmska förslaget. Man skulle också förklara varför man hade delade meningar.

Följande dag får omröstningsbeslutet stora rubriker i pressen. I *Norrländska Socialdemokraten,* den dominerande lokaltidningen, presenteras det av strejkkommitténs majoritet avvisade dahlströmska förslaget i en tvåspaltig ram. Under förslaget står skrivet: 'För Kiruna, Malmberget och Svappavaara strejkkommittéer: Också på den tryckta lapp som arbetarna får i sin hand på omröstningen är det dahlströmska förslaget undertecknat med strejkkommittéerna

[1] I *Norrländska Socialdemokraten* skulle senare stencilhistorien betecknas som 'en propagandakupp' av Malmbergskommittén. (NSD 16.1.70)
[2] Se kapitlet Kollektivavtalslagen sid. 229ff.

och avdelningarna, medan den centrala strejkkommitténs majoritetsförslag saknar underskrift. När man sedan ställer proposition blir minoritetsförslaget JA-förslag och majoritetsförslaget NEJ-förslag. Den som hade ombesörjt tryckningen av det blad på vilket båda förslagen var upptagna var medlemmen i Kirunakommittén Atle Lans. På bladet var minoritetsförslaget uppsatt som förslag 1; majoritetsförslaget som förslag 2.

Norrländskan hade också samma dag (16.1.70) en stort uppslagen intervju med Atle Lans. Lans intervjuas av Wennström, en medarbetare i tidningen som kort efter strejkens slut skulle tillträda befattningen som biträdande informationschef vid LKAB i Kiruna . 'Snart skyr jag inga medel för att få en en lösning tillstånd', förklarade Lans för Gertrud Wennström. Lans underströk också att arbetarna på det senaste stormötet inte riktigt fått klart för sig vad det tidigare trojkaförslaget innebar. 'Man kan inte veta vad en sluten omröstning gett för resultat, t. ex. beträffande trojkaförslaget ... folk påverkas av miljö och stämningar. Många är blyga också. Vi måste ha ett formellt riktigt avdelningsmöte ... folk börjar bli irriterade över att detta drar ut på tiden .. .'

Dahlströmsförslaget avvisas

På omröstningsmötet i Kiruna argumenterade Lans hårt för det Dahlströmska förslaget; likaså Lindström och Vigestedt; ordföranden vid mötet, Harry Holmlund, talade också varmt för en fyrdelad förhandlingsledning med LO-Nordgren i spetsen. Lans tryckte mycket hårt på att majoriteten inom Kiruna-kommittén ställt sig positiv till det dahlströmstförslaget. 'Nog har jag väl den fulla rätten att tala om för er hur vi av era valda kommittéledamöter i Kiruna ser på förslaget och har röstat ... nio stycken av dom som ni har valt själva har röstat för resolutionsförslaget'.

Martin Gustavsson, som kom upp sist i talarstolen, tog fasta på Lans auktoritära argumentering; 'Jag har fått den uppfattningen att den kommitté som valdes (på det första strejkmötet) skulle tjänstgöra som ... advokater (åt arbetarna) och inte agera själva. (Jag trodde) att det var mötet som ... skulle ta ställning och styra ... strejkkommittén skulle vara neutral. "Men', fortsatte Martin Gustavsson, 'det är en djävla konstig styrelse att vara neutral, det måste jag säga. Var och en tycks ta ställning här och gå ut och agitera i tidningspress, i radio och överallt ...'

> 'Den som bara är sugen på pengar, han ska tjata för att gå (tillbaks) medesamma ... den som vill ha andra saker skall rösta på alternativ 2 (förslaget att kalla LKAB:s styrelse till Kiruna för samtal) därför att det alternativet innebär människovärde ... vi vill ha ett människovärdigt samtal på lika plan.'

När man på eftermiddagen räknade rösterna visade det sig att arbetarna med stor majoritet förkastat det dahlströmska förslaget – med 1.530 röster mot 999. I Kiruna var röstsiffrorna 843 mot 631; i Malmberget 683 mot 386. Redan samma kväll anförtror Hilding Lindström några journalister på hotell Ferrum att Kiruna nu måste gå sin egen väg för att finna en lösning på konflikten.

Ett nytt försök att splittra strejkfronten är alltså på uppsegling.

På söndagen uttalar sig Atle Lans i samma riktning för TT och radion. På kvällen samma dag ställer han sig också – i en intervju i TV-nytt – inför hela svenska folket och pläderar för en splittring av den hittills obrutna strejkfronten.

Intervjuaren: 'Det verkar nu ... att strejkkommittén i Kiruna-Svappavaara går en annan väg än Malmberget och att strejkfronten på det viset skulle splittras i två delar. En som överväger att förorda en sån lösning är ekonomichefen i Kiruna strejkkommitté Atle Lans. Vad är det som nu ligger bakom de här planerna?"

Atle Lans: ‘Ja, jag anser att när oenigheten är uppenbar ... det har ju visat sig på mötet bland annat ... och vi i Kiruna har en motsatt uppfattning om hur det här skall skötas om så må man väl övertänka vilken väg som är den rätta.’

Intervjuaren: ‘Vilken väg anser ni i Kiruna vara den rätta?’

Atle Lans: ‘Ja, det var den resolution som var fastställd eller gjord av Dahlström ...’

Alltså, bara en dag efter det att arbetarmajoriteten i både Kiruna och Malmberget i slutna omröstningar avvisat det dahlströmska förslaget så uttalar sig en medlem i strejkkommittén i Kiruna för samma förslag, eller – som Lans lade till för säkerhets skull – i en smula modifierad form.

De ‘mänskliga samtal’ som gruvarbetarna begärt med den högsta ledningen för företaget avvisades av styrelseordföranden Per Åsbrink i ett telegram till strejkkommittén.

Strejken hade kommit in i ett nytt dödläge.

När strejkkommittén på måndagsmorgonen samlades igen höjdes röster för att Lans skulle uteslutas ur kommittén. Men efter en längre diskussion lät man honom stanna kvar.

Bolagsledningen hade hela tiden deklarerat: först arbete, sedan förhandlingar. Först förhandlingar, arbete sedan – så hade gruvarbetarna bestämt redan på det första strejkmötet.

På tisdagsmorgonen (20/1) ringde Ture Rantatalo upp disponent Torsten Göransson på LKAB och presenterade ett förslag hur man skulle kunna lösa denna gordiska knut. ‘Låt oss ta torsdag och fredag som semesterdagar. Vi kan redan på torsdag morgon sätta igång direkta förhandlingar. På måndag ska förhandlingarna vara klara på väsentliga punkter så att vi antingen på lördag eller söndag kan ha stormöten och ge gruvarbetarna möjlighet att ta ställning till resultatet. Säger man nej, ja då fortsätter vi strejken.’ Det var Volvo-uppgörelsen[1] som Rantatalo hade i tankarna. Men disponent Göransson ansåg att förslaget var ‘alltför genomskinligt’. Men han kunde inte själv ta ställning utan förklarade att han först måste ta kontakt med LKAB:s förhandlare. Sedan skulle han ge besked. Det blev definitivt nej från bolaget.

Nu föreföll dödläget totalt. Inom strejkkommittén fortsatte man dock att leta lösningar på konflikten och framkomliga vägar till förhandlingsbordet. Efter fyra timmars diskussion utkristalliserades två huvudförslag. Bakom det ena stod Per-Åke Sundqvist, delegat från Malmberget och ledande vpk:are. Hans förslag gick ut på att man skulle försöka rekonstruera den gamla 27-mannadelegationen. LO:s andre ordförande Kurt Nordgren skulle kallas upp som observatör vid eventuella kommande ‘samtal’ eller förhandlingar. Man skulle eftersträva öppna förhandlingar. Lyckades man inte i den strävan så skulle delegationen suveränt besluta om förhandlingsledarskapet. Kunde man sedan, efter att ha sanktionerats av förbundet, komma i samtalskontakt med bolaget och skulle bolaget ge de bindande utfästelser som man krävde för att arbetarna skulle återgå till arbetet – då fanns en acceptabel lösning av konflikten inom räckhåll.

Bakom det andra förslaget stod Elof Luspa. Han föreslog att en mindre delegation ur kommittén skulle ta sig ned till Stockholm och ‘uppsöka lejonet i hans kula’. Med ‘lejonet’ avsåg Luspa ‘Palme med flera’. Efter ytterligare diskussioner stannade kommittén enhälligt för Sundqvists förslag – men var det så att förbundet inte ville acceptera det förslaget så skulle man följa Luspas förslag.

Ett telegram skickas till förbundet. Förbundet säger sig nu acceptera öppna förhandlingar, men ‘förutsätter’ att Stendalen skall ingå i en förhandlingsledning om en sådan tillsätts. På

[1] Se kapitlet om Strejkvågen nedan.

torsdagseftermiddagen infinner sig ombudsman Stendalen i strejkhögkvarteret i sporthallen tillsammans med fackföreningsordförandena i Malmberget och Kiruna, Hermansson och Poromaa. Stendalen förklarar sig acceptera öppna förhandlingar. Men 'när man kommer in i mera avgörande skeden av resonemang och förhandlingar så erfordras det dels täta avbrott och ajourneringar, men också nån form av ledning. Det är ju också fråga om att ta kontakter ..."En sådan ledning, menade Stendalen, kunde bestå av 2, 3, 4 eller 5 man, beroende på frågornas karaktär. Från förbundet har man förutsatt', sa Stendalen, 'att även ombudsmannen kommer att ingå i denna kommitté ... Är man enig om allt detta så har jag inte mera att säga', slutade Stendalen.

Den centrala strejkkommittén beslöt acceptera förbundets krav på att Stendalen skulle ingå i en eventuell förhandlingsledning. Man siktade ju på att förhandlingarna skulle kunna förbli öppna. Man beslöt också att kalla upp Kurt Nordgren att assistera som observatör och teknisk rådgivare.

Strejkvågen

> 'En vild strejk kan i enstaka falla vara förståelig som en nödsignal, som en spontan reaktion mot ett missförhållande. En dyrköpt erfarenhet under tidigare decennier har lärt oss att vilda strejker, om de sätts i system, får förödande konsekvenser för samhället som helhet men framförallt för arbetarnas möjligheter att hävda sina rättigheter.'
>
> Olof Palme i remissdebatten 21/1 1970
>
> 'Det är ofta så, att när det utbryter en strejk på ett företag, följer det strejker på ett stort antal andra fabriker. Hur stor moralisk betydelse strejker har ser man av den verkan de har på arbetarna, när de ser att deras kamrater har upphört att vara slavar och – om än bara för en kort tid – har blivit människor på samma nivå som de rika. Varje strejk för i sitt släptåg tankar om socialismen bland arbetarna, tankar om hela arbetarklassens kamp för att frigöra sig från kapitalets förtryck.'
>
> V I Lenin, *Collected Works*, Bd 4, Moskva 1960, s. 315

Samtidigt som LKAB-strejken gick in i sin mest dramatiska fas och påtryckningarna och försöken att splittra strejkrörelsen blev allt märkbarare sköljde en våg av strejker över landet. Det visade sig plötsligt att den omhuldade föreställningen om harmonin på den svenska arbetsmarknaden var en myt – en bland många andra myter i det socialdemokratiskt administrerade svenska samhället. LKAB-strejken var ingen isolerad företeelse. Men liksom ackordsavtalet 12 november var den tändande gnistan till strejken i Svappavaara, som i sin tur utlöste strejkerna i Kiruna och Malmberget – så fungerade också LKAB-strejken endast som en *impuls* till de övriga strejkerna i landet.

De grundläggande orsakerna till dessa strejker, som i stort antal svepte över landet, är inte att söka i Kiruna eller Malmberget eller i massmedias behandling av gruvstrejken. De måste i stället sökas på de arbetsplatser, där de enskilda strejkerna uppkommer. Hur självklart det än borde vara, måste det ändå understrykas, att det är missförhållanden inom ett företag som är skälet till att en strejk utbryter.

> 'Den (materialistiska dialektiken)[1] anser att yttre orsaker är förändringens betingelser och att inre orsaker är förändringens grundval och att yttre orsaker blir verksamma genom inre orsaker. I en passande temperatur förändras ett ägg till en kyckling, men ingen temperatur kan förändra en sten till en kyckling, emedan ägget och stenen har olika utgångspunkter' (Mao Tse-tung, Om motsättningar, *Valda verk*, Bd 1, s. 314).

En 'gnista' kan därför inte utlösa en strejk om inte de inre orsakerna för denna föreligger. Men i ett företag med kapitalistiska produktionsförhållanden är de inre orsakerna alltid för

[1] Den marxistiska teorin om tingens utveckling.

handen. Ett sådant företag visar upp en rad inom sin ram olösliga motsättningar. T. ex. motsättningen mellan att produktionen är resultatet av arbetarnas gemensamma ansträngningar och arbete och den privata äganderätten till företaget. Eller motsättningen mellan profit och arbetslön (företagets vinster stiger när arbetarnas löner sjunker – och omvänt). 'En enda gnista kan (p. g. a. kapitalismens inneboende motsättningar därför) tända en präriebrand' (ett av Mao Tse-tung använt kinesiskt ordstäv). Eller som SAF:s verkst. dir. Curt Steffan Giesecke också träffande uttrycker det:

> 'Det kanske börjar med en intern friktion på ett företag där skäl till missnöje funnits, och sedan är skogsbranden i gång ...' (*Veckans Affärer* 4/1970).

Det är svårt att få en samlad överblick över de strejker som inträffade i LKAB-strejkens kölvatten. Många, särskilt mindre strejker, rapporteras med all sannolikhet inte till arbetsgivarorganisationerna; det ligger många gånger i enskilda företags intressen att tysta och bagatellisera strejker som inträffat. Följande kalendarium för perioden 9 december-9 februari kan dock ge en föreställning om strejkvågens omfattning: (Uppgifterna bygger huvudsakligen på tidningsnotiser och på den förteckning över strejkerna inom verkstadsindustrin som Verkstadsföreningen i februari 1970 lät sammanställa.):

Torsdagen den 11 december

150 LKAB-*anställda* malmlastare i Luleå hamn går i strejk. Strejken bryter samman efter fem dagar, främst p. g. a. påtryckningar från Metalls och LO:s sida. Arbetarna kunde heller inte stoppa ett effektivt strejkbryteri av avdelning 40:s styrelse i Gruv och av tillfälligt anställd personal. Strejkbrytarna gör den sista båten för vintern färdig.

De förhandlingar som följer på strejken leder bl. a. till att timlönen höjs med 90 öre och till förbättringar i arbetsmiljön.

Fredagen den 12 december

Förmiddagsskiftet, 40 man, i *Aitikgruvan* (Bolidenbolaget, Gällivare) sittstrejkar. Krav framförs på högre löner. Förhandlingar upptas med företagsledningen, samtidigt som det beslutas att arbetet skall pågå så länge man förhandlar.

10 man vid den *kommunala bostadsstiftelsen Huge i Huddinge* sittstrejkar under förmiddagen. Anledningen är ett långvarigt missnöje med löne- och arbetsförhållanden. Arbetarna återgår till arbetet efter det att stiftelsens ledning tvingats ge efter på kravet om förhandlingar.

Tisdagen den 30 december

Vid en av *ASEA:s verkstäder i Västerås* lägger ett 20-tal arbetare ner arbetet under 4 timmar. Anledningen anses vara missnöje med ackordsättningen.

Torsdagen den 8 januari

170 lastare på *Arlanda flygplats* sittstrejkar från 6-tiden på morgonen till 17-tiden på kvällen. Bakgrunden till strejken sägs vara missnöje med ackorden. Förhandlingar, som tidigare bestämts till den 15 januari, upptas nu på kvällen samma dag som strejken ägt rum. Dessa leder till en väsentlig höjning av garantilönen för 500-600 man.

Torsdagen den 15 januari

16 man lägger ner arbetet i 18 minuter vid *Volvos Torslandafabrik i Göteborg.*

Fredagen den 16 januari

1500 arbetare vid *Volvo Torslandaverken* lägger ner jobbet vid löpande bandet under drygt 1 timme. De kräver bl. a. en höjning av timlönen från 12:00-12:50 till 15 kr., sänkning av den

högt uppskruvade arbetstakten och bättre arbets- och bostadsmiljö. Förslag till avtal skall vara klart till på måndag säger arbetarna. De hotar annars med ny strejk.

Strejk på *Bultens kallvalsverk i Hallstahammar.* Krav på tidlön. Upptagna förhandlingar resulterar sedermera i att samtliga får tidlön och ett påslag på den tidigare utgående lönen. De trivselfrågor som också tas upp vid förhandlingarna lovar företaget att reda ut.

Måndagen den 19 januari

De förhandlingar som togs upp omedelbart efter strejken vid *Volvo* på fredagen resulterar på måndagsmorgonen i ett nytt avtal. Detta ger arbetarna en genomsnittslön av ca 14 kr. En ökning med närmare 12 proc. varav ungefär 8 proc. ligger utanför ramen för den centrala uppgörelsens riktlinjer för 1970 års löner. Avtalet ger vidare full lön för 18-åringarna (en löneförhöjning med 37 procent), fler avbytare och servicemän vid banden m. m. Ture Rantatalo i strejkkommittén i Kiruna kommenterar Volvouppgörelsen:

> ‘Där bröt man också mot kollektivavtalslagen, men det gällde ett enskilt företag och då ser SAF inte så stint på paragraferna. Förhandlingarna fördes under hot – jobbarna hotade med att fortsätta strejken – men det får man enligt lagar och bestämmelser inte göra. Varför SAF inte åberopade stadgar och paragrafer i Volvofallet kan inte tyda på annat än att det finns möjligheter att kringgå dem ...’ (*Norrskensflamman* 20/1)

Arbetarna vid Volvo fick ett bra avtal. Detta blir signalen till en rad nya strejker vid andra företag. Arbetarna går vid flera företag fram med krav på samma förmåner som Volvo-arbetarna fått.

Vid Saab-Scanias fabrik i *Trollhättan* sittstrejkar 1 128 arbetare i knappt 1 timme. De hänvisar till Volvoavtalet och kräver samma förmåner som sina arbetskamrater. Förhandlingar inleds omedelbart efter det att arbetet återupptagits.

Ett 30-tal arbetare, huvudsakligen kvinnor, lägger ner arbetet under 1 timme vid *Trelleborgs gummifabrik.* Anledningen är framförallt vissa förhållanden i produktionen som försämrar ackorden. Arbetarna återgår till arbetet efter det att de utlovats ändringar och löfte om utredning av andra missförhållanden som de också påpekat.

200 arbetare vid chassiverkstaden på Scania-Vabis i Södertälje lägger ner arbetet under 1 timme. Orsaken är bl. a. att arbetarna vid sammansättningsbandet fått ny taktökning men ingen höjd lön. Verkstadsklubben kräver 15 procents löneförhöjning utöver de 1,7 procent som tidigare avtalats.

Tisdagen den 20 januari

67 arbetare vid Saab-Scania i *Trollhättan* sittstrejkar i 50 minuter för att understryka allvaret i den aktion som inleddes med måndagens strejk. Hot om totalstrejk om förhandlingarna inte ger resultat till nästkommande dag.

200-300 man vid *Electrolux i Mariestad* strejkar i knappt 1 timme. Arbetarna kräver en löneökning på ca 2 kronor i timmen. Förhandlingar mellan företagsledningen och fackföreningen inleds omedelbart efter strejken.

138 gjuteriarbetare hos *ASEA i Västerås* strejkar i ett par timmar. Orsaken är bl. a. missnöje med ett nytt ackord som skall införas. Vidare ställs krav på förbättringar i arbetsmiljön. Verkstadsklubben utlyser ett stormöte varvid man överenskommer om återgång till arbetet mot löfte om att förhandlingar tas upp på eftermiddagen. Dessa leder efter några dagar till att arbetarna godkänner ett nytt avtal, som ger förbättringar i både löne- och arbetsförhållanden för ca 350 man.

Hela arbetsstyrkan, 90 man, vid *Scanias plåtverkstad i Luleå* sittstrejkar i 1 timme. De kräver 33 procentig löneförhöjning. Efter ett blixtsammanträde med verkstadsklubben erbjuder företagsledningen 1 krona mer i timmen. Arbetarna förkastar budet. Arbetet återupptas dock samtidigt som nya förhandlingar inleds. Arbetarna lovar att hålla produktionen i gång så länge förhandlingar pågår. Men om de upphör så stannar också maskinerna.

8 man hos *Jönköpings Mek. Verkstad i Torpsbruk* strejkar i en och en halv timme.

Onsdagen den 21 januari

1931 anställda vid *Saab-Scania Trollhättan* strejkar i ca 7 timmar. Man menar att förhandlingarna går för långsamt och ger under hot om nya strejker förhandlingsdelegationen en ny frist till måndag morgon. Också hos *Saab i Göteborg* utbryter strejker. Sammanlagt 118 man deltar i kortare punktstrejker.

Vid *televerkstaden i Vänersborg* sittstrejkar ett 100-tal kvinnor i 15 minuter.

Hos *Husqvarna Vapenfabrik* strejkar 28 arbetare i några timmar.

Vid *Skånska Cement i Kalmar* lägger 100 anställda ner arbetet i 1 timme som protest mot ett beslut om 1 veckas ajournering av de lokala förhandlingarna. Arbetarna återgår sedan företaget tvingats ge dem ett påslag med 2 kronor till dess uppgörelsen blir klar.

Torsdagen den 22 januari

605 man (andra skiftet) vid *Volvo-Skövdeverken* strejkar som protest mot det nya avtal som träffats på morgonen mellan verkstadsklubben och företagsledningen. Avtalet ger arbetarna en lönehöjning med 12,7 procent, men arbetarna kräver ett lika bra avtal som Göteborgs-Volvo-arbetarna och vill ha en höjning med 25 procent (klyftan är efter de nya avtalen 1:50). Talesmän för arbetarna säger att företaget får en tidsfrist till 1 februari. Då skall nytt avtal vara klart, annars blir det totalstrejk.

Även vid *Volvo-Köpingverken* sittstrejkar ett 80-tal man.

Vid *Strängbetong AB i Kungsör* lägger 200 man ner arbetet under en halvtimme medan förhandlingar om 1970 års löner pågår. De kräver löneförhöjning till ca 13 kronor i timmen.

I ett annat *Kungsörföretag, AB A H Andersson* strejkar nio man i en halvtimme under pågående löneförhandling. Strejk i 5 timmar vid Industri AB Tuba i Erneryda. 70 man deltar. Företagsdirektören går till handgripligheter mot en av de strejkande.

Ett 15-tal arbetare vid *Bodens Träimpregnering* sittstrejkar. Sedan uppgörelse träffats om extra påslag för det tunghanterade virket återupptas arbetet.

92 arbetare vid ett monteringsband på *Bolinder-Munktell i Eskilstuna* strejkar i 1 timme. De kräver information om löneförhandlingarna.

Korta punktstrejker vid *Yngve Kullenbergs och BPA:s byggen i Göteborg.* Fria fackföreningsfolket och KFML hade delat ut flygblad om sympatistrejk med LKAB-arbetarna.

38 kvinnor vid *Nefa i Norrköping* återupptar inte arbetet när de återkommer efter lunchen vid 12.30-tiden. Krav på höjning av lönen från 9:70 kronor till 12 kronor i timmen. Besked krävs till på måndag.

På *Goodyear i Norrköping* strejkar 200 man under ca 2 timmar. Företagsledningen går efter någon timme med på att sammanträffa med klubbstyrelsen på kvällen och där behandlas arbetarnas krav som gäller både löne- och trivselfrågor.

På *LM Ericssons* fabriker i *Karlskrona* förekommer det mindre strejker. Sammanlagt ett 50-tal man lägger ner arbetet p. g. a. missnöje med ackordsättningen.

Flera sittstrejker bland *norrländska skogsarbetare* tar denna dag sin början. Strejkerna kommer att åtföljas av en mängd nya på olika platser i Norrland under de följande veckorna. Man har kommit underfund med att det nya avtal man fått ger lägre lön än tidigare.

Fredagen den 23 januari

SAF går till attack mot strejkerna. SAF:s ansvar för träffade uppgörelser kräver att bestämmelserna i föreningens och förbundets stadgar iakttas, säger man i en kommuniké. 'Detta innebär att delägare inte får träffa kollektivavtal utan godkännande av föreningens styrelse, samt att förslag till sådant avtal skall underställas styrelsen.'

Styrelsen beslutar att stadgebestämmelser i rådande läge skall tillämpas på så sätt att: 'varje förslag från delägare till avtal med arbetstagarna före framläggande (skall) underställas respektive arbetsgivarförbund. Förbundet har därefter att – därest det kan ifrågasättas att uppgörelsen innebär avvikelse från normal tillämpning av gällande förbundsuppgörelse – omgående underställa förslaget SAF:s lilla förhandlingsdelegation[1]. Innan sådant avtal av delägare träffas skall det av förbundet underställas lilla delegationen för godkännande. Styrelsen beslutar vidare att förhandlingar (inte) av delägare (får) föras under pågående vild strejk eller under hot om att sådan strejk skall utbryta, därest uppgörelse inte träffas vid viss tidpunkt. Utbryter vild strejk åligger det arbetsgivarförbundet och delägare att med yrkande om skadestånd till arbetsdomstolen instämma i strejken medverkande arbetstagare och föreningar, försåvitt inte med hänsyn till särskilda omständigheter i det enskilda fallet SAF:s lilla delegation medger undantag från beslutet på framställning därom av arbetsgivarförbund. Styrelsen betonar att överträdelse eller kringgående av dessa bestämmelser och beslut kommer att föranleda påföljd enligt § 42 i föreningens stadgar.'[2]

De företag som 'drabbas' av strejker skall enligt SAF:s kommuniké få full ersättning för inträffade förluster.

Direktör Erik Elmstedt i SAF bekräftar för *Aftonbladet* (24/1 1970) att det finns ett klart samband mellan Volvos snabba avtalsuppgörelse och SAF:s beslut att skärpa tonen. 'Många hade väl sett att den här uppgörelsen aldrig träffats. Den har lett till oroligheter på andra håll. Man får inte avvika från praxis. Det får (jfr Palme: ' vilda strejker... får förödande konsekvenser ...'; vår anm.) inte löna sig med vilda strejker.' SAF har alltså sett att arbetarna haft framgång med sina strejker och det gäller att gripa in nu för att hindra att dessa ytterligare sprider sig. Det är troligt att många enstaka företag (särskilt de större och mer lönsamma) inte ser så positivt på SAF:s utspel. För att dämpa missnöje och oroligheter på det egna företaget var man säkerligen beredd till vissa eftergifter för arbetarnas krav. Man föredrar många gånger detta, eftersom den högt utvecklade teknologin och långsiktiga planeringen och ordergivningen vid större företag gör dem extremt känsliga för produktionsavbrott. Nu blir dessa företag i stället tvungna att sätta hårt mot hårt även då de kanske inte skulle vilja det och detta bäddar för nya stridigheter längre fram. Men utspelet skall ses mot bakgrunden av den normgivande effekt vid andra avtalsförhandlingar som goda avtal för med sig. Åtgärderna måste därför betraktas såsom vidtagna i det samlade monopolkapitalets intresse.

På Volvo-Köpingverken lägger 144 arbetare ånyo ner arbetet på morgonen. De lokala förhandlingarna som blir klara på kvällen berör ca 1 800 man och ger dem en löneförhöjning på mellan 1:10 och 1:26 per timme. De arbetare som avlönas enligt MTM-systemet får i

[1] SAF:s lilla förhandlingsdelegation består av direktörerna Tryggve Holm, Curt-Stefan Giesecke och Erik Elmstedt.

[2] § 42 ger SAF möjlighet att utdöma skadestånd hos delägare (dvs. de till SAF anslutna företagen) eller utesluta denne ur SAF vid brott mot stadgar och beslut.

fortsättningen 12; 40 per timme. Tillägget för nattskift höjs med 15 procent och vidare blir 18-åringarna i fortsättningen jämställda med äldre arbetare.

På *KF-ägda Kalmar chokladfabrik* utbryter strejk som varar någon timme. De 300 strejkande protesterar mot en löneuppgörelse. De återgår till arbetet efter löfte om förhandlingar. Dessa leder senare till en höjning av timlönen med 69-75 öre samt vissa förbättringar i ackorden.

I *Laxå* strejkar 100 man vid *ESAB:s fabrik* under en knapp timme.

På *LM Ericsson i Stockholm* och *Hudiksvall* förekommer kortare punktstrejker. I Stockholm deltar 200 man och i Hudiksvall 25.

Sammanlagt 26 skogsarbetare i Norrbotten strejkar på olika platser i länet.

Lördagen och söndagen den 24 och 25 januari

Den gångna veckans händelser utlöser en febril aktivitet hos LO och dess fackförbund. Metall låter trycka upp 335 flygblad som distribueras med flyg och bil över hela landet till företag med Metall-anslutna arbetare. I flygbladet konstateras bl. a. att LO:s satsning på låglönegrupperna inneburit att många mindre lönande företag tvingats slå igen. ‘För att på detta sätt friställa svenska arbetare – många immigranter har också jobbat i dessa företag – ska få nytt arbete och helst i industrier som betalar bättre måste den expanderande industrin, exportindustrin, kunna investera, dvs. bygga nya fabriker, köpa nya maskiner, anställa mer folk. Detta är bakgrunden till den solidariska lönepolitiken i Sverige som syftar till att hjälpa de lägst avlönade och garantera fortsatta framgångar för de effektivaste grenarna av industrin, *vilket först och främst är metallindustrin*. En sådan politik är den säkraste garantin för bättre arbetsvillkor och en högre levnadsstandard i vårt land.’ Metall ser med andra ord som sin uppgift att stärka monopolkapitalets ställning här i landet (‘garantera fortsatta framgångar för de effektivaste grenarna av industrin’).

Arbetarna skall avstå från högre lönekrav för att kapitalisterna skall kunna växa sig starkare. Arbetarna vid de mera vinstgivande industrierna skall avstå. Arbetarna vid de mindre lönsamma företagen skall hjälpas genom den solidariska lönepolitiken ... så att företagen tvingas slå igen ... så att arbetarna där blir arbetslösa ... för då får vi en arbetskraftreserv ... som kan hålla nere lönerna ... så att företagen kan öka sina vinster ... till gagn för alla.

Att strejka ‘är också osolidariskt mot de kamrater som kämpar en hård kamp mot arbetsgivarna för att få ut bästa möjliga resultat i förhandlingarna’, heter det vidare i flygbladet. Vad är det för ‘hård kamp’ som avses? Socialdemokraternas ‘kamp’ för den solidariska lönepolitiken, dvs. för lönesänkningar för de arbetare som lyckats skaffa sig en hyfsad lön.

Avslutningsvis får vi veta efter vilka riktlinjer Metalls ‘kamp mot arbetsgivarna’ skall föras: ‘Endast om det råder ett avtalslöst förhållande kan man överväga ett godkännande av förhandlingsresultatet eller att tillgripa stridsåtgärder. *De nu aktuella förhandlingarna sker under fredsplikt. Alla stridsåtgärder måste därför upphöra.* Kvarstående missnöjesanledningar får diskuteras vidare under året och om de inte kan lösas, prövas inför planeringen av en ny avtalsrörelse.’ Strejkhotet på Volvo-Skövde-verken är det som oroar mest. Förbundsordföranden i Metall Åke Nilsson åker därför till Skövde. I Kulturhuset, som är fullsatt intill bristningsgränsen, håller han ett förmaningstal till arbetarna. Samma tongångar som i flygbladet och statsminister Palmes inlägg i remissdebatten går igen. ‘En vägran att fortsätta arbetet på Volvo-Skövdeverken skulle innebära oerhörda skador för hela den svenska arbetarrörelsen’ (DN 26/1 1970). En arbetare föreslår omröstning om det avtal som skulle ge arbetarna 12,7 procents lönehöjning. En sådan omröstning skulle givetvis vara farlig. Förslaget avslås därför av förbundsordföranden under förevändningen att det är ett informationsmöte som Metall har ordnat.

Måndagen den 26 januari

Det står nu klart att den totalstrejk som Volvo-arbetarna hotat med inte kommer att äga rum (arbetarna hade gett verkstadsklubben och företagsledningen en frist till den 1 februari). Med tanke på de hårda påtryckningar arbetarna utsatts för från fackföreningshåll är detta inte så konstigt. Arbetarna tvingas underkasta sig det avtal som slutits över deras huvuden (jfr s 121) Ändå hade inte den strejk som inträffat på Volvo-Skövdeverken den 22 januari varit förgäves; tvärtom bidrog den såsom varje annan strejk till att flytta fram den svenska arbetarklassens positioner ännu ett stycke.

Någon totalstrejk utbryter inte heller hos *Saab-Scania i Trollhättan,* trots att förhandlingarna inte är klara (arbetarna hade givit förhandlingsdelegationen en frist till måndagmorgon den 26:e). Ett 100-tal man strejkar dock en kort stund som protest mot att förhandlingarna drar ut på tiden.

Strejk utbryter återigen vid *Nefa i Norrköping.* Denna gång lyckas de 38 kvinnor som strejkade på torsdagen få med sig ytterligare 84 anställda. Ett nytt avtal som ska gälla från den 1 februari sluts under dagen. Nefas personalchef Bo Johnsson: ‘De strejkande har skrikit tillräckligt högt för att vi skall reagera.’ (DN 28/1)

Även vid *Goodyear i Norrköping* strejkar man på nytt. 15-20 arbetare deltar. De återgår till jobbet efter två timmar sedan de informerats om att företagsledningen vid förhandlingar varit positiv till en förbättring av förtjänstläget.

225 skogsarbetare i Arvidsjauområdet går i strejk som protest mot det nya avtal som träffades den 1 januari. 11 andra skogsarbetare sympatistrejkar. Domänverket lovar att förhandlingar skall inledas torsdagen den 29 januari.

Tisdagen den 27 januari

Hos *Facit-Halda AB* strejkar 509 man 1-2 timmar. Klubbstyrelsen hade tidigare begärt ett lönelyft med 7 procent för samtliga, plus ytterligare 2 procent för de lägst avlönade. På detta svarar företaget med att erbjuda en fixerad pott på 100 000 kr. Detta uppfattas av de anställda som ett hänsynslöst lågt motbud. Strejk utbryter inom några minuter, strejkens avsikt är att understryka klubbstyrelsens krav. Fortsatta förhandlingar leder till att preliminär uppgörelse träffas den 31 januari. Företaget skjuter då till en pott på 240 000 att fördelas utöver den centrala uppgörelsen.

85 arbetare vid *AB Bacho i Enköping* lägger ner arbetet i en timme under pågående förhandlingar.

Ett tiotal av *Domänverkets arbetare i Fredrika revir* i Västerbotten sittstrejkar. De kräver bättre avtal, månadslön och bättre kontakter med företagsledningen.

Onsdagen den 28 januari

Den första ‘vilda’ tjänstemannastrejken utbryter. *Trafikpersonalen på samtliga SAS-stationer i landet,* totalt 210 anställda, sittstrejkar. Strejkerna varar hela eftermiddagen. På ett strejkmöte på Arlanda godkänner de strejkande ett förslag att ta upp personalens lönefråga vid en central förhandling den 9 februari. Handelstjänstemannaförbundets ordförande Harald Lindholm förklarar i en kommentar att han ser strejken som en reaktion mot arbetsgivarnas skärpta attityd mot strejkande löntagare. Han menar också att arbetsförhållandena på Arlanda inte är bra, ett faktum som den höga personalomsättningen vittnar om. Två tredjedelar av de ca 100 strejkande på Arlanda är nyanställda sedan 1969.

Strejk vid *Rönnskärsverken utanför Skellefteå.* Arbetarna är inte nöjda med resultatet av förhandlingarna om 1970 års löner. De kräver nya förhandlingar.

Fredagen den 30 januari

Förhandlingarna vid Saab-Scania i Trollhättan avslutas. Uppgörelsen träffades under stort missnöje från de omkring 2 500 arbetarna på verkstadsgolvet. 'Man hade bgärt samma villkor som Volvo-jobbarna, dvs. 14 kr i timman. Enligt avtalet, som träder i kraft den 1 februari blir det endast en höjning på ca 90 öre från omkring 11 kr till 12. En enda förbättring vad gäller trivselfrågorna uppnåddes. Man får gå på toaletten 9 minuter längre per skift än nuvarande 15. Eller, som en jobbare uttrycker saken: – Nu kan man få ha ont i magen utan att basen skriker om löneavdra.' (AB 31/1)

230 anställda vid *Sundsvalls verkstäder* sittstrejkar under två och en halv timme. Anledningen till strejken är en längre tids irritation över löner och lönesättning. Sedan verkstadsklubbens styrelse ingripit återgår man till arbetet.

Sandvikens Jernverks AB:s Lidköpingsfabrik drabbas av en timmes sittstrejk. 125 man deltar. Arbetarna kommer inte att gå med på en svag uppgörelse. Man vill ha en lika bra uppgörelse som Volvo-arbetarna fick.

Sammanlagt ett 100-tal *skogsarbetare på två platser i Norrland* (Arjeplog och en avverkningsplats i östra Jämtland) strejkar. En serie stora möten av skogsarbetare i Norrbotten inleds. Arbetarna kräver bl. a. månadslön på 2 500 kronor, lediga lördagar och fria verktyg. Skogsarbetarförbundets ledning blir starkt angripen. De negativa konsekvenser i form av lönesänkning, som en övergång från tumberäkning till centimeter hade gett i det nya avtalet, rättades till på torsdagen. Kravet på månadslön leder senare till att en lokal uppgörelse om försöksverksamhet med månadslön införs. Till en början omfattar verksamheten ett arbetslag om 15 man i Norrbotten. Lönen är den begärda dvs. 2 500 kronor.

Ett 40-tal utefilare vid *Götaverken* lägger ner arbetet i två timmar som protest mot att klädrummen inte är tillräckligt varma. Arbetet återupptas efter det att felet avhjälpts.

32 arbetare vid *Ytongbolagen* i Kvarntorp vid Örebro slutar jobba och går hem. De återvänder sedan de hotats med avsked.

Måndagen den 2 februari

Ett 50-tal man vid *Surte glasbruk* strejkar mellan kl 6 och 8 på morgonen. Avsikten är att påskynda de lokala löneförhandlingarna.

– 162 man vid *AB Nordverk i Uddevalla* strejkar en halvtimme. Anledningen är ett avbrott i pågående förhandlingar, vilket motiverades med ett kundbesök. Strejken får till resultat att förhandlingarna omedelbart återupptas.

Torsdagen den 3 februari

Vid *Surte glasbruk* lägger man återigen ner arbetet. Denna gång deltar 165 arbetare i en två timmar lång strejk.

Ett 90-tal man vid *LM Ericsson i Kristianstad* protesterar mot takten i de lokala förhandlingarna genom att lägga ner arbetet i två timmar. Ett nytt avtal träffas några dagar senare. Avtalet berör ca 500 man och ger en genomsnittslön på 11 kronor mot tidigare 9:75.

Ca 200 arbetare sittstrejkar under 1 timme hos *Startprodukter i Lidköping*. Orsaken är missnöje med ackordsättningen. Arbetarna återgår efter ingripande från fackföreningen. Förhandlingar om nytt avtal pågår vid företaget.

Mellan 50-75 arbetare vid ett *kraftverksbygge i Bastusel* i norra Västerbotten inleder vid 10-tiden en strejk som varar till på eftermiddagen. Arbetarna kräver att centrala förhandlingar om bl. a. lönefrågor sätts igång.

Måndagen den 9 februari

1 200 hamnarbetare i Göteborgs hamn går i strejk. Tidigare har hamnarbetarna strejkat en vecka i november 1969. Den nya strejken pressar både den egna fackföreningen och hamnarbetarkontoret att tidigarelägga de lokala förhandlingar som skulle ha påbörjats måndagen den 16 februari. Nu tar de istället sin början torsdagen den 12 februari. Förhandlingarna leder senare till ett nytt avtal som godkänns av arbetarna den 22 februari. Avtalet betecknas av transportarbetarförbundets ordförande Hans Ericsson som 'Europas bästa hamnavtal' (DN 24/2 1970). Det ger en fast tidlön på 14:60 i timmen för ordinarie arbetare. Genomsnittsförtjänsten på ackord enligt det gamla avtalet var 13:17. Däremot lyckas arbetarsidan inte motsätta sig hamnarbetarkontorets krav på ökad skiftgång. I utländska storhamnar har utvecklingen lett till en sådan ordning, säger man, och avtalet betecknas på den här punkten som en anpassning till dessa förhållanden.

Strejkvågen lät sig inte dämmas upp vid landets gränser. Även i de övriga nordiska länderna förekom ett stort antal strejker under samma period. I flera fall sätts dessa i samband med strejken vid LKAB.

Danmark

Den 21 januari går 3 200 arbetare på *Burmeister och Weins varv i Köpenhamn* i strejk. De kräver 1 krona mer i timmen och hänvisar till den borgerliga regeringens skatte- och finanspolitik, vilken inneburit en försämring av reallöneläget. Arbetare på andra håll, framför allt inom varvsindustrin, gör gemensam sak med arbetarna på Burmeister och Weins. På de flesta håll återgår man rätt snart till arbetet.

Samtidigt håller de 26 s. k. tillidsmænden (ett slags fackliga arbetarrepresentanter) från olika varv i Danmark ett möte där de uppmanar de danska arbetarna till en 24-timmars totalstrejk. Avsikten är att visa missnöjet med regeringens ekonomiska politik.

24-timmarsstrejken genomförs den 2 februari och *lamslår hela den danska industrin*. över 30 000 arbetare från de 80 största arbetsplatserna i landet deltar. Danska arbetsgivarföreningen hotar med kraftigt höjda böter för lagstridiga arbetsnedläggelser. Ett uttalande den 3 februari från ordföranden i danska arbetsdomstolen tyder på att domstolen kommer att gå på arbetsgivarföreningens linje vid de rättegångar som kommer att följa på strejkerna.

Varvsägarna gör ett par dagar senare motdraget att kräva de 26 tillidsmændens avgång. Detta leder genast till stora protester från arbetarhåll och bl. a. demonstrerar 10 000-20 000 arbetare och studenter på riksdagsgården utanför Christiansborg. Den 6 februari inleder 11 000 varvsarbetare en strejk som vänder sig mot varvsägarnas krav. Dagen efter börjar typograferna på flera tidningar i Danmark att strejka som protest mot innehållet i rubrikerna på artiklar om strejksituationen!

I den debatt som uppkommer till följd av strejkerna cirkulerar som i Sverige olika konspirationsteorier om att kommunisterna har legat bakom och organiserat strejkerna. Bl. a. vill en del skjuta skulden på en av de strejkande Kirunaarbetarna, danskfödde Max Möller, som i början av januari besökte danska arbetsplatser och där informerade om läget vid LKAB.

LKAB-arbetarnas exempel kom inte bara att utlösa andra strejker som i många fall ledde till bättre löne- och arbetsvillkor. Det är ingen överdrift att säga att strejken i malmfälten var upptakten till ett revolutionärt uppsving bland arbetarna i hela Norden. Däri ligger dess främsta betydelse.

Norge

I ‘rapport fra Rana’, Oslo, 1970, beskriver Tore Linn’ Eriksen hur norska arbetare reagerade på LKAB-strejken.

> ‘Strejken har inte bara fått en stor spridning. Den har också fått ett djupare innehåll: rationaliseringar på arbetsplatsen, lönesystem, effektivitetsjakt, det som kort präglar människans situation i arbetslivet i vår tid. Det som tidigare har varit ett oartikulerat missnöje har format sig till en medveten protest.’

Så heter det i inledningen till Jernverksklubbens (i Mo i Rana) solidaritetsupprop till de svenska gruvarbetarna. ‘Det som tidigare har varit ett oartikulerat missnöje, har format sig till en medveten protest.’ Det samma kan sägas om debatten som i vårt eget land har följt på strejken. Hittills har ‘lag och ordning’ präglat arbetslivet, – i alla fall sett uppifrån. Det har varit en god samarbetsanda mellan LO och NAF (Norska Arbetsgivareföreningen). Samarbete, effektivitet och gemensamma intressen, så har parollen varit. Men denna politik har väckt större entusiasm på topplanet än på basplanet i fackföreningen – rörelsens egna organisationer. Genom tidningsreportage, radio och TV har klubbordföranden och arbetare nu börjat att ge uttryck för sin uppfattning. Det väcker uppmärksamhet och inte så lite ängslan. – – –

Reaktionen på Kiruna-strejken är präglad av en massiv och spontan uppslutning. Fackföreningar nöjer sig inte med vackra sympatideklarationer, man skickar runt insamlingslistor under frukostrasten. Debatten om förhållandena vid norska företag blir allt intensivare. Solidaritetsaktioner startas, för de norska arbetarna känner igen sin egen situation. Kiruna har speciella problem. Men det som är huvudsaken – kampen för att återupprätta människovärdet – är gemensam. Det är ett uppror mot omyndighetsförklaring, mot den form av samhällig underkastelse som företagsledning och kapitalägare kräver av ‘sin arbetskraft’.

Det är inte ett isolerat skådespel om kronor och ören utan ett krav på människovärdigare förhållanden som nu växer i styrka. Sympatibevis och beslut om anslag sker inte på direktiv uppifrån utan på grund av solidaritet och samhörighetskänsla nerifrån.

Ord som människovärde, fysisk och psykisk hälsa står plötsligt i centrum för debatten. Det är inte någon ny dimension i arbetarrörelsens kamp utan den typen av grundläggande frågor höll på att offras på arbetsfredens altare. De som reser sådana frågor och är villiga att visa kampvilja, det är de som är intresserade att stärka och samla den fackliga rörelsen. De som sviker fackföreningsrörelsen, det är de som talar om harmoni och arbetsfred, medan förhållandena för arbetarna blir alltmer förvärrade av ‘den teknologiska utvecklingen’. Det är ett hån mot fackföreningarna, när LO-ordföranden går till Norska Rikskringkasting för att backa upp arbetsgivarnas önskan om ett fortsatt kamouflage av arbetarnas sociala verklighet.[1]

Den största fackföreningen i Mo i Rana, Mo Jern och Metall, diskuterade Kiruna-strejken och satte också igång en insamling till LKAB-arbetarnas kassa; liknande aktioner sattes i december 1969 igång vid en rad norska industrier. I ett uttalande från Mo Jern och Metall heter det: ‘Vi har med förståelse och fullständig sympati följt ert uppror mot en allt mer tilltagande rovdrift av arbetarnas hälsa och trivsel, och vi ser detta som en kamp för alla arbetare i Norden. Vi hoppas att ni genom ert beslutsamma uppträdande kan lyckas med att uppnå människovärdiga förhållanden på era arbetsplatser och samtidigt statuera exempel för alla arbetsgivare som försöker att utnyttja ingångna avtal utan hänsyn till arbetarna.’

Det är lika klara ord i ett uttalande av Mo Arbeiderförening, avd 101 av Norsk Arbeidermannsforbund; ‘Därför är gruvarbetarnas kamp också vår kamp, det är en kamp arbetare över

[1] Här avses en uppvaktning som norska LO och Norges Arbetsgivarförening (NAF) gjorde till landets radiochef, vid vilken man gick till angrepp mot radio- och TV-reportage under Kirunastrejken. Rapporterna skapade oro på den norska arbetsmarknaden, förklarade man.

hela världen måste föra för att försvara sina intressen. Vi måste nu visa vår solidaritet över nationsgränserna och ge de strejkande arbetarna i Kiruna, Malmberget och Svappavaara det ekonomiska och moraliska stöd som vi är i stånd till. Vi måste hjälpa dem att föra sin kamp till seger, en seger som kommer att få betydelse för arbetarklassen i hela Norden. Gruvarbetarna är föregångsmän, de visar sammanhållning och solidaritet, den makt som ligger i det arbetande folkets händer när de står eniga.'

I slutet av januari var det nära att det utbröt en strejk vid Koksverket i Mo och Rana. Ett stort strejkmöte utlystes. Strejken behövde aldrig gå i verkställighet. Företagsledningen erbjöd arbetarna ett avtal som var det bästa som någon arbetargrupp i Mo i Rana erhållit; sedan avtalet hade träffats skickade arbetarna vid Koksverket ett tacktelegram till Kiruna. Man menade att de fått sitt goda avtal tack vare LKAB-arbetarnas aktion.

Ett liknande telegram kommer från Tromsö bygningsarbeider-förening:

'TROMSÖ, 4. februar 1970.

Kiruna-Svappavaara streikekomite,
Sporthallen,
Kiruna. Sverige.

Kjaere kamerater

Vi sender dere våre hjerteligste gratulasjoner med de store resultater dere har oppnådd, icke bare for dere selv, men også for fagbevegelsen her i Norge. Arbeiderne ved Koksverket i Mo i Rana har fått et ekstre lönnstillegg på minst kr. 2.500:- pr. år og gruvearbeiderne ved A/S Sydvaranger, Kirkenes mere enn 1000 kroner i året. Og flere följer etter. Dette ville vaert utenkelig för Kirunastreiken. Deres kamp har virkelig satt skrekk i storkapitalens inenn i hele Norden.

Til lykke med forhandlingene dere skal påbegynne f. k. mandag.

Med kamratslig hilsen
Tromsø Bygningsarbeiderforening
Johs. Olaisen

Finland

Den 9 februari utbryter stor telefoniststrejk i Finland. Strejkhot råder på flera andra fronter. Bl. a. hotar riksomfattande strejker inom den privata busstrafiken och bland flygvärdinnorna.

Förutom de många skogsarbetarstrejkerna (vars exakta antal inte går att beräkna), var det 55 strejker mellan den 9 december och den 9 februari. 50 av dessa inträffade under perioden 15 januari-februari. Antalet strejkande arbetare uppgick till ca 10 500-12 000. I den siffran ingår inte LKAB:s 4 800 strejkande.

När en strejk utbryter alarmerar det drabbade företaget naturligtvis inte självmant pressen. Av en undersökning, som gjorts av Walter Korpi[1], framgår att företagen ofta inte ens brukar rapportera strejkerna till sin organisation. Han säger att 'kanske endast ungefär hälften av alla vilda strejker rapporteras' och att dessa strejker 'på det hela taget synes vara av samma genomsnittliga storlek som de rapporterade'. Det står därför klart att strejkvågen varit av betydligt större omfattning än vad vårt kalendarium utvisar.

När företagen inte rapporterar sina strejker bryter de mot SAF:s stadga. Enligt § 33 är de nämligen skyldiga att 'ofördröjligen göra anmälan' hos sitt förbund när strejk hotar att utbryta

[1] Vilda strejker inom Metall och Verkstadsindustrin. En rapport till Svenska Metallindustriarbetarförbundet, Stockholm 1968.

eller har utbrutit. Det är knappast av slöhet som företagen bryter mot en stadga som de förbundit sig att följa. Den viktigaste förklaringen är att företagen för att få 'lugn' och kunna uppfylla sina leveransåtaganden gör eftergifter för arbetarnas krav. Förklaringen ligger alltså i motsättningen mellan kapitalets långsiktiga intressen, som i första hand representeras av SAF och det enskilda företagets kortsiktiga intressen. De enskilda företagens i eget intresse gjorda eftergifter försvåras om de anmäler 'vilda strejker', därför att SAF ställer sig avvisande till förbättringar som kommit till stånd till följd av en styrkedemonstration från arbetarna. 'Det får', som direktör Elmstedt i SAF säger, 'inte löna sig med vilda strejker.' Det finns alltså all anledning att anta att det förekommer en mängd nedtystade 'vilda strejker' som leder till förbättringar av både löne- och arbetsvillkor för arbetarna.

Ett har många av strejkerna gemensamt. De är en reaktion på 'förhandlingssystemet med en central ram och långt utdragna lokala förhandlingar. De har varit påtryckningsaktioner för att påskynda förhandlingarna ...' (*Tidsignal* 9/70). Några exempel från kalendariet: Kungsörsföretagen Strängbetong AB och AB A. H. Andersson, Skånska Cement i Kalmar, AB Bahco i Enköping, Surte Glasbruk, AB Nordverk i Uddevalla och Göteborgs hamn. Påtryckningarna har i många fall lett till omedelbara resultat (bl. a. vid Skånska Cement, Nordverk och Göteborgs hamn).

Men arbetarna har inte endast lyckats påskynda inledda förhandlingar. De har också tvingat företagen att gå i förhandlingar om ändringar i gällande avtal eller om helt nya avtal. Företagens allmänna attityd när en strejk utbrutit har till en början ofta varit att 'här finns inget att förhandla om' (dir.ass. Hans Holmberg, Verkstadsföreningen, uppgav vid en förfrågan att företagen skall agera på detta sätt), men en snabb titt på kalendariet visar att förhandlingar oftast upptagits omedelbart eller några dagar efter strejkerna (ibland t. o. m. under pågående strejk; t. ex. vid Saab-Scanias Plåtverkstad i Luleå). Företagen har alltså tvingats på knä, trots att de har kollektivavtalslagen på sin sida.

De krav arbetarna ställer i samband med strejkerna kan grovt indelas i tre kategorier:

1. Krav på lönehöjningar och förbättringar av lönesystemen
2. Krav på förbättringar i arbetsmiljön
3. Krav på minskning av arbetstakten, mindre övertid och liknande.

När arbetarna lyckas få igenom sina krav rör det sig genomgående om krav enligt punkterna 1 och 2. Däremot vill inte företagen ge efter på punkten 3, utan försöker tvärtom ofta komma med motkrav om ökad produktion som en förutsättning för exempelvis högre lön. I uppgörelsen vid Volvo-Torslandaverken får arbetarna fler avbytare som en följd av kravet på minskad hets. Men någon sänkning av arbetstakten går företagsledningen inte med på. I samma linje (det gäller att få så hög produktion som möjligt) ligger bestämmelsen i Göteborgs hamnarbetaravtal om ökad skiftgång.

Att företagen försöker pressa ut så mycket som möjligt av 'sina' arbetare är inte så underligt. Det är i stället en nödvändig följd av produktivkrafternas (människornas aktivitet och förmåga att utnyttja naturtillgångarna, den tekniska kunskapen, maskinell utrustning m. m.) höga utveckling och oförmågan att i ett kapitalistiskt samhälle utnyttja dessa till alla människors bästa. De kapitalistiska företagens profitkrav tillgodoses i dag bäst genom strävan efter högsta möjliga produktivitet. Denna förverkligas i sin tur bäst genom att människan förvandlas till ett tillbehör till de allt snabbare maskiner vid vilka de arbetar. Vi kan här ånyo citera ett stycke ur Mo i Rana Jernverksklubbs hälsningstelegram till gruvarbetarna; 'Modern teknologi och tekniska rationaliseringar har nog satt det hela igång. Men det har skett något mer. Arbetsgivare och arbetsledare har fallit för frestelsen för att få människan, arbetaren till att verka som en maskin. Moderna rationaliseringssystem, MTM t. ex., är en studie av människan som en mekanisk inrättning.'

Produktivkrafternas fortsatta utveckling kommer emellertid med nödvändighet att leda till att arbetarna reser sig mot den ‘allt mer tilltagande rovdriften av arbetarnas hälsa och trivsel’, eller med andra ord mot den ökade utsugningen eller exploateringen av arbetarna.

Den centrala uppgörelsen mellan LO och SAF, som träffades den 19 juni 1969, omfattade två år. Riktlinjerna för 1970 års löner har satts så att potten inom ett avtalsområde eller ett företag kan variera mellan 28 och ca 59 öre. I lokala förhandlingar har det tidigare om åren hänt att man lyckats tilltvinga sig vissa tillägg utöver ramen. Men det har aldrig tidigare hänt att ramen kullkastats i en sådan omfattning som i år. I kalendariet har redovisats resultaten av förhandlingar som följt på större arbetsnedläggelser. Resultaten överstiger ofta betydligt ramen enligt den centrala uppgörelsen (t. ex. Volvo-Torslandaverken 1:50–2:00, Volvo-Köpingverken 1:10–1:26, Skånska Cement i Kalmar prel. uppgörelse 2:00, LM Ericsson i Kristianstad 1:25). De bästa avtalen har arbetarna vid Volvo-Torslandaverken och Göteborgs hamnarbetare fått. Volvo har på senare tiden drabbats av en mängd sittstrejker.

Göteborgs hamnarbetare har under hela det här århundradet varit ‘mycket bråkiga’. Göteborgs hamn och Volvo tillhör med andra ord de mest strejkdrabbade arbetsplatserna i hela Sverige. Är det enbart en slump att deras arbetare i dag har bättre avtal än andra arbetare? Och är det enbart en slump att man brutit med den centrala uppgörelsen i aldrig tidigare skådad omfattning. Naturligtvis inte. Statsminister Palme och andra borgerliga politiker skulle försöka slingra sig undan med ‘att det är möjligt att vilda strejker i enstaka fall har förbättrat arbetarnas situation, men att en väsentlig förklaring’ till den höga levnadsstandarden i Sverige är ‘stabiliteten i rättsordningen på den svenska arbetsmarknaden’ och att ‘vilda strejker, om de sätts i system, får förödande konsekvenser för samhället i sin helhet men framförallt för arbetarna att hävda sina rättigheter’.

Det är snarare så att ‘stabiliteten i rättsordningen’ och de tidigare relativt få strejkerna är orsaken till den relativa – i många fall absoluta – exploateringen av den svenska arbetarklassen. Inkomstklyftorna ökar och vissa grupper får vidkännas en direkt levnadsstandardsförsämring. ‘Skattestatistiken ger belägg för att någon inkomstutjämning inte ägt rum ... Ett uttryck för denna tendens är att andelen personer med låg inkomst (40 proc. av medelinkomsten och lägre) stigit kraftigt sedan 1948, samtidigt som gruppen med ”normalinkomster” ökat.’ En tendens till ojämnare inkomstfördelning kan sålunda iakttagas. Ännu tydligare blir tendensen på senare år till ökning av de större förmögenheterna. Det råder m. a. o. ingen tvekan om vad de ‘lugna förhållandena’ på arbetsmarknaden innebär för arbetarklassen.

Men det viktigaste resultatet av LKAB-strejken är inte att den gett många arbetare bättre löne- och arbetsvillkor. Det viktigaste och det bestående är den ökade medvetenhet – det revolutionära uppsving – som strejken skapat bland arbetarna. ‘Varje strejk för i sitt släptåg tankar om socialismen bland arbetarna, tankar om hela arbetarklassens kamp för att frigöra sig från kapitalets förtryck.’ (Lenin)

Det förhållandet att fackföreningsmöten över hela landet plötsligt blivit välbesökta är bara ett exempel på den ökande medvetenheten hos den svenska arbetarklassen. Här ett belysande citat:

‘Uppslutningen vid SAKO-arbetarnas i Sundsvall möte på fredagen kunde man inte klaga på. Omkring 600 av de 700 kollektivanställda deltog i det tredje mötet på en och en halv vecka om det nya avtalet. Arbetarna kom direkt från arbetsplatsen i blåställ, skyddsmasker och skyddsglasögon för att lämna sina röster.’ (*Dagbladet*, Sundsvall 712 -70).

Snacket går annorlunda på arbetsplatserna. Man börjar bli klar över att man utnyttjas på ett hänsynslöst sätt och att kampen gäller något mer än högre löner.

Vittnesmål

En arbetare på Gustavsbergs fabriker utanför Stockholm. ‘Importerad’ från arbetslöshetens Finland. Föredrar att förbli anonym:

‘Jag har själv jobbat fem år på fabriken. Och när jag kom till Gustavsberg så var det faktiskt idealföretaget. Ingen stress, visserligen jobba vi på ackord, men det var inga stressackord alltså, så man behövde inte jäkta ihjäl sej. Man jobba normalt, om jag säger så, och tjäna en skaplig hacka. Inga chefer som bråka, ingenting. Men se nu har dom hittat på alla djävla regler och föreskrifter och förordningar och UMS-avtal och fan vet vad det är. Och det värsta är ju alltså att det är ett KF-företag. Det snackas ju så förbannat vackert i alla broschyrer och allting om det här med kooperationsandan och hur bra det är och vi själva äger det. I helvete heller. Det är lika illa, som vilket djävla amerikanskt företag som helst!

Vi hade en strejk i höstas redan, på det s. k. monteringsbandet, där dom monterar sanitets-porslinet. Det var just tack vare dom här MTM- och UMS-avtalen. Dom bara gick och skrev under från fackets sida utan att fråga jobbarna det minsta hur dom tycker och vad dom anser. Dom bara gick och slängde under sitt namn. Fackföreningens ombudsman och ordföranden i spetsen.

Det har varit såna här små punktstrejker i en halv månad nu i alla fall och den senaste börja igår och så fortsatte dom idag. Om vi frånser den här strejken i höstas, så har det aldrig varit så mycket strejker som nu. Så LKAB-strejken är nog en utlösande faktor. Det har smittat av sig liksom. LKAB-strejken har gjort att man ser sin egen situation i andra ögon. Även om dom inte har spikat spikar i väggarna för att vi inte ska få luta oss mot dom, men – okej det är svårt att komma på några konkreta exempel så här ett, tu, tre. Men det är klart att det finns liknande hos oss också.

Det där med enigheten däroppe, ett tag var den väl hundraprocentig, var nåt som förvåna oss här i Gustavsberg. För här har det ju varit det systemet i löneförhandlingarna. att dom olika grupperna säger: jag ska ha ... jag ska ha ... jag skiter i vad dom andra får. Så har det ju varit hela tiden här, men nu fick man se att det går att vara enig och ändå få för samtliga. Det där kommer nog att sätta sina spår.

Vi hade en frivillig insamling till LKAB-killarna nere hos oss. Den kom spontant bara. Det var då faktiskt inte många som inte gav en slant. Om det sen var 50 öre eller 10 spänn.

Vad vi behöver här i Gustavsberg, det är väl en ledande kraft, en auktoritet, som kunde få fräs på dom, som kunde få igång en tillräckligt kraftig opinion för att det skulle bli totalstopp. Alltså alla – hundra procent – är missnöjda. Men det är bara det att det inte finns någon riktig ledare, som törs stiga opp och ta ställning och få dom andra med sig för att få ett stopp på det här.’

‘Idag finns ingen hamnarbetare som ångrar att man vidtog stridsåtgärder’ (det är strejken i november 1969 i Göteborgs hamn som åsyftas). ‘Alla är överens om att man var tvungen att visa sin makt inför arbetsgivarna som alltför släpphänt hade lyssnat på missnöjesyttringarna. Och fortfarande kommer sympatibevis från hela landet i form av pengar till hamnarbetarna. I går cirkulerade också listor i hamnarna för att få penningstöd till gruvarbetarna i Norrbotten. – –

Några större konkreta förbättringar efter strejken kan inte arbetarna i hamnen peka på, utom att man blivit lovad fler toaletter, tvättställ och omklädningsrum.

Men det är själva känslan som man sätter högt. Den känsla av samhörighet som strejken skapade och känslan att gemensamt kunna sätta emot arbetsgivarnas krav.’ (*Aftonbladet* 17/12 1969; dvs. innan LO ingrep).

VD anländer

Fem dagar efter det att strejken bröt ut i malmfälten kommenterade LKAB-chefen Arne S Lundberg den i *Aftonbladet*: ‘Varför gör dom inte revolution med en gång?’

Uttalandet kompletterades med ‘ett litet skratt’ (AB 15/12 69). Men den övergående vind som Arne Lundberg trodde hade blåst upp i norr la sig inte. I samma intervju konstaterade han också att strejken måste bli lång för att den skulle få ‘nationalekonomiska effekter’.

‘Först i februari blir läget så allvarligt’, sa han.

När strejken fortfarande var i full kraft sista veckan i januari och malmlagren i Narvik var slut tvingades Lundberg att erkänna att det ‘allvarliga läge’ han talade om i december var hotande nära.

Under de första sex strejkveckorna hade bolaget inte haft några svårigheter att uppfylla sina leveransförpliktelser gentemot storfinansen i Västtyskland, England och Holland. På grund av bristen på tonnage hade LKAB vid slutet av året 1969 haft större malmlager i Narvik än någonsin tidigare. Men i mitten på januari sinade lagren i Narvik och när månaden led mot sitt slut anlöpte inte längre några malmfartyg LKAB:s exporthamn. (För utförligare analys se kap. ‘Enighet ger styrka’)

På söndagskvällen den 25 januari dök Arne S Lundberg upp i Kiruna för första gången under strejkperioden. Han kom med kvällsplanet från Stockholm kl. 22.25. I sommarrock och nedtryckt filthatt.

*Aftonbladet*s löpsedel (26/1 70):

LUNDBERG I KIRUNA
efter 49 dagars strejk

Löpsedelsrubriken kompletterades av en bild av Lundberg. Ensam i mitten av baksätet i den stora direktionsvagnen på väg till bolagshotellet i Kiruna.

Arne Lundbergs väg till makten är typisk för en karriärmedveten socialdemokrat.

Pappan var överbanmästare i Luleå. Arne hade också tänkt bli järnvägare, till en början. Men så blev det inte.

I stället ägnade han sig åt journalistiken. Började på socialdemokratiska Länstidningen i Östersund och blev sen chefredaktör för SSU:s ‘kamporgan’ Frihet. Samtidigt var han aktiv i den socialdemokratiska ungdomsrörelsen.

Sen gick det raskt uppåt. 1944 blev Lundberg sekreterare i den socialdemokratiska partistyrelsen i Stockholm. Året efter fick han sitt första uppdrag som sakkunnig i statsförvaltningen. Ett år senare fick han en chefspost i kommunikationsdepartementet. Kommunikationsminister var gode vännen Torsten Nilsson. Där satt han till 1951, då Östen Undén tog honom till UD och befordrade honom till kabinettssekreterare.

Sen var det liksom bara att hugga för sig bland toppjobben. Det talades 1956 om att han skulle bli Svensk FN-ambassadör, riksbankschef och direktör för LKAB.

Arne S Lundberg valde LKAB.

I en intervju i *Aftonbladet* (17/1 70) gav Arne Lundberg den här motiveringen varför han valde LKAB-jobbet:

‘Det spelade en stor roll att jag var norrbottning och visste vad LKAB betyder för länet och folket däruppe ... min läggning skulle komma till ... nytta här.’

Titeln envoyé kom till under UD-åren. ‘Jag är fortfarande envoyé i disponibilitet’ och ‘ombads att använda envoyé-titeln då jag utsågs till LKAB:s VD’.

S:et mellan Arne och Lundberg kom till betydligt tidigare och står för Sören. Men nån kollega hävdar att han la sig till med mellaninitialen samtidigt som han blev chef för LKAB. I stil med såna höjdare som John D Rockefeller, Richard M Nixon, Lyndon B Johnson m. fl. storkapitalister.

Kollegan kommenterade:

‘Direktör Arne Lundberg kunde ju vara vilken bilskojare som helst. Men envoyén Arne S Lundberg, det smakar fågel det. Man kan göra mycket med små medel.’

Tidningen *Zenit* (nr 161/2):

‘Envojen är en makt- och prestigelyster person, administrativt effektiv och politiskt moderat med en djup kärlek till blandekonomin ... Han ... framstår som en även bland företagsledare rätt ovanligt osmidig och auktoritär man, oförmögen att sätta sig in i andra människors problem.’

Själv har Arne Lundberg sagt i en intervju att han finner det fullständigt naturligt att arbetarna i malmfälten upplever honom som en främling.

‘Jag har ingen fysisk möjlighet att ha personlig kontakt med så många arbetare som LKAB har ... men jag har kommit i kontakt med många på fackföreningsmöten däruppe.’

Det är riktigt. Arbetarna vid LKAB:s anläggningar upplever envojen som en fullständig främling. En man som flaggorna går i topp för när han nån enstaka gång kommer på besök.

‘Det är som en Eriksgata, gruvorna vädras ut på dieselgaser, det krattas och det bonas. Och så ställs han i nån talarstol med ett papper under näsan som han läser högt ur. Och det han läser, det är fina och tillrättalagda siffror över produktionsrekord, arbetarskydd och annat. Den där Lundberg, han vet nog inte riktigt hur det hänger ihop här uppe, han.’

‘Nej, han skulle nog ta sina 31 amerikanska teser, MTM och UMS:et och åka till Amerika och sälja alltsammans för halva priset. Förresten kunde han ta med sig paragraf 32 också. Sen skulle han också passa på att stanna där. Och så skulle staten sätta en karl som vet sin plats och känner sina mannar på den här posten istället.’ (Arbetare i Malmberget 21.1.70)

På ledande regeringshåll ser man Arne S Lundberg som en mycket framgångsrik företagsledare – ‘socialdemokratins eget finansgeni’. Om nåt år eller så, när svallvågorna efter strejken lagt sig räknar många med att Lundberg kommer att bli ‘sparkad snett uppåt’ – till nån post inom industridepartementet. Det har också talats om en ambassadörspost ...

Så brukar vanligen den svenska socialdemokratins framgångsrika män belönas.

Nordgren tillkallas

När Lundberg dök upp i Kiruna hade en överväldigande majoritet av arbetarna i malmfälten tillbakavisat SAP/LO:s försök att ta över strejkrörelsen och tvinga arbetarna tillbaka till arbetet, innan företaget gått med på några som helst krav.

De försåtliga ‘kompromissförslagen’ – trojkaförslaget och Dahlströmsförslaget – förkastades vid omröstningar på strejkmöten i Kiruna och Malmberget den 17 januari. Arbetarna stod fast vid sitt krav från strejkens första början:

Samordnade lokala förhandlingar i Kiruna och ingen återgång till arbetet förrän man fått vissa väsentliga krav uppfyllda. Arbetarna hade begärt att LKAB-styrelsen skulle komma upp till

Kiruna för att samtala med gruvarbetarna. Men styrelsens ordförande, riksbankschefen Per Åsbrink (s) sa nej.

Ett par dar senare hade strejkledningen lyckats återuppsätta 27-mannadelegationen som spräckts på förbundets dekret om att förbundsombudsmannen Stendalen skulle vara förhandlingsledare. Det hade man lyckats göra genom att formellt acceptera förbundets krav och det hade man i sin tur kunnat göra, eftersom man räknade med att ha öppna förhandlingar, dvs. samtliga delegater i förhandlingskommittén skulle vara närvarande hela tiden vid sammanträffandena med bolaget.

Situationen för LKAB var nu allvarlig. Atle Lans, Hilding Lindström och de mera eftergivna i delegationen höll samtidigt på att förlora greppet om utvecklingen.

Atle Lans:

'Vi får se till att det här icke växer till en explosion som *varken LO, arbetsgivarföreningen* eller vi själva kan bemästra.'

Lindström och Lans hade också lyckats få igenom att LO:s andre ordförande, Kurt Nordgren skulle kallas upp som 'observatör och teknisk rådgivare'.

Nordgren kom till Kiruna med förmiddagsplanet på fredagen. På eftermiddagen deltog han i 27-mannadelegationens överläggningar och förklarade att han avsagt sig alla sina uppdrag nere på LO och att han tänkte stanna tills allt var klart.

Men sedan han på lördagsförmiddagen fått ta del av arbetarnas krav bokade han omedelbart plats på eftermiddagsflyget till Stockholm. Innan han lämnade Kiruna meddelade han delegationens sekreterare, Olle Hultin att han räknade med att finnas på plats när samtalen började på måndagen i LKAB-skrapans elfte våning.

Nordgren kom aldrig till Kiruna på måndagen. I stället deltog han i Landssekretariatets (LO:s) ordinarie måndagssammanträde.

Nu skulle ingenting av betydelse hända den dagen vid 'samtalsbordet'. Efter en halvtimme strömmade delegaterna ut från direktionsrummet på elfte våningen och en kort kommuniké lästes upp:

> 'Vid de på måndagseftermiddagen återupptagna samtalen med LKAB överlämnade arbetarnas 27-mannadelegation sina förhandlingskrav. För att bereda LKAB:s förhandlingsdelegation tillfälle att studera dessa ajournerades samtalen till tisdag klockan 10.'

Efter sju veckors strejk hade gruvarbetarna tvingat företaget till förhandlingar på arbetarnas villkor – dvs. lokala, samordnade, öppna förhandlingar under pågående strejk.

Ture Rantatalo:

> 'För det var ju precis som en förhandling, dom där samtalen. Jag påpekade också åt Nordmark att "det här är ju rena förhandlingarna, vi kan ju fortsätta på det här". Men det svara ju Nordmark ingenting på för dom envisades ju att kalla det för samtal ... Vi kom ju med vårt (bud) och sen svara dom med sitt, precis som på en förhandling ... Det var ju också frågan om hur man skulle komma över det där kruxet om att det inte skulle vara skriftligt och allt det där ... men vi fick ju skriftligt, det är inte frågan om det ... att det sen inte stod mycket i papprena är en annan sak ... men vi fick ju skriftligt på vad dom gick med på ...' (Bandad intervju 17.3.70)

Redan samma kväll kablades företagets synpunkter ut över landet – något som kan förefalla överraskande med tanke på att man från företagets sida senare klagade över att arbetarnas 27-mannadelegation 'läckte' till pressen.

Svenska folket fick veta att arbetarkraven var 'orealistiska och orimliga'. Efter bara någon timme hade företagets experter också lyckats fastställa att kostnaderna för arbetarkraven

motsvarade 40 procent av bolagets totala lönesumma. Men det sas inte om man i denna summa också räknade med att tillgodose kraven på en förbättrad arbetsmiljö och pensioner.

Lundberg inledde tisdagsmorgonens förhandlingar. Från ett stencilerat koncept läste han upp företagets inställning till arbetarnas krav. Företaget hade alltså gett sig in på förhandlingar i sakfrågan, även om man höll fast vid benämningen 'samtal'. Men det var mycket vaga utfästelser som Lundberg hade att komma med.

Han 'erinrade' om att företagets svar innebar 'en avvägning mellan de anställdas och företagets intressen och samhällets intresse av att utvecklingen inte leder till inflation som äter upp lönehöjningar, och till kaotiska förhållanden på arbetsmarknaden'. (vår kursiv).

Enligt Lundberg var arbetarpartens krav på minimilöner om 17 kr under och 15 kr ovan jord en höjning av löneförmånerna på över 30 procent. Detta ger en ganska slående bild av vad det var för löner gruvarbetarna arbetade för.

Lundberg fann det också 'oklokt' att binda sig vid 27-mannadelegationens krav på öppna förhandlingar. I detta fick han stöd av Kurt Nordgren som redan vid lunchuppehållet på tisdagen föreslog att en mindre grupp under eftermiddagen skulle fortsätta förhandlingarna med bolaget. Nordgren fick dock inget stöd för sitt förslag.

'Utrymmet för lönehöjningar', hävdade Lundberg, 'kommer att påverkas av betydande kostnader av annan art som skulle uppkomma genom tillmötesgående helt eller delvis av de många kraven från arbetarpartens sida.'

Med andra ord:

Företagets kostnader för att förebygga hälsovådliga förhållanden som dieselgaser och liknande, på arbetsplatserna skulle 'påverka' arbetarnas löner!

I övrigt var det inte mycket Lundberg hade att komma med:

Kravet på månadslön över hela linjen
Lundberg: Stegvisa reformer.
Frågorna om omplacerings- och ålderstillägg
Lundberg: Föremål för utredning av en kommitté.
Kravet på sänkt pensionsålder
Lundberg: Hänvisas till nyligen träffad överenskommelse, om vars tillämpning förhandlingar pågick, då strejken utbröt.
Åldersunderstöd till förtidspensionerad personal
Lundberg: Under omprövning.

Arne Lundberg avslutade med att slå fast att 'närmare preciseringar av LKAB:s ståndpunkter ... endast (kan) göras vid förhandlingar ... ytterligare steg mot en lösning av föreliggande frågor kan (därför) tas först sedan återgång till arbetet skett ..

I detta backades Lundberg upp av Kurt Nordgren. Men inte nog med att Nordgren, som representant för LO ansåg att arbetet måste återupptas innan regelrätta förhandlingar kunde komma igång. Det var också tvivelaktigt var hans lojaliteter låg när det gällde arbetarnas krav.

Två dagar senare presenterade Ture Rantalo kraven för gruvarbetarna på ett informationsmöte i Kiruna Stadshus. På den presskonferens som följde deltog LKAB-chefen Lundberg och Kurt Nordgren. Här är ett representativt avsnitt från presskonferensen:

Fråga: Kurt Nordgren, dom här kraven som Rantatalo la fram i dag och motiverade, ställer ni er bakom dem?

Svar: Det är inte vi som konstruerat kraven. Det har 27-mannadelegationen gjort. Och reaktionen, den ska inte komma från LO, den ska komma från LKAB.

Fråga: Men Arne Geijer har sagt att LO stöder gruvarbetarnas krav men inte deras metoder. Gäller inte det här?

Svar: Vad Arne Geijer har menat det får han givetvis svara för själv. Men jag tror mej kunna säga att vad han med det har avsett så har han avsett att LO stödjer gruvarbetarnas krav på så sätt att löner och anställningsvillkor vid LKAB är icke vad dom borde vara. Det bör ske tillrättalägganden. Någon nivå har Arne Geijer aldrig sagt.

(Bandupptagning från presskonferens 31.1.70)

LO och LKAB stöder varandra

Samma vecka hade *Expressen* en stort uppslagen intervju med i professor Folke Schmidt, ledande expert på arbetsrätt. Schmidt hävdade att det inte fanns några lagliga hinder att uppta förhandlingar under en konflikt av det slag som den uppe i malmfälten. Schmidts resonemang diskuterades mycket livligt dessa dagar bland gruvarbetarna. På presskonferensen på hotell Ferrum i Kiruna med Arne Lundberg i LKAB och LO:s andre ordförande Kurt Norgren kom också Schmidts resonemang upp.

Här är några replikskiften:

Fråga: Vill inte direktör Lundberg göra nån kommentar till professor Schmidts uttalande om att det inte finns några lagliga hinder att förhandla under s. k. vilda strejker ...

Lundberg: Schmidt kommer med en rekommendation till oss att vi skulle finna en laglig metod att sätta fackföreningsrörelsen ur spel. Så det tycker jag ni kan fråga LO:s jurister om.

Fråga: Vad säger Kurt Nordgren om professor Schmidts uttalande?

Nordgren: För mitt vidkommande finns det ingen anledning att juridiskt försöka hårddra hållbarheten i professor Schmidts resonemang. Från den fackliga sidan har vi att konstatera realiteter. Realiteten är att LKAB har förklarat att dom inte sätter sig ner och förhandlar före det att arbetet har återupptagits.

Sens moral:

LKAB: Vi måste följa LO.
LO: Vi måste rätta oss efter LKAB.
(Bandupptagning från presskonferensen)

När Arne Lundberg avslutade sitt inledningsanförande med att slå fast att ‘ytterligare steg mot en lösning av föreliggande frågor kan tagas först sedan återgång till arbetet skett ...’, borde rimligen förhandlingarna – eller ‘samtalen’ – ha strandat. Men nu hade all malmfrakt från Narvik upphört. Företaget kunde inte uppfylla sina förpliktelser gentemot kunderna i Europa.

Det var också aktuellt att ingå nya långtidsavtal med Europas industrier. Inom företaget var man rädd att dessa skulle börja se sig om efter andra leverantörer om inte produktionen snart kom igång.

Pelle Jonasson, långtidsplanerare vid LKAB: (18.12.69)

> ‘Om strejken slutar före jul kommer den inte att leda till särskilt stora konsekvenser för oss som exporterande firma. Men fortsätter den efter jul, förlorar vi den enda verkligt stora fördelen gentemot alla våra konkurrenter, nämligen vår säkerhet i leveranser. Vi hade en konkurrent förut och det var Kanada. Kanada hade en storstrejk i somras och resultatet har vi ju redan märkt. För tyskar och engelsmän säger: ”Nja, Kanada vågar vi oss inte på lika mycket nästa år.” ‘

Direktör Lars Frisk i Malmexport AB – LKAB:s och Grängesbergkoncernens hälftenägda försäljningsbolag: (Expr. 21.12.69)

> ‘En uppgörelse direkt med arbetarna och utan fackföreningens medverkan kommer givetvis att användas som försäljningsargument av våra konkurrenter. Vi kan naturligtvis säga att förhandlingarnas form spelar mindre roll bara gruvorna kommer igång. Vi kan säga att konflikten beror på djupt liggande slitningar inom fackföreningen. Men vi kan inte dölja att strejken inte passar in i den bild vi försökt ge av den lugna svenska arbetsmarknaden. Skadorna är inte omöjliga att reparera. Men LKAB:s försäljning på lång sikt är i fara. Jag undrar om de strejkande arbetarna tänkt på det.’ (vår kursiv)

Per Sjögren, Dagens Nyheters Tysklandskorrespondent (DN 4.2.70)

> ‘Så har det blivit brist på koks i Västtyskland – beroende på strejkerna i Belgien ... De uteblivna malmleveranserna från Sverige har därför kommit en smula i skymundan. Det finns en väl utvecklad svart marknad på koks och byggnadsjärn, men inte för malm. Men trots den relativa turen är svenskar som handlar med malm i Västtyskland fullt på det klara med att de har blivit av med ett argument. De kan inte längre peka på att den svenska malmen flyter till köparna i Ruhr på dagen i mängder och kvalitéer som köparen beställer. Malmen behövs, men förtroendet för leverantörerna har blivit naggat i kanten.’

Företaget befann sig med andra ord i ett ytterst trängt läge i slutet av januari. Dels var man rädd att erkänna att man befann sig i förhandlingar med arbetarnas representanter och på deras villkor. Ett sådant svaghetstecken skulle ju kunna ‘användas som försäljningsargument’ av konkurrenterna. Dels var man rädd för att förklara ‘samtalen’ strandade. Företagsledningen var säkert på det klara med att ett sådant drag skulle mötas av en stark reaktion från arbetarnas sida och resultera i att strejken fortsatte på obestämd tid.

Förhandlingarna togs alltså upp igen på tisdagseftermiddagen och fortsatte under onsdagen och torsdagen, alltså den 27, 28 och 29 januari.

Vid torsdagseftermiddagens ‘samtal’ med LKAB:s förhandlingsdelegation tog plötsligt folkpartisten Atle Lans i Kiruna strejkkommitté till orda och började argumentera för företaget. Det var inte första sidoutspelet från hans sida under strejken.

Atle Lans: ‘... det är ju två stycken parter här och då är det ju så att den ena vill det och den andra vill det. Men sen har vi en tredje sak och det kan jag väl fatta utav mina kompisar och utav er, att vi fortast möjligt ska få igång jobbena. Det är väl det som är *huvudfrågan* i det här resonemanget ...’

Atle Lans borgerliga teser blir allt klarare ju mer han pratar, alltmedan motparten på andra sidan förhandlingsbordet nickar instämmande med all den tyngd som bara arbetsköpare kan frammana i trängda situationer. Lans kommer in på frågan om hur arbetarna vill ha det. ‘... det har vi väl inte kanske riktigt kontroll över, för det är ingen här som hundraprocentigt kan säga hur svängningarna är nu.’

Lans fortsätter: ‘Dom kanske är hårdare men dom kanske svänger åt annat håll också ... Mycket är ju hur man framställer för en församling på tre tusen saker och ting. Framställer man dom i dom svartaste färgerna, då blir utslaget ... också svartare. Framställer man det i ljusa glada färger så kan man därmed suggerera en del svarta så att dom blir vitare. Då är det våran sak att lite realistiskt framställa saker och ting ... som vi gemensamt har diskuterat här med Arne Lundberg och hans kompisar, och med hjälp av Kurt Nordgren. Jag tycker att Kurt Nordgren har gett en ganska bra sammanfattning av det som vi har fått ut av dom här samtalen, en sammanfattning som han är mäktig att göra, men inte vi ... för han är väl ändå Geijers arvprins ... han är väl ändå mer kapabel att bedöma en situation än oss ... Men vi ska tänka vilka konsekvenser det kan ha med sig om strejken drar ut några månader längre ...’

Elof Luspas reaktion på denna borgerliga kunskapsteori var ytterligt syrlig.

Elof Luspa: 'En sak som jag ser svart, den måste jag väl också tala om att den är svart. För är det inte på det viset, mina vänner, att en vit sak kan man inte göra svart och en svart sak kan man inte göra vit. Vi måste vara ärliga och uppriktiga och jag kommer att tala om för medlemmarna hur jag fattat detta papper och jag målar ingenting svart och jag målar ingenting vitt. Men jag måste i ärlighetens namn tala om hur jag fattat det. Är inte det riktigt? Då har man inte bedragit sig själv och inte heller femtusen arbetare ...'

På torsdagseftermiddagen begärde 27-mannadelegationen en stunds enskilda överläggningar för att diskutera hur man skulle gå till väga i fortsättningen. Kurt Nordgren föreslog att man helt enkelt skulle 'konstatera att efter så och så många dagars samtal och resonemang med företrädare för LKAB så har man kommit hit och det innebär att man fått dom och dom utfästelserna. Det bör man ... gå till ett medlemsmöte och säga.'

Mötet skulle sen, menade Nordgren, få ta ställning till två alternativ. Det ena var att med utfästelserna som bakgrund återuppta arbetet för att därefter börja förhandla. Det andra alternativet var fortsatt strejk.

Detta var ett skickligt drag från Kurt Nordgren och innebar en nästan omärklig, men mycket betydelsefull förändring av de beslut som tidigare fattats av arbetarna på strejkmöten.

Tidigare hade det beslutats att företaget skulle ge bindande svar på de viktigaste frågorna. Därefter skulle arbetarna ta ställning till företagets svar innan det kunde bli tal om återgång till arbetet.

Men enligt Nordgrens manipulerande skulle nu arbetarna *inte i första hand ta ställning till företagets utfästelser. Istället skulle de nu i första hand besluta om strejken skulle fortsätta eller inte med 'utfästelserna som bakgrund'.*

Nordgren måste ju säkert ha insett att minst 90 procent av arbetarna skulle rösta ned bolagets utfästelser. De innehöll ju praktiskt taget ingenting som man kunde ta fasta på.

Uppenbarligen uppfattade varken Elof Luspa eller Ivar Hermansson, som i tur och ordning tog ordet efter Nordgren, det förrädiska i LO-ordförandens förslag. Luspa la bara till att det inte fanns några lagliga hinder för att förhandla under pågående strejk.

Ivar Hermansson påpekade att han var övertygad att det skulle bli ett 'nej på det här', dvs. att arbetarna inte skulle acceptera de vaga utfästelserna från LKAB:s sida. Detta borde Lundberg informeras om, ansåg han.

Troligen drunknade också detaljerna i Nordgrens förslag i en animerad debatt kring frågan om man skulle gå till omröstning inom 27-mannadelegationen i olika frågor som tagits upp, eller om man skulle diskutera sig fram till enhälliga beslut. Det senare alternativet vann.

Därefter gick man aningslöst på Nordgrens linje. Man enades om följande:

1. ATT medlemsmöten skulle anordnas i Kiruna och Malmberget i avdelning 12:s respektive avdelning 4:s regi.

2. ATT man skulle avkräva Lundberg ett löfte om hans deltagande på båda medlemsmötena samt att arbetarna skulle ges möjlighet att ställa frågor till Lundberg.

3. ATT medlemsmötena skulle vara öppna för alla gruvarbetare, alltså både oorganiserade, syndikalister och sådana som var organiserade i andra LO-anslutna förbund än Gruv.

När det var klart inkallades Lundberg och LKAB-delegationen och meddelades besluten. Lundberg (!) var till en början ovillig att gå med på att andra än Gruvs medlemmar skulle få närvara vid mötena. I den uppfattningen fick han stöd av Stendalen, Poromaa, Thoreson m. fl.

Men i ivern att hans förslag inte skulle stranda på en sådan detaljfråga ingrep Nordgren som ‘medlare’ och man enades om att alla gruvarbetare skulle få delta i mötena.

Intressant är att man aldrig i arbetardelegationen fattade något formellt beslut om hur propositionen skulle ställas på mötena. Inte heller var det någon som motsatte sig Nordgrens förslag. Man svalde det med hull och hår och fick med propositionsordningen på köpet.

Det har pratats mycket om massmedias roll i strejkens slutskede. Vilkas ärenden gick radio, TV och tidningar?

Följande fakta föreligger:

Redan på fredagen formulerade alla nyhetsorgan frågan i Nordgrens två alternativ: ‘Fortsatt strejk eller återgång till arbetet?’ *Norrskensflamman* påpekade, som enda tidning i landet, att det inte var ‘riktigt bestämt ... hur propositionen kommer att ställas’.

Sen formulerade alla gruvarbetare – inklusive strejkkommitténs ledamöter – sin ståndpunkt i Nordgrens två alternativ!

Att söndra och härska

> ‘Våra synpunkter har tillkommit efter avvägning mellan olika intressen: de anställdas, företagets och samhällets .
>
> (Arne S Lundberg vid omröstningen i Kiruna Stadshus 31.1.70)

Det viktiga inför lördagens och söndagens konfrontation med arbetarna var för LKAB och facket att finna en öppning i den enade strejkfronten, att på något sätt dela upp gruvarbetarna i två grupper och spela ut dessa mot varandra.

Man utgick ifrån att Kirunaarbetarna var mer benägna att återgå till arbetet. Taktiken var den att när LKAB/SAP talade om inflationen och solidaritet med de övriga svenska arbetarna så lockade LO med hela ‘den fackliga rörelsens kraft’ bakom förhandlingarna.

Sen skulle nog det hela ge sig. Med Kirunaarbetarna i arbete skulle fronten vara bruten. Oenighet skulle uppstå bland de övriga arbetarna i malmfälten och därmed skulle den totala strejken vara bruten.

De övriga tredskande arbetarna gick det ju bra att utesluta ur förbundet.

De båda omröstningsmötena i Kiruna och Malmberget lördagen den 31 januari och söndagen den 1 februari inklusive efterspelet blev de kanske mest dramatiska dygnen under hela strejken – en slutgiltig kraftmätning mellan fackföreningsbyråkratin och de demokratiska ideal som majoriteten inom strejkkommittén omfattade.

Arne Lundberg ställde upp i Kiruna stadshus på lördagen för att informera om LKAB:s utfästelser. Med sig hade Lundberg sina båda förvaltningschefer i Kiruna och Malmberget, Torsten Göransson och Björn Wickbom. Dessutom var LO:s andre ordförande Kurt Nordgren och LKAB:s förhandlingschef på plats.

Arne Lundberg:

‘... Vi har ett gemensamt intresse att inte här i landet ha en kapplöpning mellan priser och löner, där det visar sig att lönerna har svårt att hänga med. På ett sånt förlopp och en inflation förlorar löntagarna och dom som äger realkapital vinner därpå ... Jag har sagt det här för att understryka att företaget inte kan handla godtyckligt, att vi är beroende av förhållanden inom hela det svenska samhället. Vi har att ta hänsyn i många riktningar ...’

‘Den här sortens resonemang är konstigt’, kommenterade en gruvarbetare sedan Lundberg lämnat stadshusmötet.

‘Det gällde arbetarna och deras krav, det gällde företaget, det gällde landet ... Och så nämnde han våra lönekrav ... som i och för sig kan vara rätt så befogade. Om vi får dom tillgodosedda, då skulle det verka på det sättet att varor och priser skulle stiga. Och då blev det kapplöpning och andra grupper i detta samhälle skulle också vilja ha sin rättmätiga del ... och då skulle välfärds-Sverige spricka.

Är det bara arbetarna som ska bära ansvaret ... Hur många är det som har mer än 60 000 kronor i årslön? Bidrar inte dom till inflationen ett enda dugg. Och alla som har miljoner i löner ... i aktier och förmögenheter, är inte dom svenskar? Ska inte dom vara med och dela på det hela ...?’

Det enda reella som Arne Lundberg presterade i informationsväg – utöver vad som var känt tidigare – under lördagens möte var:

’. det var mig en glädje att kunna tillmötesgå kravet att avskaffa olikheten (mellan arbetare och tjänstemän) i fråga om rekreationsbidrag ... Det här betyder för arbetarna ungefär två procent på lönesumman.’

Alla gruvarbetarna väntade sen på den utlovade frågestunden, där Lundberg skulle göra klart vad han ansåg rimligt och inte rimligt i gruvarbetarnas krav.

Men det kom aldrig någon frågestund. Istället förklarade envoyén:

‘Ni har att med röstsedel tala om, om ni anser att en fortsatt strejk leder till förluster både för er och företaget, eller om ni tjänar på det.’

Varpå han, åtföljd av sina båda förvaltningschefer och förhandlingschefen Nordmark, lämnar salen med kommentaren:

‘Vi har uppfattat det så att ni ska ha en intern diskussion.’

Våldsamma protester i salen. Elof Luspa rusar efter Lundberg och kräver att han ska ställa upp för den utlovade frågestunden. Men Luspas krav viftas bort.

– – –

Under en presskonferens senare ställde sig journalisterna något undrande till Arne Lundbergs uppträdande på mötet i Stadshuset. Skulle han inte stannat och besvarat frågor från gruv-arbetarna?

Lundberg förklarar att han inte var beredd på detta och strejkkommittéledamöterna Lindström (s) stöttar sin högste chef :

Lindström säger att Lundberg bara skulle ‘redovisa vad vi kommit fram till’. Detta trots att han vet att det i 27-mannadelegationens protokoll står: ‘... folk skulle ges möjligheter att ställa frågor till Lundberg’. (TJr protokoll upprättat den 29.1.70).

– – –

Kvar på mötet i Stadshuset blev Kurt Nordgren. Och när protesterna mot Lundbergs avtåg lagt sig förklarar Nordgren att hans enda intresse är ‘att förhindra den tragedi som håller på att utspela sig i malmfälten’.

Nordgren rekommenderar återgång till arbetet och förklarar att Lundbergs utfästelser ‘är en bra grund att stå på, när jag (!) ska starta dom förhandlingar som ska påbörjas omedelbart när arbetet återupptagits’.

Med andra ord: Nordgrens och Lundbergs manövrer syftar enbart till en enda sak – att spräcka den eniga strejkfronten och få Kirunaarbetarna tillbaka till jobbet efter helgen.

Att gå närmare in på utfästelserna hade kunnat bli farligt, det kunde ha lett till en hårdnande attityd hos gruvarbetarna.

Också på den fackliga sidan myglades det friskt. En betydande del av Kirunaarbetarna är finsktalande och många förstår mycket lite svenska.

Därför hade det bestämts att de finsktalande arbetarna skulle informeras om LKAB:s utfästelser via flygblad. (Under de tidigare stormötena hade det alltid funnits en tolk till hands för de finsktalandes räkning.) Flygbladen skulle delas ut när arbetarna gick in i stadshuset. Men de fackliga representanterna 'glömde bort' flygbladen i ett hörn. Och när de väl upptäcktes var mötet redan i full gång. Att få ut flygbladen till samtliga finsktalande var en omöjlig uppgift.

Mötet avslutades med att ordföranden i avd. 12, Bruno Poromaa annonserade omröstning:

'Röstar ni ja betyder det att förhandlingar upptas och arbetet börjar på måndag. Röstar ni nej så betyder det att det är fortsatt strejk.'

Efter omröstningen transporterades urnorna till Malmberget där röstsedlarna följande dag skulle slås samman med malmbergarnas. Därefter skulle gemensam rösträkning ske.

Malmbergsomröstningen

> 'Ska rösträkning ske separat så får det bli över min döda kropp.' (Östen Öhlund, medlem i Malmbergets strejkkommitté efter mötet i Malmbergets sporthall söndagen den första februari 1970)

När Arne Lundberg anlände till Malmbergets sporthall strax före klockan 11 på förmiddagen möttes han av demonstrerande gruvarbetarfruar med plakat:

Jämlikhet – 400 000 voj voj Lundberg – 22 000 oj oj gruvisar
Ändra tonen mr Lundberg – sista chansen
Köper LO aktier för kassorna?
Frigör LO:s enorma strejkkassor
När har LO stått på de strejkandes sida?
Bort med kohandeln
Vi säger nej till tomma ord
Fagra löften eller bitter verklighet?
Nu eller aldrig – stå på er gubbar!
Dieselgasen tar kål på våra gubbar
Låt er inte luras gubbar – tomma löften
Inga lagar förbjuder handling nu
Nu är det arbetarnas tur att handla

Arne Lundberg var lika svävande och undvikande vid Malmbergsmötet som dan innan i Kiruna. Däremot var LO:s Kurt Nordgren mer på alerten och berättade en 'uppslitande' historia om en gråtande gruvarbetarhustru som ringt upp honom på Hotell Ferrum i Kiruna och på sina bara knän bett att han skulle försöka få arbetarna tillbaka till arbetet.

När väl röstningen var över började det plötsligt hända saker.

Bruno Poromaa Gruvs avd. 12 krävde att Kirunas och Malmbergets röster skulle räknas separat.

Bakgrunden till detta krav var att fackets representanter för 12:an – bl. a. Bruno Poromaa – hade föreslagit separat rösträkning för Kiruna och Malmberget vid 27-mannadelegationens möte på lördagen. Övriga inblandade i detta förslag var ombudsmannen Stendalen (s) och avd. 4:s ombudsman Boström (s).

27-mannadelegationens sekreterare, Olle Hultin, reagerade mot detta och föreslog gemensam rösträkning. Lindström anslöt sig till fackets förslag och begärde omröstning med handuppräckning.

Omröstningen ‘visade en förkrossande majoritet för Hultins förslag’. (Ur protokollet för 27-mannadelegationens sammanträde 31.1.70).

Trots att Hilding Lindström var den som föreslog omröstningen och därmed väl borde komma ihåg hur rösterna föll gör han följande uttalande på en presskonferens efter mötet i Kiruna på lördagen.

‘Det där’ – alltså om rösterna i Malmberget och Kiruna ska slås ihop eller inte – ‘har vi inte bestämt än.’

Av allt att döma var Bruno Poromaas krav efter röstningen i Malmberget att rösterna skulle räknas separat en väl förberedd kupp.

Och tanken bakom Poromaas plötsliga utspel var följande:

Om det skulle visa sig bli en majoritet bland alla gruvarbetarna för fortsatt strejk, så fanns ju alltid chansen att de som röstade för fortsatt strejk var i minoritet vid en av förvaltningarna. Syftet var alltså att eventuellt kunna splittra strejkfronten.

Inte nog med att hela omröstningen var ett raffinerat splittringsförsök, nu skulle man gå ett steg vidare och försöka slå in en kil mellan de båda förvaltningarna.

Efter en stunds ivrigt parlamenterande lämnade dock alla utom rösträknarna rummet i sporthallens bottenvåning. Men bara ett ögonblick senare tog sig Poromaa, nu i sällskap med ombudsmannen Stendalen, återigen in i rösträkningsrummet.

Återigen krävde Poromaa – nu uppbackad av Stendalen –att rösträkningen skulle ske separat. Poromaa hotade att ta urnan med sig och fara tillbaka till Kiruna om han inte fick sin vilja igenom. Han gick till och med så långt att han tog tag i urnan och vägrade släppa den ifrån sig innan han fått besked.

Men nu miste Arne Lindberg, ordförande i röstsammanräkningskommittén, tålamodet och bad Poromaa och Stendalen lämna rummet.

Poromaa och Stendalen hade knappt hunnit stänga dörren efter sig förrän Kurt Abrahamsson (s), också ledamot av avd. 12:s styrelse. Tog över och började bråka om samma sak.

Han fick så småningom med sig ledamöterna i Malmbergets röstsammanräkningskommitté och det hela slutade med att rösterna för Kiruna och Malmberget räknades var för sig.

När rösterna väl var räknade visade det sig att bråket hade varit alldeles i onödan eftersom det blev majoritet för fortsatt strejk i både Kiruna och Malmberget.

Totalt röstade 1 620 för fortsatt strejk. 1 552 röstade för återgång till arbetet.

Omröstningsresultat

	för fortsatt strejk	för återgång till arbetet
Kiruna	1 008	948
Malmberget	612	604
Totalt	1620	1552

antalet ogiltiga röstsedlar var 7.

Det blev alltså 68 rösters övervikt för fortsatt strejk. Men det fick gruvarbetarna och allmänheten inte reda på när rösträkningen var avslutad. I stället sammankallades 27-

mannadelegationen och ett stormigt sammanträde började i rösträkningsrummet i Malmbergets sporthall.

Diskussionen kretsade kring två förslag:

Det ena kom från Emil Isaksson och gick ut på att delegationen skulle rekommendera återgång till arbetet. Motiveringen ‘var att en så stor minoritet lagt sina röster för det alternativet.

Det andra kom från Harry Isaksson som menade att man i skulle avge någon som helst rekommendation. Röstsiffrorna skulle bara lämnas ut. Arbetarna hade ju redan sagt sitt.

Ture Rantatalo ansåg att frågan var av så ‘allvarlig karaktär’ att man skulle sova på saken och vänta till nästa dag med att besluta. Men det ville inte majoriteten gå med på.

Emil Isaksson motiverade sitt förslag med att han var rädd att arbetarfronten skulle splittras därför att en så stor minoritet röstat för återgång. Men när han märkte att Stendalen, Poromaa, Lans och Lindström – herrar som tidigare utmärkt sig för spittringsverksamhet i olika sammanhang – nappade på hans förslag, tog han omedelbart tillbaka det.

Emil Isaksson hade knappt hunnit säga detta förrän ombudsmannen Kjell Boström i avd. 4 begärde att få förslaget antecknat som sitt. Men i diskussionen kom man ingen vart varför det inte fanns någon annan lösning än att gå till omröstning.

För att göra det hela ännu lite mer komplicerat framkastade då Gunnar Harnesk, medlem av Malmbergets strejkkommitté, ett kompromissförslag. Det gick ut på att man skulle rekommendera arbetarna att återuppta arbetet i tre månader. Om företaget visat sig omedgörligt i förhandlingarna skulle man återigen gå i strejk.

Harnesks förslag röstades omedelbart ned.

Varför man var tillbaka vid omröstning igen, alltså om man skulle rekommendera återgång till arbetet eller bara lämna ut röstsiffrorna.

Rantatalo ville först inta ta ställning av två orsaker – dels hade han tidigare föreslagit att frågan skulle bordläggas, dels var inte delegationen fulltalig, två av medlemmarna, Harry Holmlund och Sven Wigestedt hade skjutsat Kurt Nordgren till flygplatsen.

Från båda sidor tryckte man på Rantatalo för att han skulle ta ställning. Till slut gav han efter och röstade för en rekommendation om återgång till arbetet.

Resultatet av omröstningen blev 13-12 för en rekommendation från delegationens sida om återgång till arbetet.

I majoriteten på 13 röster ingick två ombudsmannaröster. Eftersom dessa tillsätts av förbundsstyrelsen på formella meriter borde de följaktligen ha avstått från att rösta.

Nu föll deras röster för en rekommendation om återgång till arbete. Hade ombudsmännen avstått från att rösta hade resultatet blivit annorlunda.

Ryktet från Poltikasvaara

Dagarna före omröstningen hade en liten by på vägen mellan Malmberget och Svappavaara agiterat för en återgång till jobbet under måndagen. De arbetade i gruvan i Svappavaara. Hur det än gick i omröstningen hade de för avsikt att återgå. En f. d. poltikasvaarabo, en kommunalpolitiskt verksam socialdemokrat hade bearbetat dem och de hade varit i kontakt med Lars Lindström fackföreningsordföranden i Svappavaara, som vidarebefordrat uppgiften till företaget. Men nån framgång i agitationen hade de fem i Poltikasvaara inte haft. De stod helt isolerade. Men när ryktet nådde fram till Svappavaaras strejkkommittéledamöter hette det att ‘hela Svappa var på väg tillbaka’. Senare när Svappavaara-delegaterna efter Malmbergsmötet

kom hem visade sig detta vara helt fel. Kalle Nilsson: Jag blev lurad. Stämningen var mycket upprörd, när jag mötte kamraterna i Svappavaara. Mark undrade vad jag ställt till med.'

Det är svårt att bedöma vilken betydelse Poltikasvaara-affären hade för utgången i omröstningen i Malmberget. Men både Kalle Nilsson och Ture Rantatalo har senare erkänt att saken hade stor betydelse för dem, när de lade sina röster på söndagskvällen.

De som röstade för att man skulle respektera arbetarnas majoritetsbeslut var: Olle Hultin, Elof Luspa, Sixten Strålberg och Ronald Svensson från Kiruna samt alla medlemmar i malmbergskommittén med undantag för Gunnar Harnesk. Samtliga bad att få sina reservationer antecknade i protokollet. För rekommendation om återgång till arbetet röstade: Samtliga sex fackföreningsrepresentanter, alla tre medlemmarna i Svappavaaras strejkkommitté, Gunnar Harnesk, Hilding Lindström, Atle Lans och Ture Rantatalo.

När klubban fallit hoppade Bruno Poroma upp från stolen, hurrade och klappade i händerna. Sen rusade han in i Sveriges Radios studio som ligger vägg i vägg med rösträkningslokalen.

Där meddelade han att 27-mannadelegationen enhälligt fattat beslut om att rekommendera arbetarna att återgå till arbetet på måndagsmorgonen, alltså redan följande morgon.

I *Aftonbladet* tisdagen den tredje februari kommenterade Ivar Hermansson, ordförande i avd. 4, Poromaas agerande:

'Vi gjorde aldrig något annat än en allmän rekommendation till arbetarna att återgå till arbetet. Det var aldrig meningen att det skulle ske igår (dvs. på måndagen). Jag satt bredvid ... Bruno Poromaa när han läste upp kommunin (för massmedia). Jag fick en chock när jag hörde att han sa att rekommendationen skulle gälla från och med igår (måndag). Men då var det för sent att göra något åt det. Vi kunde ju inte sätta igång med att diskutera kommunikéns innehåll när den redan lästs upp. Antingen missuppfattade Poromaa vad vi egentligen röstade om eller också var det en kupp från hans sida. I varje fall var det meningen att vi först skulle diskutera igenom hela frågan inom delegationen innan vi började tala om någon tidpunkt.' (AB 3.2.70)

En kort stund efter det att 27-mannadelegationens omröstning var avgjord gav Elof Luspa, Harry Isaksson, Ronald Svensson m. fl. en presskonferens i ett intilliggande rum där de förklarade att 'man lyckades med 27-mannadelegationen, men inte med 5 000 gruvarbetare'.

Elof Luspa: 'Det vore beklagligt om gruvarbetarna inte följer majoriteten – men det gör dom ... Förhandlingsdelegationen är sprucken när den har beslutat mot gruvarbetarnas majoritet ...'

När Kirunadelegaterna kom hem från Malmberget på söndagskvällen var det stor uppståndelse och förvirring i foajén i Kiruna sporthall. Arbetare strömmade till från alla håll för att få kontakt med några medlemmar ur strejkkommittén

Vad hade hänt i Malmberget? Var radions och TV:s rapporter riktiga? Skulle arbetarna gå tillbaka till gruvan och därmed ge upp den första och viktigaste punkten 'Inget arbete förrän förhandlingar kommit igång och de väsentligaste kraven uppfyllts'.

Det var bara Olle Hultin, Elof Luspa, Sixten Stråberg och Ronald omedelbart gav sig iväg till Sporthallen efter hemkomsten från Malmberget. Där försökte de, så gott det gick, förklara vad som hade hänt.

Stämningen var laddad och hotfull. Många av dem som infunnit sig hade röstat ja till en återgång – men nu var de lika fullt uppretade. Man ville inte tro att 27-mannadelegationen hade gått emot majoriteten av arbetarna. Mitt i förvirringen klev Luspa fram och manade till lugn och besinning. Man skulle följa majoriteten, sa han. Även om den var knapp. Det var en demokratisk grundregel som man inte hade rätt att sätta ur spel.

Luspa och Hultin försökte också nå kontakt med massmedias representanter för att få ut en korrekt information om vad som skett.

Stämningen var nära kokpunkten. Hela trapphuset i Sporthallen var fyllt av tysta, uppretade gruvarbetare. Strax före klockan 22 – när Luspa, Svensson och Hultin lämnat hallen -spreds en uppgift om att Luspa skulle bli intervjuad i TV:s 22-sändning och förklara läget.

Inom loppet av några minuter var sporthallsfoajén tömd på folk. Kvar i det ödsliga trapphuset fanns endast en TV-kamera.

TV-nytt hade tre kommentarer till kvällens dramatiska efterspel. Den första svarade LKAB-chefen Lundberg för, den andra gav LO:s andre ordförande Kurt Nordgren och den tredje Gruvs t. f. ordförande Bernt Nilsson. Alla tre manade via TV om återgång till arbetet i enlighet med 27-mannadelegationens rekommendation. *Från arbetarmajoriteten hördes däremot inte en röst.*

I ett läge där en liten grupp arbetare och ombudsmän satt sig över ett demokratiskt beslut och en överväldigande majoritet av malmfältens arbetare reagerat kritiskt mot vad som skett redovisade landets största nyhetsmedium bara den ena sidans syn på saken.

Måndagen

Klockan sex på måndagsmorgonen ordnade LKAB en pressresa med buss i Kiruna-gruvan. Journalister och fotografer skulle få vara med om det historiska ögonblicket, när de strejkande gruvarbetarna återvände till sina arbetsplatser. Men pressresan blev en antiklimax. Under närmare två timmars ihärdigt sökande lyckades man bara hitta tre stycken arbetare. Den ena var en facklig representant som arbetat under hela strejken; den andra hade varit sjukskriven under hela strejken och hade alltså inte heller strejkat, men – den tredje var en strejkande gruvarbetare som återvänt.

Han blev den dagen Sveriges mest fotograferade gruvarbetare. Den planerade lunchen efter pressresan inhiberades. I stället återvände de flesta journalisterna till Hotell Ferrum för att äta en försenad frukost. Från en radio hördes morgonnyheterna –till journalisternas oerhörda förvåning rapporterade radion att halva arbetsstyrkan hade gått på morgonskiftet i Kiruna-gruvan –en uppgift som spreds via TT. Hur TT i sin tur fått uppgiften är oklart ...

Men både *Aftonbladet*s och *Expressen*s utsända hade ganska stora svårigheter att övertyga sina hemmaredaktioner i Stockholm att bara några få hade återvänt till jobbet på morgonen.

Rekommendationen om återgång hade slutat i ett fiasko för initiativtagarna. Genom att stanna hemma hade gruvarbetarna sagt sin mening om malmbergskuppen.

I Malmberget körde den morgonen högtalarbilar runt i samhället och kallade till ett nytt strejkmöte.

I Kiruna samlades på morgonen återstoden av den gamla strejkkommittén, dvs. de som reserverat sig vid Malmbergsmötet, Olle Hultin, Elof Luspa, Ronald Svensson och Sixten Strålberg. Sammanträffandet skedde i strejkkommitténs rum i Sporthallen. Med var också två suppleanter i strejkkommittén Lennart Karlsson och Sauli Kaino.

Efter en stund infinner sig också Ture Rantatalo, ditkallad per telefon. Vid hans ankomst startar en lång, bitvis mycket intensiv diskussion:

Rantatalo: I vilket läge är vi?

Hultin: Vi är i det läget att nästan ingen följt rekommendationen och återgått till arbetet. Här i Kiruna är det bara ett 30-tal som har återvänt.

Rantatalo: Betyder inte det här, att det är ett så satans stort missnöje att gubbarna inte går tillbaka trots att vi har rekommenderat en återgång.

Kaino: Lundberg sa igår att det blir förhandlingar även om alla inte återgår till jobbet. Så även om vi inte ställer upp i förhandlingarna så blir det förhandlingar. Och då blir det så att det kommer en grupp i morgon, en ännu större i övermorgon. I slutet av veckan har alla gått ut ifall förhandlingarna börjat. Lundberg har aldrig sagt hur många det behövs för att det ska bli förhandlingar ...

Karlsson: (till Rantatalo) Har du tänkt att förhandla med facket?

Rantatalo: Nej men jag har tänkt att vi får sätta oss ned där uppe[1] och diskutera hur läget är ... Den här förbannade frågan om omröstning, den var onödig. Jag föreslog ju bordläggning.

Svensson: Jag har sagt gubbarna här ute att Rantatalo föreslog bordläggning. Men det var ingen som lyssnade på honom. Nu har gubbarna sagt att det blir ingenting. Nu vill man ha ett möte om det här. Vi kan inte förhandla eller göra nånting förrän vi får ett möte. Det är absolut det viktigaste.

Karlsson: Vi kan inte hindra fackföreningen ...

Svensson: Nej, nej ... men vi i kommittén.

Kaino: Nu hänger det på dej Ture.

Rantatalo: Jag ska säga att det hängde på den saken på stadshuset också. Dom ville att jag skulle upp .. Nordgren han ville att jag skulle upp och rekommendera en återgång.

Kaino: Och det hänger fortfarande på dej. Det gör det.

Rantatalo: Det är ju det som är för jävligt. Om dom sätter igång ett uttröttningskrig emot oss och det blir den här tragedin som Nordgren talade om. Då vet ni vem dom hoppar på sen. Jag har sagt att det är ett stort ansvar.

Kaino: Jag har sagt här: Jag vet inte var jag står. Jag har väntat på dej.

Rantatalo: Ja igår, eftersom jag hade röstat för bordläggning kunde vi ha tagit lottning. Det var ju 12-12.

Karlsson: Hörrödu, man lottar inte om 5.000. När det finns ett majoritetsbeslut då lottar man inte om 5.000.

Rantatalo: Nej, men vi har ju inte beslutat att folk absolut ska gå till jobbet. Utan vi rekommenderade ju. Och på den grunden att Kalle (*Kalle Nilsson strejkkommittéledamot från Svappavaara*) hoppade upp och sa att han visste att resultatet får bli vad som helst: Svappa-vaaraborna går hur som helst till jobbet på måndag. Men så ringde ju Kalle, när jag kom hem och säger att det är fel. Jag har blivit övertygad om att det var gubbar från Poltikasvaara som hade agiterat och spelat och sagt att folk skulle gå till jobbet och fått han till att tro att stämningen var så.

Kalle hade suttit här hela veckorna, hela dagarna. Han visste inte hur stämningarna var, men han litade på det här. Och sen har vi ju omröstningsresultatet – 1.620 mot 1.552. Det var ju också en tankeställare. Men det var vårat fel att vi rekommenderade mot ett majoritetsbeslut. Vi som hade blivit valda av majoriteten vid dom här mötena, vi skulle naturligtvis inte ha tagit upp den här stämningen.

[1] Avser det sammanträde med 27-mannadelegationen som han kallat till kl 12 i Folkets hus samma dag.

Karlsson: Här har vi suttit och sagt att vi bara ska gå gruvarbetarnas intressen. Men nu har vi sett hur det inte bara från facket finns dom som inte går gruvarbetarnas intressen. Det är min personliga bedömning.

Kaino: (kommer in från ett annat rum) Tolv man av dom strejkande är det som har återgått till arbetet i Kiruna.

Rantatalo: Vad innihelvete hade vi så bråttom för igår. Hur många gånger sa jag inte att vi bordlägger det här och diskuterar i morgon.

Karlsson: Du har ju sett, varje gång när vi kommer till beslut så är det vissa som puffar på. Hela tiden.

Kaino: Jag har sagt att varje gång när det har varit omröstning att det bara splittrar. Det var det jag var rädd för igår. Det var det jag tänkte säga igår. Men så tänkte jag: Det är bäst jag håller käften för jag kommer inte att rösta i alla fall (*Kaino är suppleant*).

Rantatalo: Men jag vet inte hur länge vi kan hålla masken. LO har ju meddelat direkt offentligt att dom skippar sin medverkan vid lösandet av det här om man icke återgår till jobbet. Men jag måste säga att vi står för jävligt starka nu, när gubbarna inte återgår till jobbet trots att vi har rekommenderat en återgång ...

Rantatalo: Nu är det sagt av Lundberg att dom är beredda att förhandla även om en mindre styrka går tillbaka till jobbet.

Luspa var under några minuter ute och ringde till stadshuset, till kommunalrådet Vigert Karlsson (s). Begärde att få hyra stadshuset för ett strejkmöte, men fick nej. Stadsfullmäktige måste först ta ställning till saken. Tidigare hade det inte krävts stadsfullmäktigebeslut för att hyra stadshuset. De ledande tjänstemännen har kunnat ge förhandsbesked. Men nu går det inte.

Luspa: Jag ska säga dej en sak, Ture. Det är du som har förtroendet hela tiden. Om du inte följer med kommittén på onsdag så är det full rulle i gruvan. Det är bara så.

Hultin: Du kan tro det. Följer du strejkkommittén så håller det här. Men går du ur strejkkommittén då är det jobb på onsdag. Det är stora grupper som talar för att följa dej.

Karlsson: Det är för jävligt att ställa dej inför en sån här situation.

Luspa: Men det är bättre du vet det.

Rantatalo: Men ni vet jag har tagit ställning och det går inte att rubba.

Luspa: Men en rekommendation då? Därför man är starkare nu. För gubbarna har inte gått till jobbet.

Karlsson: Man vill liksom inte tro att Rantatalo har gått ut.

Svensson: Det är ingen som tror det.

Rantatalo: Men vad blir det sen efter detta? Tror ni att vi då får reella förhandlingar?

Luspa: Joodå, dom förhandlar och vi är en påtryckningsgrupp. Vi trycker på och det blir väldigt fina förhandlingar. Det är kritiskt nu för bolaget.

Rantatalo: Ni menar att fackföreningen förhandlar och vi väntar på resultat.

Luspa: Ja det blir bara så.

Rantatalo: Det är en komplicerad sak det här.

Hultin: Ja det är väl det minsta man kan säga. Vi har ju hela tiden slagit fast att det är 27-mannadelegationen och inte strejkkommittén som ska förhandla. Och nu menar du att vi ska

lämna helt över till facket. Vad har vi då för garantier? Nej, det menar vi inte utan det är ju dom som har tagit över.

Karlsson: Mot majoriteten.

Rantatalo: Då är frågan återigen: Vad ska vi göra nu? För att komma till nåt resultat när förbundet har meddelat att det är ungefär 50 procent som vill till jobbet och då räknar dom naturligtvis att dom kan ta förhandlingar ...

Kaino: När man gick till omröstning så räknade man med 27-mannadelegationen som förhandlingspart och att du, Ture, leder den. Så har man räknat.

Rantatalo: Det har varit fråga vid omröstningen att man skulle fortsätta strejken eller återgå till arbete och sedan komma till förhandlingar. Ni vet det ställningstagande som vi tog efter omröstningen i Malmberget. Ett ställningstagande som vi inte skulle ha tagit. Vi skulle bara ha meddelat resultatet och fortsatt diskussionen i dag, när hela 27-mannadelegationen var samlad. För fan när vi strejkat i sju veckor varför ska vi då ha så bråttom?

Kaino: Det är alldeles riktigt.

Rantatalo: Men jag hade som inget gehör. Jag hade önskat det. För då hade vi kommit hem och kunnat tänka riktigt noga över saken och sen skulle vi också ha sett det här resultatet som alla befarade, nämligen att man i morgon skulle gå iväg till jobbet. Jag kan säga det: Inte en kotte hade gått ut. Inte en gubbe. Men man var ju i rädslan att eftersom 1.500 röstade för en återgång så kunde det bli så att fronten skulle spricka.

Hultin: Jag skulle tro att majoriteten hade varit helvetes mycket högre för en fortsatt strejk om dom där 1.600 soffliggarna hade ids komma.

Rantatalo: Ja, jag säger att det är möjligt, för dom gubbarna som är på landet dom har inget stort intresse för att lösa den här frågan.

Kaino: Jag säger att dom som röstade med dej och för arbetets återupptagande, dom räknade med dej och hela 27-mannadelegationen som förhandlingspart. Nu vet vi inte vad dom tänker nu. Nu när man säger att allting har spruckit och facket ska ta över. Dom kanske har ändrat sej.

Rantatalo: Ni såg fast det var en rekommendation att återgå till arbetet så blev det ett så här dåligt resultat ... Bara några få har återgått till arbetet. Ja då måste man bedöma att misshälligheterna är så innihelvete stora stora, att dom hade väntat sej mera av Lundberg för att kunna tänka sej återgå till arbetet. Och jag ska säga: Informationen som har gått ut har enbart rört sig om vad vi har fått. Man har aldrig informerat om vad vi inte har fått. Det är bara dom sämsta kraven som vi har fått, dom som vi har motiverat lite bättre.

Efter ungefär en halvtimme kom Hilding Lindström till sammanträdesrummet. Kom in i rummet med ytterkläderna på. Spänd och uppjagad efter att ha avlyssnat stämningen ute på stan och fått reda på att endast ett fåtal arbetare har följt rekommendationen om återgång till arbetet.

Lindström: Vad händer?

Rantatalo: Vi samlas ju i 27-mannadelegationen klockan 12 i Folkets hus.

Lindström: (spänt) Jaha.

Rantatalo: Vi har ju rekommenderat en återgång och det har inte blivit så.

Lindström: Ja det är klart.

Rantatalo: Men vi står ju starkt.

Lindström: Ja det tycker jag.

Karlsson: Det är 25 man som har gått ut.

Lindström: Är ni inte med fortfarande?

Hultin: Vad i helvete står du och förväntar dej?

Lindström: Tjaa ...

Hultin: Efter den förnäma kuppen i Malmberget.

Lindström: Inte var det nån kupp.

Hultin: Vad fan var det då?

Lindström: Det var väl en diskussion i kommittén.

Hultin: Att sätta sej ner och fatta ett beslut ovanför skallen på ett majoritetsbeslut?

Lindström: Ja det är klart. Det kan man diskutera. Men 68 röster ansåg vi inte vara ett majoritetsbeslut.

Karlsson: Hur många ska det då vara för att det ska vara ett majoritetsbeslut?

Lindström: Man kan diskutera hur många det behöver vara i ett sånt här viktigt ärende.

Karlsson: Hur länge kan man hålla på och diskutera det?

Lindström: Ja det kan man diskutera också, seru. Därför tog vi beslutet igår.

(Enligt bandupptagning.)

Klockan tolv samlades 27-mannadelegationen i Folkets hus – reservanterna från Malmbergsmötet är inte med. Däremot ombudsmännen Stendalen och Boström liksom representanterna för avdelningsstyrelserna. Man beslutar att återta rekommendationen om återgång. Till klockan 16 är ett strejkmöte på danssalongen Malmia utlyst – en avlägset belägen lokal som reservanterna vid Malmbergsmötet i sista stund lyckades få hyra. De övriga medlemmarna i strejkkommittén har ombetts att infinna sig.

Malmiamötet

Det var med största säkerhet Malmiamötet som räddade strejkrörelsen från splittring. Men både radio, TV och press beskrev mötet som ett kuppförsök från bl. a. Elof Luspas sida. Man menade att Luspa framförallt var intresserad av att anordna mötet för att välja en ny strejkkommitté.

Nu var det bara så att Luspa aldrig tog något sådant initiativ. Däremot var det flera mötesdeltagare som höjde sina röster för att vissa medlemmar ur Kiruna strejkkommitté skulle bytas ut. Förslagen växlade mellan att man skulle välja en ny strejkkommitté och att man skulle sluta upp kring den gamla.

Efter omröstning med handuppräckning beslutade mötet att den gamla strejkkommittén fortfarande hade arbetarnas förtroende.

Slutligen var mötet en bitter uppgörelse med massmedias behandling av strejken. I synnerhet var gruvarbetarna uppretade på TV:s offensiv kvällen innan om det kuppartade beslutet att man skulle återgå till arbetet. Radion hade ingen kvällssändning på söndagen. Också TT:s uppgifter om det felaktiga antalet gruvarbetare som förklarades ha återgått till arbetet på måndagsmorgonen togs upp. Mötet informerades om siffrorna:

Malmberget: 98 procent hade fortsatt strejka.
Kiruna: Cirka 25 arbetare hade återgått till arbetet.

Svappavaara: 100 procent fortsatte att strejka.

Detta trots en intensiv trumeld i massmedia om återgång till arbetet.

Mötet i Malmberget tidigare på dagen hade resulterat i en rekommendation till den lokala strejkkommittén: Res upp till Kiruna och lappa ihop förhandlingsdelegationen.

Genom att vägra att följa 27-mannadelegationens rekommendation om återgång till arbetet hade arbetarna lyckats behålla strejkfronten obruten. Men både i Kiruna och Malmberget hade stämningarna – säkerligen mycket beroende på splittringen inom delegationen – varit sådana att det föreföll mycket svårt att förorda en fortsatt kamp under någon längre tid.

Men inom den centrala strejkkommittén, som på måndagskvällen samlades i Kiruna på arbetarnas uppmaning, enades man att förlänga strejken åtminstone över tisdagen. Väl medvetna om den splittringsverksamhet som från socialdemokratiskt håll utvecklats bakom kulisserna var nu majoriteten i strejkkommittén inställd på att rädda vad som räddas kunde.

Vid sammanträdet på tisdagsmorgonen fick också strejkkommittén bekräftelse på misstanken om att man från förbundet och fackföreningsstyrelserna hyste avancerade planer på att inleda förhandlingar utan strejkkommittén medverkan. Detta skulle vara möjligt – hade fackföreningarna fått veta av LKAB-ledningen – om bara ett något så när stort antal arbetare återgick till arbetet under de närmaste dagarna. Det var framför allt hotet om detta som kom majoriteten att inse att en rekommendation om en enig återgång var den enda möjliga utvägen. Minoriteten hade naturligtvis inget emot en sådan rekommendation.

När strejkkommittén vid 12-tiden på tisdagen hade fattat det eniga beslutet kom Ture Rantatalo ut i Sporthallens foajé och redogjorde för vad man hade kommit fram till för de väntande arbetarna. ‘Räcker det med strejkkommittén beslut?’ Svaret blev ett enhälligt ja.

Men i Malmberget sammankallade man till strejkmöte för att låta arbetarna slutgiltigt ta ställning. Med vid mötet var också medlemmarna i Kiruna-kommittén. I tur och ordning redogjorde strejkkommittéledamöterna för vad som fått dem att rekommendera en återgång. Stödet för strejkkommitténs beslut blev totalt.

Mötet var långtifrån nedstämmande. Den ena talaren efter den andra påpekade vilken enorm betydelse strejken hade haft för medvetenheten bland arbetarna. Nu skulle man inte tigande låta sig hunsas av företaget, som man gjort före strejken. I fortsättningen skulle varje övergrepp från företaget bemötas med ögonblicklig reaktion,[1] Kampen var långt ifrån slut. Att den totala arbetsnedläggelsen upphörde betydde bara att kampen i fortsättningen skulle föras i andra former. Man enades om att strejkkommittéerna inte skulle upphöra att existera, när de kommande förhandlingarna var slut. De skulle finnas kvar i fortsättningen och fungera som en ‘buffert’ mot fackföreningsbyråkratin.

Mötet hade karaktären av en avslutningshögtid – för ett skede som hade gjort ett mycket djupt intryck på gruvarbetarna.

Efter alla de stora talen kom en anonym arbetare fram till mikrofonen.

– Jag har gjort en sammanfattning av den här strejken. Som jag upplevt den. Några enkla rader som jag har plitat ner. Och som bara tar några minuter att läsa upp:

Som ni alla vet

[1] Att detta inte bara var ord demonstrerades med all klarhet när arbetarna i Svappavaara ett par veckor senare ögonblickligen satte sig i protest mot ett ultimatum som företaget ställde vid de förhandlingar som upptogs efter strejken. Då tvingades också företaget att genast gå till reträtt. Punktstrejker har förekommit alltsedan strejkens slut som reaktioner mot övergrepp från företagets sida och som protest mot företagets förhalning av förhandlingarna.

fick vårt stolta fartyg
redan i början slagsida
kaptenen, han står på kommandobryggan gammal och bruten och förtvivlad
(här upphör sorlet, folk börjar lyssna)
kompassen är i olag!
Visaren pekar åt höger!
Kursen blir fel!
Det brinner i maskinrummet!
(spridda applåder)
Halva styrkan har deserterat!
(mer applåder)
Fira ner livbåtarna
– ro ut från vraket
långt, så vi inte dras ner av suget
så är den bittra kampen slut
endast några vrakspillror
guppar på vågen
– och en vit flagga som fladdrar utav vinddraget
från kapitalismens
vidriga
unkna
och dräglande
andedräkt
(våldsamma applåder)
ett Biafra i miniatyr!
(ovationer)

På Ture Rantatalos meddelande i Sporthallens foajé på tisdagsmiddagen kom en ögonblicklig reaktion från den svenska finansvärlden:

‘Gruvstrejkens avblåsning vände totalt utvecklingen på tisdagens Stockholmsbörs. En klar baisse rådde på morgonen med mycket kraftigt fallande kurser, under stor omsättning. Meddelandet från LKAB kom efter uppropet och torde ha varit den direkt utlösande faktorn till den anstormning av köporder som följde på efterbörsen.’ (DN 4/2 70)

Enighet ger styrka

‘Redan den 13 december hade vi kunnat stoppa Narvik, om vi hade velat. Men vi trodde inte vi behövde detta . . . Vi ville inte dra till med mer elände än nöden krävde. I dag tänker man kanske annorlunda, eftersom det hela har dragit ut så långt på tiden

Ture Rantatalo på strejkmöte i Kiruna 8/1 70.

. arbetarna förlorar aldrig på en strejk. Nu har vi vunnit en sak till: Vi har vunnit en erfarenhet och vi kommer att se till att både LO, förbundet och fackföreningarna hädanefter ska bli organisationer som ska tjäna arbetarna och inte kapitalet... det sjuka i vårat förbund . är att man blandar in politik.., och därför blir det ingen kamporganisation, det blir en organisation för att tillfredsställa vissa politiska grupperingar och det ska det inte vara. Det är det som har slagit sönder arbetarorganisationerna.

Det är nog svåra saker att föra en kamp emot både vår arbetsgivare och SAF.’

Harry Isaksson på strejkmöte i Malmberget 3/2 70.

Trots strejken blev 1969 ett rekordår för LKAB, när det gäller leveranserna. Företaget levererade 28,5 miljoner ton mot 25,2 1968.[1] Malmförhandlingarna med de viktigaste kunderna (Västtyskland) avbröts i november på inrådan av Malmexport AB.[2] Man väntade på bättre priser. I nationalbudgeten räknade staten med en prishöjning på ca 5 procent för 1970. Skeppningen fortsatte som planerat ända fram till 20 januari 1970.[3]

Eftersom leveranserna kunde ske som planerat fick strejken följande omedelbara företagsekonomiska effekt för LKAB under 1969 och ända fram till omkring 20 januari 1970: vinsten ökade på grund av minskade löne- och driftskostnad (el- och oljeutgifter, ersättningar till SJ och entreprenörer m. m.) medan lagren minskade i Narvik. Efter den 20 januari och fram till strejkens slut pågick fortfarande skeppningen men i avsevärt mindre omfattning än tidigare. *Först efter den 20 januari började strejken få allvarliga konsekvenser för LKAB.*

LKAB:s kunder påverkades inte omedelbart av leveransbortfallet efter 20 januari. De hade lager för någon eller några månaders produktion. De två största kunderna, de tyska och belgiska stålverken (ca 70 procent av LKAB:s leveransvolym 1968), led brist på koks genom minskad produktion av koks i Tyskland och kolgruvestrejk i Belgien. Koksbristen hade påverkat stålproduktionen något och behovet av malmleveranser hade minskat en aning.[4] Däremot var efterfrågan på stål stor. Så man planerade att utvidga stålproduktionen vilket skulle ha medfört ökad efterfrågan på malm.

Onsdagen den 4 februari – samma dag som arbetet återupptogs – började järnvägstransporterna, i första hand från lagret på 1,8 miljoner ton i Kiruna.[5] Efter någon vecka var järnvägstransporterna igång i normal omfattning.

Leveransminskningen blev alltså inte stor – omkring 2,5 miljoner ton totalt. Produktionsbortfallet blev för hela strejktiden (57 kalenderdagar men endast 39 produktionsdagar) ca 3,3 miljoner ton. Skeppningskapaciteten från Narvik och Luleå tillsammans var redan 1968 30 miljoner ton.[6] Det innebär att LKAB, trots leveransminskningen genom strejken, skulle kunna leverera ca 27,5 miljoner ton under 1970 – dvs. något mindre än under 1969. För att lagren i Narvik ska kunna byggas upp igen måste an: tingen lagret i Kiruna transporteras dit eller också måste produktionen höjas utöver 27,5 miljoner ton. Då brytningskapaciteten har uppgivits till 30 miljoner ton[7], är möjligheterna att bygga upp lager begränsade om inte brytningskapaciteten höjs ytterligare.

Värdet av leveransbortfallet p. g. a. strejken uppgår till ca 100 miljoner (ca 2,5 milj. ton[8] å 40 kronor). Från detta skall dras insparade löneutgifter, driftskostnader m. m. som tillsammans understiger värdet av leveransbortfallet.[9] Vad strejken har kostat LKAB kan dock inte fastställas förrän efter 1970.

Fram till 20 januari innebar strejken oförändrade inkomster men minskade utgifter för LKAB. Men hela tiden minskade lagren i Narvik. Efter 20 januari var utgifterna oförändrade. Däremot började inkomsterna att minska för att efter någon vecka helt upphöra. Först då började alltså de direkta förlusterna för LKAB. Först då – i slutet av januari – fick strejken full effekt.

---

[1] DN 20.1.-70 och LKAB:s verksamhetsberättelse för 1968.
[2] Malmexport AB ägs till vardera hälften av LKAB och Gränges-bergsbolaget och sköter försäljningen för dessa båda företag liksom för LAMCO i Liberia.
[3] DN 20.1.-70.
[4] DN 4.2.-70.
[5] AB 5.2.70. Även lastningsarbetarna i Kiruna hade ju strejkat.
[6] LKAB:s skrift 'Luleå malmhamn'.
[7] Statsföretag 1969, sidan 48.
[8] Leveransbortfallet under strejkens 57 dagar var ca hälften av det totala leveransbortfallet p. g. a. strejken.
[9] AB 4.2.70.

Lagren i Narvik hade m. a. o. tjänat som en buffert mot en tids strejk. *För att en strejk vid LKAB skall få full effekt måste den alltså antingen omfatta arbetarna vid hamnförvaltningarna eller också pågå över en månad,* dvs. längre än lagren i hamnarna räcker.

Om arbetarna i Narvik hade anslutit sig till strejken redan i inledningsskedet – som de erbjöd sig att göra – så hade strejken fått omedelbar ekonomisk effekt på LKAB. *Det var alltså ett stort misstag av strejkkommittén i Kiruna att avböja Narviks-arbetarnas erbjudande.*

När strejken sedan drog ut på tiden utan att LKAB – före 20 januari – drabbades ekonomiskt, fick LO-byråkratin och förbundets samarbetsmän precis det andrum de behövde för att kunna infiltrera sig och så småningom splittra strejkledningen. *Det andra store misstaget var att 27-mannadelegationen upprättades.* Arbetarna vann överhuvudtaget ingenting på att det skedde. Det blev ju ändå inga förhandlingar som ledde till något resultat innan arbetet återupptogs. Däremot var 27-mannadelegationen med sina sex fackföreningsrepresentanter – framförallt Kirunarepresentanterna och de båda ombudsmännen – precis det instrument som fackföreningsbyråkratin behövde för att utöva påtryckningar på de vacklande medlemmarna i strejkkommittén. Dessa – Lans, Lindström, Holmlund, Wigestedt m. fl. – var under hela strejken i *minoritet i den centrala strejkkommittén.* Däremot kom de så småningom att – *tillsammans med fackföreningsrepresentanterna* och under dessas inflytande – utgöra *en knapp majoritet i 27-mannadelegationen*.

Den 20 januari började strejken i alla fall drabba LKAB ekonomiskt. Dessutom började det bli hög tid att återuppta malmförhandlingarna som avbrutits före strejken. Detta kunde man inte göra förrän arbetet återupptagits så att företagsledningen kunde överblicka den fortsatta produktionsutvecklingen. Med en enig och beslutsam strejkledning och under fortsatt strejk skulle arbetarna nu haft stora möjligheter att driva igenom sina krav.

Arbetarna hade haft allt att vinna och ingenting att förlora på att strejkkommittén hela tiden följt de beslut som arbetarna fattat på strejkmötena. Strejkkommitténs majoritet skulle redan på ett tidigt stadium *inför arbetarna* ha avslöjat den minoritet som ville frångå mötesbesluten och fatta andra avgörande beslut utan att fråga arbetarna. Denna (minoriteten) hade då på ett tidigt stadium kunnat utbytas mot pålitliga kamrater som inte svek arbetarnas förtroende. Det hade varit *det mest demokratiska* och *det effektivaste* sättet att kanalisera enigheten bland arbetarna.

Man gjorde alltså ett tredje stort misstag när man försökte dölja motsättningarna inom strejkkommittén och senare inom 27-mannadelegationen så länge att det till slut blev 27-mannadelegationen som krossade strejkrörelsen. FÖR DET VAR BLAND ARBETARNA SOM ENIGHETEN FANNS.

När 27-mannadelegationen rekommenderade återgång till arbetet på kvällen 1 februari var förtroendet för den svagt bland arbetarna. Inte ens den stora minoritet bland arbetarna som röstat *för* återgång till arbetet följde delegationens rekommendation. Arbetarna gick ut eniga och återgick efter två månaders strejk lika eniga. Hade den enigheten speglats i strejkledningen – ja, då hade bolaget mött en stark och beslutsam motståndare i slutet av januari. När det arbetande folket går till enig kamp mot kapitalet och dess statsapparat kan ingen makt i världen stoppa det.

Kraven

> ‘Det har talats mycket om våra krav och tidningarna skriver att de är hemliga ... men de här kraven har länge funnits i varje arbetares sinne. Det är krav som man har blött och stött i många förhandlingar... den arbetare som jobbar här, både under och ovan jord, han vet vad dessa krav innehåller… Ture Rantatalo på strejkmöte i Kiruna stadshus 30.12.69.

UMS ska helt borttagas. Den underåriga arbetskraften som erhållit lägre riktpunkt vid UMS-ackorden ska erhålla retroaktiv utjämning från 1 september 1969

Bort med slavpiskan UMS.
UMS – Ultra Modernt Slavarbete
UMS – MUMS för arbetsgivaren
UMS – Utan Mat i Skafferiet

(Plakattexter i demonstrationståget den 13 december 1969.)

Med UMS intåg på LKAB började helvetet, säger många arbetare. UMS blev ett irritationsmoment som växte till en av de mest explosiva orsakerna till strejken. UMS och tidsstudiekorten blev en symbol för utsugning, ackordshets och mänsklig nedvärdering. En förhatlig fiende, ett rött skynke för arbetarna.

'Vårt lag har blivit uppkallade flera gånger till ingenjörn tack vare umset. En gång fick vi knalla upp fem stycken ... Ni har blivit uppkallade för att det är sånt liv och bråk där nere på verkstan, sa ingenjörn. Jaså, sa jag, då har ni kallat upp fel grupp. Då ska ni kalla upp dom där umsarna i stället som hittat på det här tokeriet. För mej veterligen har det aldri vart någe bråk mellan arbetare och förmän tidigare ... Jag ska säja ett exempel för att förenkla allt, sa jag till ingenjörn: Om nån rycker upp plånboken och tar tretti spänn av dej varenda dag ... Visst blir du förbannad till slut! Ja, då förstår du hur vi ser på UMS, sa jag.'

Men varför höll LKAB så envist fast vid UMS? Varför var man så angelägen att behålla ett betalningssystem som spred en sådan irritation och oro bland arbetarna?

Svaret: UMS var slavpiskan. Ett effektivt vapen tillsammans med andra arbetskontroller för att få arbetarna att jobba i samma takt som de effektiva nya maskinerna.

Med rationaliseringsvågen efter förstatligandet 1956 kom turen till arbetarna. Även arbetarna måste 'rationaliseras' – precis som maskinerna.

LKAB satsade på nya moderna och högeffektiva maskiner. 1966 övergick man från spårbundet till dieseldrift. Effektiviseringen hade gjort att företaget fördubblat sin vinst på 20 år trots att arbetskraften minskat med över 15 %.

Företagets främsta problem blev nu: Hur ska vi få arbetarna att bli lika effektiva som maskinerna? Svaret fann man förstås hos de stora amerikanska forskarna: KONTROLL. För att få arbetarna att jobba effektivt måste man kontrollera dem. Avsikten – att pressa ut så mycket arbete som möjligt på så kort tid som möjligt. Att höja produktiviteten utan att behöva betala för den.

1958 började åtstramningen vid LKAB. Stämpelklockor infördes. Minutiös tidskontroll av arbetarna påbörjades. Varningar och suspensionslappar utdelades. Allt medan arbetarnas hårda kritik och motstånd nonchalant viftades undan. 196 infördes ett ackordssystem med en fast och en rörlig del Den rörliga delen kunde arbetarna påverka genom högre arbetstakt. Hetsen började. Kontrollen ökade. Missnöjet växte.

När man går till jobbet på LKAB går man först genom en kontroll vid grindarna. Nästa kontroll finns vid manskapshuset där man sätter på sig arbetskläderna. Där finns en stämpelklocka som mäter in en på sekunden. När man går därifrån passerar man en bur där en vaktmästare sitter och kontrollerar en. I bussen ut till själva arbetsplatsen inne i gruvan blir man ytterligare kontrollerad. På själva arbetsplatsen står en ingenjör med en klocka och ett tidsstudiekort och kontrollerar hur lång tid det tar att utföra ett visst arbetsmoment. Varje gång man lämnar sitt jobb för dagen går man igenom samma manöver en gång till.

Ur Zenit nr 161/2

Det var nära att det blev strejk redan 62, säger många arbetare. Men eftersom LKAB var ett statligt företag sköt vi upp det. Tänkte att dom skulle nog ordna upp det här. LKAB:s företagsteknokrater liksom deras kolleger i övrig svensk industri har skolats i den amerikanska management-filosofin och dess syn på arbetaren.

Från USA kommer de nya impulserna. Från USA kom teserna. Från USA kom MTM-metoden. Från USA kom UMS. UMS – Universal Maintenance Standards är amerikanska och betyder Standardtider för underhållsarbete på svenska. UMS bygger på MTM-systemet (Metod – Tid – Mätning) och är en kombination av MTM:s grundrörelser.

MTM-metoden kläcktes av den amerikanske sociologen Fredrick Taylor. Han hade upptäckt en genial filosofi som han kallade för käpp- och morotsfilosofin. Enligt denna är arbetaren av naturen lat och uppfattar sitt arbete som något motbjudande. Det enda som kan få arbetaren att anstränga sig är fruktan för straff (käppen) eller önskan att förbättra sina egna materiella villkor (moroten).

Taylor rekommenderade arbetsgivaren att specialisera arbetet så långt som möjligt för att kunna utnyttja arbetaren på det mest effektiva sättet. Varje arbetare skulle utföra en mycket enkel och rutinbetonad rörelse. Vidare skulle betalning ske enbart på grund av prestation. Sådan hänsyn till arbetarna som att de hade arbetat under lång tid i företaget eller att de var gamla fick inte tas. (Ur Konsten att dressera människor.)

MTM-systemet bygger på att allt manuellt arbete kan delas upp i enkla grundrörelser. Varje grundrörelse har ett förutbestämt tidsvärde. Summan av grundrörelserna bildar ett arbetsmoment. Tiden för arbetsmomentet samlas på ett datakort där varje rörelse får ett visst tidsvärde. Tidsenheten mäts i TMU, vilket är lika med 1/100 000 timme.

MTM-systemet är en dyr och tidsödande mätmetod som bara lönar sig vid större industrier med löpande band. Vid enskilda och mindre arbetsuppgifter används i stället UMS.

Inom LKAB går cirka 400 arbetare på UMS. Det används huvudsakligen inom underhållsarbete och reparationsarbete. Varje arbetsmoment är noggrant uppmätt av tidsstudiemän. Varje rörelse en arbetare gör är tidsatt. Tidstudiemän har räknat ut på sekunden hur lång tid det får ta att gripa, sträcka, flytta ögonen, bocka, flytta kroppsdelar.

'Jag jobba på truckverkstan när dom sprang omkring där, tidstudiemännen eller umsarna som vi kalla dom. Dom sa aldrig ett ord. Satt bara och stirra på allt man gjorde och skrev och skrev. Sen tog dom tid så man höll på att bli vansinnig. Tog man en mutter så tog dom tid. Gick det en pump tog dom tid. Flytta man på ögona var dom där och tog tid. När man behövde gå på muggen tog dom tid, när man gick och när man kom tillbaka. Böjde man på sig kom det fram en umsare ... en ung grabb och tog en på pulsen. Det blev tokigare och tokigare för var dag. Till slut blev vi ju förbannade gubbarna i verkstan. Jag gick fram och fråga grabben som var i 20-års åldern och satt och skrev. Hur mycket tjänar du på det där? 25.000 om året, sa han. Att du inte vet HUT, sa jag, att sitta här och ta tid på oss gamla arbetare. Tycker du inte att det är skamligt? Jo, sa han.'

Med UMS sänktes ackordet för de flesta arbetare. För att kunna behålla förtjänsten har arbetarna fått höja arbetstakten väsentligt. På bekostnad av säkerheten och hälsa.

'... Enligt UMS har man beräknat att vi bara får 16 sekunder på oss att ta på säkerhetsskydd och linor och sånt där. 16 sekunder är vad man har alltså, sedan är det förlorad lön. När dom till och med har börjat sätta pris på ens liv, då börjar det lukta ruttet.'

UMS infördes i företaget 1966. I gruvtolvan satt då Ture Rantatalo som ordförande och Gisle Persson som vice ordförande. Båda satte sig hårt i motvärn mot UMS. Försökte i det längsta bekämpa det. Men verkstadsklubbens ordförande Gösta Tellin (s) och hans sekreterare Ingemar Roos (s) var inte av samma åsikt.

Ture Rantatalo: Dom vart eld och lågor och gick på alla fina ord och löften som företagets konsulter och fina herrar strödde omkring sig om UMS. Roos och Tellin trodde att UMS var frälsningen och övertalade även övriga styrelsen. Eftersom det här var något som berörde främst verkstadsarbetarna var man ju tvungen att lyssna på dom som hade valts att företräda verkstadsgubbarna Roos hade väl räknat med att han skulle bli UMS-utredare och skolad av fackföreningen och Tellin också ... När dom börja undersöka UMS närmare så hitta dom fel både här och där. Dom arbetare som hade trott att det här var frälsningen sprang på sej magsår ... Vi fick reducera styrkorna så att alla som var över trettifem år fick annat jobb. De orkade inte hålla takten. Senare blev det stort manfall här. Bolaget har aldrig kunnat hålla kvar samma arbetare för dom har inte orkat ... Det är stor växling på dom där grupperna. Löneutvecklingen är det som är mest skrämmande. UMS-grupperna har aldrig kommit upp till samma nivå som andra ackordsgrupper. Dom har hela tiden halkat efter. Vi har varje år tagit av våra potter för att hålla dom flytande. Det senaste året har man satsat halva potten, sextitusen, för att få upp dom på samma nivå som oss andra. Då känns det när man kommer ihåg Göranssons ord: UMS, sa han, det kommer att bli så bra för oss båda. Företaget kommer naturligtvis att göra vinster men även arbetarna! Det kan jag lova.

Ordförande i verkstadsklubben, Gösta Tellin och Ingemar Roos insåg snart att de gjort ett misstag. Om inte annat märktes det på stämningen bland arbetarna. Båda slutade. Gösta Tellin blev befordrad till tjänsteman och sitter nu som utbildningssekreterare i LKAB-skrapan. Ingemar Roos lämnade LKAB helt. Han har nu egen firma på stan i stället.

Några av UMS-tiderna:

Arbete	*Tid*
Öppna och stänga en kran	3,6 sekunder (1 TTU)
Utföra räkneoperation. Division	36 sekunder (10 TTU)
Förflyttning från arbetsplats. Gå 7-14 meter	10,8 sekunder (3 TTU)
Förflytta stege 3 meter	10,8 sekunder (3 TTU)
Använda hammare 1-5 slag	3,6 sekunder (1 TTU)
Rengöra händer med torr trasa	7,2 sekunder (2 TTU)
Starta eller stoppa maskin	3,6 sekunder (1 TTU)
Svenljungatruck: Bestiga fordon vid arbetets början	36 sekunder (10 TTU)
Svetsa med elsvets OK 48.008-10 meter	(128 ITU)
plåt under – upp svets 60 grader	dvs. 1 dm på 3 min

Olle Hultin, verkstadsarbetare, sekreterare i centrala strejkkommittén:

'Inte ett av jobben dom tidsatt går över minuten. Att svetsa med tråden OK 48 under 60 grader (se listan längst ner) det är den svåraste svets man överhuvud taget kan göra. Man svetsar genom att ligga under och allt vad det innebär. Det rinner in slagg under skärmen, in i ögona och det tar eld överallt. Ofta måste man kasta sej därifrån för att klappa bort alla svetsloppar som far och rinner innanför överdraget på en. Enligt den där listan ska du svetsa en decimeter på tre minuter. Skulle jag lägga en sån svets på tre minuter skulle jag förmodligen inte behöva göra något mer på det här företaget. Trots att jag är van yrkesman skulle den aldrig bli godkänd. Det är omöjligt att lägga en sån svets på så kort tid. Men på UMS-listorna har dom fått fram det.'

Samma ackord kommenterade LKAB-chefen Arne S Lundberg så här för tre år sen:

'Ackorden är i allmänhet satta per producerad enhet medan kvalitetssynpunktens tillgodoseende stöter på mät- och kontrollsvårigheter. Det finns sålunda talrika exempel på att en arbetare belönas för slarv eller medveten kvalitetsförstöring.' SvD 9.1.70.

När blandackorden infördes år 1962 avlönades den underåriga arbetskraften mellan 16-19 år enligt samma riktpunkter som högsta lönegruppen på UMS. Den 1 september detta år gjorde LKAB en ny tolkning av uppgörelsen för de underåriga. Den innebar en direkt lönesänkning med som högst 6:30 kronor i timmen och lägst 2:40 kronor i timmen.[1] Det stora lönebortfallet resulterade i att många unga lämnade företaget.

Bara ett par månader före strejken intervjuades Torsten Göransson vid LKAB:s Kirunaförvaltning och ombudsman Karl-Erik Rehnqvist i Gruv 12:an av norska kringkastingens utsände. I intervjun fick de bl. a. en fråga om UMS:

Disponent Göransson: 'Man har det (UMS) i nästan alla verkstadsindustrier, dvs. verkstadsindustrier, där man producerar på löpande band. Man har det som kallas MTM-metoden: Och detta är nåt nytt. Det har utan tvivel varit motstånd från många som arbetat med UMS-systemet och kanske ändå flera som inte har arbetat med det. Mer mot denna nya princip för planläggning av arbetet. Detta är en realitet, men den har minskat, detta motstånd, och vi har i år träffat ett avtal, som jag tror alla som är berörda av UMS-systemet är nöjda med.'

Ombudsman Rehnqvist i Gruv 12:an: UMS är ju en ackordsform som bygger på tider. Arbetet planläggs mycket bra. Det har varit ett år ett motstånd mot UMS, men motståndet har blivit mindre mot UMS, för UMS har ju också givit nåt i plånboken för arbetet. Och det är som disponent Göransson här säger, att vi har träffat ett nytt avtal om UMS, som har blivit mottaget mycket positivt av våra medlemmar som arbetar med UMS.'

Detta var arbetarnas ombudsman och företagets disponent rörande eniga om ...

Omräkningsfaktorn ska bort

Gång på gång har LKAB-arbetarna fått erfara hur bolaget godtyckligt pressat ner ackorden, när arbetarna lyckats upparbeta dem. Helt avtalsenligt, med stöd av kollektivavtalslagen. Företaget hara bara behövt hänvisa till 'förbättrade produktionsmetoder'. Arbetarna däremot har enligt samma avtal inget kunnat göra. De är låsta vid sin fredsplikt under löpande avtalsperiod. Detta har företaget naturligtvis utnyttjat.

Det sista exemplet – omräkningsfaktorn – blev den tändande gnistan i verkstäderna i Kiruna. Med omräkningsfaktorn pressades den redan dåliga septemberuppgörelsen ner ytterligare. Trots LKAB:s sista rekordår. I fyra månader hade arbetarna krävt förhandlingar för att få bort omräkningsfaktorn. När företaget fortsatte att visa upp sitt oförstående ansikte insåg arbetarna hur lite deras röster betydde. Hur maktlösa de var inför LKAB:s profitmaximerande herrar.

Den 9 september hade en central uppgörelse träffats i Malmberget. Där infördes en direkt arbetsvärdering med nya löner baserade på LO-SAF uppgörelsen. Enligt den beräknades påslagen efter förtjänsten från andra kvartalet föregående år. Den ackordsförbättring arbetarna jobbat upp sen dess gick de alltså miste om. Även möjligheten att påverka ackorden blev mindre. Den fasta delen ökades och den rörliga och påverkbara delen minskades.

Väl hemkommen till Kiruna efter förhandlingarna gjorde Gruv 12:ans ombudsman och LKAB:s skarprättare Rolf Doktare sitt utspel. Utan att informera arbetarna 'kuppade' han diktatoriskt igenom omräkningsfaktorn. De enda som informerades var förmännen:

Omräkningsfaktorn pressade ner ackordet ytterligare. Med omräkningsfaktorn som är olika för olika arbeten multiplicerades den ~delen i ackordet. Värst drabbades verkstads- och

[1] Uppgiften är lämnad av centrala strejkkommittén:

byggnadsarbetarna i Kiruna. I Malmberget där lönerna var lägre hölls omräkningsfaktorn i reserv. En del fick sin timlön sänkt med över två kronor. De flesta med en krona. Omräkningsfaktorn döptes genast till nedräkningsfaktorn.

Den 14 oktober anordnades ett extra avdelningsmöte på Folkets Hus i Kiruna där disponent Göransson och ombudsman Doktare ställdes till svars för omräkningsfaktorn. Stämningen var upprörd. Arbetarna hade samma dag fått lön: Avlöningskuverten var tunnare än någonsin: De annars så glest besökta avdelningsmötena drog denna kväll ett fullt Folkets Hus.

Göransson började mötet med att deklarera att några lönesänkningar inte förekommit. Det hade arbetarna missuppfattat. Arbetarna ilsknade till. Flera tog upp konkreta exempel som visade motsatsen: Ture Rantatalo gick fram till svarta tavlan och rev ner applådåskorna när han med några få siffror sopade bort Göranssons och Doktares tunna bortförklaringar. Rantatalo visade hur han hade fått sin lön sänkt med 79 öre i timmen: Genom den tidigare ackordsuppgörelsen tjänade han 15:67 kronor i timmen: Den fasta delen var 5:81 kronor, den rörliga delen 5:48. Upparbetningsprocenten på 80 % gav honom 4:38 kronor. Summa 15:67 kronor.

Med omräkningsfaktorn fick han bara 14:88 kronor i timmen. Den fasta delen hade höjts till 9:70, den rörliga minskats till 4: -. Den rörliga delen gav efter multiplicering med omräkningsfaktorn 0:72, kronor 2:88. Upparbetningsprocenten gav 2:30 kronor. Summa 14:88 kronor i timmen:

När Göransson såg att han var överbevisad deklarerade han: ‘Jag har kommit hit för att informera, inte för att svara på frågor. Hade jag vetat att det skulle bli sån här stämning hade jag aldrig kommit.’

När disponent Göransson och Doktare lämnat mötet togs beslut på att man skulle kräva nya förhandlingar omedelbart.

Hilding Lindström: ‘Jag ringde två dagar efteråt till Rehnqvist ombudsmannen: Nej, han hade inte tid. Vi väntade på dom där förhandlingarna om nedräkningsfaktorerna och det påpekades och man ringde. Rehnqvist hade olika skäl, han skulle till Stockholm. Dom är ju så sällan här dom där ombudsmännen.’ (*Expressen* 7.11.69)

Den 17 november hölls ett nytt möte. Stämningen var lika upprörd som på det första mötet. Folkets Hus lika välbesökt. Nu ville man ha besked om förhandlingarna. Men ombudsman Rehnqvist hade inget besked att komma med. Då tog Elog Luspa till orda och varnade för den stämning som fanns.

‘Om inte omräkningsfaktorn kommer bort inom en månad kan vi stå inför en ny strejk.’

Han visste då inte hur rätt han skulle få. Doktares och Rehnqvists löften om att på nytt granska omräkningsfaktorn och begära förhandlingar glömdes bort utanför Folkets Hus. Ingenting hände. Omräkningsfaktorn fortsatte att skövla i arbetarnas plånböcker.

Miljöfrågor och andra skyddsfrågor

Omedelbara undersökningar av opartiska läkare och forskare utav gruvluften vid +4 grader till 8 graders utetemperatur. Undersökningarna ska ske under pågående drift i hela gruvan: Anslå medel och påskynda undersökningen av dieselgasers skadliga inverkan på människan.

Samtliga dieselfordon skall förses med avgasrenare även privatfordon: Utveckling av elektrisk drift så att man i fortsättningen minskar och helt avskaffar dieseldriften:

Separata luftschakt till samtliga nivåer under jord.

> ‘Staten har svikit sitt ansvar mot oss gruvjobbare. Jag tycker att Krister Wickman borde tvingas träffa alla de invalidpensionärer som går omkring här uppe och är för livet märkta av silikos. Jag kan aldrig förlåta vad gruvbolaget gör med oss.’
>
> Ronald Svensson, ledamot av Kiruna strejkkommitté.

Vittnesmål om luften i gruvan: ‘Förut var jag i lastningen men jag kunde inte stanna kvar för gaserna. Det gick inte. Öonen tårades för jämnan: Det rann ur näsan: Var det riktigt mycket gas kände man hur man tappade känseln i läpparna också. Hur de vitnade och liksom dog. Spottade svart gjorde man jämt, det hör liksom till. Oftast var man så trött efter jobbet att man somna till i bussen hem ... Jag tordes inte stanna kvar längre i lasten: Nu cirkulerar jag omkring lite varstans i gruvan i stället.’ (*Henning Suupa*, Kiruna, 20 år i LKAB)

‘Vårt problem det är ju gasen: Vi har gått därnere och småsvurit jämt. Jag vet en gång när dom kom där och tog gasprover och det hade gått lite för långt. Killen som tog prover fråga mej om jag inte hade ont i skallen:

– Ska man inte ha det då? fråga jag. Det har vi jämt. Det trodde jag hörde till.

... När vi har frågat killarna ibland som tar avgasprover om där är någon gas så får man till svar att ”Det får vi inte säga”. Då ska dom upp till basarna först och tala om det för dom innan vi får veta om det är någon gas. BASARNA ska alltså bestämma vad VI ska veta.’ *(Svante Tornéus, Kiruna, arbetar i drillgrupp 320 meter under jord)*

‘En del dagar kan det vara rätt bra luft i gruvan beroende på vilken väderlek det är ute. Då behöver man inte ha någon huvudvärk. Men alla andra dagar ... när trycket är sånt att luften står stilla under jord. Dom kör ju ventilationen men det är bara smutsluft och dieselgaser från bilarna som kastas med fläktar. Från det ena stället till det andra. Och dom där stora maskinerna där nere ... Jag vet inte hur många tusentals liter dom sväljer i minuten men inte blir det nån friskluft för oss att andas inte.

Det börjar med huvudvärk. Sen får man värk bak i nacken: Man stelnar till. När skiftet är slut är man alldeles vimsig i skallen av gaserna och den arbetstakt man måste hålla. Jag prata med doktorn och han lova att vi skulle få samma friska luft som övriga gruvan: Det var flera år sen ... Än har dom inte gjort någe åt det – mer än smutsat ner luften ytterligare i gruvan förstås.

Skyddsombuden dom gör nog vad dom kan: Men dom har ingenting att säga till om. Det är helt enkelt ingen som lyssnar på dom. Ibland undrar man varför dom finns där överhuvud taget.

Sista påpekandet gjorde jag för tre månader sen: Det var om luften i CU3, en huvudort som går ut från Vitåfors. Det är där dom tappar gråberget på bilarna och kör ut det på tippen: Innan dom kör ut berget dammar dom av det i gruvan: Det är ju nästan två meter damm på flaken och portarna är ju öppna på vid gavel nästan för jämnan. Det blåser mellan tie och tjuge sekundmeter i gruvan ... Dammet ligger flera tum djupt i väggarna. Det är det dammet vi gruvarbetare får inandas. Jag har skrivit med fingret i dammet ‘Gruvarbetarnas friskluftsintag’ för det är vad det är ... Detta här är rena FOA-experimentet som dom håller på med. Jag har funderat om det inte finns någon paragraf i svensk lag som säjer att man inte får experimentera med människor. För det är vad dom gör med oss.’ *(Hadar Sandberg, 53 år, lokverkstaden i Malmberget)*

Gruvan är som ett jättelikt parkeringshus insprängt i berget. Med 10 mil långa vägar och tunnlar som slingrar sig ner under jorden till de olika nivåerna. Bussar och tunga lastbilar rullar oavbrutet genom berget. Trafiken är många gånger lika tät som på den mest trafikerade Stockholmsgata. Inne i sidogångarna – tvärortarna – dånar dieselmotorer. Dieselgasen står tät. Det är här gruvarbetarna har sin arbetsplats.

Gasen har blivit värre för varje år. Men dammet har funnits där länge. Det finfördelade kvartsdammet som svävar runt i luften och framkallat den fruktade yrkessjukdomen silikos. En obotlig lungsjukdom oftast dödlig, som kommer smygande och många gånger inte upptäcks förrän det är för sent. Vid den första silikosundersökningen som gjordes först på 1930-talet visade det sig att över 40 procent av de lappländska gruvarbetarna led av stendammslunga.

De finfördelade kvartspartiklarna uppstår bland annat vid borrning, sprängning och krossning. Partiklarna dras ner i lungorna och tränger in i lymfkörtlarna. Där lagras de och inkapslas i små bindvävsknutor. Efter några år blir knutorna större och börjar alltmer ersätta lungvävnaden. Lungans och luftrörens kärl förträngs. Det blir allt svårare att andas. Så småningom skrumpnar lungan och symptomen blir allt tydligare: ökad andfåddhet. Hosta. I slutstadiet orkar hjärtat inte längre pumpa blod genom lungan: Högra delen av hjärtat förstoras först men sviktar så småningom. Vätska tränger ut i lungsäcken. Benen svullnar. Den sjuke dör av kvävning.

Silikos brukar indelas i tre stadier. I det första och andra stadiet känner sig den sjuke oftast helt frisk. Men genom noggrann röntgenundersökning kan förändringar på lungan upptäckas på ett tidigt stadium.

Sjukdomen kommer smygande men undersökningar visar att bland arbetare som slutat arbeta i stadium I, har stadium 3 nåtts redan efter 10 år. Av järnmalmsborrare i stadium 3 har hälften dött efter 10 år och kvartsrensare och stålrensare en tredjedel.

Enligt professor Erik Ahlmark som gjort den senaste silikos-undersökningen från 1966 har silikosfallen inom gruvindustrin minskat och sjukdomen är på väg att utrotas i Sverige. Men meningarna är delade. Det finns de som hävdar motsatsen: Jämfört med exempelvis Sovjet är antalet silikosfall procentuellt sett fortfarande högt. I Sverige drabbas 6 procent av industriarbetarna av silikos. I Sovjet är motsvarande siffra 2 procent.

I Sverige upptäcks fortfarande cirka 70 fall av silikos eller stendammslunga varje år. Det är de som diagnosticeras. Många anser att en stor del av silikosfallen är dolda. Med dessa skulle siffrorna kunna vara de dubbla.

Om man enbart ser till gruvindustrin ser statistiken på antalet nya fall av silikos de senaste åren ut så här:

1931-1940	15
1941-1950	39
1951-1955	58
1956-1966	122
1961-1965	109

(Siffrorna hämtade ur Zenit 1970)

Enligt LKAB:s företagsläkare i Kiruna skulle några nya fall av silikos bland arbetare anställda i företaget de senaste 20 åren inte ha upptäckts.

‘Är det därför man aldrig får veta att man har silikos förrän man hostat ihjäl sig. Är det för att bolaget ska få en fin statistik att skryta med. Då slipper dom ju att betala ut livräntan också ... det är väl billigare med en krans till graven.’

För kvartshalten finns inget hygieniskt gränsvärde i Sverige. Företagen kan i stort sett hålla vilka värden som helst. De tekniskt enkla metoderna för att kontrollera silikos utvecklades i de sydafrikanska gruvorna för 55 år sedan. På några år minskades dammhalten med 97 %.

Civilingenjör Carl-Erik Holmqvist som tidigare arbetat 10 år på Folkhälsan och där forskat i silikosproblemet har fört en lång och envis kamp för att införa silikoskontroll i Sverige. Han har kämpat ett flertal år utan framgång.

‘Företagen har medvetet tagit risker. Silikosproblemet är inte alls så oöverskådligt och oangripbart som man velat påstå. Varken ekonomiskt eller på något annat sätt. Helt cyniskt har man höjt lönerna i stället för arbetarna och trott att det skulle vara bra med det. Men det ruskiga är att det mycket väl skulle gå att j hålla en fullgod kontroll över silikosen. Det skulle inte behöva kosta mer än 50 kronor per anställd och år. Är arbetarna inte värda det?’ I början av 60-talet övergick LKAB från spårbunden trafik till dieseldrift. Transporten blev billigare för företaget. Arbetarnas hälsa kom som alltid i sista hand. Gasökningen blev enorm. Än idag vet man inte vilken inverkan dieselavgaserna har på människor på lång sikt.

Maskinerna spottar ut avgaser samtidigt som de slukar en stor del av den friska luftens syre. En del av fordonen har avgasrenare. Andra har vattenrenare som spyr ut gasen i form av vattenånga. De lastbilar som tillhör entreprenörer har inga avgasrenare alls.

‘Kräver LKAB att vi sätter i avgasrenare i lastbilarna så gör vi det. Men kostnaderna blir 7 å 8 000 kronor per bil, säger Henrik Johansson vid lastbilscentralen’ (DN 9.1.70).

Detta har LKAB aldrig krävt. Därför har lastaren och huvudskyddsombudet Ivan Thörn, 60 år, Kiruna stått bakom avgasröret till en lastbil i tre år och lastat gråberg. Nu har han leverskador.

Han berättar: ‘... Efter några vändor är det så tjockt att man inte ser lysena på bilen när han kommer backande. Han kör hela tiden för han måste backa allt eftersom jag lastar i. All gasen han släpper iväg kommer på mig först och så går den upp i taket ... Dom säger att dieselgasen inte är farlig. Men någonstans måste ju gasen ta vägen när man står och andas in den: Någonstans i kroppen måste detta som man andas in lagra sig. Men dom vet inte. Lundberg säjer att luften på Stureplan är sämre än i gruvan: Men nog ser väl bilarna varann på Stureplan?’ (*Expressen* 2.1.70)

Oron för hälsan har ökat med gaserna. Arbetarna har klagat över illamående, tryck över bröstet, nackont, sveda i ögonen, trötthet, andhämtningsbesvär, ständig hosta och luftrörsbesvär. Man vet att det finns ett samband mellan kronisk luftrörskatarr och dieselgaser. I avgaser finns även ämnet aldrehyd vilket redan i låga koncentrationer retar ögon, näsa och svalg. Andra ämnen har ingen sådan larmsignal. Hur de påverkar människan vet man inget om.

Samtidigt med dieseldriften infördes nya sprängämnen i LKAB:s gruvor. Salvorna skjuts oftast på kvällen men brukar ändå lämna oljedimmor och koloxidhaltiga skjutgaser efter sig. För svenska gruvor har man rekommenderat 50 ppm som högsta koloxidhalt. I Sovjetunionen som har den lägsta rekommendationen är siffran 17 ppm. En hemligstämplad amerikansk undersökning som frisläpptes i februari i år visar att redan vid högre värden än 10 ppm finns det allvarliga risker för hjärtinfarkt för arbetare med 8 timmars arbetsdag.

Utbyggnaden av ventilationssystemet i LKAB-gruvorna har inte skett parallellt med gasökningen. De fläktar som finns har inte visat sig tillräckliga.

Arbetarnas krav på avgasrenare och fortsatt forskning är absolut befogad, anser SALF-ordföranden Holger Lundmark på LKAB i Kiruna. Ansvarig för den kortsiktiga planeringen av ventilationen:

‘Jag förstår fullt och fast att dom är missnöjda för det är jag också. Till för några år sedan ansågs det ganska allmänt bland dom högre cheferna att jobbet med ventilation som jag hade, var en form av extraknäck som man såg över axeln. Dom brydde sig helt enkelt inte om att

sätta sig in i problemet när jag kom och ställde krav på att det måste ske något skyndsamt här. Att dom var tvungna att utöka luftschaktdrivningarna, skaffa större fläktar ... Felet är att man aldrig frågade dom som sysslade med ventilation innan man övergick till dieselmotorer. Man satte först in dieseldrift och sedan började man upptäcka farorna ... Först sista halvåret har jag fått respons hos företaget. Företaget planerar nu en femtioprocentig ökning av ventilationen under nästa femårsperiod.'

Företagsläkaren Harold Jörgenssen som arbetat i LKAB sedan 1961 hävdar att 'de diesel-avgaser som finns under jord inte utgör någon säkerhetsrisk. Hälsoriskerna på grund av avgaserna i gruvan är mindre än dem en rökare utsätter sig för.' (DN 9.1.70)

Som bevis stöder han sig på statistik från egna undersökningar i Kiruna-gruvan bland annat.

'Med statistik kan man bevisa vad som helst säger verkmästare Holger Lundmark. Det där får doktorn stå för själv. Detta är ett allvarligt problem.' (DN 9.1.70)

Jörgensens företrädare i Kiruna Erik Dahlgren gick i december 1968 till angrepp mot luft-föroreningar i gruvan: Föreslog skyndsamma utredningar om gasens påverkan på människor samt en utökning av avgasrenare. (Hygienisk Revy.)

– Måste röra sig om något gammalt missförstånd, kommenterade Jörgensen i *Expressen* den 2 januari.

Den norske läkaren Cato Aal tjänstgjorde på Läkarcentralen i Kiruna från augusti till november 1969. Han berättar så här om sitt första besök i gruvan:

– Efter att ha läst Sara Lidmans bok reste jag till gruvan i Kiruna med en viss skepsis. Var det möjligt att arbetsförhållandena var så illa som hon beskrev? Men efter att ha varit där själv måste jag säga att situationen var värre än Gruva ger intryck av (*Dagbladet*, Oslo, 1969). Gruvmiljön var en chock för mig. Ett verkligt helvete under jord ... Det infernaliska dånet. De mekaniska griparmarna, maskinernas malmtuggande jättekäftar. Så gas och rökfylld luft att de mänskliga gestalterna knappt kunde skönjas. Ett obeskrivligt töcken. Jag hostade. Det sved ohyggligt i ögonen. Jag kom upp igen efter fyra timmar, och yr i huvudet.

Man vänjer sig vid allt, påstås det. Kanske. Men det måste finnas gränser. (Expr. 6.1.70)

Vad vet de som har makt att stoppa dieseldriften som arbetarna kräver. Vad vet Arne S Lundberg? Vad vet Arne Geijer?

'Ingenting, hävdar arbetarna. De har aldrig varit nere i en gruva. När envojen och de andra höga herrarna nån gång kommer på besök i gruvan då vädras det. Varenda liten sten som ser ut att sitta lös knackas bort, golven sopas och elektrikerna drar in ljus. Taket gjuts i betong och dom håller på och skrotar i en vecka innan besöket. Det värsta är att skrotningen kommer efter i den övriga gruvan och säkerhetsriskerna ökar. Men det bryr man sig inte om.'

'När dom sen kommer ner, herrarna, hissas flaggan i topp, alla bullrande maskiner stängs av. Inga avgaser stör dom. Dom tycker nog att det ser fint ut och känner sig nöjda. Men någon riktig arbetsplats har de aldrig fått sett.'

'Arne Geijer var nere i gruvan med hela jädrans arbetsledningen. Då var det iordningställt och skrotat i taket och utvädrat. Dom var nere en halvtimme och så åkte dom upp och sa att det var bra där nere. Men jag sa åt överingenjörn att kom ner och ställ dig åtta timmar bredvid mej. Kom inte ner fem minuter och sniffa, utan ställ dig åtta timmar bredvid mej så ska du få känna på fan.' (*Expressen* 2.1.1970.)

För turister har LKAB iordningställt en särskild turistgruva. Förra året besökte över 20 000 gruvan. Personaltidningen gjorde ett stort reportage med bilder på turister i hjälmar. Rubrik: Oj så stort det var! Turister imponerade efter besöket i gruvan – lärorikt och skojigt.

En turist från Stockholm berättar på Dagens Nyheters insändarspalt om besöket i turistgruvan:

‘När turistbussen hade lämnat den solklara överjorden och kört ner på knappt belysta underjordiska transportvägar såg vi gruvluften i strålkastarljuset – den var blå. Vi kördes till en ort som var iordningställd för gruvbesökare. Där fanns lite luft, och den som fanns kändes nästan för seg att andas i, för den luktade damm och avgaser. Paris tunnelbana verkar som en luftkurort mot detta. Väggarna avdunstar en fuktig kyla, och marken glänser överallt av en hinna svart, våt malmslig. Här är det som gjort för reumatism, stenlunga och tbc. Vi turister fick gå på torra plankor. Hade skyddande stålnät över huvudet och extra ventilation: Sådant finns inte där arbetarna bryter malmen.’ (DN 2.1.70)

Gruvarbetarna har krävt att bli behandlade som människor. Inte som robotar eller maskiner man köper in, kör slut och sen slänger på sophögen. Det är den kampen ytterst gäller – Människorätten:

Som Harry Holmlund yttrade på det första strejkmötet i Kiruna: ‘Vi är människor. Tänk att man ska behöva säga det år 1969.’

Buller

‘För att skydda sig har man en massa glasdun i öronen och ovanpå det har man kåpor. Men för att ha någon verkan måste kåporna smita så tätt runt skallen att blodtillförseln stängs av. Man jämkar dom och flyttar dom fram och tillbaka så att man blir helt känslolös. Men så fort man lossnar på dom rusar bullret mot skallen som knytnävslag. När man tar av kåporna efter fyra timmar är öronen kritvita. Dessutom känns det som om man hade kåporna på sig fortfarande flera timmar efter det man kommit hem. Förresten gäller det kanske inte bara öronen ... Det är inte människan som ska behöva dra på sig en massa grejer för att skydda sig. Det är maskinerna som borde ha vadd och kåpor på sig.’ (Ur Gruva)

‘Kvarnarna. Dom är så stora att man känner sig som en sjuåring. Och fastän jag nu varit där över ett år så inger de mig fortfarande samma känsla av litenhet. Det är dom där kvarnarna som mal ner malmen så att den blir fin som sand. En sådan där kvarn skulle aldrig märka om ett stycke människa kom in: Ibland suckar maskinerna så väldigt att man tror att det faktiskt är människor som finfördelas därinne och inte malm. Särskilt under nattskiftet. Mellan tre och fyra. Vissa ögonblick tvivlar man på att det är i världen man är. Eller rättare sagt man fruktar att alla människor tagit slut ... att man själv är en kvarglömd rest ... att kvarnarna ska lossna från golvet, rulla fram och sluka en.’

Mekaniseringen och satsningen på dieseldrivna fordon och nya moderna borrar har inneburit att bullret ökat betydligt. På en del ställen i gruvan når bullret upp till smärtgränsen: Ljuddämpare för att minska bullret hämmar maskinens effekt. I stället har arbetarna försetts med glasdun och hörselkåpor.

Man räknar med att buller som överstiger 85 dB kan vara hörselskadligt. Ett värde som ofta överskrids i gruvan med dess hårda väggar som återkastar det redan höga ljudet. På anrikningsverket i Svappavaara uppmättes till exempel av LKAB:s experter i oktober 1966 värden på 110 dB. Med hörselkåpor och dun minskas ljudeffekten med omkring 20-30 dB. Att värdet ändå är högt har man ännu inte gjort något åt.

Många arbetare klagar på att de har svårt att använda hörselskydden. Kåporna sluter för tätt, blodtillförseln stängs av och många får exem av dem. Dessutom utestängs man från kontakten med andra arbetare.

De som inte använder sig av skydden brukar få 20 procent nedsatt hörsel efter fem år. Bullerskadan smyger vidare. Nervcellerna i innerörat dödas och så småningom är man helt döv. Åldersdövhet följer samma mönster. Om arbetaren fått sin skada genom arbete eller ålder

går inte att bevisa. Företaget går fritt och ett fåtal av de hörselskadade kan räkna med att få ut invalidpension.

Enligt en undersökning av LO räknar man med att mellan hälften och en tredjedel av de svenska industriarbetarna är bullerskadade mer eller mindre.

Ryggförslitning, nervbesvär, kärlkramp är några av de andra yrkessjukdomarna inom gruvindustrin: Skador som en alltför stor del av arbetarkåren kommer att drabbas av.

'Företaget betalar inte ens för den arbetsinsats som arbetaren gör. Än mindre behöver företaget betala för arbetarens hörselnerver, rygg, lungor eller händer. Arbetarens hälsa är ovärderlig – och ett lovligt byte för företaget. Något som arbetaren får ge på köpet – efter att ha sålt sin arbetskraft till vrakpris' (Sara Lidman vid solidaritetsmöte i Lund den 17 januari 1970)

Notiser ur tidningen Gruvarbetaren

Lastaren *Eugen Fjellet,* 40 år, Koskullskulle, omkom den 26 september i Vitåforsgruvan.

Fjellet ingick i ett arbetslag om fyra man som arbetade nattskift. Fjellets uppgift var att på 500 metersnivån lasta undan gråberg efter en tidigare stigortsdrivning. De övriga kamraterna arbetade på andra nivåer.

Olyckan är svårförklarlig. Förmannen fann honom kl. 0.30 nere i bergschaktet i vilket han tidigare tippat gråberg. Han hade då lastmaskinen, en Eimco 630, över sig.

Fjellet hade arbetat 12 år i LKAB och ansågs som en rutinerad gruvarbetare.

Den omkomne Fjellet var född i Norge och efterlämnar maka samt tre barn.

Banskötare *Karl-Gustav Hegeström,* 54 år, Kiruna, avled lördagen den 30 mars av skador som han ådrog sig vid en olycka på 490-metersnivån i Kirunavaara. Han var ensam på arbetsplatsen och det finns därför inga vittnen till olyckan: Det antas att Hegeström fallit ned på en malmtransportör och blivit klämd mellan bandet och ett par järnstativ.

Hegeström hittades liggande på golvet vid sidan av malmbandet som då hade stannat. Han var vid sans men ur stånd att redogöra för händelseförloppet. Kort efter det han förts till Kiruna lasarett avled han.

Gruvarbetaren *Bror Gunnar Lampa,* 33 år, Malmberget, omkom vid en olycka i Vitåfors sovringsverk i Malmberget tisdagen den 10 januari.

Lampa arbetade vid ett s. k. spettdrivet transportband. Han stod på en liten plattform och spettade vid ett s. k stup och av okänd anledning ramlade han därvid baklänges över ett parallelltgående transportband.

Lampa har då följt med detta till ett annat påmatningsstup där han klämdes mot en påmatningssko och led så gott som en ögonblicklig död.

Vid framkomsten till lasarettet kunde man endast konstatera dödsfallet.

Lampa efterlämnar hustru och ett barn:

Gruvförman *Gullbrand Johansson,* 54 år, Kiruna, omkom den 25 januari i Kirunavaaragruvan. Han befann sig i en mellannivå på 230-320-metersavvägningen, där han med sprängämne skulle 'mina' ned berg som hängt upp sig.

Troligen halkade Johansson, och störtade 10-15 meter ner till tappen i bottnen av schaktet. Han var vid medvetande, och kunde själv ropa på hjälp. Tappmanskapet rusade längs en snedbana upp till mellannivån och såg Johansson sitta fastklämd upp till armarna.

På grund av den stora rasrisken, flera ton berg kunde när som helst lossna och rasa ner, kunde man inte ta risken att med lina försöka få upp Johansson till mellannivån: I stället tappade man ut honom genom tappgluggen: Johansson var medvetslös när han lades på den väntande båren: En stund senare avled han:

Johansson hade varit anställd i LKAB 30 år. Närmast sörjande är hustru och tre söner.

Kiruna. Vid en sprängningsolycka i Kirunagruvan måndagen den 30 januari omkom 31-årige gruvarbetaren Ture Emanuelsson, Kiruna.

Emanuelsson skulle skjuta ett sprängskott, som han tidigare laddat, då av hittills outredd anledning ett avsevärt sprängämnesparti, som ännu inte laddats, detonerade. Emanuelsson fick svåra skador och torde ha ljutit en ögonblicklig död. Hans arbetskamrat klarade sig helt från sprängningen, då han för tillfället gått ett ärende till verkstaden. En annan arbetare, vilken arbetade ett stycke från olycksplatsen, kastades omkull av tryckvågen, men fick endast obetydliga skador.

Den omkomne Emanuelsson var ogift.

Gruvarbetare *Mats Midfjäll*, 29 år, Kiruna, omkom tisdagsmorgonen den 15 juli när han med sin frontlastare störtade utför en nio meter hög pallkant i dagbrottet Haukivaara bakom Luossavaara.

Midfjäll hade strax före olyckan klagat för arbetskamrater på bromsarna. Man misstänker därför att bromsfel orsakade störtningen:

Midfjäll satt ensam i förarhytten: En arbetskamrat såg på avstånd när den sjutton ton tunga maskinen slog runt och störtade utför pallkanten med hjulen i vädret. Vid det våldsamma nedslaget delades frontlastaren mitt itu. Arbetskamraten larmade hjälp per telefon:

En räddningskran lyfte undan den tunga maskinen så att man lyckades få lös Midfjäll, som satt fastklämd i förarhytten: Läkare fanns redan på plats, men denne kunde bara konstatera att Midfjäll ljutit en ögonblicklig död.

Han hade sin ordinarie arbetsplats i Kuj, men var tillfälligt utlånad (!) till Haukivaara-gruvan:

Midfjäll sörjes närmast av föräldrar och fyra syskon.

Reflexioner av Olle Hultin, sekreterare i centrala strejkkommittén

‘Man hatar egentligen sitt arbete. Känslan av att vara nära döden. Det är det hatet som håller en uppe ... Jag har upplevt det där många gånger. Det började med ett olyckstillbud, när jag höll på att reparera i en ort ... Kompisen och jag halka och föll ner i ett schakt ... på vägen ner stack en järnplatta ut. Kompisen och jag fick tag i den där och hängde där och dinglade. Hur vi sen tog oss upp kommer varken han eller jag ihåg.

Nästa gång jag råka ut för ett olyckstillbud, var när jag jobbade ihop med en kompis vid några ställningar. Dom låg där två schakt möts. Åt ena hållet var det ett sexhundrameters djupt schakt. Åt andra hållet ett som var arton meter djupt ...

Ställningen rasa och jag föll. Först kom jag rasande, sen kom byggnadsställningen och ovanpå alltihop min hundrakilos kompis, i samma viktklass som jag ... Jag våga inte röra mej ... Jag hängde fritt med benen under och om jag rörde mig skulle kanske allting fortsätta att falla.

Min kompis hade på vägen ner fastnat med kindbenet i en utskjutande järndel och slitit upp hela sidan av ansiktet. Han fick så klart hela munnen full med blod och trodde ju att det där kom inifrån, så han vrålade och skrek: ‘Jag vill inte dö, jag vill inte dö!’ Det var inte måttligt vad han vrålade. Några hörde det där och dom rusa fram och stirra ner på oss. Dom börja organisera hjälp, men tänk du, trots att det är en sån modern gruva fick vi hänga där i en och

en halv timme innan dom började fira ner en bår. När den kom ner försökte jag så försiktigt som möjligt vältra över kompisen på båren: Jag vågade ju inte röra mig så mycket. Men när de skulle fira upp honom, kunde de inte rubba båren en millimeter. Det är verkligen högklassiga hjälpsäkerhetsanordningar i en sån modern gruva!

Efter ett tag tyckte jag att jag kände igen en utav rösterna däruppe. Jag hade ju också legat och funderat ut ungefär var vi kunde vara. Så jag sa åt kompisen där uppe att gå ner där bandet är som man forslar ut malmen på. Jag hade räknat ut att det måste ligga någonstans under oss. Mycket riktigt. Jag hade fastnat med benen på var sin sida om en kätting. I tratten där malmen forslas ner till det löpande bandet. Så kompisen såga utav den där kättingen och så tog dom ut oss underifrån:

Jag fick så gå sjukskriven i två månader, sen började jag arbeta igen. Men tror du inte ingenjörn gav mig en lapp om att jag skulle gå tillbaka till samma schakt och fortsätta att reparera. Jag tyckte det var vidrigt, men jag tänkte att jag kunde ju i alla fall gå dit. Men gud så rädd jag var. Jag kröp utefter väggarna med två livlinor på mig och vågade knappast titta åt något schakt en gång ... Men det var inte slut med det. En gång höll jag på att reparera några linor till en schakthiss. Dom där schakthissarna är ju fjärrstyrda från ställverket. De går med en sjujävla fart upp och ner i schakten och det är dom som hela tiden spottar ut gråberget från gruvan: Om man vill ändra på hastigheten så är det bara att dra ut en nödbroms och ringa upp till killen på ställverket och be honom köra hissarna sakta upp och ner i schakten: Det är ju fina grejer, det där vi har. Ibland har vi elever som sitter i ställverket för att utbilda sig. Det är väldigt stränga krav innan de ens får snudda vid knapparna. Men det var i alla fall en sån jag fick tag i när jag ringde för att be dom sakta farten på hissen:

Hissen var då stilla omkring 25 meter under mig. Så jag bad dom sätta igång hissen: Långsamt. Innan hissen börjar röra sig brukar det bli en viss spänning i linorna. Den här gången sjöng det till i linorna, som det brukar göra när hissen sätts i gång för fullt. Så som en ren reflex klev jag då ett par steg tillbaka så att jag inte längre stod över schaktet. Jag trodde hissen var djupt ner. Men det var den ju inte utan hissen kom farande med en fart av elva meter i sekunden och slog till stegen som jag lagt över schaktet. Den där stegen smällde ju upp som en fjäder och fick så klart tag i mig, hivade mig rakt upp i luften och bort genom orten: Jag gjorde världens flygtur och landade nästan rakt i nosen på basen. Men då blev det stopp.

Jag hade fått nog med varningssignaler. Ner under jord ville jag inte mer. Inte på några villkor. Dom ville naturligtvis inte flytta mej. Men jag vägrade absolut att gå tillbaks och dom tyckte väl jag blev för obstinat så dom flytta mej till slut, fast till ett sämre betalt jobb på verkstan – Där är jag nu.’

Antalet olyckor i malmfältsgruvorna har ökat betydligt sedan 1966 – fast fortfarande är olycksfallssiffrorna något lägre vid LKAB än vid andra gruvföretag i landet. En stor säkerhetskampanj häromåret ledde till en nedpressning av siffrorna. Tävlingar anordnades mellan olika grupper arbetare. De som kunde uppvisa minsta antalet olyckor premierades.

Men, säger Allan Lindblom, anställd vid LKAB:s skyddstjänst:

> ‘Möjligt är att olycksfall som inträffade förtegs och kallades sjukdomsfall i stället för att premieringarna inte skulle förloras.’ Skip/Malmaren nr 4, 68.

Trots ansträngningarna att få ned antalet olyckor i gruvorna så är dock det procentuella antalet olyckor åtta (8!) gånger högre i gruvhanteringen än genomsnittet inom industrin:

Berättar LKAB:s arbetsvärvare om det? Upplyser AMS om det?

I jämförelse med exempelvis det riskfyllda arbetet inom byggnadsindustrin är gruvbrytning tre gånger så farligt!

Dödsfall i arbetet

(Antal dödsfall per en milj arbetstimmar)[1]

Textilindustrin	0,00
Livsmedelsindustrin	0,03
Tyngre verkstadsindustrin	0,05
Byggnadsindustrin	0,12
Skogsindustrin	0,17
Sjöfarten	0,34
Gruvindustrin	0,36

Industriläkaren skall icke vara anställd av företaget utan i likhet med exempelvis en provinsialläkare vara underställd landstinget. Företaget betalar läkararvodet till landstinget.

tes 17: En chef (läkaren) måste visa fullständig lojalitet mot överordnad.

tes 18: En chef (läkaren) identifierar sig med, understöder alla beslut i företaget.

tes 20: En chef (läkaren) måste vara beredd att byta ståndpunkt för att stödja högre chef.

'... Jag fick domen för fem år sen. Utav ett misstag fick jag reda på att jag hade så pass mycket silikos att jag inte längre borde vistas under jord. Då hade jag gått på regelbundna undersökningar hos företagsläkaren vart tredje år utan att höra ett ord. Hade jag inte hamnat på dispensären hade jag väl fortfarande inte vetat nåt ... Ja, det gick till på det sättet att frugan och jag hade råkat umgås i en familj där mannen hade tbc. Alla som träffa honom blev tvungna att gå på undersökning på dispensären ... När frugan och jag kom tillbaka dit andra gången tog han först frugan i hand och börja resonera så där.

Sen tar han mej i hand ... hälsar och säjer: – Ja, ni är gruvarbetare. Jag liksom skratta till och sa jaså syns de? Ja, sa han, ni har silikos. Har inte företagsläkaren talat med er om det? Ja, sa han, jag ska ta och kontakta er industriläkare och tala om att ni inte får arbeta mer under jord.

Jag gick där och vänta på att bli kallad till företagsläkarn: Under tiden gick jag och tala med gruvfogden och sa att jag inte fick arbeta mer under jord. Ni får börja som loksmörjare på 300 meters nivån i Vitåfors sa han ... Jag hade ju begärt att få jobba ovan jord. Men det finns inget annat jobb. Så jag fick gå dit ner. Efter 8 månader blev jag uppflyttad till verkstan:

Först efter ett och ett halvt år blev jag kallad till industriläkarn! Tornell på dispensären hade ju sagt att han skulle kontakta företaget, så jag gick bara och vänta. Tyckte kanske att det tog lite lång tid. Men jag tänkte inte mer på det ... Det var liksom om jag skulle ställa mej som en lögnare när jag berätta att Tornell sagt att jag hade så mycket silikos att jag inte borde arbeta mer under jord. Så jag fråga om inte Tornell hade kontaktat honom ... När jag kom i diskussion med industriläkaren så var det inte frågan om att jag hade silikos längre. Han hängde upp alla plåtarna på en glasskärm med en lampa bakom ... Nog ser jag att det är skillnad på plåtarna från när jag började jobba och nu sa jag. Dom var liksom alldeles grå-suddiga på en del ställen ... Då börja han förklara bort fläckarna med att det var skillnad på framkallningen av plåtarna och så vidare. Till slut erkände han att det syntes lite på plåtarna men att det bara var fråga om små teckningar. När jag fråga vad teckningar var för nåt fick jag intet svar. Så vi kom i mål på varann: Jag sa att han var köpt av företaget och lite av varje. Sen dess har jag aldrig haft nåt förtroende för honom. Så fort jag får råd att åka på semester söder-

[1] Yrkesskador, Riksförsäkringsverket 1967. De senast publicerade siffrorna.

ut ska jag gå till en annan läkare. Till lasarettet här uppe vet man aldrig. Det första dom gör är väl att ringa företagsläkare. Och då är det ju inget bevänt med undersökningen i alla fall.'

(Malmbergsarbetare, 23 år vid LKAB)

'I nuläget besöker arbetstagarna i stor utsträckning andra vårdinstanser, vid iråkad sjukdom, och möter som regel endast upp till industriläkarinrättningen vid hälsokontroll eller kallelse. Genom att industriläkaren är avlönad av bolaget, betraktas han, med rätt eller orätt, såsom lejd av bolaget och inte går patienternas intressen till mötes.'

Ur strejkkommitténs förslag till omorganisation av industrihälsovården vid LKAB.

Industrins lönsamhet och effektivitet bygger till stor del på att produktionskostnaderna delas så att de anställda betalar sin egen nedslitning, medan företaget betalar maskinslitaget.

Var står industriläkaren?
Industriläkaren är anställd av företaget.
Företagets målsättning är att maximera vinsten och höja produktiviteten:
För företaget är arbetaren en vara.
Hans kropp är en inköpt maskin:
Den ska drivas att producera så mycket profit som möjligt.
Var står industriläkaren?

Industriläkare Harald Jörgensson, LKAB Kiruna:

Om luften i gruvan: De dieselgaser som finns under jord utgör ingen hälsorisk ... Avgaserna i gruvan är mindre än dem en rökare utsätter sig för. (DN 9.1.70.)

Om gruvarbete: 'Gruvarbetarna är en elit. Det finns människor som inte orkar med det hårda arbetet utan blir sjuka. Det kan vi inte göra något åt. Dessa människor omplacerar vi i stället.' (*Expressen* 2.1.70)

Kravet att läkaren ska vara anställd av företaget drivs särskilt hårt av LO. Motiveringen: Om staten (landstinget) tar över kommer företaget att 'lägga sig på minimisidan'. Om den nuvarande organisationen av industrihälsovården är SAF och LO överens. LO är alltså mer lojal mot SAF än mot de anställdas krav på en opartisk, medicinsk vård, som är obunden produktivitetsmålsättningen:

Lönekrav:
En minimilön på 15: -/timmen ovan jord
En minimilön på 17:- /timmen under jord

'1968 blev ett rekordår med snudd på miljarden. 1968 levererade LKAB mer malm än någonsin och försäljningsvärdet nådde rekordhöjd – det fattades bara 900 000 kronor för att företaget skulle införlivas i "miljardklubben".' (LKAB-tidningen nr 2 1969)

Arbetarna kallar LKAB:s personaltidning för 'Rekordmagasinet'. Det är här bolaget presenterar alla sina nya rekord, alla fina siffror, alla produktionsökningar. Siffror som blir högre och finare för varje år samtidigt som arbetarnas reallöner sjunker, ackordshetsen ökar, kontrollen skärps.

Mellan 1959 och 1968 fördubblades LKAB:s produktion samtidigt som antalet arbetare minskade med närmare 1 000 man: Ändå fick arbetarna det inte bättre.[1]

[1] Se nedan (slutet av avsnittet om solidarisk lönepolitik)

Många gånger har de t. o. m. drabbats av direkta lönesänkningar.[1]

Ett exempel: I maj 1968 genomdrev företaget ett nytt ackordsavtal för personalen vid kulsinterverket i Svappavaara. Enligt det gamla avtalet hade arbetarna tjänat 3; 72 på den rörliga ackordsdelen med ett produktionsresultat på 130 000 ton (februari). Det nya avtalet gav en ackordsförtjänst på 2; 62 trots att produktionsresultatet stigit till 134 000 ton (juni).[2]

En gång i tiden ansågs gruvarbete vara högavlönat. Gruvarbetare tjänade en bra bit över genomsnittet för manliga industri

‘ arbetare. Om genomsnittet sätts till 100 låg gruvarbetarnas relationstal 1940 på 170. 1958 hade det sjunkit till 141 och 1969 var det nere i 119. Ändå tillhör Norrbotten dyrortsgrupp 5.

Gruvarbete är också ett av de hårdaste och mest riskfyllda arbeten som finns. Gruvarbetarna arbetar under olidliga förhållanden jämfört med andra industriarbetargrupper. En mörk, dånande, fuktig tunnel 300 meter under jordytan, med tjockt av dieselgas i ‘luften’ och en temperatur på +6° C kan inte jämföras med en fabrikslokal hur ohälsosam den än är. Olycksriskerna, de oregelbundna arbetstiderna utan ersättning, de mörka vinterdagarna då det går månader utan att morgonskiftsarbetarna får se ljuset – det är bl. a. sådant som inte framgår av lönestatistiken.

En av de sista strejkveckorna spred LO-organet *Aftonbladet* ut statistik om – som man påstod – LKAB. Syftet kan bara ha varit att i ‘den solidariska lönepolitikens’ tecken få andra arbetare att tro att LKAB-arbetarna är ‘högavlönade’. Enligt AB skulle genomsnittslönen för ‘egentliga’ gruvarbetare vara 19:48 i Kiruna.

Dagen efter delade strejkkommittén ut stenciler med de rätta siffrorna:

		40 tim	42,5 tim
Ort- och schaktdrivning	*78 man*	*19:48*	*18:33*
Bergbrytning	420 man	15:30	14:37
Lastning	145 man	14:76	13:89
Transport	93 man	12:46	11:70
Genomsnitt för grupperna ovan	736 man	15:26	14:33
El- och mek arbeten	224 man	13:71	12:90
Övriga arbeten	175 man	11:67	10:98
Genomsnitt totalt	1.135 man	14:45	13:62

(Lönerna gäller Kiruna. I Malmberget ligger timlönen i genomsnitt en krona lägre. Vänstra kolumnen anger redovisade förtjänster för underjordsarbete (40 timmars arbetsvecka). Högra kolumnen anger utgående löner omräknat till 42,2 timmars arbetsvecka.)

Det var alltså lönerna för 78 frontarbetare som AB matade den svenska opinionen med. Det var dessa 78 av sammanlagt 1 135 underjordsarbetare som LO-organets facklige skribent klistrade på beteckningen ‘egentliga’ gruvarbetare.

Det var alltså bara frontarbetarna som genom sitt livsfarliga arbete kom upp i 19:48. Som frontarbetare håller man bara några (högsta tio) år. Sen flyttas man till lättare arbeten med lägre lön. Som underjordsarbetare är många vid fyrtio års ålder utslitna med förstörda ryggar, stendammslunga, kärlkramp. Endast ett fåtal stannar till pension: LKAB kan för närvarande bara visa upp 473 sådana pensionärer (för både Kiruna och Malmberget). (Enligt pressombudsman Harald Bildt.)

[1] Se ovan (kapitlet ”Den tändande gnistan”)
[2] Arbetaren, dec. 1969.

Enligt uppgift från Gruvindustriarbetarförbundet tvingas en stor del av gruvarbetarna att arbeta övertid för att få ekonomin att gå ihop. övertidsersättningen är låg. 25 procent av grundtimpenningen de två första timmarna, därefter 75 procent. För övertidsarbete på lördagar och söndagar utgår ingen helgersättning. De som nekar övertid kommer ofta i onåd och får svårare att sedan begära ledigt från jobbet och så vidare. På så sätt finns det sällan något val.

'Utan vidare, utan att fråga gubbarna hade de gjort upp om trettio nattskift förra semestern: Hade man inte några riktigt starka skäl gick det inte att vägra. Man blev tvungen att jobba ... Det var för att dom hade blivit efter med produktionen. Dom hade sålt mer malm än dom hade beräknat. Du vet dom säljer så mycket dom kan: Dom tar ingen hänsyn till hur mycket dom producerar för det är ju ändå vi som får jobba fram det.'

'På våren 68 fick vi ett tackbrev som sa att vi ökat produktionen mellan fyrtio och femtio procent. Ja, sen sa dom på det lokala planet när vi fick sänkt vid löneuppgörelsen att det berodde på att vi maskade. ... Då börja schakttruckarna att köra långsammare för att vi tyckte att så där lite kunde vi ju inte tjäna. På en vecka hade vi ingenjörn där nere och han satt sej bredvid truckföraren och tryckte på gasen så att han bara fick köra!'

Kravet på månadslön är det krav strejkkommittéerna drev hårdast under förhandlingarna. En månadslön skulle utfalla rättvisare hoppades man: Ackordshetsen med de åtföljande olycksfallen skulle minska. Nu har man inte tid att tänka på säkerhetsanordningar. Ackorden och sämjan inom gruppen är viktigare.

'När man kör på ackord försöker man köra som fasen: Då har man inte tid att tänka på säkerhetsbegränsningar. Det har det aldrig varit tal om. I stället har man försökt lasta så mycket som möjligt och köra så fort som möjligt. En månadslön skulle göra mycket. Då skulle det aldrig hända olyckor när man tar genvägar ... Produktionen skulle bli jämnare. Det tror jag både bolaget och vi arbetare skulle vinna på.'

Under förhandlingarna med LKAB påpekade man från 27-mannadelegationens sida att försöken med månadslön slagit väl ut vid Tuollavaaragruvan.[1] I Tuollavaaragruvan har omkring en tredjedel av arbetarna månadslön: På det hela taget är Tuollavaaraarbetarnas ekonomiska situation bättre än LKAB-arbetarnas. Som en garanti mot att lönerna vid LKAB inte skall glida upp finns en överenskommelse mellan gruvorna att Tuollavaara som regel inte skall anställa arbetare som kommer från LKAB (Gruvfogde Strömberg i Tuollavaara; SDS 21.12.69).

Varför driver LKAB en så stenhård lönepolitik? Det är ju ändå ett statligt företag.

Svar: *'Den generella målsättningen för statliga företag är att expandera under krav på lönsamhet.'* (Krister Wickman) LKAB är ett statligt företag – i en kapitalistisk ekonomi.[2]

LKAB:s huvudkontor förläggs till Malmfälten

Intervjuaren: Det sägs att i slutet av detta sekel kommer omkring 90 procent av befolkningen att bo i tätorter. Är denna utveckling nödvändig?

Palme: Prognoserna pekar ditåt. Nödvändigt är det inte men jag tror att folk vill ha det så.
(Ur Nordal Åkerman, Apparaten Sverige, 1969)

Vi förenar oss med Er i Er kamp som starkt framhäver det auktoritära draget i den europeiska samhällsstrukturen stop från yttersta Sydeuropa till Norrland börjar folket medvetet inleda aktioner

[1] Gruvan som Sträng 'glömde' att förstatliga; Gränges-ägd gruva i Kiruna; känd för att ha den rikaste järnmalmen i världen:

[2] 'Där staten själv är *kapitalistisk* producent, som vid exploatering av *gruvor*, skogar etc.' (vår kursiv); (K. Marx, 'Randanmärkningar ...', i *Kapitalet*, Första boken, Uddev. 1969, s. 772.)

mot den profitens logik som framkallar underutveckling.
Centro Studi Iniziative e Comentitati, Popularivalle, Belice

Ovanstående telegram anlände till strejkkommittén i Kiruna dagarna före strejken avblåstes. Liksom gruvarbetarna i norr protesterar de sicilianska lantarbetarna i sydligaste Italien mot det ekonomiska system som berövar de arbetande frukterna av deras arbete och dömer hela landsändar till permanent underutveckling.

Malmen som de norrbottniska gruvarbetarna bryter forslas till främmande länder – till stålverken på kontinenten (framför allt till Västtyskland, England och Belgien). Förädlas, kommer tillbaka som järn, stål och halvfabrikat till verkstadsindustrierna i syd- och mellan-Sverige för att sedan säljas i form av attraktiva produkter i Sverige och på världsmarknaden:

I Norrbotten går arbetsvilliga och välutbildade arbetare utan jobb. ‘Profitens logik’ dömer dem att flytta söderut till landsändar där de inte vill bo, där de inte trivs.

– Vi exporterar malm och ungdom. I stället för att släppa dom ifrån oss borde vi förädla dom här, säger socialchefen Sven-Erik Johansson i Kiruna. Norrbotten med sina 2 procent av befolkningen står för 20 procent av arbetslösheten i Sverige. 1956 var antalet arbetslösa i Norrbotten 1.659. I januari i år hade siffrorna stigit till 5.512 (uppgifterna lämnade av AMS i Luleå). Dessutom finns det en stor ‘dold’ arbetslöshet speciellt bland kvinnorna.

Hade inte LKAB och Vattenfall funnits hade Norrbotten varit ett svenskt ‘u-land’, ett renbetesland.

Nu är LKAB den utan jämförelse dominerande arbetsköparen i Kiruna. 30 procent av stadens invånare arbetar vid LKAB. I Svappavaara och Malmberget är andelen ännu större. Räknar man dessutom med familjemedlemmar kommer man fram till att 70-80 procent av stans befolkning är direkt beroende av LKAB.

– Norrbotten har länge varit helt beroende av LKAB som skattebetalare. I Kiruna till exempel svarade företaget 1954 för 80 procent av de totala skatteintäkterna. Sedan dess har LKAB:s skattepott minskat avsevärt. I dag står LKAB endast för 34 procent av kommunalskatten. En av anledningarna är att företaget har kunnat göra allt större avskrivningar på grund av den tilltagande rationaliseringen: Förra året låg avskrivningarna på 179,2 miljoner kronor (siffrorna har tillhandahållits av kommunalkontoret i Kiruna). Diskussionen om förflyttningen av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten är i grund och botten en diskussion om skatten i malmfältskommunerna.

LKAB är Stockholms största enskilda skattebetalare.. Om huvudkontoret förflyttades från Stockholm upp till Norrbotten skulle det innebära 1,3 miljoner mer i skatteinkomster för malmfältskommunerna (enligt beräkningar på kommunalkontoret i Kiruna). Med huvud-kontoret skulle dessutom Arne S. Lundberg med 350.000 kronor i årsinkomst och en mängd andra högt betalda tjänstemän beskattas i Norrbotten. Detta skulle innebära ytterligare några skattemiljoner om året. Ett välbehövligt tillskott för malmfältskommunerna.

Gruvarbetarna upprepade gång på gång under de första stormötena sitt krav om förflyttning av LKAB:s huvudkontor till Malmfälten.

’…Varför ska huvudkontoret ligga i Stockholm? Det är väl inte där dom bryter malm. Hade kontoret legat här uppe hade det aldrig behövt gå så långt som till en strejk. Nu kommer dom uppflygande här och visar upp det ena dyrare gnägget än det andra. Men det går inte längre ... Hädanefter är vi inga fjärrstyrda robotar. Hädanefter är vi självständigt tänkande gruvarbetare. (Hadar Sandberg i Malmberget)

Varför har LKAB:s styrelse och Sträng så envetet hållit fast vid att LKAB:s huvudkontor ska ligga i Stockholm?

Frågan om huvudkontorets placering blev ett motionsämne i riksdan. Som argument för förflyttning av huvudkontoret har främst angetts skattefrågan och kontakten med de lokala kontoren och arbetarna.

När staten 1954 framförde krav på att få överta aktiemajoriteten i LKAB (man hade tidigare hälften av aktierna) satte sig Grängesbergskoncernen (TGO) emot det. Då beslöt regeringen och riksdagsmajoriteten att staten skulle lösa in Gränges aktier och ta över från 1 oktober 1957.

‘Finansministrarna Sköld (1954-55) och Sträng 1956 angav som regeringens motiv för kravet på bestämmanderätten över LKAB två skäl: inlösensrätten minskade genom brytningen kontinuerligt i värde; staten hade ett ansvar för den av gruvdriften helt beroende malmfältsbefolkningen och inom överskådlig tid kunde LKAB tänkas behöva gå utanför sina då rådande utmålgränser och in på av staten ensam ägda malmfyndigheter. Med sitt sysselsättningsansvar kunde staten inte gärna vägra LKAB rätt att bryta dessa, och TGO skulle därför vara i en mycket stark förhandlingsposition om villkoren för arrendet av dessa fyndigheter (Leveäniemigruvan i Svappavaara var en sådan fyndighet).’ (Zenit nr 161/2, 1970)

Men regeringen var angelägen om att behålla ett gott samarbete med Grängesberg. Därför gav man en mindre aktiepost (4,3 procent) och en styrelsepost i LKAB till Gränges. Dessutom – och det är kanske det viktigaste i detta sammanhang – avstod staten från att överta Gränges lönsamma malmflotta. Staten gjorde i stället upp med Gränges att LKAB:s malm liksom tidigare skulle fraktas på TGO:s fartyg och försäljas av AB Malmexport, TGO:s och statens 50/50-ägda försäljningsföretag.

Staten tillförsäkrade alltså Grängesbergskoncernen fortsatta inkomster på Lapplandsmalmen. Det var denna kohandel mellan staten och storfinansen som var det avgörande skälet till att Sträng vägrade att gå med på att förflytta huvudkontoret till Norrbotten: – Det kan inte vara riktigt att försvåra ett sådant samarbete genom att förlägga LKAB:s huvudkontor å annan ort än Stockholm, där skeppningsorganisationen också är belägen, uttryckte finansministern det i propositionen från 1956.

Men efter förstatligandet utlovades en ny prövning av huvudkontorsfrågan:

Vid riksdagsdebatten 1956 stödde en stark majoritet kravet på en förläggning av huvudkontoret till Norrbotten: Inget beslut togs i frågan. I stället uttalade riksdagen; ‘I den mån erfarenheterna visar att en förflyttning av huvudkontoret till Norrbottens län kan ske utan nackdelar kommer frågan att tas upp till förnyad prövning.’

I en utredning som 1963 gjordes under ledning av landshövding Per Eckerberg ställde sig de flesta av remissinstanserna positiva till en förflyttning. Som lösning på kontakterna med försäljningssidan rekommenderade utredningen en försäljningsfilial i Stockholm. Men LKAB:s styrelse och Gunnar Sträng sa nej med hänvisning till samarbetet med TGO som ‘fordrade’ en daglig och intim kontakt ‘i försäljningsarbetet’.

– Det kan inte vara riktigt att försvåra ett dylikt samarbete genom att förlägga LKAB:s huvudkontor på annan ort än i Stockholm där skeppningsorganisationen också är belägen, menade finansministern:

Någon förnyad prövning av huvudkontorsfrågan har aldrig gjorts. I och med att LKAB:s nya huvudkontor byggdes i Stockholm slog staten och bolagsstyrelsen fast att diskussionen var avslutad.

Detta är ingenting att förvånas – och ännu mindre att upprörs – över. Det hade varit naivt att vänta sig en annan utgång. Huvudfrågan är endast en liten – men en belysande – aspekt av

den stora frågan om landsbygdens exploatering i en kapitalistisk ekonomi. Den andra stora frågan som placeringen av huvudkontoret aktualiserar är frågan om statens karaktär. Den borgerliga staten kan endast samarbeta med kapitalet. I själva verket är det inte ens fråga om ett samarbete; staten är i grund och botten ingenting annat än en klass' 'politiska arm' – i varje kapitalistiskt land är den klassen borgarklassen:

Det som säkerligen bidragit till att förvirra många när det gäller dessa stora frågor är att långtifrån alla är lika uppriktiga –eller osmarta – som Sträng. Många säger som Palme ... 'folk vill ha det så' (vår kursiv).

SAF:s resonemang påminner – inte oväntat – om Palme.

Giesecke: Jag tror att Norrlandsproblemet måste angripas både på det sättet att man försöker få företag att etablera sej där och att man tvingas att få en del utav dom som finns i Norrland att söka sej arbete längre söderut. Det måste alltså vara en kombination av båda dessa åtgärder ... Vad jag tror att man ska göra är att man stimulerar till den lokalisering som samhället anser önskvärd – – – Den här frågan är väl inte speciellt kontroversiell.

A: Man ska inte märka ord, men jag kunde inte undgå att lägga märke till ert ordval. Var det en lapsus, när ni talade om att tvinga människor att flytta från Norrland och stimulera företag att lokalisera sej.

Giesecke: Jag har aldrig sagt att man ska tvinga folk att flytta och stimulera företagen ...

A: Jo, det finns på bandet ...

Giesecke: Ja, jag, det gäller att uttrycka sej med försiktighet här. Men vad jag menar är att det är klart att den enskilde är herre över sitt eget öde. Vill han flytta ska han göra det, vill han vara kvar ska han göra det. Jag skulle aldrig drömma att man på något sätt skulle tvinga människor att söka sej en annan bostadsort eller ett annat yrke. Däremot kan det finnas ...

A: Om han inte får nåt jobb då ...?

Gisecke: Ja, det är naturligtvis ett bekymmer och den situationen lever vi naturligtvis upp emot.

A: Men är han inte då tvingad att flytta ...?

Gisecke: Ja, då är han naturligtvis inte tvingad av nån annan: Då är han tvingad av omständigheterna, Inte sant va ...?[1]

Vilka omständigheter?

De 31 ledarskapsteserna skall omedelbart bort ur företaget

> – Teserna är grunden ... den fundamentala grunden för företagsdemokrati och dom tänker jag inte ta bort. (Arne S Lundberg vid samtal med 27-mannadelegationen 28 januari 1970)

Tes 9: 'En anställd har aldrig mer än en chef.'
(Individual has but one boss in any circumstance.)

Tes 13: 'Varje förändring i en anställds arbetsuppgifter och placering måste accepteras som vidtagen i företagens intresse.'
(Any personal status change muste be accepted as beneficial to best organizational interest.)

Tes 15: 'Ett effektivt ledarskap är att leda genom styrning och inte genom exempel.'
(Effective management is direction, not example.)

[1] Diskussion den 4 mars 1970 i lokaliseringsfrågan, mellan SAF-direktören Kurt Stefan Giesecke och några studenter på tekniska högskolan i Stockholm.

Tes 17: ‘En chef måste visa fullständig lojalitet mot överordnad.’
(Manager must demonstrate complete loyalty to higher authority.)

Tes 18: ‘En chef identifierar sig med och understödjer alla beslut i företaget.’
(Manager identifies with and supports all company decisions.)

Tes 20: ‘En chef måste vara beredd att byta ståndpunkt för att stödja högre chef.’
(Manager must be prepared to reverse position to support superior.)

Tes 29: ‘En chef ska utöva sitt ledarskap så att icke-chef endast behöver följa givna order.’
(Non-manager has responsibility only to follow orders.)

De 31 tesernas existens var helt okända för arbetarna innan de offentliggjordes på folkbiblioteket i Malmberget i december 1968. Då hade teserna redan funnits inom LKAB i över ett och ett halvt år. Sedan 11 maj 1967 hade 1.061 arbetsledare i största hemlighet genomgått ‘chefskurs’.

Bibliotekarien Adolf Henriksson höll på med de sista förberedelserna för sin utställning kring Sara Lidmans bok ‘Gruva’ när någon anonymt sände honom en kopia av teserna. Adolf lät genast förstora upp samtliga 31 ledarskapsteserna. Teserna fick en central plats på utställningen: Förstoringarna täckte en hel långvägg i biblioteket.

Reaktionen bland arbetarna blev förbittrad. Många hade upplevt hur klimatet hårdnat och anat att det fanns nya direktiv bakom. Men att se dem spikade i svart på vitt var något annat.

En arbetare ringde upp insändaravdelningen på en av våra kvällstidningar.

– Nu har dom spikat upp teser och infört militärfasoner på LKAB. Det börjar snart likna fascism ...

Dan därpå fyllde envoyé Lundbergs hemliga teser tidningarnas förstasidor. Debatten var i gång.

Teserna är ämnade för LKAB:s interna behov deklarerade Arne S. Lundberg redan på ett tidigt stadium. Det interna behovet omfattar inte arbetare eller på tesernas språk, ‘icke-chefer’. Teserna med kommentarer hade bara utdelats till chefer.

Sedan hösten 1967 hade företaget anordnat chefskurser i ‘Ledarskapsprinciperna’. Utbildningen följde samma mönster som teserna. Började i toppen för att fortsätta ner – nivå för nivå till ledarpyramidens breda botten, som på senare år fjärmats från arbetarna genom kraftiga löneökningar.[1]

Varken fackföreningar eller företagsnämnder hade informerats om teserna. Men gruvarbetarnas högste förtroendeman och ordförande i deras förbund, Nils Lindell, var naturligtvis insatt i projektet i egenskap av ledamot i LKAB:s styrelse. Men han teg. När teserna offentliggjordes satte han upp ett förvånat och oskyldigt ansikte.

Teserna tillkom som ett led i strukturrationaliseringen på LKAB. Målet var naturligtvis att skapa ett så lönsamt företag som möjligt, att maximera vinsten: Det var alltså inte förvånande att Arne S. Lundberg hade kontaktat mr George W. Kenning som konsult. Kenning hade tidigare framgångsrikt anlitats som expert av General Motors – den kapitalistiska världens drömföretag. ‘Vad som är bra för General Motors är bra för USA’, myntade en gång GM-ordföranden C. E. Wilson:

Är det också bra för Sverige?

[1] År 1960 tjänade en förman ca 300 kronor mer om året än en arbetare. 1969 var löneskillnaden i genomsnitt ca 11.000.

Arne S. Lundberg (s) var övertygad om det. Redan 1965 tog han de första förberedande kontakterna med Kenning. Den kontakten skulle komma att kosta LKAB närmare 3 miljoner kronor.

Men var det egentligen något nytt Kenning hade upptäckt? Machiavelli tecknade ner ungefär samma maktsystem i 'Fursten' under medeltiden: Alla som har gjort 'lumpen' har upplevt teserna.

Att exempelvis envoyé Lundberg var imponerad av militärdisciplin avslöjade han redan 1965 i ett PR-uttalande:

'Flödet (av malm) krävde avancerade medel för processtyrning och vi är nu framme vid de metoder som världskriget födde: *Operationsanalyser enligt militära förebilder och elektronik.'* (Vår kursiv.) (AB 10.12.69)

Men är inte teserna lite av kejsarens nya kläder? 60-talets köpenickiad?

Det har sagts att debatterna om teserna var en pseudodebatt. Och det var den: Debatten borde i stället ha handlat om hela det auktoritära, militära ordersystem som de flesta arbetare i dagens Sverige lyder under. På andra arbetsplatser finns och tillämpas samma 'teser' – fast de är osynliga. Men Lundberg var fåfäng nog att låta skriva ner teserna som sina egna. Så dumma har inte hans kolleger varit.

I riksdagsdebatten den 20 februari 1969 ansattes Krister Wickman hårt både från Eivor Marklund (vpk) och Karl-Erik Häll (s) angående teserna. Krister Wickman visade inga avsikter att vilja stoppa dem. Tvärtom försvarade han teserna mot den hårda kritik de utsatts för.

'Jag slogs först också av den hårda auktoritära tendensen som finns i många formuleringar. Läser man teserna mer noggrant ska man finna att de medvetet är tillspetsade för att stimulera till diskussion.' Sa Wickman.

I LKAB:s egen PR-skrift om teserna 'Samspel i en organisation för ledarskap och principer', kapitel 12, säger man såhär;

'Det är väldigt viktigt att betona att arbetet med de här principerna inte är någon ABF-kurs.' (Synpunkt från företagsledningen)

Till alla teser finns en kommentar. Till alla utom en – tes 29. Den lyder: 'En chef ska utöva sitt ledarskap så att icke-chef endast behöver följa given order.' För i Kennings över-människosamhälle är 'icke-cheferna' en kryllande grå massa som måste styras av en hård järnhand. I hans värld är alla människor robotar som styr eller låter sig styras. Människor utan behov och känslor.

Hur teserna fungerar tillämpade bland människor har Sara Lidman skildrat i kapitlet 'Två av Kennings Offer' i 'Gruva':

> 'Karl hade arbetat 32 år i företaget och Mats i 19 år när de avskedades respektive omplacerades efter att ha druckit kaffe och ett glas vatten i tjänstemännens matsal. De hade gått dit för att leta reda på besiktningsingenjörn och diskutera en traverslina. Men Karl och Mats hade enligt de nya direktiven, teserna, bara rätt att kontakta sin närmaste chef – förmannen: Arbetarna visste att han hade sorg och ville därför att han skulle få vara i fred.
>
> I Kennings värld är sådant otänkbart. I hans filosofi finns inga anhöriga, ingen taktkänsla. Där dör inga människor, dom lever inte heller – hans värld består av material till robotar.' Ur 'Gruva'.
>
> 'Inne på arbetsplatsen råder en militärisk ordning. Arbetsledningen kallas för befäl och man utför sina arbeten på "order". Dessa ges av närmast överordnad och arbetare får inte heller anföra klagomål eller be om hjälp från någon annan person än närmast överordnad. Ett vansinne utan like,

> eftersom den personen kanske inte alls är i närheten när det gäller. När en maskin går sönder eller något oväntat inträffar som kräver omedelbara åtgärder. Som en gruvarbetare sa till oss: ”Jag kan se ett tåg komma rusande på fel spår och fast jag vet att en katastrof kommer att inträffa kan jag inte göra något åt det utom att tala med ”närmaste överordnade”.’ Ur Zenit 161/, 1970.

Harry Isaksson: ‘Grovt förenklat skulle man kunna säga att dom där teserna är ett vertikalt system som går från Gud ... fast han heter Lundberg ... och neråt. Ett tvångssystem där man hindrar människor från att utveckla sig själva. Dom får aldrig någon motivering till att göra saker utan det ska pekas och tvingas. Man försöker helt enkelt göra krymplingar av oss. Rent intellektuellt sett skulle man ju bara behöva läsa bruksanvisningen på maskinen och sen skulle det vara bra. Det är på det sättet dom verkar dom där teserna. Det var en förskräcklig sak att läsa dom ... Jag har tänkt på det här viset. Det var väl onödigt att importera en amerikan för att fixa det där. Vi hade ju en kille som hette Mussolini i Italien som hade ungefär samma ideologi. Den hade dom ju kunnat få gratis för han är ju likviderad.’

Martin Gustavsson: ‘Jag har en liten annan syn på det där med teserna. Jag tror att man måste gå lite längre tillbaka i tiden för att få den rätta grunden. LKAB ägdes då av Grängesbergs-koncernen... Dom sista åren innan dom överlät gruvan till staten använde dom den till en rovdrift utan like. Dom gick med transporterna rakt igenom malmådrerna. Körde maskinerna i botten. Gjorde inga nyinvesteringar. Tog ut det bästa som fanns att få ut på den korta tid dom hade till sitt förfogande. Dom räkna kallblodigt med att innan den där tungrodda apparaten staten har kommit igång och fått den här gruvan att fungera, igen så är hela svenska folket så less att vi får tillbaka gruvan.

...Då hände det egendomliga att dom där klumphuggarna gick i land med det hela. Genom att skaffa nya maskiner och driva företaget hänsynslöst. Detta kunde dom göra tack vare att arbetsstyrkan dom hade till sitt förfogande var LOJALA medborgare. Dom hade själva krävt att dessa gruvor skulle förstatligas. Därför var det just ingen som höjde ett ord mot den press som sattes på oss jobbare. Resultatet blev att på kortare tid än dom hade beräknat var skulden betald och gruvan gick med vinst. Det där var väldigt fint för herrarna med hjärna naturligtvis som hade lyckats med det här. Att det var VI JOBBARE som fick sitta emellan, att det var vi som gått iland med det hela ... visserligen styrda uppifrån – det tänkte dom inte på. Människan försvann som hon alltid gör i såna här sammanhang. När det gick så bra fortsatte dom. Malm-volymen ökade. De mest fantastiska summor avsattes varje år till expansion ... Men våran del krympte som det gör på såna här företag. Ifrån att ha varit relativt hyfsad krympte den mer och mer. Så kom det plötsligt ett vacuum. Nu hade de kört så pass hårt så pass länge. Nu gick det inte längre. Nu måste dom komma med något nytt för att ytterligare kunna pressa människor och maskiner. Då kom teserna ... Har ni läst cowboyböcker och deckare kan jag rekommendera boken om teserna. Visserligen är det inte lika ärlig kamp som när man står ansikte mot ansikte och skjuter ner varann med pistol. Det är mer som en deckarhistoria där man smyger omkring i mörkret och skjuter på det som rör sig. Det är en RUSKIG bok. Den stinker av MÄNNISKOFÖRAKT.’

Harry Isaksson: ‘När Lundberg kom till oss på mötet i Malmberget passa jag på att ställa honom lite mot väggen. Jag sa såhär: Eftersom Lundberg sagt åt oss i 27-mannadelegationen att han inte vill ändra på det här med teserna, så vill jag läsa upp tes 23 för honom och be honom ta konsekvenserna av den. Den lyder så här: ”En ineffektiv underställd är resultatet av en ineffektiv chef.” Och eftersom det sitter 5.000 gruvarbetare här på aschlet så borde du ta avsked! Då visade det sig att det hade han inte minsta lust att göra. Så teserna gäller så att säga inte för annan än icke-chefer, underställda och liknande.’ (Från diskussion på peda-gogiska institutionen vid Stockholms Universitet 10. 2.70)

Arbetarna har krävt att teserna försvinner. Men kommer förhållandet bli annorlunda mellan chefer och arbetare om teserna tas bort? Kommer en arbetares röst att bli lika mycket värd som en arbetsledares?

Kommer arbetarna att få större makt?

Lars Lindberg, bergsingenjör på LKAB:s kontor i Kiruna och handledare i tesutbildningen:

‘Om alla fungerade efter teserna så skulle det bli väldigt trivsamt på våra arbetsplatser ... Det olyckliga med teserna är den överdrivna debatten i pressen – och att dom blev offentliggjorda ... Teserna är ju egentligen ingenting som på något sätt angår arbetarna ... Jag tycker att visst kan LKAB lika gärna gå med på gubbarnas krav och kasta teserna i papperskorgen: Dom kommer att finnas kvar ändå och fungera precis lika bra ... Nej, ska dom ta bort teserna, får dom nog ändra på samhället så att säga.’

Pensionsåldern för gruvarbetare sätts till 60 år. Nuvarande pensionsbelopp skall betydligt höjas även för den som redan pensionerats.
Allt arbete under jord skall vara pensionsgrundande, även arbetet i dagbrotten

Erland Wärnegren, pensionär, 66 år. Arbetat 43 år vid LKAB i Kiruna. Började som frontarbetare. Slutade som städare (kr 8:70/tim). Inlägg vid stormöte i Kiruna 14.1.70.

‘När skatten, hyran och värmen är avdragen har jag hundrasextifyra kronor och tjugofem öre kvar av min pension. Det är tacken för att jag gått och jobbat i 43 år och ådragit mig stendamm ... Jag tycker att jag fått kärlkramp över bröstet. Gick ner till bolagsläkarn ... han tog blodprov och all jädra kardigram ... nähä, det fanns ingen kärlkramp på mej ... ja, då är det väl bäst att jag går ut och jobbar, sa jag. Nähä, det får du inte, sa han. Du får gå upp och lägga dej på lasarettet ... På lasarettet sa kandidaten att vi skulle ta ett nytt kardigram.

Nå, det gick så långt förstår ni att han sa att, nähä, du har ingen kärlkramp. Du måste lägga in dej här på ett par tre dar. Och då gick jag ju dit och la in mej ... Efter ett par tre dar sa doktorn där: Hörrödu, du har borrat länge. Ja, sa jag.

Jag har varit under jorden i trettio år. Ja, sa han, då ska jag tala om för dej att du har stendamm. Du har silikos ... Det är bäst du går till företagsläkaren ... Så jag gick ju ner ... Då kom dom och erbjöd mej lättare jobb. Nu var jag på truckverkstan och hade gått ifrån borrningen: Hade ackord och låg på en elva kronor i timmen: Nu kom dom och sa att jag i stället skulle ner och städa och sopa i verkstan ... Och vad får jag för det då?

Jo, ÅTTA OCH SJUTTIO I TIMMEN! En LÖNESÄNKNING på tre kronor i timmen: Det var tacken för att jag fått stendamm ... Ja, sa jag, det går jag inte med på. Ja, men du får ersättning för stendammet sa dom.

Ja ... då våga jag inte annat ... tänkte att jag får väl ersättning. Det hade företagsläkaren sagt åt mej. Jag fråga han vilken grad jag hade av stendammet. Man kan ju ha både en två och tre grader. Men se det fick jag fan mej inte reda på. Int fanns det några grader int ... Ja, det ska jag tala om för dej, sa jag till företagsläkaren ... när du skickar de där papperena ner till herrarna i Stockholm då har stendammet farit bort när de kommit fram. Nog fan finns det kvar, men på PAPPRET är det borta.

Nä, det stämmer inte, sa han: Du ska få se, sa jag. Jag vänta en vecka, så fick jag pappret tillbaka. *Er stendamm går inte upp mer än i en tiondels procent,* så ni kan inte få nån ersättning ...

När han kom upp, Lindell ... våran ombudsman ... tog jag han uppe i maten i B-salen och så sa jag: Nu jävlar i min själ får du se till att jag får pension när jag blir sextitre år. Annars är det SISTA gången du går in genom Folkets hus. Det ska jag tala om för dej! Sen får du gå in bakvägen! (Skratt, applåd)

Jag sa åt honom: Nu har jag både stendamm och silikos. Och för några år sen låg jag fem veckor i Boden och höll på att bli blind ... Hade borrat på en dola och dom trodde dom skulle behöva operera bort ena ögat på mej. INGEN ERSÄTTNING HAR JAG FÅTT FÖR NÅNTING ... Det enda jag har fått är en hörlur som jag ska ha i örat ... Då förstår ni ... jag har hört så väl. Jag har hört varenda liten fågel i skogen: Jag har varit jaktmänska och sprungit i skog och mark och farit som fan. Jag har hört det kvittra och nu ... nu hör jag inte ens en liten fågel i en björk ... Nu när jag bara går uppför en backe så blir jag alldeles anfådd. Det bränner i bröstet ...

Ja, så jag var uppe och fråga här på ett möte. Hur tänker ni lösa pensionsfrågan egentligen? Den har varit på tapeten sen far min var ung ... och jag föddes 1904 så jag känner till'et. Det är konstigt sa jag, att varje ombudsman som kommer hit höjer pensionsåldern: Den första som kom hit, han skulle ha den till sexti. Det var riksdagsman Haage som sa att a*lla norr om polcirkeln ska ha pension vid sexti år*. Han tog upp det i riksdan. Där har det legat sen dess ... Sen var det en förbundsordförande som hette Rutström. Och så kom Ville Isaksson. Han tänkte få ner den till sextitre!

Det var hans första punkt på programmet ... Ja, han skulle gå in med HELA SIN SJÄL och greja pension vid sextitre års ålder, sa han. Han fick det till sextisju ! ! ! Kommer det nån efter den där Stendalen så får väl han det till SJUTTI ! !' (Skratt)

'... Jag har jobbat på LKAB i fyrtitre år. Har tjänat bolagsskatt ända sen jag var en trettonfjorton år... Börja knoga redan när jag var nie. Har knogat hela mitt liv skulle man kunna säga...

Men när man är femti då är man slut. Utsliten. Då är det ingen som vill ha en med i ackorden. Man drar ner förtjänsten: Då flyttar dom ner en att sopa i stället ... Sista månaderna jag jobba råka jag skälla på en ingenjör ... det gick så till ... jag hade fått tabletter av företagsläkaren som jag skulle ta när det brände i bröstet ... När jag hade sopat färdigt och gjort fint gick jag och satte mig på en pall och tog en tablett för jag mådde dåligt. Då kom ingenjörn. 'Sitt inte här och sov', sa han. 'Det är lika bra ni går hem ...' Dan därpå när jag kom hem efter ha varit hos doktorn låg en suspensionslapp och vänta på mej ... På en månad, för att jag suttit och sovit i jobbet . . . Det var tacken från LKAB!

Jag tog den där suspensionslappen och dök ner på kontoret ... tänkte nu tar jag papprena och slutar. Sopa golv det kan jag göra var fan som helst. Det behöver jag inte krusa LKAB för ... Tyckte inte lappen var berättigad. Under fyrtitre års tjänst hade jag inte firat en enda dag och inte nån av mina bröder heller ... vi var ju fem bröder och alla hade jobbat i gruvan: Inte en jävel hade fått en suspensionslapp och jag var den siste som var kvar.

Du får skriva ut löningen, sa jag till överingenjör Nilsson, för nu slutar jag i det här företaget. Och dom där veterannålarna som jag har en jävla massa av i en skrotlåda hemma, dom ska du få igen ...

Då tog han in mej på kontoret för jag skrek så väldigt. Jag var ju så arg på min suspensionslapp. Får jag den där lappen av dej, sa han. Nähä, den ska du ta mej fan inte få ... suspensionslappen ... sa jag. Nähä, den ska jag sätta inom glas och ram som tack från LKAB efter fyrtitre års tjänst ! ! !' (Skratt, applåder)

’.. Jag tänker makulera den, sa han. Jag har tittat igenom dina papper och det finns inget att anmärka på dej. Du har skött ditt arbete bra och varit väldigt duktig ... och likadant dina bröder ... Det är tydligen ett fel begånget. Ja, sa jag, det är inte första gången ... dom där lapparna skickar ni ut varje dag så fort en arbetare säger nåt emot er.

Du får aldrig makulera lappen, sa jag och skulle stoppa ner den: MEN DÅ SKULLE HAN RYCKA DEN IFRÅN MEJ... Då slog jag näven i bordet så kulspetspennorna hans hoppa i asken: Sen gick jag hem till gumman.’

Erland Wärnegren gick aldrig tillbaka till LKAB.

Berättelsen ovan är inte unik. I LKAB:s rationaliserings- och ackordshets har den äldre arbetskraften fått sitta emellan. Den som inte längre är i sin effektivaste ålder har inte längre samma värde. När gruvarbetaren förslitits av hårda ackord, gaser och buller omflyttas han till ett lättare arbete med några kronor mindre i lön per timme. I LKAB:s verkstäder går massor av utslitna äldre arbetare. Sopar golv eller sliter kuponger – de lägst betalda arbetarna i bolaget.

Gruvarbete är ett av de hårdaste arbeten som finns. Trots detta har pensionsåldern för svenska gruvarbetare med 67 hittills varit högst i världen.

Pensionsåldern i övriga länder:

Land	Pensionsålder	Kvalifikationstid för rätt till full pension
Belgien	55 år	20 år under jord
Bulgarien	50 år	15 år
England	65 år	16 år
Finland	65 år	
Frankrike	50 år	30 års anställning
Japan	55 år	
Nederländerna	55 år	15 år
Norge	65 år	
Nya Syd Wales m. fl. i Australien	60 år	20 år
Polen	55 år	10 år
Sovjetunionen	50 år	
Tjeckoslovakien	55 år	25 år

Efter den första januari i år har dock pensionsåldern för svenska gruvarbetare sänkts till 63 år, för dem som arbetat 23 år under jord. En starkt begränsad pensionsålder som i realiteten bara ett fåtal får glädje utav. Tjänsteåren börjar inte räknas förrän det år arbetaren fyllt 28 år. För de arbetare som omflyttats från underjord till ett lättare arbete över jord är tiden inte pensionsgrundande.

Möjligheter till förtidspension har funnits i många år. Dels kan man förtidspensioneras av Bolaget, dels kan man begära det själv. Förtidspensioneras man av LKAB erhåller man cirka 1.700 kronor mer per år än om man själv begär pension vid 65 års ålder. Arbetsgivarnas suveräna makt att ensam bestämma vilka som skall förtidspensioneras ger dem möjlighet att pressa ut de sista krafterna av de gruvarbetare som är ‘lönsamma’.

I Malmberget har bolaget konsekvent förtidspensionerat arbetare vid 63 års ålder de senaste åren. På så sätt har man sluppit att tillgripa permitteringar för att skära ner arbetsstyrkan: Dessutom har man kunnat byta ut den dominerande äldre arbetskraften mot en yngre och produktivare.

Arbetarna har krävt att pensionsåldern sänks till 60 år och att allt underjordsarbete och arbete i dagbrott blir pensionsgrundande. Pensionsbeloppet måste höjas betydligt. De arbetare som förtidspensionerats går miste både om ATP och bostadstillägg tills de uppnått 67 års ålder.

Frågan om pensionsåldern har debatterats i över 30 år. Fackförbundet har försökt få pensionsåldern sänkt både avtals- och lagstiftningsvägen. Argumenten har främst varit att gruvarbete är ett tungt hälsovådligt arbete där arbetstakten successivt ökats.

Riksdagsman Haage lade redan på 20-talet fram en motion där han krävde att alla gruvarbetare norr om polcirkeln skulle pensioneras vid 60 år. Sen dess har pensionsåldern varit en flitig motionsfråga både i riksdagen och på kongresser.

Artur Andersson: ‘När en tjänsteman söker anställning ingår det i förmånerna att han ska ha pension mellan 60 och 63 år. Likadant är det för annan administrativ personal. Inga långa förhandlingar, inga lagstiftningsfrågor. Men när vi jobbare som står i första frontlinjen och får ta de hårdaste stötarna för att underhålla de andra – de finge ju ingen pension alls om det inte funnes gruvkarlar och sådana som höll produktionen i gång –när vi ska ha någonting då är det ett förfärligt väsen: Ber vi våra riksdagsmän om hjälp blir allting så väldigt vidlyftigt och omständigt. Det blir tjat, utredningar, man hänskjuter frågan till fackföreningsrörelsen. överallt försöker man sabotera och förhala. Jag har inga som helst illusioner om att man kommer att lösa frågan: Vi gruvarbetare är vana att kämpa, vi ska gå tills vi stapplar och faller omkull. Några såna här förmåner unnar man inte oss.’ (Anförande vid Svenska Gruvindustriarbetarförbundets 27:e kongress 1967)

Övriga krav

27-mannadelegationen slutför förhandlingarna

Månadslöner får icke, per arbetstimme, understiga ovan angivna under- och ovanjordstimpenningar, och skall införas på arbeten där endast tidlön och lägsta ackordsvolym utgår. Gruvförbundets förslag till regler för införande av månadslön ‘anammas’.

Rekreationsbidraget regleras i likhet med tjänstemännens.

Kallortstillägg införes i likhet med Byggnads i Kiruna.

Utbildningslönerna betalas med elevens föregående månads genomsnittslön, dvs. tidigare praxis. Retroaktiv återbetalning till dem som ersatts enligt nuvarande förfaringssätt.

Helgdagsersättning införes.

Övertidstillägg, ersättning för obekväm arbetstid och skifttillägg regleras i likhet med tjänstemännens.

Bussar och reseersättning;

Busstransport av anställda till och från arbetet, kostnadsfritt. För dem som åker med egna bilar tillämpas samma normer angående bilersättning som gäller för tjänstemän.

Omskrivning av kollektivavtalet: 40 timmars arbetsvecka, måndag–fredag. Uppgörelsen om kontinuerlig 37,5 tim vecka slopas.

Skyddskläder och skor tillhandahålles mot värme och kyla. Fria överdragskläder.

Senaste beslutade hyreshöjningen, vad beträffar LKAB:s bostäder återkallas. Hyrorna i Svappavaara skall regleras till samma belopp per m2 som genomsnittet för bolagets egna i Kiruna. Vad beträffar egnahemmen i Svappavaara, skall arbetaren erbjudas samma möjlighet att förhyra dessa, som tjänstemannen har.

Varje månads intjänt semesterlön insättes på spärrat konto. Upplupen ränta tillföres kontot.

Strejkledningen och de strejkande får på intet sätt utsättas för trakasserier i framtiden:

LKAB skall utträda ur Svenska Arbetsgivarföreningen: Uppgörelsen gäller från den dagen återgången till arbetet sker.

Myten om den solidariska lönepolitiken

> '… kapitalet (är) inte … ett ting, utan ett genom ting förmedlat förhållande mellan människor.
>
> … produktionsmedlen blir kapital endast under den förutsättningen, att de samtidigt fungerar som medel att exploatera och behärska arbetarna. Karl Marx[1]

Solidarisk lönepolitik eller konjunkturreglering?

Att ackordsuppgörelsen i Svappavaara var den tändande gnistan, liksom att alla lokala förhållanden var direkta orsaker till strejken är det knappast någon (så när som på en och annan konspirationsteoretiker) som ifrågasätter. Dessa två förutsättningar är alltså *nödvändiga* men långt ifrån *tillräckliga* som förklaringar till gruvstrejken. Dessutom kan naturligtvis inte hela den strejkvåg som svepte över landet under senare hälften av januari och första veckan i februari, förklaras utifrån förhållandena vid LKAB. Det vore också ett fåfängt arbete att försöka förklara strejkvågen genom att i detalj studera de lokala förhållandena på varje strejkdrabbad arbetsplats. Den uppgiften överlåtes med varm hand till Metallindustriarbetarförbundets och Verkstadsföreningens borgerliga experter.

Det finns åtminstone *två* frågor som inte kan förklaras med hjälp av en beskrivning av de lokala förhållandena, dvs. genom en redogörelse av *direkta* orsaker. Den ena frågan är *varför* LKAB och andra strejkdrabbade företag bedrivit en sådan personalpolitik att strejker utbrutit; den andra är varför fackföreningsrörelsen från förbundsnivå och uppåt inte bara underlåtit att tillvarataga arbetarklassens ekonomiska intressen, utan också intagit en så öppet och konsekvent arbetarfientlig hållning under hela strejkperioden?

Svaret på den första frågan ligger i de lagar efter vilka ett kapitalistiskt företag måste fungera, om det vill fortsätta att existera vid sidan av andra kapitalistiska företag.

Svaret på den andra frågan ligger i de lagar som styr hela ekonomin i varje utvecklat kapitalistiskt land.

Svaret på båda frågorna sammanhänger intimt med varandra: så t. ex. måste det enskilda företaget ibland göra vissa eftergifter i hela kapitalets intresse.

I.

Vilka är då de lagar som styr ett kapitalistiskt företag? Krister Wickman gav ett korrekt svar på den frågan då han vid årets (1970) remissdebatt talade om vad man kan kräva av ett statligt företag i en kapitalistisk ekonomi:

'Den generella målsättningen för *statliga företag*', hävdade Wickman, '*är att expandera under krav på lönsamhet.*' Vad Wickman beskriver är 'den generella målsättningen' som *varje företag* i en kapitalistisk ekonomi måste ha, nämligen att maximera vinsten och expandera.

För att klara sig i den internationella kapitalistiska konkurrensen måste företaget satsa mycket hårt på utveckling av produktionstekniken, förutsatt att företaget inte haft förmånen att etablera sig i ett lämpligt 'u-land' där arbetskraften kan köpas så billigt att rationalisering inte lönar sig. Med förbättrad teknisk utrustning följer en kraftig ökning av produktionsvolymen per arbetare. Vid LKAB ökade till exempel produktionen från 13,1 milj. ton malm under

[1] Kapitalet, Första boken, Uddevalla 1969, sid. 673

kalenderåret 1959 till 28,5 milj. ton under kalenderåret 1969. Samtidigt minskade antalet kollektivanställda arbetare från 6.672 till 5.487. (Antalet tjänstemän ökade ganska obetydligt).[1] Produktiviteten per arbetare var alltså mer än dubbelt så stor under verksamhetsåret 1968 som tio år tidigare. Samtidigt eftersträvar varje kapitalistiskt företag (statligt eller privat) att maximera vinsten. Detta sker genom att hålla löner och andra kostnader för personalen nere så lågt som det är socialt möjligt. Företagen måste också ta vissa 'allmänna' hänsyn i sin lönepolitik. Men detta har snarast med svaret på frågan nr 2 att göra.

LKAB är – liksom praktiskt taget alla andra inte alltför obetydliga företag i en kapitalistisk ekonomi – ett bolag. Grundvalen för ett bolag (statligt eller privat) är *inte*, som man skulle kunna tro, en uppsättning av produktionsmedel såsom maskiner, byggnader o. dyl. Grundvalen för varje bolag är *kapital*, och bolagets ändamål är att få detta kapital att växa. Maskiner, byggnader etc. är 'bara' kapitalistens *medel* för att exploatera arbetarna och få kapitalet att växa. (I en högt utvecklad kapitalistisk ekonomi gäller för övrigt detsamma som för bolag också för ekonomiska föreningar såsom kooperationen, den andra företagsformen av betydelse; den juridiska formen för ekonomiska föreningar är annorlunda, men det ekonomiska innehållet är detsamma.)[2]

I prop. 171 år 1965 förklarar finansminister Sträng som representant för staten (*ägaren*) att '... LKAB ... skall drivas efter affärsmässiga principer ...', dvs. som ett vanligt företag.

På ett företagsnämndssammanträde den 7/5 1969 förklarar envoyé Arne S. Lundberg att *företagsledningen* måste ta 'vissa risker' för att prestera en sådan produktionsökning som företaget gjort under de senaste tio åren, och poängterar sedan att '... det är fråga om en kraftansträngning som har betydelse för vårt framtida fotfäste på (den internationella) marknaden.'

Disponent Wickbom, chef för LKAB:s förvaltning i Malmberget, säger vid ett företagsnämndssammanträde våren 1968: .. många av arbetarna anser att vi bråkar med dem och är onödigt krävande. Sådan kritik tar inte hänsyn till den utveckling vi är inne i. Vi håller på att lägga om produktionsapparaten ... Kanske för att underlätta arbetet för de anställda? – Nej, då, '... för att öka vår konkurrenskraft'.

Disponent Torsten Göransson, chef för Kirunaförvaltningen, säger i SKIP-Malmaren, nr 8 1968: 'Det är säkert varje företagslednings erfarenhet: en *förändring* (vår kursiv) måste ofta genomföras medan den är svår och skapar motstånd. Väntar man tills motståndet är borta, är man förmodligen för sent ute med beslut och handlande.'

Lägg märke till hur Göransson framställer arbetaren som konservativ och icke samarbetsvillig när det gäller att genomföra 'förändringar' – ett fullständigt *abstrakt*, innehållslöst (metafysiskt) ord, så länge man inte talar om *vad* det är fråga om för förändringar, *vem* förändringarna gynnar resp missgynnar. En sak är i alla fall säker och det är att den som *direkt* drabbas av de 'förändringar' Göransson avser är arbetaren. Men: 'Sanningen är alltid konkret.' (Lenin) När det gäller en *konkret* förändring (t. ex. buss till och från Leveäniemigruvan) då blir också svaret konkret: 'Företagets ståndpunkt är att i Svappavaara skall man ägna sig åt att bryta malm och inte åt samhälleliga funktioner (Överingenjör Wiking Sjöstrand, möjlig efterträdare till Göransson, vid företagsnämndssammanträde i Svappavaara den 29/8 1969).

Målsättning för varje bolag är att ständigt föröka sitt kapital, eller att 'expandera' som Wickman uttrycker det. För att uppnå denna målsättning måste bolaget inrikta hela sin

[1] LKAB:s bokslut från verksamhetsåren 1957/58 och 1968. (Fr.o.m. 1960 sammanfaller verksamhetsåret med kalenderåret.)

[2] 'Det råder inget tvivel om att kooperationen i en kapitalistisk stat utgör en kollektiv kapitalistisk institution.' Om Kooperationen, V. I. Lenin, Valda Verk, Band II, andra delen, s. 786.

verksamhet på att maximera profiten – företaget måste 'drivas efter affärsmässiga principer', som Sträng säger. Vad gäller Wickmans 'lönsamhet' så vet var och en att det inte finns någon *gräns* uppåt för lönsamheten.

Det är därför att målsättningen är att öka profiten och ackumulera mer kapital som Lundberg efter rader av produktionsrekord, inte talar om att förbättra arbetarnas förhållanden, utan om en fortsatt 'kraftansträngning' från arbetarna.

Vad Wickbom talar om när han använder det abstrakta ordet 'utveckling' är i själva verket något mycket konkret: kapitalets ackumulation.

För att denna ackumulation skall gå snabbt och effektivt måste man som Göransson säger, bryta ned de anställdas motstånd (underförstått mot livsfarliga arbetsförhållanden, otrygghet, dåliga löner etc.)

Det är m. a. o. med LKAB som med varje företag i en kapitalistisk ekonomi: det är profiten, inte den producerande människan som är målet för produktionen; den producerande människan 'används' som varje annat produktions*medel* för att producera profit – i första hand.

II.

Produktiviteten per arbetare vid LKAB har mer än fördubblats (en ökning med 160 procent) under de senaste tio åren.[1] Lönekostnaderna för arbetet har däremot stigit med endast 34 procent.[2] Medellönen per arbetare ökade med 68 procent under samma tid.[3] Men den siffran säger ingenting om man inte tittar på ökningen av levnadskostnaderna.

Om hänsyn tas till statlig[4] och kommunal[5] inkomstskatt blir den disponibla löneökningen ca 54 procent. Tas dessutom hänsyn till att konsumentpriserna[6] under samma tid steg med 41 procent återstår en disponibel reallöneökning på ca 13 procent.

Den vackra siffran på 68 procent i löneökning i kronor under de senaste åren visar sig alltså endast innebära en *reallöneökning* på ca 1 procent per år.

Under hela tiden har LKAB gjort väldiga vinster.[7] 1968 var t. ex. LKAB:s försäljningsvärde 999,1 miljoner kronor. Bruttovinsten efter att löner betalts och alla rörliga kostnader täckts var

---

[1] LKAB:s malmleveranser ökade från 13,1 miljoner ton 1959 till 28,5 miljoner ton 1969; alltså levererades mer än dubbelt så mycket 1969 som 1959. En ökning med 118 procent på tio år.
LKAB:s malmleveranser per arbetare (miljoner ton malm/antal kollektivanställda):
13,1/6.672 = 1.963 ton/arbetare (1959)
28,5/5.487 = 5.192 ton/arbetare (1969)
Alltså levererades 2,6 gånger så mycket malm per arbetare 1969 som 1959; en ökning på 160 procent på tio år.
Källor: LKAB:s verksamhetsberättelser 1958/59 och 1968.

[2] Gäller åren 1958-1968 då lönesumman för 1959 omfattar fem kvartal.

[3] Medellön per arbetare (lönekostnad för alla arbetare / antal arbetare):
97,3 milj / 6.649 = 14.600:- (1958)
130,9 / 5.325 = 24.600:- (1968)

[4] Direkt statlig skatt på medelinkomsten för gift Kirunaarbetare.

[5] Den kommunala inkomstskatten ökade från 11,83 1958 till 20,00 1968.

[6] Inklusive indirekt skatt.

[7] Av LKAB:s bokslut under de senaste tjugo åren framgår att vinstökningen och vinsten var mycket hög under 1950-talet. Staten övertog aktiemajoriteten den 1 oktober 1957. Därefter har priserna på järnmalm fallit kraftigt men lönsamheten har kunnat bevaras hög därför att arbetarnas produktivitet ökat. Därmed har leveranserna kunnat ökas kraftigt (med 160 procent per arbetare och mer än hundra procent totalt på tio år).
LKAB har alltså haft en stor vinst hela tiden trots att priserna på järnmalm tvingats ned så kraftigt på världsmarknaden.
Vem är det då som har tjänat på att arbetarna producerar malmen så mycket billigare per ton nu än på 1950-talet? Eftersom priserna på varor som innehåller mycket stål inte har sänkts under motsvarande period, utan istället

379,3 miljoner kronor. Efter att avskrivningar och olika avsättningar gjorts och nyinvesteringar täckts *utgjorde vinsten 203 miljoner kronor.* Medan *arbetarnas löner uppgick till 130,9 miljoner kronor.*[1] För 1969 måste vinsten bli ännu större. Försäljningsvolymen ökade med 13 procent. Försäljningspriset sjönk inte.[2]

Varför har då löneutvecklingen för de kollektivanställda varit så ogynnsam samtidigt som företaget visat sådana otroliga vinster och produktionsresultat? Dels därför att *företaget* naturligtvis gör allt för att hålla lönerna nere, men också därför att den socialdemokratiska *fackföreningsrörelsen* med LO i spetsen inte för arbetarnas kamp mot denna kapitalets naturliga tendens att vilja hålla lönerna nere, utan samarbetar med kapitalet. En mycket viktig del av detta samarbete är den s. k. 'solidariska lönepolitiken'. Den solidariska lönepolitiken är ingen jämlikhetspolitik som regeringen och SAP hävdar. Den kan möjligen karaktäriseras som en politik för utjämning inom *inom* arbetarklassen.[3] Denna utjämning uppnås genom att de högre betalda arbetarna vid de särskilt profitabla företagen, framför allt exportindustrierna, avstår från sina krav mot kapitalisterna och på så sätt inte blir alltför mycket rikare än 'låglönegrupperna'. (De senare ca 40 % av alla arbetande människor i Sverige.)[4] Med andra ord är filosofin bakom den solidariska lönepolitiken följande: om alla arbetare är ungefär lika fattiga så blir fattigdomen lättare att bära. Att kapitalet aldrig haft ett ont ord att säga om den solidariska lönepolitiken är alltså inget att förvåna sig över. (Kapitalets negativa reaktion är .ju alltid det bästa indiciet på en progressiv politik.)

Varför är då den socialdemokratiska fackföreningsrörelsen samarbetsvillig med kapitalet, när det gäller att hålla arbetarnas löner nere? Därför att den utgör en del av det *korporativa samhället,* dvs. det kapitalistiska samhälle där olika organisera e samhällsfunktioner – regering och riksdag, LO med fackförbund, liksom andra löntagarorganisationer, SAF; SAP och alla dom andra borgerliga riksdagspartierna – *samverkar* med ett gemensamt mål: *att bevara det kapitalistiska samhället,* eller 'blandekonomin', som SAP och de andra borgerliga partierna kallar det Detta gör man absolut ingen hemlighet av från SAP-LO. 'Vi har ju helt och fullt accepterat blandekonomin, sedan kan man givetvis diskutera om balansen inom blandekonomin är tillfredsställande, det kan man naturligtvis ha olika meningar om ... Om man ser det ur näringslivets synpunkt så finns det inget land i Västeuropa som är så kapitalistiskt som vårt', konstaterar Kurt Nordgren i en intervju med Nordal Åkerman.[5]

Däremot är det ett väldigt smusslande om vem denna politik gynnar.

Den solidariska lönepolitiken är det *svenska* namnet på en ekonomisk politik, som bedrivs av regeringarna i alla högt utvecklade kapitalistiska länder i världen. Syftet med den politiken är inte i första hand att hjälpa 'låglönegrupperna' utan att skapa ekonomisk stabilitet, dvs. att få det kapitalistiska systemet att fungera så friktionsfritt som möjligt. I ett kapitalistiskt samhälle är det *alltid* arbetarklassen som får bära den tyngsta bördan av en stabiliseringspolitik.

---

höjts måste det vara stålverken, metallindustrin och andra tillverkare och försäljare av produkter som innehåller stål. Dessa har gjort stora vinster, eftersom lönerna i dessa företag inte har stigit nämnvärt mer än i LKAB.

[1] LKAB:s verksamhetsberättelse 1968.

[2] DN 20.1.-70.

[3] Sedan kapitalisterna fått sitt konkurrerar klassamarbetsmännen i varje förbund om 'lönekakan' med andra löntagarkategorier och splittrar på så vis fronten mot kapitalet. Ideologin bakom denna splittringspolitik är att om arbetarna i ett företag med löner över genomsnittet avstår från lönehöjning skall den avstådda lönehöjningen tillfalla arbetarna i andra företag med ännu lägre löner. Men så går det ju inte till. Den avstådda lönehöjningen stannar kvar inom företaget och läggs till profiten. Den vandrar alltså inte alls över till företag som ägs av andra personer.

[4] Se Peter Bratt, De förrådda idealen, Aktuell debatt, Göteborg 1969, s. 24: '43 % av alla fulltidsarbetande löntagare (hade) år 1966... en årsinkomst under 20.000 kronor!'

[5] N. Åkerman, Apparaten Sverige, Sth 1969, s. 258.

Under högkonjunktur, den uppåtgående delen av den kapitalistiska kriscykeln, har de kapitalistiska länderna alltid vissa problem med inflation, eller penningvärdeförsämring. Kapitalisterna eftersträvar 'lagom' inflation, 2,5-3 % per år. Då ökar alla deras tillgångar sakta men säkert i värde, samtidigt som det verkliga värdet av de löner som de åtagit sig att betala sjunker. Börjar emellertid inflationstakten bli högre, så är detta ofördelaktigt för 'ekonomin som helhet', som det heter i läroböcker i nationalekonomi, dvs. för kapitalisterna.

Det finns framför allt tre sätt att hålla inflationstakten inom rimliga gränser under högkonjunktur.

Regering och riksdag kan besluta att överbalansera budgeten, dvs. betala in mera pengar till staten än vad staten spenderar, en form av sparande. Riksbanken kan besluta att höja diskontot (räntan). När budgeten överbalanseras till en viss gräns och räntan höjts till en sådan nivå att kapitalet börjar knorra en aning, då återstår bara ett verkligt effektivt medel: *Att hålla lönerna nere* inom vissa stora löntagargrupper med hög 'marginell konsumtionsbenägenhet'.[1] I andra kapitalistiska länder där fackföreningsrörelsen driver den fackliga kampen för arbetarna mot kapitalet – i dessa länder har det som Geijer och Palme kallar 'solidarisk lönepolitik' i regel andra namn (inkomstpolitik, social programmering etc), men den verklighet som döljer sig bakom orden är densamma.

Oavsett vilka ord som används är innebörden denna. Med olika institutionaliserade medel – förutom kapitalets självklara motstånd – hålls lönerna nere, framför allt inom exportindustrin. Vanligen anger de lönenedpressande institutionerna – i Sverige LO, i andra länder vanligen statliga institutioner – ett procenttal som löneökningarna inte får överskrida, om inte kapitalisternas vinster och prisstabiliteten skall hotas. Det är med andra ord de stora exportindustriernas vinst och kostnadsläge som inkomstpolitikerna värnar med den 'solidariska lönepolitiken'. I dessa expanderande och vanligtvis högprofitabla branscher ligger lönerna för kollektivanställda ofta över riksgenomsnittet. Det är därför man på samma gång kan tala om att exportindustriernas något högre avlönade arbetare skall visa solidaritet med hemmamarknadsindustrins lågavlönade genom att hålla igen sina krav, och tillmötesgå de största och mäktigaste kapitalintressena. Den politiken gynnar *endast* kapitalet.

I andra kapitalistiska länder har man, som sagt, va igen statliga kommissioner för inkomstpolitiken. Regeringen eller parlamentet utfärdar på rekommendation av dessa, lagar som säger att lönerna inte får stiga mer än si eller så mycket. (I vissa fall, t. ex. i Australien, bestäms lönerna för alla kollektivanställda i detalj av en särskild kommitté och fackföreningarna har på så sätt ställts åt sidan; det amerikanska kapitalet har inte nog många gånger uttryckt sin entusiasm över detta halvfascistiska system.)

I Sverige har man gått mer sofistikerat till väga. Här samarbetar inte bara kapitalet och dess regering, som i alla andra kapitalistiska länder, utan dessa bildar en trojka tillsammans med den socialdemokratiskt dominerade fackföreningsrörelsen. LO-ledningen har under årens lopp med alla tänkbara odemokratiska medel skaffat sig makten att samordna alla sina förbunds lönepolitik och se till att de stämmer överens med de riktlinjer som 'näringslivet', regeringen och LO kommit överens om. En för löntagarna dålig uppgörelse blir lättare accepterad om den sanktioneras av en facklig ledning, än om den drivs igenom med en särskild tvångslag, påpekar SAF-direktören Giesecke i en bok från 1968.[2]

[1] En inkomstgrupp har högre 'marginell konsumtionsbenägenhet' än en annan, om den använder en större del av varje extra intjänad krona till konsumtion (dvs. sparar en mindre del). Höginkomstgrupper har alltså lägre 'marginell konsumtionsbenägenhet' än grupper med 'normal' eller låg inkomst.

[2] Stann-Anders och likheten.

I Sverige har man inte behövt använda tvångslagar för reglering av lönerna. Däremot finns det en *tvångslag* som hela tiden spökar i bakgrunden och som man måste studera något för att bättre förstå den svenska arbetsmarknaden ...

Kollektivavtalslagen

Arbetarklassens avväpnande

> ‘ . .. man förhandlar inte under en ”vild” strejk. Här kommer också kollektivavtalslagarna sedan 1928 in i bilden. Man har byggt upp ett rättsförhållande för parterna (på arbetsmarknaden), precis så som man gjort mellan säljare och köpare av dammsugare och diskmaskiner ...! (Skratt och applåder)
>
> . . . Granskar man närmare vad dessa rättsförhållanden innebär för arbetarna, märker man att principerna för förhandlingsordning som man har byggt upp under åren, alltifrån år 1928, binder arbetarna och de lågavlönade . . . De andra har alltid större rätt, har alltid större möjligheter att kunna hävda sig ... För de har de ekonomiska möjligheterna därtill. Det har inte vi. ETT SÅDANT RÄTTSFÖRHÅLLANDE ÄR FELAKTIGT!’ (Ture Rantatalo kommenterar en intervju som *Expressen* gjort med dir. Bratt (SAF))
>
> ‘Angående de nu rådande rättsprinciperna, så skulle vi kanske också acceptera dem, om vi, som arbetare, skulle få sitta mittemot dessa SAF-avlönade direktörer och andra direktörer och bestämma deras löner, precis som dom bestämmer våra löner. Då skulle det vara någotsånär rättvist.’ (Ture Rantatalo)
>
> ‘Hur har man utnyttjat den lagen? Svaret har vi idag när vi ser gruvarbetarna som sitter här ... här sitter 4.700 gruvarbetare och strejkar ... Det går ... att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda – för andra. Men om en vanlig arbetarstam vill ha sina mänskliga rättigheter tillgodosedda, reses ett våldsamt motstånd av nästan samma slag som när kvinnorna ville ha sin rösträtt. Man måste nu alltså bryta lagar av nästan samma storleksordning som dåförtiden. Dessa lagar visar nu i praktiken hur snedvridna de är för den stora massan. De kommer förr eller senare att rasa ihop. De har redan börjat rasa ihop . . (Våldsamma applåder) (Elof Luspa)

Uttalandena gjordes vid det strejkmöte som ägde rum på kvällen den 8 januari 1970 i Stadshuset i Kiruna. Det stod då alldeles klart för de strejkande gruvarbetarna att de inte bara hade LKAB och SAF emot sig, vilket ju var naturligt, utan också förbundsstyrelsen, LO-byråkratin och det socialdemokratiska riksorganet *Aftonbladet*.[1]

En vecka senare, fredagen den 16 januari spreds i Malmberget ett tryckt socialdemokratiskt flygblad av bl. a. följande lydelse:

> ‘KAMRATER!
>
> Skall vi stillatigande åse och låta 1928 upprepa sig?’

Här avsågs inte genomförandet av kollektivavtalslagen 1928, vilket kommer att framgå med all klarhet av flygbladets fortsatta text. Vad man åsyftade – och tog avstånd ifrån! – var den strålande solidaritet som gruvarbetarna i malmfälten visade sina eftersatta kamrater i Sydsverige genom att sympatistrejka i åtta månader, utan krav på egna förbättringar. De mellansvenska gruvarbetarna strejkade då i protest mot lönesänkningar på mellan 40 och 50 procent.

> ‘DET ÄR VI som skall bestämma ... VI har ju arbetarmajoritet i SVERIGE. MEN detta måste ske INOM lagens ram. Denna lag som våra möjligheter vilar på är i allvarlig fara ... NU ELLER ALDRIG kan vi driva dessa splittrare av arbetarrörelsen dit där dom hör hemma.’

[1] *Aftonbladet* hade redan den 20 december börjat inta en klart arbetarfientlig hållning. Därefter skärptes tonen kontinuerligt under hela strejken samtidigt som innehållet i ledare och artiklar blev alltmer osakligt, ofta direkt lögnaktigt.

Påståendet att de strejkande gruvarbetarna var ‘splittrare’ skulle senare tas upp av Palme och andra partitoppar.

> ‘... Varför detta är allvarligt, politiskt sett, beror på att dom röda spelar kort i händerna på borgarna ...’

... en synpunkt som återkom i landets alla LO-tidningar.

> ‘Varför har inte strejkkommittén kommit en enda millimeter närmare lösningen på fem veckor?’

Därför att den motarbetats av förbundsstyrelsen (s) och LO-byråkratin (s).

> ‘... Gruvarbetarna kan inte få ut något mer av den här vilda strejken än 1928 ...’

... exakt samma argument Palme senare androg i TV. Men det förhöll sig faktiskt så att gruvarbetarna inte alls eftersträvade att ‘få ut något mer’ 1928. Strejken 1928 var, som redan nämnts, en *sympatistrejk*.

Vilken blev reaktionen på flygbladet? ‘Man bara skrattade åt det! Flygbladet var ämnat att delas ut, men man ångrade sig och ställde paketen i fönstret på postkontoret. Vi som hjälpt till med organisationen av strejken har också hjälpt till att sprida flygbladet, för vi ansåg detta flygblad vara av stort värde för de strejkande, men av ringa värde för de politiskt agerande.’

Det socialdemokratiska partidistriktet och Gällivarekretsen tog avstånd från flygbladet, när det stod klart att det inte fallit i god jord. Flygbladet var undertecknat ‘Socialdemokrater inom arbetarrörelsen’. Exakt vilka som låg bakom flygbladet är inte känt, men att Tage Landström (socialdemokratisk fackföreningsman i El-förbundet) betalade räkningen till Gällivare Tryck AB, som stått för tryckningen finns det absolut säkra vittnesmål på.

Det mest slående med detta socialdemokratiska flygblad är att texten är inmängd med sådana begrepp och uttryck som ‘rättstänkande’, ‘inom lagens ram’ (tre gånger), ‘denna lag som våra möjligheter vilar på’; bladet utmynnar i den klingande parollen: ‘Vi övriga arbetare kan inte godkänna att en ... strejkkommitté vill ställa sig över alla (!) lagar som våra fäder med blod, svett och tårar slogs för.’

Nu var det väl bara *en* av alla de lagar som våra fäder slagits för med ‘blod, svett och tårar’, som de strejkande gruvarbetarna kommit i kollision med och det var tydligen också denna lag som man åsyftade i flygbladet utan att uttryckligen säga det: LAG OM KOLLEKTIV-AVTAL; given Stockholms slott den 22 juni 1928.

‘Olagliga’ strejker

Varför är strejker i Sverige idag nästan alltid olagliga?

Innan vi kan gå direkt in på den frågan måste vi kort beröra lagarnas utveckling från den tiden då ‘våra fäder’ ‘slogs för’ ett bättre liv ‘med blod, svett och tårar’.

Sveriges första borgerliga författning som också är den mest grundläggande av våra nu gällande grundlagar, Regeringsformen tillkom 1898 genom en militärkupp. Bönderna vägrade att sätta sitt namn under den med kravet: ‘först skatteutjämning – sedan regeringsform’. Först efter vapenskrammel och kungligt hot kunde ‘detta av löpare förvillade och råa samfund’ (som en av kuppmännen uttryckte det) förmås att skriva under regeringsformen.

Kallar någon denna grundlag för *olaglig*?

Riksdagen inrättades genom borgarklassens politiska makt-.., övertagande 1865? Var inte den skränande hopen’ av stockholmska borgare utanför Riddarhuset en *olaglig* påtryckning mot de församlade adelsmännen?

Varför åtalades inte kuppmakarna från 1809 eller skränfockarna på Riddarhustorget 1865?

Därför att vad som är lagligt eller olagligt beror på vilken *klass* som har *makten*.

1809 mobiliserade adeln, dvs. i första hand storgodsägarna, sina sista krafter och lyckades klamra sig fast vid makten i ytterligare några årtionden. 1865 tilltvingade sig borgarklassen makten över statsapparaten. Borgarklassens revolutionära handling var olaglig endast i förhållande till den ordning den avskaffade.

I det förkapitalistiska samhället var tjänstehjonsavtalet i jordbruket det centrala tjänsteavtalet. Förhållandet mellan herre och hjon reglerades i legostadgan. Hjonen tillhörde herrens familj. I legostadgan fanns flera bestämmelser som avsåg att förhindra att tjänstehjonen avskedades. Bestämmelserna speglade husbondens omsorgsplikt mot hjonen. Husbonden hade t. ex. skyldighet att vårda ett tjänstehjon vid sjukdom osv.

Genom de nya produktionsförhållandena förändrades allt detta. Fabriksägarna som blev allt fler hade behov av rörlig arbetskraft. Allteftersom borgarklassens ekonomiska och politiska makt växte införde den närings- och handelsfrihet. Genom kapitalismens krav på ökad rörlighet hos arbetskraften kom alltmer det ‘fria’ avtalet att tillämpas i stället för de ‘stela’ avtalstyper som överensstämde med legostadgans bestämmelser. Detta skedde innan legostadgan ändrats.

Var det olagligt?

De gamla bestämmelserna om pass mellan olika landsdelar avskaffades. Likaså bestämmelserna om ‘olovligt kringstrykande’ (1885) som utgjorde ett hinder för upprättandet av en rörlig armé av arbetslösa. Allt detta gjorde borgarklassen i frihetens namn. Och det är också det fria avtalet, friheten att köpa och sälja (varor och arbetskraft) som fortfarande är den borgerliga frihetens verkliga innehåll. Av borgarklassens alla friheter är det bara dessa som den aldrig frivilligt avstår ifrån. Hellre avskaffar den alla andra friheter.

Den nya härskande klassen införde alltså regler som svarade mot dess ekonomiska behov. Och juristerna anpassade lagarna därefter. En viktig del, kanske den viktigaste, av det fria avtalet var den *fria uppsägningsrätten* som innebar att tjänsteförhållandet kunde ‘hävas efter vardera kontrahentens gottfinnande’ (Hasselrot 1906). Denna lösning i ‘ömsesidighetens’ tecken var naturligtvis utomordentligt bekväm för kapitalisterna, särskilt som tillgången på arbetskraft var riklig.

När Arbetsdomstolen sedermera hävdar att den fria uppsägningsrätten är en ‘allmän’ rättsgrundsats borde den i klarhetens namn byta ut ‘allmän’ mot ‘borgerlig’. Innan borgarklassen tog makten var ju den fria uppsägningsrätten inte alls någon rättsgrundsats.

Under 1700-talet var strejker, eller ‘sammanrotningar’ som de då kallades, ganska ovanliga. Straffet för den som deltog i en ‘sammanrotning’ var döden. Hundra år senare uppfattades strejken av borgarklassen som ‘ett grovt angrepp mot egendomen och den enskildes okränkbarhet’. Svaret på strejk blev massvräkningar, lösdriveridomar osv. Något lagligt stöd för strejkers kriminalisering behövdes inte. Att straffet ändå blev kännbart garanterades av arbetsköparnas ekonomiska och politiska överläge och den rikliga tillgången på arbetskraft.

Den fackliga rörelsens framväxt skedde språngvis under 1800-talets sista decennier. Uppsvingen överensstämde i stort sett med högkonjunkturerna. Genom att arbetarklassen började organisera sig skärptes den ekonomiska intressekampen och därigenom också klasskampens politiska sida. Snart krävdes därför rättsliga åtgärder riktade direkt mot den fackliga rörelsen. Genom en av justitieminister Annerstedt 1899 skriven lag, den s. k. Åkarpslagen, blev det möjligt att väcka åtal vid försök att ‘tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller att hindra någon att återgå till arbetet eller att övertaga erbjudet arbete’. Lagen hade enligt

motiven till syfte att splittra arbetarnas fackliga kamp samt skydda och underlätta strejkbryteri.

Denna lag upphävdes först 1938, alltså samma år som den socialdemokratiska ledningen inom fackföreningsrörelsen räckte kapitalisterna handen i 'Saltsjöbadsavtalet', med vilket man trodde sig ha skapat garantier för att det i framtiden inte skulle finnas någon facklig kamp att splittra. Men hunden ligger begraven däri att man kallat det klassamarbete som då skapades för facklig kamp. Det är mot den bakgrunden man kan förstå att socialdemokraterna av idag kallar de strejkande gruvarbetarna i malmfälten för splittrare av den fackliga rörelsen.

Kapitalisterna försökte också på andra sätt tvinga den fackliga rörelsen till underkastelse. I den så kallade decemberkompromissen 1906 tvingades LO acceptera arbetsköparens rätt att fritt antaga och avskeda arbetare samt leda och fördela arbetet (nuvarande § 32 i SAF:s stadga). Detta skedde under lockouthot. I 'utbyte' skulle föreningsrätten lämnas okränkt. Denna kompromiss var bekräftelsen på att de 'reformistiska' krafterna redan vid denna tid fått övertaget i landsorganisationens ledning. Någon uppdelning i socialdemokrater och kommunister fans då ännu inte. Den kom först efter den stora ryska socialistiska oktoberrevolutionen. Genom kompromisser avsvor sig LO-ledningen sin medverkan i arbetarklassens revolutionära kamp och började inrätta sig på kapitalets villkor. Att detta också skulle leda till ett anammande av den borgerliga ideologin är bara naturligt. Så är t. ex. 1966 års överenskommelse mellan SAF och LO om 'främjandet av samarbetet mellan företagsledning och anställda' helt i linje med innehållet i SAF:s stadgar av år 1902 (att verka för 'arbetsfred' etc.)[1]

Den nu gällande lagstiftningen om kollektivavtal och Arbetsdomstol genomdrevs våren 1928 av det samlade borgarblocket, mot en kraftig folklig opinion. Liknande arbetsfredslagar hade redan genomförts i flera andra kapitalistiska länder under 1920-talets reaktionsperiod. Den socialdemokratiska socialministern Möller hade redan 1926 förordat en lagstiftning i denna riktning. Det folkliga motståndet var kompakt och i alla större städer genomfördes väldiga protestdemonstrationer mot den 'antifackliga' lagstiftningen. Genom det folkliga motståndet tvingades t. o. m. lagstiftningens tidigare förespråkare i LO- och SAP-ledningen att *tillfälligt* (opportunism) byta ståndpunkt. 'Landssekretariatet och den socialdemokratiska partistyrelsen fann det till sist nödvändigt att försöka infånga den växande oron' (vår kursiv), skrev LO:s pressombudsman och sedermera landshövdingen Ragnar Casparsson.

Detta var i byråkratins topp. Bland LO:s funktionärer på mellannivå uppfattades kollektivavtalslagen som en anti-facklig tvångslag av samma typ som Åkarpslagen, som fortfarande var i kraft.

Det är inte bara omständigheterna vid tillkomsten som grundmurat dessa lagars rykte som borgerliga klasslagar. 1928 års lagar innebar att strejkrätten, arbetarnas enda effektiva försvarsvapen i den fackliga kampen, i praktiken avskaffades, Bojkott- och blockadvapnet avtrubbades och fackföreningarna själva gjordes, genom skadeståndsbestämmelserna, till övervakare av arbetarnas efterlevnad av denna tvångslagstiftning. Den borgerliga statenlagstiftaren kunde inte tydligare ha avslöjat sig som kapitalets maktorgan mot arbetarklassen.

Att göra fackföreningarna till instrument riktade mot arbetarna var en idé som kapitalisterna med alla medel skulle försöka förverkliga alltifrån det att det stod klart att de måste acceptera

[1] Som bara ett av en oändlig massa exempel på klassamarbetet på det fackliga planet kan följande nämnas: 'På Kockums har stressen lett till att dels upp till 40% av yrkesarbetarna slutar under loppet av ett år, dels att arbetarna enligt (företagsledningen) "maskar". Från *företagsledningens* sida vänder man sig då till LO. LO skickar då ut en sociolog som *i samarbete med företagsledningen* utför en "trivselundersökning". Arbetarna tillfrågas aldrig.' (Konsten att dressera människor, Stockholm 1969) Det absurda i handlandet framgår om man istället tänker sig att arbetarna på Kockums vänder sig till SAF för att komma till rätta med samma problem.

att fackföreningar fanns. Man började alltså redan i den dicksonska kommittén,[1] vars idéer sedan skulle ligga till grund för kollektivavtalslagen, att omfatta den tanken att fackföreningar skulle få finnas, men *bara på alldeles bestämda villkor:*

> 'Å arbetstagarnas sida skulle en sammanslutning i fackföreningar, eller vad man nu vill kalla det, ... för det första hava en uppfostrande betydelse Arbetarna skulle ... uppgå i en organisation som vore i stånd att ... genom sin auktoritet och vädjan till de enskilda medlemmarnas samhörighetskänsla, hålla de senare tillbaka från *kontraktsbrott*.'
>
> Fackföreningen skulle också 'uppträda såsom väktare av varje enskild arbetares heder, envar skulle vara intresserad av att hans kamrat inte bröt *avtalet'*.
>
> Och vad var avtalet? 'Ett avtal mellan två fullt likställda, fria och inbördes oberoende parter.'[2]

Härmed var tanken född att göra fackföreningarna till polisiära organ riktade mot arbetarna och med uppgift att förhindra strejker. Detta är speciellt intressant med tanke på att fackföreningarna vid den tiden var just strejkorganisationer, som uppstod spontant ur arbetarnas kamp mot lönesänkningar osv., precis som dagens strejkkommittéer.

Vad som var tanke i dickssonska kommittén blev verklighet i kollektivavtalslagen. I § 4 heter det:

> 'Förening som själv är bunden av kollektivavtal, vare jämväl pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga olovlig stridsåtgärd eller att, om sådan redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.'

Arbetarnas rätt att vidtaga stridsåtgärder under avtalsperiod har avskaffats med kollektivavtalslagen; men i arbetsköparnas lagliga rättigheter ingår rätten att vidtaga en lång rad 'stridsåtgärder' t. ex. lönesänkningar genom ackordsförändringar p. g. a. ändring av arbetsprocesser, omflyttningar, masspermitteringar osv. En höjning av arbetstempot genom att t. ex. höja bandhastigheten är laglig, men om en arbetare sänker arbetstakten är det 'olagligt' och kan straffas med avstängning från arbetet utan lön.

En annan form av 'lagliga' stridsåtgärder (flitigt tillämpad på LKAB) är att låta ackordsuppgörelserna dra ut på tiden för att medan förhandlingarna pågår minska lönekostnaderna. Vid landets största glasindustri hade hösten 1969 ledningen på detta sätt motsatt sig en uppgörelse under ett helt år. Arbetarna på den avdelning uppgörelsen gällde började då sänka arbetstakten för att få en uppgörelse till stånd och på så sätt få ut sin rätt. Detta kallade företagsledningen för 'maskning' och som straff suspenderades tio arbetare utan lön under en vecka. Varken den medvetna obstruktionen av ackordsuppgörelsen (som företaget hela tiden tjänade på) eller suspensionsstraffet var olagliga, men 'maskningen' var en olovlig stridsåtgärd.

Kollektivavtalet är alltså inte som Nordisk Familjebok säger 'ett avtal mellan två fullt likställda, fria och inbördes oberoende parter'.

För att tillämpa den nya kollektivavtalslagen skapades samtidigt en 'neutral' rättslig instans, Arbetsdomstolen. Redan från början var man från arbetarhåll utomordentligt skeptisk mot domstolens möjligheter att arbeta neutralt. Misstron härrörde från de erfarenheter man hade av vanliga domstolar. Vid denna tid hade arbetarna t. ex. kommunalarbetarstrejken i Kalmar i friskt minne. Där var borgmästare Cassel både arbetsgivare (i egenskap av ordförande i magistratet) och domare i en person. Som arbetsgivare inkallade han först den ökända strejkbrytarorganisationen 'Samhällshjälpen' och som domare dömde han under pågående strejk åtta arbetare till fängelsestraff på upp till två år för uppvigling m. m.

---

[1] Kommittén tillsattes år 1899.
[2] Nordisk Familjebok, andra upplagan.

Arbetsdomstolen slår lika hårt mot arbetarklassen även om domarna inte lyder på fängelsestraff. Detta beror i sista hand varken på att domstolsjuristerna är borgerliga eller att arbetsköparsidan är överrepresenterad. Det beror inte heller på att arbetsköpare och arbetare är olika inför lagen. De är olika i lagen. Pratet om olikhet inför lagen är bara ägnat att dölja det viktiga. Och det är själva lagens klasskaraktär. Kollektivavtalslagen är kapitalets lag. Arbetsdomstolen tillämpar kollektivavtalslagen. Så enkelt är det.

Som bekant får enligt § 4 första stycket i kollektivavtalslagen 'arbetsgivare eller arbetare, som är bundna av kollektivavtal' inte vidtaga stridsåtgärder – dvs. arbetarna får inte strejka – 'under den tid avtalet är gällande'. Detta måste ju betyda att det inte är olagligt att strejka när kollektivavtalet gått ut. Det är det inte heller .Men där det inte står lagar i vägen där sätter sig den socialdemokratiska fackföreningsbyråkratin på tvären.

Om man jämför utvecklingen av SAF och LO från sekelskiftet och fram till idag är det framförallt en sak som faller en i ögonen. SAF har i stort sett bevarat sin inre uppbyggnad och dess stadgar är på det hela taget oförändrade. Med LO förhåller det sig annorlunda. Reglerna för beslutsfattande har helt förändrats, likaså omröstningsreglerna. LO:s stadgar har helt ändrat karaktär och innehåller numera bestämmelser om LO:s samhällsbevarande uppgifter. De olika förbunden har också fått se sitt inflytande på lönerörelserna minska alltmer och LO är nu en mer centraliserad institution än SAF.

Innan fackföreningsrörelsen kunde börja fungera som ett samarbetsorgan och ett löne- och konjunkturpolitiskt instrument, var det nödvändigt att krossa dess gamla, relativt demokratiska, struktur. Det måste förvandlas från ett klasskampsorgan till ett organ för klassamarbete. Samarbetet har varit ett samarbete på kapitalets egna och ursprungliga villkor.

Som nämndes nyss finns det inget *lagligt* hinder för strejk under tid då arbetarparten inte är bunden av kollektivavtal. Men genom huvudavtalet 1938 avskaffades i princip också denna strejkrätt – och detta *av arbetarnas 'eget' organ!* Processen fullbordades 1941 då stadgan ändrades så att medlemsomröstningar i avtalsfrågor endast skulle vara *rådgivande.* Arbetarna hade berövats beslutanderätten.

Den motion från metallarbetarförbundets ledning (s) som behandlades på 1936 års kongress och som var grundvalen för fackföreningsrörelsens avdemokratisering under tiden 1938-1941, talade om att fackföreningsrörelsen 'genom ett energiskt organisationsarbete' hade skaffat sig ett betydande inflytande. Uttryckssättet är bedrägligt. Det är arbetarnas egen fackliga och politiska kamp som gjort förbättringarna möjliga. Men samtidigt har allt starkare krafter verkat i precis motsatt riktning. Arbetarna har successivt omvärvts av en allt tjockare härva av paragrafer och avtal som i praktiken berövat dem möjligheten att någonsin med sina organisationers stöd försvara sina ekonomiska vinningar med strejk.

Under hela efterkrigstiden har denna. utveckling fullföljts. När slutpunkten i denna utveckling har nåtts kan LO:s ordförande – med en lätt omskrivning – säga med Bert Brecht: 'Medlemmarna har förlorat LO-ledningens förtroende; låt oss därför utesluta de gamla medlemmarna och välja nya.'

Händelserna i samband med kollektivavtalslagens antagande 1928 hade lärt de makthavande att inskränkningar i strejkrätten genom lagstiftning var politiskt obekväma. 1935 stoppades ett lagförslag i riksdagen p. g. a. det kraftiga folkliga motståndet. Genom att istället gå fram den 'utomparlamentariska väg' som just beskrivits, dvs. genom att avskaffa de demokratiska kontrollmöjligheterna kunde man uppnå samma resultat: strejkrättens avskaffande.

Men i maj 1969 gjordes ett avsteg från den 'utomparlamentariska principen'. En ny strejklag, Lagen om konfliktdirektiv, godkändes av den socialdemokratiska majoriteten i riksdagen. Bakgrunden till lagen är den 'oro på arbetsmarknaden' som kunnat iakttas i hela Europa,

isynnerhet efter majupproret i Frankrike 1968. Dessa händelser visade att arbetarklassen på nytt var i rörelse.

Enligt den nya lagen berövas strejkande arbetare en lång rad sociala förmåner. Strejkande arbetare skall inte bara som förut avstängas från arbetslöshetskasseersättning och arbetslöshetshjälp utan från allt samhällsunderstöd. Strejkande arbetare skall avstängas från utbildningsbidrag, flyttningsbidrag, studiemedel och studiehjälp. I regeringens proposition (nr 76:1969) motiveras lagen med 'statens neutralitet' i arbetskonflikter.

Om socialhjälp sägs i propositionen:

> 'Arbetstagare, som är arbetsför men arbetslös till följd av arbetskonflikt har ... inte rätt till obligatorisk socialhjälp.'

Tvärt emot vad som sagts i Kiruna har alltså de kommunala myndigheterna rätt att avstänga strejkande arbetare från socialhjälp.

Vidare ur propositionen:

> 'Utredningen ... har att utgå från den hittills gällande grundsatsen att samhället skall stå *neutralt* vid konflikt mellan arbetsgivare och arbetare. En följd av samhällets *neutralitet* ... är att det överlämnas till arbetsmarknadsparterna ... att sörja för finansieringen av arbetsstriden (vår kursiv.)

Propositionens motiv till att studiemedel och studiehjälp inte skall utbetalas:

> 'Studiemedel och studiehjälp utgör betydelsefulla förmåner för den enskilde. Om de får utgå utan begränsning under arbetskonflikt, måste man, ... räkna med att de *kan stimulera dem som är berörda av konflikten* och vill göra den arbetsfria tiden ... mera meningsfull, *att använda tiden till studier* ... Eftersom förmånerna i allt väsentligt är avsedda för elevens uppehälle under studietiden måste det anses utgöra ett *neutralitetsbrott* från samhällets sida om de kommer även konfliktberörda arbetstagare tillgodo. Utredningen finner det vara ofrånkomligt att arbetstagare avstängs från rätten till studiemedel och studiehjälp.' (vår kursiv.)

Hur ställer sig då detta neutrala samhälle till den andra sidan, till kapitalisterna?

> 'Ekonomiskt stöd åt företagare bör enligt utredningen betraktas på i princip samma sätt som stöd åt arbetstagare.'

MEN!

> 'Samhällets lokaliseringsstöd, kreditstöd samt stöd åt jordbruk och fiske är i allt väsentligt avsett för att hjälpa företagaren med investeringar som är nödvändiga för att trygga deras fortsatta verksamhet. Stödet främjar också indirekt sysselsättningspolitiken. *Ingen* (!) har något att vinna på att ett företag är *drabbat* av arbetskonflikt.' (vår kursiv.)

Detta är den borgerliga statens neutralitet vid arbetskonflikter!

På våren 1969 kunde massmedia tiga, då denna lag antogs. Men hamnarbetarnas, gruvarbetarnas, skogshuggarnas, verkstadsarbetarnas osv. kamp har förändrat det politiska läget.

Röster

Gisle Persson (k)

> 'Ingenstans har kampen mot kommunisterna förts mera regelbundet och medvetet än i fackföreningarna." *Dala-Demokraten* (s) 21.1.70.

Gisle Persson – eller 'Gisle' som alla i Kiruna kallar honom – var den ledande fackliga gestalten i Kiruna under 40- och 50-talen. Han kom med i Gruv 12:ans styrelse 1943, var ordförande åren 1948-52. 1956 kom han in i styrelsen igen, vice ordförande från 1961 till 1963, då han råkade ut för en olycka nere i gruvan. Fick ett slag från en tryckluftsslang,

förlorade medvetandet, vaknade upp efter en månad på sjukhuset. Ena ögat var borta. Arbetar i dag på halvtid på renoveringsverkstan i losshallen i Kiruna.

På Gruvs kongress 1963 – strax innan olyckan – lanserades han som motkandidat mot Nils Lindell, Gruvs i dag sjukskrivne styrelseledamot i LKAB. Föll – eftersom valet helt gick efter partilinjerna. Har varit organiserad kommunist sedan 1930.

Intervjuaren: Är det här din första strejk?

Gisle Persson: Ja både ja och nej. Vid strejken 28 gjorde jag rekryten. Den gången hade gruvarbetarna i malmfälten inga egna krav. Utan det rörde sej om en sympatistrejk med de mellansvenska gruvorna som hotades av lönereduceringar. Förbundsledningen hade en helt annan sammansättning på den tiden. Vilade på mera demokratiska grunder. Här uppe i malmfälten hade vi ett ganska stort inflytande i förbundet. Under hela 20-talet var det stora strider mot LKAB, som på den tiden var ett dotterbolag till Grängesbergsbolaget. Men det var bara 1928 som det var en riktig strejk. Vid andra tillfällen rörde det sej om vad man brukar kalla obstruktion. 1922 hade t ex bolaget självsvåldigt reducerat lönerna med 40 procent. Med tanke på arbetslösheten var det svårt för arbetarna att gå i strejk. Man protesterade i stället genom att bara arbeta för halv maskin. Obstruktionstaktiken pågick ganska länge och det gick så långt att Arbetsgivarföreningen förbjöd Grängesbergsbolaget att träffa avtal med gruvarbetarna. Men dåvarande direktören Wallin gick i alla fall med på en uppgörelse, vilket ledde till att LKAB fick betala böter till Arbetsgivarföreningen.

Intervjuaren: Hur såg man på kommunister inom förbundet, när du började bli fackligt aktiv?

Gisle Persson: Den förbundsledning som tillsattes 1930 – efter kollektivavtalslagens tillkomst – blev av en helt annorlunda karaktär. Redan 1931 blev man en erfarenhet rikare. Abel Hedqvist, som var den starke mannen fackligt i Kiruna på den tiden, kom hem från LO:s kongress och rapporterade att kongressen beslutat att anslå 50 000 kronor till *Norrländska Socialdemokraten*, den norrbottniska lokaltidningen. Detta väckte stor uppmärksamhet i fackföreningen och fackföreningsmötet beslöt då att anslå pengar också till *Norrskensflamman* i Luleå. Det rörde sig om en summa på 500 kr. Men en grupp socialdemokratiska arbetare överklagade beslutet hos förbundet och menade att anslaget stred mot ett beslut vid 1927 års kongress som förbjöd bidrag till ‘visst politiskt parti’. Förbundets verkställande utskott i Grängesberg beslöt då att ålägga avdelning 12 att kräva tillbaka bidraget till Flamman. Men medlemmarna stod på sej och avvisade i en omröstning kravet från förbundet. Detta ledde till att avdelningen 1932 uteslöts ur förbundet. Avdelning 4 i Malmberget som hade följt 12:ans exempel och också skickat pengar till *Norrskensflamman* tvingades också ur förbundet. Majoriteten av medlemmarna i Kiruna och Malmberget hade dock svårt att förstå förbundets agerande i frågan. Genom sitt medlemskap i LO hade ju förbundet självt varit med om att anslå betydligt större belopp till den socialdemokratiska Norrländskan.

Jag hade fått sparken nyåret 1931/32 – på grund av världskrisen – så jag berördes inte av uteslutningen. Var på nödhjälpsarbete fram till 1936 och återkom till malmfälten 1936, när Sverige började skeppa malm till Hitlers rustningsindustri. Var uppe på fackförbundsexpeditionen för att organisera mej. Men egendomligt nog behövde jag inte skriva på nån lojalitetsförklaring och inte heller betala några böter. Den förbundsanställde ombudsmannen frågade mej visserligen, men jag svarade att jag hade legat ute på nödhjälpsarbeten och aldrig hört talas om nåt. Därmed var han nöjd.

Intervjuaren: Är det nån skillnad mellan kommunister och socialdemokrater på det fackliga planet?

Gisle Persson: Ja, många gånger har det varit det. Det har gällt inställningen till hela det fackliga problemkomplexet. I grunden är det kanske lite svårt att förklara. Men jag har sett

fackföreningarna som försvars- och kamporganisationer för arbetarnas intressen. På 50-talet hade jag många debatter med Erik Henriksson, ordföranden i 12:an från 1953 till 1961, då han blev kollektivanställd personalombudsman i bolaget.

Jag menade att vi skulle följa denna målsättning, men hans syn var en annan. Man skulle kunna uttrycka det så att man i stället skulle tala vackert med arbetsgivaren och med deras goda vilja förändra arbetsförhållandena. Jag ansåg att erfarenheterna visade att det inte fanns nån grund för en sån linje. Henriksson och jag satt många gånger tillsammans i förhandlingar, både på den privata och den statliga tiden.

Intervjuaren: Blev det nån skillnad i förhållandet till arbetsgivaren när LKAB blev statligt?

Gisle Persson: Javisst vart det skillnad. I viss mån låg skillnaden på det politiska området. Man får betänka att vi kom från olika politiskt håll och hade delade uppfattningar om fackliga problem. Och eftergiftspolitiken var framträdande. Från den högste direktör Lundberg och nedöver så är det ju socialdemokrater och det verkar precis som hänsynen till detta gick i första hand, medan arbetarnas intressen många gånger tycktes komma i bakgrunden. Och därför blev det också motsättningar, för att jag ansåg att det inte fanns nån grund för eftergifter mot arbetsgivaren. Strejken, som vi nu upplever är en mognadsprocess av det som i många fall varit rena maktspråket från bolagets sida, när dom har genomfört förändringar i arbetsförhållandena och lönevillkoren. Detta har skapat en opinion, som har mognat. Därför kom strejken.

Intervjuaren: Har du personligen råkat ut för några besvärligheter på grund av din politiska uppfattning?

Gisle Persson: Mest var det rörelsen som sådan som motarbetades. Men jag fick väl min släng jag också. Både från arbetsgivaren och från socialdemokraterna i förbundsledningen. På ett fackföreningsmöte – jag tror det var i senare hälften av 50-talet – begärde en verkstadsarbetare ordet. Nån talare var han inte. Överhuvud taget hade han lite svårt att lägga orden. När han hade pratat färdigt begärde den avgående ombudsmannen Gunnar Andersson ordet och gav honom en åthutning för vad han hade sagt. Jag satt och lyssnade och reflekterade som så att så skulle man väl inte bära sej åt om man är ombudsman. Man ska väl i stället försöka förstå sina medlemmar. Nå, sedan ombudsmannen talat så gick också den tillträdande ombudsmannen Kurt Fahlman upp i talarstolen och gav verkstadsarbetaren en avhyvling också han.

Nej, tänkte jag. Det här går för långt. Så jag begärde ordet och tog verkstadsarbetaren i försvar och la mina synpunkter på både den avgående ombudsmannen och den ännu okände tillträdande. Har du tänkt sköta dina uppgifter på det sätt som framgår av dina yttranden här på mötet, så blir vi inga vänner här i Kiruna. Nästa möte skulle protokollet justeras. Men när sekreteraren läste upp vad jag sagt så protesterade ordföranden. Han ville ha mitt yttrande tillspetsat. Men det var inget fel på protokollet och jag relaterade i stora drag vad jag hade sagt. Och justeringen bordlades. Jag funderade sen på vad syftet var och som jag såg det, så var syftet att protokollet i tillspetsad form skulle skickas ner till förbundsledningen tillsammans med en protest. Och slutet på den resan skulle bli att jag skulle förbjudas att ha några fackliga uppdrag. Jag kan inte se på nåt annat sätt. Nästa möte så justerades i alla fall protokollet på det sätt som det var skrivet första gången och det var ju bra för mej.
Intervjuaren: Det har sagts att du blev omplacerad i gruvan på grund av din fackliga aktivitet?

Gisle Persson: Jag hade gått i borrningen i många år och ett år ordnade landstinget en skärmbildsundersökning. Dom skickade mej till Sandträsk för en efterundersökning. Men där hade dom fel på röntgenapparaten så dom kunde bara genomlysa. Men doktorn sa ‘det ser ut som ni

hade början till silikos'. Sen gick det några år och så blev det en undersökning i bolagets regi. På mitt kort från landstinget stod 'silikos första graden'. När undersökningen var färdig var jag friskförklarad. Så landstingets hälsokontroll och bolagets – det är två skilda saker. Men det var inte på grund av silikos som jag fick sluta i den vanliga borrningen. Utan jag slog av benet och var sjukskriven i sju månader innan jag kunde börja arbeta igen. Det var visst 1952 det hände. När jag blev frisk igen satt dom mej att sköta dammutsugningen vid krossen i Loussavaara och en del reparationsjobb. Där blev jag skyddsombud.

Och för att få ut så mycket malm som möjligt gav förmannen order om extra nattskift. Men arbetarskyddslagen förbjuder ju extra nattskift i säkerhetsfarliga sysselsättningar. Så gubbarna var inte alls glada över förmannens order. Dom kom och tala med mej. Jag var ju vald till skyddsombud. Jag betraktade det som ett brott mot lagen och lovade att tala med förman. Men han slog bara ifrån sej med båda händerna och sa: Det är inget olagligt. Jag hade fått det hela om bakfoten. Nå, vid slutet av året var jag med i en kurs i arbetarskydd. Sekreteraren i den statliga arbetarskyddsnämnden talade vid kursen. Och när kursen var slut ville kursledaren att vi skulle ta upp problem från arbetsplatserna för att få igång en diskussion. När jag hade tagit upp frågan om de extra nattskiften i Loussavaara vände sej arbetarskyddsnämndens expert till skyddsingenjörn vid LKAB och sa: hur är det? Har ni nån dispens för det där? Nej, det hade man inte. Då är det bäst ni skaffar det först. Men när jag efter kursen kom tillbaka till arbetet och frågade vad jag hade för några arbetsuppgifter sa skiftbasen: Du ska inte arbeta här längre. Jag skulle under jord. Ordern kom från högre ort. Jag gick då upp på kontoret och sa att eftersom jag skulle arbeta under jord så skulle jag också ha den högre ersättningen. För under jord arbetar man 40 timmar och jag ville ha kompensation. Det hade träffats en lokal överenskommelse om den saken. Men jag blev nekad. Då gick jag till fackförenings-expeditionen och anmälde saken till ombudsmannen. Ja, han skulle ta upp det i nåt sammanhang, sa han. Det ska inte vara i nåt sammanhang, sa jag. Utan omedelbart. Inte kan jag gå med den här lönen och försörja en familj. Slutet på historien blev att jag gick till gruvfogden. Det är han som leder arbetet och jag kände honom från idrotten. Efter ett par dar fick jag besked att jag skulle upp på en tipp, där man tippar gråberg. Det var ju inte nåt särskilt välbetalt jobb, men lite längre arbetstid var det i alla fall. Fast karln skämdes tydligen när han gav mej beskedet. Vågade inte titta mej i ögonen. Jag tänkte: Det är nog inte du som har hittat på det här – utan andra. Långt senare fick jag veta att det var en driftsingenjör som stod disponenten nära som hade givit ordern om min flyttning. Honom hade jag träffat i förhandlingar många gånger. Förflyttningen var en ren hämndaktion från hans sida.

I samband med förflyttningen vände jag mej också till ombudsmannen i tolvan för att få del av en del protokoll, om löneavtal och om centrala avtalsförhandlingar och också om hur man behandlat min förflyttning. Men ombudsmannen (han var socialdemokrat), svarade att han inte hade några protokoll tillgängliga. Och när jag vände mej till ordföranden så hade inte heller han några protokoll. Då vände jag mej på nytt till ombudsmannen och då fick jag äntligen se protokollen. Jag kunde se att man hade ändrat på beteckningen på det arbete som jag skulle göra under jord. Med den manövern hade man sänkt min lön med tjugo procent. Jag kan inte se det på annat sätt än att ombudsmannen var direkt inblandad i det hela. Det var året efter jag hade blivit utslagen som ordförande i avdelningen.

Intervjuaren: Hur var det under kriget? Förföljdes kommunister också då ...?

Gisle Persson: Ja, under finska vinterkriget fanns det koncentrationsläger för kommunister. I Vitvattnet här i Norrbotten fanns det ett läger och även i Härjedalen fanns det ett. Jag kommer ihåg att jag en gång träffade en person på ett kafé. När vi satt och diskuterade låg *Norrländska Socialdemokraten* framför oss på bordet. Den där tidningen skulle man egentligen ha tång för att ta i, sa han. Varför då? sa jag. Den har medverkat till att åtskilliga har åkt in i koncentrationsläger. Jag har själv suttit i ett, sa han. I Härjedalen. Han menade att tidningen skulle ha

medverkat som angivare. Själv kom jag inte på nåt läger. Jag kunde ju inte komma längre ner i gruvhålet än vad jag var. Det fanns vissa speciella arbetsplatser för radikalt folk. Man samlade på dom på ett ställe så att man skulle kunna ha dom under uppsikt.

Intervjuaren: Du var ordförande i tolvan i Kiruna under det kalla krigets värsta år. Fanns det nån opposition mot dej inom facket?

Gisle Persson: Ja, det fanns ett starkt motstånd från partianslutna socialdemokrater. Man försökte på olika sätt misstänkliggöra mej. Exempelvis: Vid ett tillfälle blev jag nedskickad till Stockholm för att delta i en fredskonferens, eftersom jag samtidigt hade ett annat ärende i stan. Jag stannade två dagar extra för konferens.

När det blev årsmöte i februari hemma i fackföreningen anklagade den dåvarande ombudsmannen mej för att ha tagit ut pengar från avdelningen som jag inte skulle vara berättigad till. När jag bad om närmare förklaringar pekade han på att jag hade tagit ut traktamente i samband med fredskonferensen. Jag svarade att det hade jag min fulla rätt till. För rum och mat kostar ju pengar i Stockholm och jag hade ju inte erbjudit mej att resa gratis.

Den här frågan kom upp gång på gång i avdelningen. Det var för att misskreditera min person och alltid lyckades ombudsmannen få nån medlöpare från samma riktning med sej.
Intervjuaren: Beklagar du idag dom politiska stridigheterna i fackföreningen?

Gisle Persson: Ja, det var en olycka, den ständiga fejden. Dom olika partipolitiska listorna tror jag visst kom till 1953, då jag åkte ur styrelsen. Jag gillade inte partipolitiseringen av valen.

‘ Men det var framför allt socialdemokraterna som drev igenom systemet. Det var synd. Fackföreningarna ska inte användas för en kamp mot kommunismen utan för att hävda arbetarnas intressen.

Intervjuaren: 112 år var du ordförande i avdelning 12. Hade du många problem med förbundsstyret i Grängesberg?

Gisle Persson: Ja, svårigheter och svårigheter. Det var ju alltid två parter som vi måste ta hänsyn till – arbetsgivaren och vår egen förbundsledning. Vi måste överbevisa båda om det riktiga i att arbetarna fick sina krav genomförda och det blev naturligtvis kompromisser i många fall.

Intervjuaren: Hur ser du på den s. k. solidariska lönepolitik som LO förespråkar?

Gisle Persson: Jag kommer ihåg hur jag en gång satt och studerade förbundets tidning Gruvarbetaren. Jag tror det var 1936. Vår dåvarande förtroendeman Edvard Mattsson, han som socialdemokraterna mer eller mindre köpte från syndikalisterna, behandlade frågan om löneläget i gruvindustrin. I de mellansvenska gruvorna var löneläget alldeles för lågt skrev han. Ja, det var bra, tyckte man. Så kom jag till nästa avsnitt, som handlade om Malmfältsgruvorna. Där hade han den uppfattningen att löneläget var för högt! Nå, vad var hans lösning på detta ...? Jo, han ville ha en utjämning mellan de båda gruvfälten. Den mannen är ingenting att hålla i handen, tänkte jag. För den lönenivå som fanns här uppe hade arbetarna kämpat sig till under hårda strider mot bolaget och nu skulle Mattsson införa en utjämningspolitik. Den linjen drev han också långt senare, också i slutet av 30-talet. Och den politiken driver man också från regerings- och LO-håll i dag.

Intervjuaren: En olycka satte stopp för din fackliga verksamhet. Hur skedde olyckan?

Gisle Persson: Jag var i diamantborrningen en kort tid. I dagbrott. Men vid ett tillfälle blev jag skickad under jord. Och till skillnad från dagbrottet så arbetar man under jord en och en. Över jord arbetar man två och två. Det som först slog mej var att ackorden var så oerhört hårt

pressade under jord. Jag hade ätit uppe och i bussen ner till gruvan fick jag med mej två gruvskolegrabbar. Den maskin som jag gjorde mej illa med, hade krånglat flera gånger. Man måste ge den en smäll med en slägga eller hammare för att den skulle börja fungera igen. Jag tänkte när jag åkte ned: Jag måste se till att pojkarna inte fördärvar sej på maskinen. Men jag åkte dit själv. Jag höll på att dra ut slanglängder, när olyckan hände. Men jag har inget minne av det.

Polisen som utredde det sa att han frågat pojkarna om dom hade märkt nåt, men det hade dom inte. Han sa att luften var avslagen, men kranen var inte riktigt juste. Den läckte. Ja, sa jag, det kan ju förklara varför borrutdragningen slog tillbaka. Olyckan hände den 24 januari. I slutet av februari ... jag tror det var den 26 februari låg jag fortfarande på lasarettet. Min fru och pojken brukade komma och hälsa på varje dag, men jag hade bara ett svagt minne av dom. Då vaknade jag plötsligt till i sängen. Det satt en gruvarbetare i rullstol inte långt från sängen. Jag talade till honom. Han ropade. Jag tänkte: Vad sjutton är det nu. Då kom överläkaren och sjuksköterskorna genast fram till sängen, började prata och var, efter vad jag kan förstå, fundersamma på om icke hjärnan hade blivit skadad. Överläkarn frågade om jag visste vilken dag och vilket datum olyckan skedde ... det var rena gissningarna från min sida. Jag visste att det var en fredag och att det gjorde illa.

Det var det sista jag kom ihåg. Och jag gissade på att det nu var måndan efter – och så var det slutet av februari. Låg kvar på sjukhuset till slutet av mars, men fick epilepsi också. Synen har försvunnit på ena ögat.

Intervjuaren: Har du haft mycket att göra med den nuvarande Kirunadisponenten Torsten Göransson i förhandlingar?

Gisle Persson: Han var ju en motståndare på andra sidan bordet. Men till skillnad från vissa andra har han haft ett visst sunt förnuft ibland, när han funnit att nåt var ohållbart. Han har kunnat ändra på missförhållanden.

Intervjuaren: Men Lundberg då?

Gisle Persson: Honom har jag inte haft mycket att göra med. Men Lundbergs attityd har varit den att han försvårat varje åtgärd som den lokala förvaltningen har gjort. Så honom håller jag inte högt.

Intervjuaren: Tror du att strejken får några politiska konsekvenser?

Gisle Persson: Tror att den bidrar till att göra folk medvetna. Reaktionen ute i landet, insamlingar, det moraliska och ekonomiska stödet ... Aktionen har en tillit som tyder på att många arbetare har lust att göra samma sak för sina intressen.

Intervjuaren: Du menar, arbetarna inser sin klasstillhörighet?

Gisle Persson: Ja, hela svenska samhället är i rörelse. Den här strejken kan i bästa fall vara början till nåt nytt, nåt mycket större.

Ur skoluppsatser

När arbetarna på en stor
arbetsplats gick samman
föddes ett nytt språk
Strejken var inte i huvudsak för
pengarnas skull, utan
för att bli människa, och inte en
siffra i produktionen
naturligtvis betydde pengarna

mycket

Men överallt, på flera
arbetsplatser, börjar man tala
igen,
på det nya språket, som
dom flesta redan kan, men inte
visste det Att gå tillbaka
till jobbet betydde inte
att gå tillbaks till det gamla
språket

Vi kan siffrornas språk nu, ända
in i märgen, och det
ska vi fortsätta tala! Men också
vårt eget språk, och så länge
att dom som har makten begriper det
Ingenting kan gå tillbaks till det gamla
Tillsammans har vi makt att upphäva makten

Göran Sonnevi i BLM 3/70

‘Efter det här får dom aldrig tillbaks samma människor. Mycket kan sopas under mattan, mycket kan förnekas och läggas till rätta, men människorna blir aldrig dom samma efter den här strejken.’

Det är en gruvarbetares summering av vad strejken gjort med människorna i gruvsamhällena i norr.

Han fortsätter:

‘Människor som tidigare knappt har hälsat på varann har börjat tala med varann – i snabbköpet, hemma i trappuppgången, på systemet, på gatan ...’

‘Efter det här får dom aldrig tillbaka samma människor.’

Också barnen präglades av de 59 strejkdagarna. Både gruvarbetarbarn och tjänstemannabarn, var och en på sitt sätt, var och en efter sin bakgrund.

En 14-årig flicka i Malmberget, dotter till tjänsteman, skriver i en skoluppsats:

‘Min mormor är en gammal kvinna som varit med om mycket under sin levnad. Bland annat har hon berättat om Ådalen, om hur människor dog för sin sak. Det hade hon i huvudet, när hon ringde hem till oss och bad att vi skulle komma och bo hos henne till det ögonblick strejken var över.

Hon trodde att folk skulle börja skjuta på varandra och att vi kunde råka illa ut på väg till skolan. Kanske för att vi är barn till ingenjörer, inte vet jag.

En tjugominutersrast var jag och en kompis på strejkmötet, jag tyckte att de gamla männens ansikten var vackra. När jag såg in i deras ögon såg jag hur sammanbitna de var. Jag kände gemensamheten strömma mot mig och jag rös.

Många säger att de bara är lata och att de tjänar mer pengar på socialvården, än på att börja jobba igen. De människorna skulle jag vilja sätta i samma situation som gruvarbetarna, då tror jag att de skulle hålla tyst.

Jag tycker de strejkande har absolut rätt.’

Men, som sagt, få är de tjänstemannabarn (eller barn till egna företagare) som är så här medvetna. De flesta visar lite intresse eller ren okunnighet:

‘Jag vet att det är tungt att arbeta under jorden, de är ju farligt de å arbeta under jorden, man kan få stenar på huve å då kan man få järnskakningar och brutna ben i hela kroppen. De som borrar i berg får dåliga nerver i händerna. Jag kan inte så mycke så jag måste nog sluta å skriva.’ (Tord, 13 år.)

‘När pappa strejkar ligger han på sofflocket och läser tidningen. Han har redan slitit ut fem sofflock så han får köpa dem istället för matpengarna. Vi får äta barkbröd med gräs till pålägg och vatten i stället för mjölk ... Oljan har tagit slut så det kan vara upp till trettio grader kallt inne i huset ... på julen fick vi äta två stycken barkbröd och en bit korv. Så det fick man vara glad för ...’ (Erik, 14 år.)

I *Aftonbladet* (21.2.70) skrev Gunnar Västberg att det undan för undan vuxit fram en intressant iakttagelse – det finns hos strejkorternas barn och ungdom en sorts ‘fallande skala’ när det gäller inställningen till strejken, en skala som kan avläsas i såväl uppsatser som samtal.

Och Gunnar Västberg indelar barnen i tre kategorier: Klart medvetna barn från strejkhem, barn från tjänstemannahem (LKAB:s) som är lojala med de strejkande men som tycker att ‘det räcker nu – nu när arbetarna får bestämma allt kan de väl börja arbeta igen’, och slutligen barn från tjänstemannahem (privatföretag) som visar en okunnighet och ett ointresse för strejkens innebörd. Dessa barn ängslas för att ‘det här blir nog dyrt för skatten’ samtidigt som man lite cyniskt raljerar över ‘soffliggare’ och ‘socialfall’.

Uppsatsskrivarna, barnen och ungdomarna på skolgårdarna, står redan och bankar på dörren till samhället. Om bara några år har de rösträtt och kan med kraft kräva att få sin mening respekterad.

Och det här som de berättar om – det är ju inte bara grammofonskivor hemifrån ...

...Detta är uppfattningar som de redan fått i sig, det är funderingar som de tänker ta med sig ut i sitt eget samhällsbyggande.

En flicka från Koskullskulle (14 år) gjorde sin strejkuppsats till en dialog mellan två personer på ett kafé i södra Sverige.

Någon slår på en radio. Hallåmannen håller just på att läsa upp nyheterna som handlar om gruvstrejken vid malmfälten i norr. X: Jag kan inte förstå varför dom strejkar, det är inte många som har det så bra som dom. Strejka för att få 14 öre mer i timmen...

Z: Dom strejkar inte bara för att få högre lön, dom vill bli behandlade som människor, inte som maskiner.

X: Om man jämför dom svenska gruvarbetarna med gruvarbetarna i Ruhr-området i Tyskland, så får man ju skämmas. Där är lönerna mycket låga och där existerar så gott som ingen företagsdemokrati. Vilka arbetsplatser sen, fuktiga, skitiga och jävliga...

Z: Varför skulle vi skämmas för att gruvarbetarna i vårt land strejkar fast det finns dom som har det ännu värre? Jag skulle hellre vilja säga att dom föregår med gott exempel. Om dom nu kan genomföra sina krav, och det tror jag att dom kan, så visar dom andra hur man kan förbättra förhållandena på arbetsplatsen.

X: Man pratar ju så mycket om att paragraf 32 borde avskaffas, vad innebär den då?

Z: Jag vet inte hur den lyder ordagrant men den ger i alla fall arbetsgivaren rätt att leda och fördela arbetet på egen hand. Han får även fritt avskeda och anställa arbetare efter egen vilja.

X: Jaha ... men det skulle ju inte gå om det inte var nån som höll ihop det hela och fick det att fungera.

Z: Jag kan nog inte hålla med dig om det. Tänk dig att ett par stycken ska sitta och bestämma över en mängd arbetare. Om en arbetare börjar höja rösten och säga vad han egentligen tycker om sitt arbete så kan arbetsgivaren bara avskeda honom eller ge honom ett lägre betalt arbete. Det är för jävligt, tycker jag. En annan sak som borde avskaffas och som dom strejkande vill ha bort är UMS

X: Varför då? Jag tycker att det är en ganska snillrik uppfinning.

Z: Snillrik – ja det kan ju hända, men vilken press det måste vara för arbetarna att veta att allt dom gör förvandlas till minuter och sekunder.

X: Nej, nu måste jag gå till jobbet. Det var roligt att diskutera med dig. Vi syns!

Efter den här klara analysen av LKAB-arbetarnas situation kan man också bland uppsatserna leta sig in i hur barnen i gruvarbetarhemmen upplevde det ofta ganska bistra klimatet i sina hem.

Sören från Koskullskulle skriver att ‘just nu kan jag inte spela ishockey för att mina skridskor har gått av skenan. Så nu kan jag troligen inte följa med till Umeå på lördag och spela mot Teg. Jag får nog vänta minst en månad med att spela ishockey för att min far är med i den stora gruvstrejken.’

En två år yngre pojke från Vittangi visar en betydligt större medvetenhet och solidaritet med de strejkande än den skridskoåkande kamraten från Koskullskulle.

‘Det är ganska dålig stämning och pappa har inte fått någon lön på länge. Arbetarna måste få bättre arbetsförhållanden. Dom håller ju på att diskutera i Kiruna, men arbetarna får inte ge upp innan de fått som de vill.

Cheferna har ju allt som de behöver, men inte gruvarbetarna. A. S. Lundberg borde avgå. Han sitter bara i Stockholm och latar. Man skulle sätta honom och de andra cheferna i arbete, då skulle dom få se hurdant det är i gruvan. Om jag skulle vara arbetare i Svappavaara eller i Kiruna skulle jag gått till disp. Göransson och skällt ut honom.’

‘Uppsatsskrivarna . står redan och bankar på dörren till samhället. Om bara några år har de rösträtt och kan med kraft kräva att få sin mening respekterad.’

‘Min pappa strejkar. I början av strejken hade vi bra med mat men nu är det inte mycket kvar. Vi äter en gång om dagen. I skolan får vi också mat och när den är god man brukar jag ta riktigt mycket så jag är mätt hela dagen. Min pappa tycker att vi skall våga strejka igen.’

‘... bland det bästa som arbetarna gjort var när de demonstrerade en kall vinterdag. Det var så vackert när de kom gående med sina facklor så att jag brast i gråt. Det var säkert över tusen stycken, bland dem var det också många skolungdomar. Nu hoppas jag bara att gruvarbetarna ska få det bättre. Det behöver de så väl.’

.. dom har under många år blivit nedtryckta av de s. k. höjdarna. Tänk på dom som arbetar under jord år ut och år in. Aldrig få se en skymt av solen. Men det är ju en obetydlig sak i den här frågan. T. ex. det om Svappavaara. Att dom skulle få mindre betalt än dom som jobbar i Kiruna, Malmberget och Luleå. Dom är ju lika mycket människor fast dom inte bor i en stad utan en liten by.’

‘... priserna på allt stiger men lönerna i LKAB sjunker. Pappa har samma lön nu som när han började. Båda föräldrarna måste arbeta om de ska klara sig, det ska inte vara så! Snart måste LKAB ge sig.”... DETTA ÄR UPPFATTNINGAR SOM DE REDAN FÅTT I SIG, DET ÄR

FUNDERINGAR SOM DE TÄNKER TA MED SIG UT I SITT EGET SAMHÄLLS-BYGGANDE'

Diskussion i sporthallen[1]

> 'Vänta du, tills den här strejken är slut. Sjutti, åtti procent utav grabbarna kommer att rösta på dom som i dag är emot arbetarna ... Gruvarbetare i Sporthallen i Kiruna 16.1.70

A. Nu ska du få se, att det blir sovel efter det här. Något som du aldrig skulle ha drömt om. Det spelar ingen roll vad det här (strejken) kallas för. Du förstår, det här är ett utvecklings-skede. Vi bryr oss inte om vad man kallar det för. Kapitalism eller vad fan man än säger. Det här är nutidshistoria. Något som historien själv har drivit fram, så att säga.

B: Men det är ett skede, som har stannat inne alldeles för länge.

A: Ja, visst. Det kan man ju säga förstås. Men det är ju på det sättet, att en böld ...

B: Samhället vårat är så in i helvete konservativt.

A: Men, hörrödu, det är också så, att en böld brister inte förrän du gör ett ingrepp.

B: Det ska jag säga, att om du för ett halvår sedan hade haft den bästa käften i hela Sverige, så hade du ändå aldrig fått en strejk som den här att bryta ut.

A: Nej, men varför kom den då?

B: Det förstår du väl själv, va ...?

A: Ja, dom förhållanden som var, det kapitalistiska samhällets sätt att göra motstånd, framtvingade detta läge. Ingen jävel kunde göra nånting åt det.

B: Problemet är att vi är nog mogna att protestera, men när det gäller fortsättningen, tänker vi inte klart. Vänta du, tills den här strejken är slut. Sjutti, åtti procent utav gubbarna kommer att rösta på dom som idag är emot arbetarna.

A: Ånej. Det finns ingen här i Kiruna, som har samma hjärna efter det här.

B: Nej, nej du. Fortsätt och tänk ...

A: Ja, ja, men deras hjärna har ju utvecklats en liten aning genom den här processen.

B: Nej, nej.

A: Hörrödu, dom vet nu mera om förhandlingsteknik. Dom vet nu mera om hur förbundet, LO, regeringen och LKAB agerar än vad dom visste, innan det här började. Nu vet folket precis var dom har dom!

B: Dom vet en viss tid, men sen somnar dom igen. Allt fortsätter sen precis likadant igen. Det enda folk tänker på är pengar.

A: Pengarna spelar mindre roll i den här kampen. Det är folket och massan det är fråga om. Vad kampen ger för erfarenheter för dom. Det här är en kunskap som man får gratis. Nej förresten, det är en överdrift. Vi får ju betala för den, men vi får kunskapen med oss så länge hjärnan våran inte är alldeles åderförkalkad.

B: Det är massmedia. Jag tror inte riktigt på dom här lärdomarna du språkar om. Det är massmedia som förvränger ...

---

[1] Tre gruvarbetare deltog i diskussionen, som spelades in med dold mikrofon i Sporthallens foajé 16.1.70 kl 17.10-17.35. Foajén var under strejkdagarna daglig mötesplats för hundratals strejkande. Samtalet har av utrymmesskäl förkortats, men någon innehållsmässig redigering har inte skett.

A: Hörrödu, hur kan du veta att dom förvränger det. Bara detta visar ju att du har lärt dej nånting. Genom att sammanställa olika pressorgans uttalande med vad du själv har upplevt. Och bara det är ju en lärdom som du kanske inte hade tidigare. Många andra säger idag samma sak. Vi har sett hur pressen har felciterat och hur man lagt ord i munnen på folk. Hur pressen har gjort uttalanden. Vad fan är det för jävla arbetarpress, som ställer sig opp och säger sånt! Alla dom som tidigare prenumererat på tidningen, dom överväger nu att ge fan i att prenumerera. Det har gjort att dom har lärt sig nånting. Inte är den lärdomen bortkastad i morgon inte.

B: Nja, dom har satt in alla möjliga medel mot oss.

A: Men tror du exempelvis att *Aftonbladet* är okänslig för ... Tror du dom är okänsliga för det som händer och sker. Tror du inte att det gör intryck på. dom. Tror du att dom kan agitera och verka eller vad dom nu kan kalla det, som om allt var precis likadant. Det kan dom inte. Dom är tvungna att ta hänsyn till den opposition som dom har mött och stött på. Tidigare gick det, men nu går det inte.

B: Men alla i topparna har ett lika lättsamt sätt mot oss.

A: Vad du vill, det är att uppnå målet på en enda gång. Och det är ungefär som att fordra att Ameri

B: Informationen till folket är underställt andra intressen. Informationen till folket kommer i andra hand. På varje tidning så har dom sin byråkrati att försvara.

A: Ja, det går så länge folk inte är medvetna om det.

B: Vi kommer aldrig att bli medvetna om det här.

A: Men det är vi ju redan.

B: Alltså, vi tänker inte annat än med magen. Där sitter våran hjärna. När den börjar bli tom, då först börjar vi reagera.

A: Hörrödu, du underkänner nog folk.

B: Du, när dom höga männen liksom styr pressen, då är det också dom som har vår hjärna i sin hand. Kom ihåg det.

A: Men om du vet det, varifrån har du fått den lärdomen? För farsan din visste inte om det. Har du fått det gratis av gud? Måste du inte ha hämtat din kunskap nånstans ifrån? Förr i tiden när folk inte kunde läsa och skriva, då hade dom ett sämre utgångsläge. Men med folk idag är det annorlunda. Titta också på dagens studenter. Är det samma ungdom som gick ut från skolorna för femton år sen?

B: Nej, nej men ... Är det nån nytta att studera? Du vet ju att det är inbyggt en indoktrinering på samma gång. Dom indoktrinerar folk. Folk blir på ett sätt inte klokare ändå.

A: Men hörrödu, en indoktrinering håller så länge folk inte är medvetna om den

B: Men hur många vet i gruvan? Om man skulle fråga dom?

A: Tja, nog är det fler än vad du tror. Du ska inte underkänna arbetarna, för dom är nog mera medvetna idag än ...

B: Jag underkänner inte, men dom blir påverkade på ett felaktigt sätt. Dom som har hand om informationen i våra massmedia, det är dom som har våran hjärna i sin hand, och vi är maktlösa.

A: Jag ska ge dej ett bra tips. Om du har nåt som du vill ha fram i massmedia, så skapa sensation. Ställ upp emot såna som vill slå ner dej.

B: Nja, ja ... det är maoistiska tankar det där. Men det gör ingen nytta.

A: Det spelar ingen roll vad du kallar det, men det är ett faktiskt förhållande. I vilket sammanhang som helst så är sensationen det enda som verkligen går in i varje trög hjärnas minsta vinkel. Och se till att du stöter på motstånd, för annars kommer du aldrig nån vart.

B: En enda människa kan inte klara det där. Man måste ha makt över informationen.

A: Hörrödu, nu pratar du på samma sätt som dom här stora politikerna. Som dom här riksdagsgubbarna vi har. Dom som pratar om att vårat land är så litet, så att vi ingenting kan göra. Men det skall jag säga, att det mesta i världshistorien har börjat i liten skala och sen har det spridit sig som ringarna på vattnet. Nu är det väl så att vårt land inte är något föredöme för utvecklingen. Men vi är långt på väg. Det är bara det att det har skett en snedvridning. Men det kommer att rättas till. Den här strejken kan vara stenen som sätter hela lavinen i rullning ...

B: Det är en fråga om inflytande också. Tänk om vi arbetare hade inflytande och inte bara en röst i tolvan ... Som det är nu så sitter man bara fast i en maktlös massa ... Dom unga har samma problem. Dom kan inte påverka.

A: Det kommer så småningom. Det är ju fråga om en utvecklingsprocedur. Man kan inte nå allt på en gång.

B: Det är bara en liten klick som sitter och styr. Inom fackföreningen råder rena borgarbeteendet. Där styrs det uppifrån och ner i stället för nerifrån och upp.

A: Det är ju det jag säger. Fackföreningsrörelsen blev snedvriden från början. Våra föräldrar som skapade fackföreningarna gjorde det av trycket utifrån. För att kunna överleva måste dom gadda ihop sig i grupper och bilda fackföreningar. Men det enda dom var inriktade på från början, var att få något att fylla sina tomma magar med, och detta är snedvridet; att bara kämpa för bättre löner, välfärd ...

C: Välfärden som vi har? Hur har det blivit så här mitt i välfärden ...? Det är något fel och det ska väl lösas nu, förmodar jag. Och det är som jag alltid sagt: Det här är en kamp mellan arbetare och tjänstemän.

A: Nää, det tror jag inte på!

C: Jo förbanne mej, också. Titta bara på lönerna. Tjänstemännen har förti–femtitusen.

A: Dom *bestämmer* ju inte lönerna själva inte.

C: Så gott som.

C: Så gott som. Jag hörde en intervju med Alva Myrdal och reportern frågade henne såhär:

‘Nu när vi gått in för ökad jämlikhet, har ni tänkt på hur er egen lön ska minskas?’ – ‘Nej’, sa hon. Så långt hade hon alltså inte tänkt. Hon kunde inte räkna ut hur hennes lön, dessa jävla flera hundra tusen kronor, hur dom skulle minskas.

Då sa han såhär: – ‘Hur går det till när ni får er lön?’ – ‘Ja, faktiskt, jag kan inte svara på det, utan det kommer liksom av sej självt.’ Dom behöver inte förhandla dom, utan dom får pengarna till skänks!

A: Men dom bestämmer inte lönen själva.

Det var ju ett möte igår, hörrödu, för tjänstemännen. Och dom var ju förbannat missnöjda med sina ombudsmän, som hade förhandlat om löner. Så dom skällde ut dom till tusen och under-

kände deras agerande i fråga om femårsavtalet och allting. – Det är alltid gruppen ovanför som bestämmer ända tills du kommer till den allra högsta toppen. Då kan man fråga sej vem som bestämmer deras löner ...?!

Har du hört talas om trappan, va? På första trappsteget står låglönegrupperna. Dom har det uslast här i landet.

Sen har du nästa trappsteg med arbetare ovanför. Dom har det lite, lite bättre. Å dom vill fan inte att gruppen under ska komma i jämnhöjd. För så länge dom har det lite bättre än den lägsta gruppen, så är dom lite förmer. Då har dom nån som dom är chef över, så att säga; precis som du är över katten och kärringen över dej.

Sen har du ytterligare en grupp, som sneglar upp på ytterligare en grupp och så vidare.

Vi säger att du går för nie kronor, sen har du några kompisar som inte gör så jävla mycket mer, men som har elva kronor, och dom gnatar och tjatar du på i fackföreningar och allt, för du vill komma i samma nivå. Dom i sin tur, vill hålla dej nere, för då är dom lite bättre än du. Å så vill dom upp till den lägre sortens tjänstemän, som är alldeles ovanför dom själva. – Där kommer tjänstemän eller förmän in i bilden. – Å dom i sin tur, är splittrade i små grupper, som gnölar på varandra och vill komma oppåt.

Så här har byråkratin medvetet slaget sönder dels arbetare, dels förmän, dels tjänstemän i små grupper som är avundsjuka på dom som är ovanför.

Samtidigt försöker dom trycka ner dom som är strax under.

Allt detta är till för att ingen skall se genom molnen upp på dom, som sitter med fantasilönerna. Dom som styr och som aldrig behöver tala om hur många förbannade miljoner dom har. Dom som har makten, som är maktberusade, galna, sjuka i hjärnan!

Dom kanske inte rår för det. Dom är väl smittade av den streberanda som blir av det här systemet ...

Jag tycker vi ska sluta skälla på tjänstemännen. Utan säj i stället byråkratin. För byråkratin är en finfin apparat för dom som vill behålla makten. – Om vi vore en sammansvetsad enhet av två miljoner svenskar med en förbannad kraft ... Men söndra och härska har alltid varit valspråket. Slå sönder arbetar grupper och tjänstemannagrupper i små enheter som avundsjukt bevakar varann.

B. Ja, det är det kapitalistiska fängelset.

A: Visst. Med byråkratapparaten och försvarsapparaten och indoktrineringsapparaten och fan vet allt.

Det första du får lära dej är att lyda dina föräldrar, lyda skolläraren. Sen in i lumpen och kräla i dikena för en tokig officer som står och skriker. Sen ut i arbetslivet till en lika galen förman som står och skriker, va. Hela tiden står du där med bockande huvud och krökt rygg och med handen knuten i fickan. Maktlös.

Det är den ena sidan av systemet.

Den andra är den heliga profiten. Som dom slår vakt om så förbannat. Dom säger så här: – ‘Tokjävlar. Det går inte att driva nåt om vi inte får profit. Om vi inte kan tjäna nåt. Vem vill driva en fabrik om han inte tjänar på den? Ingen jobbare skulle vilja tänka på att gå och jobba om han inte kunde tjäna mer, klättra upp på lönestegen.’

Där har du det där jävla kivet och splittringen. Det är drivkraften säger dom. Men det är fel in i helvete.

För kom ihåg: Det ena är en följd av det andra.

Appendix

Attityder till gruvstrejken

Under december 1969 gjorde avdelningen för publikundersökningar inom Sveriges Radio en undersökning bland svenska folket om inställningen till strejken vid LKAB. En majoritet av svenskarna ansåg att gruvarbetarna i malmfälten gjorde rätt i att strejka:

Nedanstående tabeller utvisar svaren för samtliga svarande.

FRÅGA 1: Anser Ni att de strejkande gruvarbetarna på malmfälten gör rätt eller fel när de strejkar?

	Totalt %
Rätt	64
Fel	13
Vet ej	23

Kommentar: Majoriteten har på frågan svarat ‘rätt’ (64 %)

Kön: De flesta män och kvinnor svarar ‘rätt’ (64 % för båda könen). Fler män än kvinnor svarar ‘fel’ medan kvinnorna tycks mer tveksamma (‘vet ej’).

Ålder: De absolut största skillnaderna mellan de som svarat rätt eller fel finns i gruppen 15-24 år. ‘Rätt’-sägarnas andel minskar och ‘vet-ej’-svaren ökar med stigande ålder (43 % av 65-80 år har svarat vet ej).

Utbildning: De flesta som svarat ‘rätt’ finns i gruppen som har utbildning högre än folkskola men inte studenten. ‘Fel’-sägarna har sin största andel i gruppen ‘studentexamen el. högre utbildning’. Som helhet föreligger inga större skillnader mellan de tre utbildningskategorierna.

Hemortsstorlek: Siffrorna uppvisar inga som helst skillnader.

Partisympatier: Personer med socialistiska partisympatier (soc + kom.) anser i högre grad att de strejkande gruvarbetarna gör rätt än personer med borgerliga sympatier.

FRÅGA 2: Anser Ni att de strejkandes krav är

	Totalt %
Berättigade	50
Ganska berättigade	30
Ganska oberättigade	1
Oberättigade?	1
Vet ej	17

KOMMENTAR:

Totalt: Exakt hälften tycker kraven är berättigade medan 30 % anser att de är ganska berättigade.

Kön: Skillnaderna är små men männen har större benägenhet att svara: ‘berättigade’. Kvinnorna är här mer tveksamma (vet ej) än männen.

Ålder: Tendensen är något tveksam. Man kan dock märka en minskning av de som svarat att kraven är berättigade el. ganska berättigade med stigande ålder. I den äldsta gruppen finns även här de flesta som svarat 'vet ej'.

Utbildning: Benägenheten att svara 'berättigade' är störst i gruppen med enbart folkskola. Av de som svarat 'ganska berättigade' finns den största andelen däremot i gruppen med utbildning högre än folkskola men ej studentexamen.

Hemortsstorlek: Av de som tycker att kraven är berättigade bor den största andelen i storstäderna (Sthlm, Gbg, Malmö). Skillnaderna är dock ganska små och de som är något mera tveksamma ('ganska berättigade') finns i majoritet i de övriga kategorierna (kommuner med mer än 18 000 och med mindre än 18 000 invånare).

Partisympati: Personer med socialistiska partisympatier anser i högre grad än de borgerligt inriktade att de strejkandes krav är berättigade.

FRÅGA 3: Vilken eller vilka av följande förhållanden tror Ni är orsak till strejken?

	Totalt %
Missnöje med lön	55
Missnöje med arbetsförhållanden	52
Politisk agitation	9
Missnöje med fackförening eller	20
missnöje med företagsledningen?	42
Annat	1
Vet ej	8

KOMMENTAR:

Totalt: De flesta har svarat att lön, arbetsförhållanden och (i någon mindre utsträckning) företagsledningen är orsaker till att strejken bröt ut.

Kön: Männen anser i högre grad än kvinnorna att företagsledningen, fackföreningen och arbetsförhållandena är orsaker medan kvinnorna (mer än männen) tror att strejken bröt ut på grund av lönen.

Ålder: Vad gäller lön arbetsförhållanden är en klar tendens att med stigande ålder inte ange dessa orsaker till strejken. De två åldersgrupperna 25-44 år och 45-64 år anger mer än de övriga grupperna företagsledningen som orsak.

Utbildning: De med enbart folkskola anser att lönen är den främsta orsaken medan de realskoleutbildade anger arbetsförhållandena och de med studentexamen fr. a. betonar fackföreningen och företagsledningen som orsaker.

Hemortsstorlek: Personer boende i kommuner under 18 000 invånare anser att lönen är främsta orsaken medan personer i de 3 största städerna fr. a. anger fackföreningen som orsak.

Partisympati: Se fråga 4.

FRÅGA 4: (För personer som svarat Politisk agitation på fråga 3 9%)

	Totalt %
Soc. dem.	–
Komm.	65
Borgerliga	–
Liberala	–
Konservativ	–

Vänstervriden	11
Vet ej	21

KOMMENTAR: Av de som angett politisk agitation (9 %) som orsak till strejken anser majoriteten (65 %) att denna agitation är kommunistisk medan 11 % säger att agitationen är vänstervriden. Hela 21 % vet inte vilket slag av politisk agitation som är orsak.

Partisympati: Oavsett vilket parti man röstar på anges endast kommunistisk och vänstervriden agitation som möjliga orsaker till strejken. Centerpartiet och moderater anser i större utsträckning än de övriga att kommunistisk agitation är orsak. Folkpartister och moderater anser också att vänstervriden agitation har förekommit.

FRÅGA 5: Anser Ni att en gruvarbetare ska ha mer betalt än andra arbetare?

	Totalt %
Ja	78
Nej	14
Vet ej	7

KOMMENTAR:

Totalt: 78 % svarar ja på denna fråga.

Kön: Något fler kvinnor än män anser inte att gruvarbetarna skall ha mer betalt.

Ålder: Tendensen att svara ja ökar med stigande ålder, dock med en liten nedgång i högsta åldersgruppen (65-80 år)

Utbildning: Ju högre utbildning desto mer har intervjupersonerna en benägenhet att svara nej på frågan (inte mera lön).

Partisympati: Inga skillnader kan sägas förekomma mellan personer med olika politisk inriktning.

Kort om Gruv

Förbundets organisationsstruktur

Svenska Gruvindustriarbetarförbundet är ett av de mindre av LO:s 37 fackförbund. Den 31.12.69 hade förbundet 11 921 medlemmar. Minskad efterfrågan på arbetskraft på grund av stora rationaliseringar framförallt vid LKAB och TGO samt nedläggningar av en del smågruvor i mellansverige har gjort att medlemsantalet blivit allt mindre. Därför är det möjligt att Gruv i framtiden kommer att upphöra som självständigt förbund och – söka sig till ett större. Troligen kommer det i så fall att gå upp i Metall.

Närmare hälften 8 4 procent) av Gruvs medlemmar arbetar i malmfälten i Norrbotten. Den 31.12.69 hade avdelning 12 i Kiruna 3 128 medlemmar, avd. 44 i Malmberget 1 856 medlemmar och avd. 135 i Svappavaara 304 medlemmar. Avd. 13 vid den privatägda gruvan i Toullavaara hade vid samma tidpunkt 255 medlemmar. Avd. 40 i Luleå (LKAB:s malmkaj) hade 222 medlemmar.

Gruv är anslutet till LO och lyder alltså under LO:s normal-stadgar. Det innebär att förbundets organ är kongressen – i vissa fall förbundsrådet – och förbundsstyrelsen. Förbundets lokala verksamhet utövas genom avdelningar. Avdelningarna i sin tur är ibland uppdelade i sektioner och i allmänhet i yrkesklubbar.

Norrbotten underrepresenterat i alla centrala organ

Kongressen: Kongressen är förbundets högsta beslutande organ. Den sammanträder numera inte oftare än vart femte år. Den består av 100 ombud som väljs av de lokala avdelningarna. Ombuden väljs på så sätt att avdelningar med mindre än 50 medlemmar sammanförs i valkretsar om högst 200 medlemmar. Varje sådan valkrets väljer ett ombud. En avdelning mellan 50 och 100 medlemmar väljer också ett ombud. Avdelningar med 201 till 400 medlemmar väljer två ombud. Varje påbörjat 200-tal medlemmar ger därefter ett ombud. *Men det gäller endast när avdelningens medlemsantal är under 1 000. Är medlemsantalet över 1 000 blir ökningen endast ett ombud för varje påbörjat 500-tal medlemmar. Detta innebär att avdelningarna i Norrbotten – där socialdemokraterna traditionellt varit svagare än i mellansverige – blir kraftigt underrepresenterade.* Vid senaste kongressen (1967) kom endast 30 av de 100 ombuden från Norrbotten trots att ca 50 procent av medlemmarna finns där. Från Kiruna och Malmberget med ca 42 procent av medlemmarna kom endast 24 ombud.

Förbundsstyrelsen: Mellan kongresserna är förbundsstyrelsen -i vissa fall förbundsrådet högsta beslutande organ. Styrelsen skall handla i överensstämmelse med stadgan och av kongressen fattade beslut. Styrelsen består av *fem* ledamöter. Den har sitt säte i Grängesberg. Förbundsordföranden och förbundssekreteraren är självskrivna ledamöter. De utses av ordinarie kongress och deras mandat gäller tillsvidare, med sex månaders ömsesidig uppsägningstid. Detta innebär i praktiken att när de en gång valts, så sitter de tills de pensionerats. De övriga tre medlemmarna skall vara arbetande medlemmar. *Hittills har de alltid kommit från Grängesberg eller dess närmaste omgivning.* Liksom hos andra LO-anslutna fackförbund har förbundsstyrelsen den slutliga beslutanderätten i alla frågor som rör förhandlingar och avtal. Den har också sista ordet i frågan om ‘lagliga’ stridsåtgärder skall få vidtagas – den s. k. vetorätten. Makten inom förbundet är alltså mycket starkt koncentrerad till förbundsstyrelsen.

Förbundsrådet: Förbundsrådet har till främsta uppgift att öva tillsyn över styrelsens förvaltning. Den har beslutanderätt i vissa bestämda frågor. Den utser t. ex. förbundets representanter till LO:s representantskap. Den är också överklagningsinstans för styrelsebeslut i medlemsfrågor. I övrigt fungerar förbundsrådet som rådgivande organ till styrelsen.[1] Förbundsrådet är sammansatt av sju arbetande medlemmar. Fyra av dessa skall enligt gällande distriktsindelning komma från mellansverige. En väljs från Skelleftefälten. *Norrbottens ‘röda’ malmfält med.50 procent av medlemmarna har alltså aldrig haft en styrelsemedlem och har endast två förbundsrådsrepresentanter av sju.* Norrbotttens två ledamöter får dessutom inte utses av norrbottensarbetarna själva. De väljs på kongresserna. Där är, som nämndes tidigare, gruvarbetarna i norr mycket underrepresenterade. Endast pålitliga socialdemokrater brukar därför komma ifråga på posterna. Exempelvis ville norrbottensarbetarna vid 1963 års kongress välja in Ture Rantatalo – men det gick inte för sig. Istället valdes en ‘pålitlig’ man vid namn Erik Henriksson.

Avdelningarna: Gruv är för närvarande uppdelat på 51 lokala avdelningar. Deras uppgifter är enligt stadgarna bl. a. att utföra agitations- och organisationsarbete, att bilda sektioner och yrkesklubbar, att biträda medlemmarna vid förhandlingar och uppgörelser rörande arbets- och lönevillkor m. m. Avdelningens styrelse väljs av medlemmarna.

I varje avdelningsstyrelse finns en ombudsman. Små avdelningar, eller en stor och en liten (t. ex. avd. 12 i Kiruna och avd. 135 i Svappavaara) har i allmänhet gemensam ombudsman. *Ombudsmannen utses av förbundsstyrelsen. Han är m. a. o. garanterat socialdemokratisk. Det har hittills i förbundets historia inte funnits en enda kommunistisk ombudsman. Att*

[1] Förbundsrådet sammankallades t. ex. i Gävle dagen innan stockholmsöverenskommelsen om Svappavaara skulle presenteras för svappavaaraarbetarna.

ombudsmannen inte väljs av avdelningens medlemmar förhindrar inte att han har rösträtt i avdelningsstyrelsen. Förbundsstyrelsen har m. a. o. en garanterad socialdemokratisk röst i varje avdelningsstyrelse.

Hur ett kollektivavtal kommer till

Förbundsstyrelsen kan enligt Gruvs stadgar sammankalla s. k. *avtalskonferenser*. Deras uppgift är att diskutera och dra upp handlingslinjer inför kommande avtalsrörelser. Konferensernas beslut har endast *rådgivande* karaktär. Även vid dessa konferenser är de stora Norrbottensavdelningarna underrepresenterade. Stadgarna anger som maximum *fem* ombud för avdelningar med över 800 medlemmar. Detta innebär att en avdelning med 801 medlemmar och en med över 3 000 medlemmar, som avd. 12 i Kiruna, har lika många ombud vid avtalskonferenserna.

Sedan början av femtitalet har s. k. *centrala förhandlingar* förts mellan LO och SAF. Uppgörelserna har för LO:s del formen av rekommendationer som överlämnas till *representantskapet* för godkännande. Representantskapet utfärdar sedan i sin tur rekommendationer till de olika förbunden att lösa sina avtalsfrågor i överensstämmelse med de riktlinjer som dragits upp i de centrala uppgörelserna. Uppgörelserna ger en *ram* för utvecklingen av löner och andra arbetsvillkor. Inom ramen förhandlar man sedan på förbundsnivå fram nya avtal för olika industri*branscher*. Sådana avtal kallas *riksavtal*. Dessa – för närvarande ca 300 – kan givetvis inte i detalj reglera löne- och arbetsvillkor på *de olika företagen inom branschen*. På varje arbetsplats träffas därför också s. k. *lokalavtal*. Trots den centrala styrningen av kollektivavtalen träffas ofta bättre lokalavtal än vad som avsetts. När arbetarna får bättre löner än tänkt, talar man om ‘löneglidning’.

LKAB:s styrelse 31.12.69

LKAB:s styrelse har följande ordinarie medlemmar:

Per Åsbrink, riksbankschef 57, ordf, Stockholm. Skogsarb, folkhögskolekurser 31-34, pol mag 45, anställd vid KF:s organisations- och tidningsavdelning 34-38, byråföreståndare CSA och redaktör Social Årsbok 38-42, expertuppdrag i 41 års befolkningsutredning 41-42, sekr Stockholms stads kammarkontor och stadskansli 43-45, sekr 46 års skolkommission och sakkunnig ecklesiastikdepartementet 46-47, chef hamnbyrån och sakkunnig kommunikationsdepartementet 48, statssekr kommunikationsdepartementet 53-55, riksbankchef sedan 55. Ordf 53 års trafikutredning 53-56, förhandlingskommissionen rörande med Bromma flygfält sammanhängande markfrågor 54, ledamot i utredningen ang LKAB 54, ordf förhandlingsdelegationen för förhandlingar med TGO rörande LKAB 55, utredning rörande disposition av statens del av LKAB:s vinst 56,57 års pensionsutredning 57, styrelseledamot Internationella banken, Basel sedan 55, LKAB sedan 55 (ordf sedan 57), SAS sedan 52, ABA sedan 52 (ordf sedan 62), Ab Tumba bruk sedan 63 (ordf), riksbankens jubileumsfond sedan 65, red för tidskriften Tiden 47-51.

Envoyé Arne S Lundberg, 59, Stockholm. Journalist 29-44, sekr socialdemokratiska partistyrelsen 44, sakkunnig 45 och statssekr 47-51 kommunikationsdepartementet, kabinettsekr UD 51-56, evoyé i disponibilitet 56, verkst dir LKAB sedan 56. Styrelseordf Sv gruvföreningen sedan 63, Byggherreföreningen sedan 64, NJA sedan 67, Sv Investeringsbank sedan 67, vice ordf Sv Kreditbank sedan 66, fullm Jernkontoret sedan 62.

Tekn dr Hjalmar Olsson, 67, VD och styr led AB Centrifugalrör, VD Gustavsbergs fabr 37-68. Styrelseled Mälardalens tegelbruk ab, Sv kem industrikontor, ab Järnförädling, styrelseled och vice ordf statens provningsanstalt sedan 55, ordf statens nämnd för byggnadsforskning 58-60, statens råd för byggnadsforskning sedan 60, organisationskomm för tekn högskola Lund, vice ordf LKAB sedan 67, styrelseled vattenfallsstyrelsen sedan 63, led forsknings-

beredningen sedan 63, ordf fakultetsberedningen för de tekniska vetenskaperna sedan 64, styrelseled UKÄ 64-67, led TV-beredningen sedan 64, styrelseled Stathmos-Lindells ab, styrelseordf AB Sv Godscentraler sedan 65, AB Perfecta-Silenta.

Direktör Erland Waldenström, 59, Stockholm, ing Korsnäs sågverks ab 34-40, tekn sekr Sv industriförbund 40-42, förest tekniska byrån SCA 42-46, övering SCA 47-49, verkst dir LKAB 50-57, Grängesbergsbolagen sedan 50. Styrelseled Sv industriförbund sedan 51, SAF sedan 51, LKAB sedan 57, Sv allmänna exportförening till 59, sakkunnig och sekr i statliga utredningen för teknisk forskning 41-42, ledamot industrins norrlandsutredning 40-46, industriell rådgivare åt FN:s ekonomiska europakommission 48, fullm Jernkontoret 55-62, styrelseled LAMCO sedan 55, Liberian Iron Ore Ltd, Canada, sedan 58, S A Métallurgique d'Espérance-Longdoz Belgien sedan 64, Skandinaviska banken sedan 57, ordf Sv gruvförening 57-59, ledamot direktionen HHS sedan 61, styrelseled ab Bofors sedan 62, Konsertföreningen sedan 56 Kungliga teatern sedan 61, ordf Thielska galleriet sedan 61, Sv Lamco syndikatet sedan 63.

Otto Nordenskiöld, 55, ordförande i TCO, sekr i DACO 41-44, förste sekr TCO 44-60, dir där 61-67, ordf sedan 61. Led 48 års förhandlingsrättskommission, utredningen om kortare arbetstid 54-56, angående pensionsstiftelsernas rättsliga ställning 55-61, pensionsberedningen 56-57, expert ILO-konf Genève 50-57, led socialpolitiska kommittén 58-61, 3:e fondstyrelsen APF sedan 59, ordf statens institut för konsumentfrågor 61-65, 61 års arbetsmarknadsutredning, led ekonomiska planeringsrådet sedan 62, radionämnden 62-67, AMS sedan 66, styrelseled LKAB sedan 67, ordf Centralförbundet Folk och försvar sedan 67.

Johan Nordenfalk, 73, departementsråd, Stockholm, assessor Svea hovrätt 31, hovrättsråd 37, revisionssekr 38, verkst dir ab P A Norstedt & Söner 42-48 (ordf sedan 59), SLT 48-63 (styrelseledamot sedan 43), ledamot överdomstolen vid folkomröstningen i Saar 34-36, ordf Sv allmänna konstförening sedan 43, Husqvarna vapenfabrik AB sedan 50, Stockholms stadshypotekförening sedan 56, Nordiska muséets nämnd sedan 52, fullmäktige Stockholms handelskammare 43-67 (v ordf 62-67), v ordf. Skandinaviska banken sedan 63, ordf överstyrelsen Livförsäkringsbolaget Trygg 67-68.

Nils Lindell, 51, förbundsordförande i Gruv, Grängesberg, rörreparatör 33-36, mekaniker vid Stora Kopparbergs Bergslags ab 36-58, förhandlingsombudsman i Sv Gruvindustriarb förbundet 58-64, förbundsordf där sedan 64. Ledamot i gruvarbetarinternationalens exekutivkommitté sedan 65, ledamot av byrån där sedan 67. Ledamot av LKAB:s styrelse sedan 67, *Dala-demokratens* styrelse, *Norrländska Socialdemokraten*s styrelse. Led av gruvrättsutredningen 63.

Mats Lemne, 51, landshövding, Vänersborg, tjänstgöring länsstyrelsen Visby 40-41, finansdepartementet och riksbanken 4143, sekr riksbanken 44, amanuens 43, förste kanslisekr 46, byråchef 47 och statssekr 48-50 finansdepartementet, riksbankschef 51-55 (vice 50), landshövding Älvsborgs län sedan 55, fullmäktig i folkpensioneringsfonden och postsparbanksfullmäktige 5155, finansattaché Washington 46, ordf, led o sekr i olika offentliga utredningar, ledamot valutakontoret 48-55 (ordf 51), Handels och industrikontoret 50-52, styrelseled Internationella banken Basel 52-55, LKAB sedan 53, ordf statens råd för atomforskning sedan 59.

Ture Dahlberg, riksdagsman, 56, Luleå, skogsarbetare 30-46, lantmannaskola 33, Brunnsvik 37-38, LO-skolan 38, ombudsman i Norrbottens soc dem partidistrikt 46-62. Ledamot av första kammaren sedan 63.

Första stormötet i Kiruna sporthall 11/12/69 kl 18.00

Harry Holmlund: Vi drabbades ju alla av detta, precis som ringar på vatten när man kastar sten. Vi hörde om hur det var i Svappavaara och vi tänkte väl alla var och en på sitt håll vad vi

är utsatta för, hur vi har hållit på i åratal, vi har trott på demokrati, vi har ställt förslag, vi begär förhandlingar. Och vi får det, förhandlingar i januari, i februari, i mars, april, varje månad hela året. Det är snart jul. Det är inte färdigt än. Vad kostar det för avdelningen? Vad kostar det för oss själva? När får vi arbetsfred?

Vi har talat om att vi är villiga att undersöka möjligheterna till månadslön eller fast lön i någon form. Vi säger att vi arbetar villigt. Vi är så idiotiska så vi älskar att arbeta. Titta på er själva och era kamrater hur dom har känt sig idag när dom har måst sitta stilla på arbetsplatsen för att en högfärdig driftsledning, arbetsledning, inte kan tänka sig att komma arbetarna till mötes och säga att vad är era största problem, vad är det ni vill främst ha löst. Neejdå, man måste vara som en kille med mustasch och pannlugg som härjade från 1930 till dess han slocknade 45. Eller Mussolini med flera med flera.

Ska det fortsätta att vara så på arbetsplatserna? I ett högproducerande land som Sverige, i en arbetarklass som är så demokratisk, som är så villig, så samarbetsvillig. Vi släpper in alla här, det rår jag för, alltså pressen, radio och en del övriga. Jag vill också säga att vår tidigare ombudsman Allan Wiklund ville gärna få komma in, och jag tycker han skulle få sitta här och höra på vad som händer. Aldrig kan jag tro att han vill skada oss.

Hur säger ni om det? Får Allan Wiklund när han ändå är i Kiruna komma in och vara med på mötet och höra på?

(Spridda jarop.)

Det är roligt att höra. Då vill jag att någon där ute säger till Allan Wiklund att han är välkommen. I övrigt så vill jag säga att om ni anser er störda av dessa reporters som är här, ja då är dom villiga att gå ut någon timma, men jag tror att vi kan hålla ett så snyggt möte så dom kan få vara kvar om dom vill. Säg ett ord!

(Spridda jarop.)

Jaha. Och då ska vi öppna mötet med att ni får välja ordförande och sekreterare för mötet. Jag har bara hyrt lokalen och börjat prata. Varsågod.

(Spridda rop.)

Hultin och Holmberg är föreslagna som sekreterare vid mötet. Kan det bli mötets enhälliga beslut.

JA.

Beslutet klart. Nå, men då gäller det ordförande.

(Rop: *Holmlund!*)

Ja, sittande är sagt, här sitter vi många, men menar ni mig?

(Jarop.)

Ja, då. tackar jag för förtroendet och ska göra så gott jag kan för att vi ska hålla oss till sak, och jag vill att ni alla ska dra fram era spörsmål, och jag vill också poängtera att detta är ett rent fackligt möte. Det är från arbetsplatsen uppkommet, och vi har samma löner och fritids- och trivselproblem samtliga.

Så vill jag läsa upp telegram som har kommit hit, hur det nu har kunnat gå så snabbt. Sveriges Radio är ett bra massmedium ibland, det måtte vara det. ‘Till strejkande vid LKAB. Vi uttalar vår solidaritet med Er kamp och önskar Er framgång. Femtio elever och tjugo lärare vid Kristinaskolan, Piteå.’

(Applåder.)

‘Gruvarbetare i Grängesberg stöder er och tror på framgång i kampen för rättvisa. Rune Lövgren.’ Det var Grängesberg.

(Applåder.)

Och så är det studenter vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg. ‘Vi stöder er eniga kamp mot de missförhållanden som ytterst härstammar från arbetsköparens diktatur på arbetsplatserna och som manifesteras i paragraf 32.’ Det var studenterna vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg.

(Applåder.)

‘Vi står solidariska med er i kampen. Elektriker vid Eriksbergs varv i Göteborg.’

(Applåder.)

Så har vi fått en väldig massa förslag från olika arbetsplatser (vid LKAB) som dom har skickat opp kamrater med som vi så småningom kommer att dra här. Jag vet inte, kanske jag skulle dra dom innan diskussionen släpps fri. Anser ni det?

(Jarop.)

Jaha. ‘Vid en diskussion bland arbetarna på MCV under rasten idag: Leveäniemis och Kirunas lönefrågor skall lösas innan arbetet återupptages.’

(Starka applåder.)

‘Omräkningsfaktorerna skall bort. Disponent Göransson och ombudsman Doktare bör omedelbart avgå.’

(Mycket starka applåder.)

Som skäl anföres följande: ‘Den diktatoriska hållning dessa båda intar har splittrat arbetarna och skapat missnöje och vantrivsel på alla arbetsplatser. Nya förhandlingsvägar skall sökas. Förhandlingsdirigerare skall kunna diskutera på lika villkor för att nå lösningar gemensamt. Ett nytt lönesystem måste snarast införas. En realistisk månadslön, timbetalning, ålderstillägg, helgersättning. Och ingen underjordstimpenning bör vara under 15 kr per timme. Ingen ovanjords . . .

(Applåder.)

Ingen ovanjordstimpenning bör vara under 13:50 per timme.’ (Applåder.)

Vi ska då komma ihåg att här räknar man realistiskt med den förkortade arbetstiden. Man ska inte bygga sin inkomst baserad på en väldig massa övertid och jourtjänst som man i det långa loppet inte orkar med.

(Applåder.)

Jag vill i det sammanhanget få passa på och bemöta VD envoyén Lundbergs påstående om 14-15 kr i timmen. Vilka av er har det? Är det många av er som har 14-15 kr i timmen?

(Nejrop.)

Likadant disponentens påstående att arbetarna förlorar 120 kr om dan. Vilka av er har 120 kr om dan? Det torde vara lätt räknat. Varför talar dom om lösryckta toppsiffror? Varför säger man inte hela sanningen?

Det är den vi ska säga här idag, ni som är utsatta för den bistra, verkliga sanningen. Vi ska också hålla oss till sak, vi ska också tala om allt som är verkligt, vi behöver inte bluffa eller ljuga, vi kan tala sanning.

Så var det ‘bättre personalpolitik, ökade möjligheter till permission och tjänstledighet. Semesterbidragen skall regleras’. ‘Som exempel nu har arbetaren 250 kr i semesterbidrag utöver det ordinarie.’ Det är alltså rekreationsbidraget som avses. ‘Tjänstemännen har från 550-1160 i rekreation. Vad behöver dom för rekreation som inte en gruvarbetare behöver?’

(Applåder.)

‘Övertidsersättningen skall regleras. Exempel: vid större helger utgår 100 procent på grund-timpenning. 100 procent bör utgå på utbetalad förtjänst. Alternativt en garanterad timpenning i likhet med vad en förman har för sin övertid.’ Och så är det fråga om ortdrivaren, ‘vill ha en exakt redovisning av åtgången på sprängkapslar, borrkronor, borrstänger’. Det är saker som dom får betala tämligen godtyckligt för. Så önskas ‘en kvalificerad mätningsman, utsedd av gruvavdelning 12’. Vidare ‘subventionerade överdragskläder’. Och ‘industriläkaren bör ägna mer personlig omsorg om sina patienter och ej engagera sig för djupt i produktionsapparaten. F. n. betraktas många patienter som tänkbara simulanter.’

(Applåder.)

Vidare önskar man att ‘LKAB skall bättre engagera sig i miljöfrågor’.

Vi har även en massa här andra grupper som har dragit upp orsaker. Men det kanske tar för lång tid att ta upp. Dom går i detalj in på bra mycket liknande. Men jag vill ju nämna en stor grupp, skrotarea i Kuj (Kiruna under jorden) som har 13:10 i timmen på 40-timmarsvecka. Ni vet väl stortalet av er vilket oerhört arbete skrotarjobbet är. Dom ska på arbetsplatsen rensa opp tak och väggar så att inte olyckor kan inträffa. Dom är alltså utsatta för en oerhörd olycksrisk dagligen. Dom vet inte hur länge deras arbetsliv blir. Men dom har en krona mindre i timmen under jord än vad disponenten påstår att arbetarna här uppe har. Och även Lundberg.

Jag drar inte mera nu för jag ska inte ta opp tiden. Men det är några exempel. Vi återkommer gärna till siffrorna här. Men nu vill jag lämna ordet fritt, så varsågod.

Elof Luspa: Ja, kamrater, gruvarbetare. Jag hälsar er hjärtligt välkommen. Jag har kämpat för villkoren i fyra år och varit ordförande för gruvavdelning 12. Och det måste jag säga att frå-gorna är utav den karaktären att det förvånar mig inte så väldigt mycket att det händer. För det har pågått länge; vi kan säga i tio femton år, har gruvarbetarna följt med; speciellt under de senaste tio åren kan man säga att gruvarbetarna har fått försämrade förhållanden från år till år.

De förmåner dom har haft de har försvunnit. Det har inte vi ifrån fackföreningen bemästrat, inte orkat med, utan vi har helt enkelt tappat dom. Det finns många faktorer som kanske gör detta. Men vi har trott och hoppats att vi kan rädda situationen för gruvarbetarna ur den synpunkten.

Vi vet, jag kan ta bara som ett exempel. Vittangiborna tidigare, det var fråga om arbetskraft. Då subventionerade man deras resor till Kiruna, så att dom hade möjligheter och färdas och arbeta och kämpa för och hjälpa till för den produkt som vi levererar över hela världen. Det gick inte vägen, det har vi tappat. Idag får Jukkasjärvi-borna betala en väldig massa pengar för att kunna få sin utkomst ifrån Kiruna-gruvorna. Denna fråga bör lösas även i den här situationen, som jag anser är väldigt orättvis.

Bussfrågorna i övrigt bör lösas snarast inom Kiruna samhälle; Svappavaara skall vara likvärdigt i arbetarbussfrågorna. Svappavaara skall furnera arbetarbussar som i Kiruna.

Och många andra. Pensionsfrågan är något som också är på lösningen som vi får komma till senare.

Situationen är idag glädjande, måste jag säga, och väldigt trevligt att jag ser min arbetskompis framför mig, dom fyra åren vi har kämpat, ombudsmannen Allan Wiklund, och jag är väldigt tacksam att han får sitta här och lyssna på. Kirunabornas spörsmål, som absolut inte är främmande för honom.

Men situationen, spelets regler, skapas genom åren på. det viset att vi måste vakna allihop och sitta och revidera över det hur dessa fungerar i situationer som denna idag. Dom är inte tillfredsställande. Dom måste revideras. Och det är en fråga i större nivå som bör tittas över. Vad har, vilka möjligheter har den enskilda arbetaren att kämpa för sina rättigheter i dagens läge?

Men situationen är idag på det viset att vi för det första måste försöka få till stånd nånting som vi kan vända strejkande arbetare till, vi kan handla, vi kan gå vidare med frågan som är aktuell.

Och vi kan väl säga så som jag läste i tidningen, Torsten Göranssons uttalande, att det är en del, 50 procent utav gruvarbetarna som är villiga att arbeta. Jag kan säga att det är 100 procent utav gruvarbetarna som är villiga att arbeta. Absolut säkert, norrlänningarna speciellt, vad jag känner till och jag har den erfarenhet utav gruvarbetarna att dom är arbetsvilliga och sen historiens tider har norrlänningarna aldrig varit ovilliga till att arbeta.

Den situationen vi är i idag den måste ge en fingervisning för svenska folket och den måste speciellt ge en fingervisning för Norrland överlag, Norrland med rikedomar nästan outtömliga. Dom töms med en sån fart idag att det inte är fråga om hur många år det räcker. Dom töms med arbetsförhållanden, lönevillkor, övriga sociala förmåner som faktiskt är sämre än i dom övriga områden inom Sverige, speciellt i storstadsregionerna där andra faktorer spelar in, t. ex. tillgång och efterfrågan som våra löner är baserade på och där inte vi har haft den möjligheten och därför har man ju också släpat efter i lönevillkoren, definitivt gruvarbetarna. Och det finns andra faktorer som kommer in i bilden.

Men här vill jag ge ett förslag, att man nu bildar en kommitté för dom här strejkande gruvarbetarna och jag skulle vilja föreslå antalet till nio stycken, därför att det bör vara fem, sju eller nio vid omröstningssituationer så att man kan lösa. Till att börja med får jag väl stanna vid det här. Jag får återkomma senare till preciseringen utav villkoren och aktionen hur den ska fortsätta. Tack.

(Applåder.)

Harry Holmlund: Jag glömde någon sak här att nämna. Det är väldigt svårt, trots att man är gammal fackföreningsman, man blir överväldigad när ni så mangrant, kvinngrant möter upp. Innan jag lämnar ordet till Atle Lans så vill jag också hälsa Sara Lidman välkommen. Mycket starka applåder.)

Jag vill också, åtminstone å mina egna och kanske alla er andras vägnar be Sara Lidman om ursäkt för att finansminister Gunnar Sträng (på Arosmässan 1969) gjorde ett fult uttalande mot henne. Det är nämligen så att skillnaden mellan Sara Lidman och nutidens Sträng det är att Sara Lidman talar med arbetarna, Gunnar Sträng alar till arbetarna.

(Starka applåder.)

Sara Lidman: Jag är faktiskt så överväldigad så jag vet inte riktigt vad jag ska säga. Och eftersom jag egentligen av naturen har ont om ord så måste jag skriva mina saker, och det här kom på så plötsligt, dom ringde klockan sju i morse och frågade om jag ville komma upp, så jag har inte hunnit förbereda mig.

Men jag kan säga att jag väldigt länge ändå har önskat att jag på nåt sätt skulle få säga öga mot öga tack till arbetarna i Kiruna och Svappavaara för att ni visade mig det förtroendet att jag fick tala med er i soffhörnet så där alldeles öga mot öga och att ni berättade nånting som jag inte visste tidigare. För jag trodde verkligen att i Sverige rådde en oerhörd välfärd, jag trodde att arbetarna i Sverige hade det hemskt bra. Och så kom jag och fick höra så här i detalj hur ni har det på arbetet och hur svårt det är att få lönen att räcka, om man har en stor familj och en stor hyra, som det heter, hur många det är som måste ta, faktiskt, mat på krita.

Sen också när man får höra detta om hur mycket av er hälsa som tas ifrån er medan ni tar upp denna värdefulla naturtillgång som järnet innebär, att så många av er redan vid 40-50 års ålder har fått ryggen förstörd eller en stor del av hörseln. Det är inte rättvist.

Nu hörde vi idag att malm till ett värde av 3,5 miljoner kr per dag alltså inte kommer ut ifrån Narvik därför att ni har lagt ner arbetet. Det betyder att varje dag tjänar ni ihop åt svenska staten 3,5 miljoner kronor. Men man har inte hört så mycket om det alla de dagar ni har arbetat, att varje dag så jobbar ni ihop 3,5 miljoner. Det är en ganska fantastisk summa. Jag drömde om det hela natten i natt. Jag tänkte att, nu får man höra vilka förluster ni åsamkar LKAB, men man har inte fått höra så mycket om de förtjänster som LKAB får av er.

(Mycket starka applåder.)

Nu får man ju ständigt höra att arbetaren i Sverige har det ju ändå så väldigt bra. Han har ofta parkett och han har WC, han har radio, han har TV, nu ska han till och med få färg-TV, om han håller sig framme. Och tänk vilka förmåner det är. Och har han det inte bra, man pekar på alla dessa olika prylar.

Men nu är det så att en människa, som har ett fritt och självständigt arbete och en hög lön, kanske 50-60.000 eller så, betalar inte alls samma pris som en arbetare som står på 10:50 eller 13:20 i timmen. Han kanske kan köpa sig en färg-TV och en frysbox, men det pris han betalar är oerhört mycket högre. Det kan kosta honom en knäckt rygg och ett extra magsår. Det är alltså inte samma pris som betalas av den som är lågavlönad som av den som har ett bra jobb, en hög lön. Det är nånting man ska komma ihåg när man talar om denna välfärd, att det pris ni får betala för denna välfärd är ett alldeles för högt pris. Ni får gå för mycket på övertid. Och ni åsamkar er skavanker på jobbet som ni borde kräva att slippa få.

Men man säger hela tiden så här att, alltså, ja, visst skulle vi vilja ljudisolera, men forskningen har inte hunnit så och så, så kan ni påminna om att man kan fara ljudlöst till månen och att fängelsecellerna dom kan isoleras så fantastiskt att internerna inte kan nå varandra med en knackning ens.

Det finns väldigt mycket som skulle kunna göras ljudisolerande. Det var en som föreslog t. ex. att anrikningen i Svappavaara skulle kunna ljudisoleras bara med sån här glasfiber, en decimetertjock platta med hönsnät över, och det kanske skulle kosta 25.000 i materialet. Och arbetarna sa, vi skulle själva kunna smälla upp det där, och det skulle bli mycket mindre buller. Och företaget säger, vi har inte råd. Då ska man titta på vinsten, och så ska man fråga, vart går vinsten istället?

Det finns en internationell lagstiftning som säger att varje människa har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Om en arbetare ställs att sköta en maskin som gradvis tar ifrån honom hörseln så är det en kränkning emot honom och någonting som aldrig kan betalas. Det är ett bedrägeri om man säger att man får kompensation, att man får högre lön för att betjäna en sådan maskin.

Arbetarna måste tillsammans vägra att betjäna maskiner som invalidiserar arbetarna. Ni har rätt att kräva att få vara friska medan ni arbetar. Det är nog att ni lämnar ert arbete och ni ska

kräva en hederlig lön för det, men ni ska också kräva att få vara friska ert liv ut, det måste ni kräva. Där tycker jag naturligtvis att hela folket, även dom som inte står i gruvan, utan hela folket måste ju här solidarisera sig med arbetarna och kräva att en som står i ett yrkesarbete inte ska få sämre lön med åren, även om han inte orkar göra det tunga jobb han gjorde mellan tjugo och fyrtio, så ska inte lönen sjunka så att han ska stå på 9:50 eller 7:60 när han är femtiofem sextio år. Detta är en förnedring som vi måste göra slut på.

Ja, det är inte jag som ska tala här.

(Applåder.)

Ni vet ju hur ni har det, och du sa nånting om att be om ursäkt, och jag skulle vilja säga att det är vi som skulle be om ursäkt, vi som har skrivit i många år och som har försummat att ta reda på hur den svenska arbetaren av idag har det, och det är en försummelse som inte kommer att upprepas, och i fortsättningen så skulle vi vilja arbeta tillsammans och kunna arbeta tillsammans.

Dessutom var det bara en liten detalj här. Det är en grupp unga socialistiska läkare, psykiatriker och unga skribenter som har skrivit en bok som heter ‘Konsten att dressera människor’. Och som ni vet så kom det i fjol ut en bok som hette ‘Gruva’ och i dagarna så kommer det en ny upplaga på ‘Gruva’, och dessbättre så är den billigare än den första.

Jag har levt upp honoraret för den första boken. Det levde jag opp på ett år. Men nu har jag talat med förlaget i kväll och frågat om jag inte kan få ut en vad man tror att den här nya kommer att kosta, och om vi skulle kunna få lägga det som grund för en grundplåt för en strejkfond. Alltså 10.000 på den nya ‘Gruva’ samt intäkterna från ‘Konsten att dressera människor’ som dom nio unga författarna säger att dom är villiga att skänka till strejkkassan. Så jag hoppas att ... (Mycket starka applåder.)

Och jag är fullständigt övertygad om att många andra grupper och enskilda kommer att ställa upp och kommer att solidarisera sig med er och kommer att stödja er i alla era krav och jag hoppas att jag så småningom får postgironumret, och tack för att jag fick komma hit och tack för att ni finns, tack.

(Mycket starka applåder.)

Harry Holmlund: Ja, att vi begärde inträdespengar här innan vi började, det berodde på att jag hade hyrt lokalen, och jag har inte råd att betala 700 kr för den ensam, trots att jag jobbat snart 48 år i LKAB. Men jag hade gärna satsat det för att se er allesamman.

(Applåder.)

Atle Lans näste talare, därpå Wigestedt.

Atle Lans: Ja, när Sara Lidman nu är här så kanske hon inte känner igen mig för jag är ju visst lite förändrad i ansiktet, men det är av fullt naturliga skäl. Du kanske kommer ihåg, du skulle ner och äta med den här Torsten Göransson, vi hade ett sammanträde på kontoret och träffades i hissen. Vi åkte ner i hissen och åkte in i matsalen och åt middag tillsammans. Då visste jag inte att du skulle skriva denna bok utan vi pratade om annat.

Jag vill till dig, jag kanske är lite poetisk, läsa opp ett par verser och hoppas du inte tar illa opp. Den första lyder så här:

‘När solen lyste som bäst över Kirunavaara,
då utkom en bok, märk väl, från en nu prisbelönt Sara.
Den handlar om människors jobb inuti bergen,
men ack vilken fart det satte på LKAB-ståhejet.’
(Applåder.)

‘Det var kanske lätt för dig att intervjua folk i nöden,
allra helst som dom får slita värre för dagliga brödet,
Och alltid med en PR-propaganda fått höra hur bra dom har
det i förhållande till andra.’

Det är sju verser till men det räcker med dom där.
(Applåder.)

Jag vet inte vad jag ska börja med, men jag ser det – jag har ju ändå varit med lite i fackförening och företagsnämnder och Gud vet allt – så är vi väl ense om de punkter som Harry här i detalj läste opp fast han inte kunde läsa alla.

Det där är väl saker som inte vi kan riktigt diskutera här för då får vi sitta här till julafton utan vi måste väl överlåta dom detaljerna till dom män som nu ska väljas för att fullgöra det här uppdraget som bl. a. Luspa var inne på.

Men det är ju roligt att det har kommit så mycket folk i allafall. Det syns när det händer nånting, då kommer det människor. Vad jag har hört – idag så har jag ju haft gott om tid och suttit och hört radion – och vad som slog mig mest, det var när Lundberg i krystade tal säger så här, att det är 35 man i Leveäniemi som är orsaken till allt detta ståhej. Samtidigt hade dom ju en sån bra inkomst, mellan 14-15 kr, vilket man har vederlagt här. Är inte det att inbilla det övriga Sverige att vi är ute på fel vägar? Är inte det att vilseleda opinionen från det övriga landet och säga, dessa halsstarriga kirunabor och malmbergare, vad har dom nu ställt till?

Men jag tror att det vederlägger sig själv, för vi måste ju se på Malmberget, vi måste se på oss själva, och nu även Luleå, att dom stöder den aktion, den gnista som sprang opp i Svappavaara, för ska vi vara realistiska så är det en bagatell jämfört med de stora problem som vi måste komma till rätta med i framtiden och som gäller hela företaget.

Vi är väl ändå här uppe inte annorlunda än människor söderut. Jag tror vi har samma skolutbildning. Vi kanske inte har talets gåva lika bra som dom och vi kanske inte hörs lika mycket. Men när vi nu under en massa år samlat en massa som sitter i hjärta och bröst på de flesta, för var man än går så hör man samma visa, och det nu blev en gnista som tände på hela det där, då blir det vad det nu blir, en sån här samling och en sån här enhet.

Men hur ska vi klara oss ur det här nu, vi måste väl ha ett mål, vi måste väl försöka få nånting positivt utav det här, och det kanske är det som blir det ännu svårare som vi ska lösa. Vi säger avdelningsstyrelsen, jag har själv suttit där och fått mycket skällning och kanske ibland nån applåd också. Men har vi stött dom, vi har varit 65-70 på avdelningsmötena och gjort väldigt viktiga beslut som medlemmarna sedan har klandrat. Men de beslut vi ska göra nu det går inte att ändra på för nu är vi ense om dom och vi hoppas att dom beslutena blir riktiga.

Man säger så här från arbetsgivarpartens sida: det stora svarta spöket är lönekostnaden. Jag kan tala om för er, för jag sysslar lite med såna där grejor, att år 1968 så producerades malmen färdig i Luleå, i Narvik en krona och åtta öre billigare per ton i arbetslön. Det är den direkta lön dom betalar åt oss och tjänstemännen. Sen hade man en investeringssiffra på oppåt 250 miljoner allt som allt. Den siffran har givetvis hjälpt till att nedbringa dom allmänna kostnaderna, men bara med 53 öre. Säger inte det att det finns mycket och ta utav det nu? Jag talade med några här som hade ganska höga ställningar här i toppen. En direktör, en chef för ett stort företag, som visar ett vackert bokslut, där styrelsen säger så här: han är mycket duktig, han är skicklig, han har hållit lönekostnaden, den ökar bara med en tiondels procent. Har han ökat den allmänna kostnaden, vi säger med 2 procent, ja det är tiderna, det är fördyringen, det är världsmarknadsläget, han är bra. Men kommer den chefen med en lönekostnadsökning på 1 procent, ja den där måste vi nog byta ut, han är inte lämplig, trots att han har minskat dom allmänna kostnaderna med kanske 1,5 procent.

Så är det. Lönerna är det svarta spöket.

Jag vet inte, dom som har sammankallat det här, hur ni har tänkt gången ska bli i framtiden. Ni förstår, man sätter inte igång en sån här stor historia utan att få ett resultat, och det finns bara två alternativ. Antingen blir det bra eller också blir det ett dundrande fiasko som kanske hela Sverige skrattar åt.

Jag vet inte om ni har utsett nån ansvarig för det här eller om det är det vi ska diskutera ikväll och hur ni har tänkt lägga opp det. Ska avdelning tolv blandas in? Ska ombudsmännen från förbundet blandas in? Eller ska det skötas av oss som är här?

Jag får väl återkomma sedan när ni har gett svar på det. (Applåder.)

Harry Holmlund: Jag vill svara på en gång när Lans säger att hur har vi tänkt det, vi som har satt igång det här. Vem har satt igång det här? Vi har alla drabbats av det. Jag har redan i inledningen talat om det. Vi bara fanns där. Vi befann oss sittande, och inte bara vi, det började med Leveäniemi och vi blev rätt vad det var sittande i sympati och det gör Malmberget och så Luleå. Nu har det kommit meddelande: 'Åttio man i Luleå sitter sen kl 14.' Dom bara sitter där. (Applåder.)

Slösa inte tid. Vi har problem, men det är inget mot vad företagsledningen har. Kan man inte komma och tala med arbetarna, med sina anställda utan att vara på höga styltor? Har man råd att slösa? Vi har inte råd att slösa. Vi ska skatta till staten, till samhället, till allt vad vi bygger opp. Vi har inte råd att sitta still och vi vill inte sitta still, vi vill arbeta, men vi vill ha såpass betalt för arbetet så vi har råd och ta mot dom stora gåvor som det statliga LKAB har skänkt Kiruna stad, en vattenledning som var en ruin som har kostat många miljoner att bygga om, skolor som var fallfärdiga som måste nybyggas som har kostat mycket mer miljoner för oss skattebetalare här. Dom har skänkt ännu mera, gator nere i bolagsområdet och gett en liten spottstyver i underhåll men det kostar mycket mer att fortsätta med. Och dom hjälper er alla att bygga egnahem så dom slipper vad det första bolaget fick kosta på, nämligen bostäder m. m., service m. m. Det ingick i rätten att få bryta malm. Nu får man bara bryta malm och ta vinster. Men vi och våra ryggar och våra öron, våra ögon, våra lemmar ska betala. Där är svaret. Och vi väntar att dom kommer oss till mötes.

(Applåder.)

Sven Wigestedt: Ja, kamrater, till det sista Harry nämnde så skulle jag vilja säga det att en gåva till från LKAB så skulle vi alla ju måst begära en ... Vidare skulle jag vilja spinna på det att LKAB hade väl den största skattetyngden i samhället, eller numera staden. Idag är deras skatteintäkter nånstans nere i 40 procent. Man har liksom överlastat kostnaderna på oss som bor och verkar här.

Sedan så var Atle inne på och tala om vem som är ansvarig. Ja, mina vänner, jag har ett rörligt arbete, jag går från nivå till nivå, jag har aldrig hört nån människa nämna något. Jag vart förvånad igår då jag kom upp och hörde att dom satt intill min arbetsplats, jag hade inte märkt.

Vem är då ansvarig? Jo, det är missnöjet, missnöjet som har varit från den dag vi gruvarbetare fick ett statligt verk. Vi hade hoppats, alla hade vi hoppats och gladde oss åt att det skulle bli en statlig institution.

Det gamla bolaget det rovbröt. Vi hade mycket fel på det, och med all rätt. Nu har ju LKAB blivit statligt men det har inte blivit vad vi själva hade drömt om. Och här har man också vederlagt lögner om de stora förtjänsterna. Vi har inga stora förtjänster. Jag själv har 2.100 i månaden. Är jag borta en dag så har jag inte det. Jag har en hyra på 550 kr. Jag har skatt, jag har allt annat, och jag vet att det är många många med mig som har precis likadant. Det finns

såna som har det sämre. Och jag har själv varit med om och fastställt hyror i Kiruna stad, dels på den privata sektorn, dels på den kommunala sektorn och dels i LKAB. Och med statens hjälp och deras räntepolitik så har vi varit tvungen och gå med på hyreshöjningar, hyreshöjningar som till syvende och sist drabbar oss. Det drabbar oss väldigt. Vi som bor i bostadsrättsföreningar vi får ju ta kostnaderna, och kostnaderna kommer som ett brev på posten, och år från år i de kommunala förvaltningarna stiger hyrorna med 5:20 från den 1 januari, 5:20 kvadratmetern. Det innebär att den lilla löneökningen vi har fått, den har försvunnit i bara hyror. Dessutom kommer momsen och andra kostnader. Vi har fått en reallöneminskning.

Många har talat om att dom har suttit och förhandlat, varit med och förhandlat, jag får nog också ställa mig i den kön. Jag var med och förhandlade en följd av år i början på 50-talet och vi hade alltid som första punkt pensionsfrågan. Men alltid var det den punkten som vart struken först, om vi skulle få något öre till potten. Idag är jag i det läget att jag har inte så många år kvar så jag skulle behöva pension, och då faller en tanke. När jag satt i bussen, det var väl i fjol, började man att tala om pensionen; då var det en äldre man som sa, vi gruvarbetare vi skulle behöva löneökningen om vi slapp att betala pensionsavgiften och endast behålla begravningskassan, för vi når aldrig pensionen.

(Applåder.)

Harry Holmlund: Ja, innan jag lämnar ordet till Kalle Nilsson, Svappavaara, så vill jag säga det att om ni vill begära ordet längre neröver här så är vi glada om ni talar i micken där nere, det kanske går bättre när den är mera stilla framför munnen. Varsågod Kalle Nilsson.

Kalle Nilsson: Kamrater! Jag är utsedd utav arbetarna i Leveäniemi. Och dom har bett mig framföra deras tack för eran solidaritet i våran kamp, när vi börja med det här på tisdagsmorgonen. Jag har tyvärr inte tid att närvara till mötets slut. Vi måste närvara vid ett möte som ska börja i Svappavaara alldeles strax. Vi har inga därute som vet hur vi ska bära oss åt, och vi skulle behövt eran hjälp hur vi ska göra i fortsättningen. Ni ska ha tack allihop.

(Applåder.)

Harry Holmlund: Ja, om det är någon som vill ha ordet så var vänlig och räck opp hand så vi kan se.

Det har ju framkommit förslag att vi ska välja en kommitté som ska samordna allt vad som dyker opp och som ska försöka verkställa de beslut som kommer fram under mötet. Det är förslag på sju, eventuellt nio man. Vi är ju bara utsedda här på arbetsplatserna för att få igång det hela för vi kan ju inte sitta still och se hur allting går åt fanders.

Men vi är ju inte på nått sätt diktatorer eller självvalda utan var vänlig och föreslå namn och kasta gärna bort oss. Varsågod, ordet är fritt.

(Någon ropar ‘Atle Lans’.)

Ja, vänta ett ögonblick, ska vi välja sju ledamöter i en kommitté eller ska vi välja nio.

(Rop: ‘Nio’.)

Med acklamation nio?

(Rop: JA.)

Jag finner att vi skall välja nio. Var vänlig och föreslå namn. (Rop från publiken: ‘Holmlund’, ‘Elof Luspa’ osv.)

Det är antecknat. Ronald Svensson. Vad heter han, Luspa? Ture Rantatalo föreslagen. Sven Wigerstedt. Luspa. Ett ögonblick, man får föreslå, ja och nej får ni vara vänlig och komma

med när vi ställer namnen under proposition. Sixten Strålberg. Holmlund? Är det jag det? Jaha. Jag är lite hörselskadad så ni får ropa högt. Olle Hultin, han sitter här. Förnamnet? Förnamnet? Ture Grensjö. Hilding Lindström.

Hur många namn har vi? Helge Olsson. Vad heter Abrahamsson i förnamn? Kurt.

(Någon säger: 'Han är med i avdelning tolvs styrelse så han får inte vara med.')

Här finns följande förslag: Ronald Svensson, Ture Rantatalo, Sixten Strålberg, Hilding Lindström, Harry Holmlund, Olle Hultin, Sven Wigerstedt, Ture Grensjö.

(Rop: 'Luspa', 'Atle Lans'.)

Jaa, visst, visst. Vad heter Luspa i förnamn? Atle Lans, Elof Luspa. Då börjar jag så här. Det är tio namn. Nio väljer vi, det är beslutat. Och då läser jag opp, får ni säga ja eller nej.

Väljer ni Atle Lans?
(Jarop.)
Ronald Svensson?
(Jarop.)
Ture Rantatalo?
(Starka jarop.)
Sixten Strålberg?
(Jarop.)
Hilding Lindström?
(Jarop.)
Harry Holmlund?
(Jarop.)
Olle Hultin?
(Jarop.)
Sven Wigerstedt?
(Blandade ja- och nejrop.)
Ture Grensjö?
(Svaga jarop.)
Elof Luspa?
(Jarop.)

Det var ett svårt fall. Vem fasen blir utesluten? Vem hörde jag svagast?

Jag har uppfattat klart och tydligt följande: Atle Lans, Ronald Svensson, Ture Rantatalo, Sixten Strålberg, Hilding Lindström, Harry Holmlund, Olle Hultin, Elof Luspa. Men jag vill föreslå omröstning mellan Sven Wigerstedt och Ture Grensjö. Där skilde det sig. Väljer ni Sven Wigerstedt?
(Blandade ja- och nejrop.)
Ture Grensjö?
(Jarop.)

Ja, då får jag följa Svens råd och ta vilket utav namnen som helst och Ture Grensjö fick väl mera namn. Så väljer vi honom. Då är det nio.

(Rop: 'Ta handuppräckning på dom två namnen.')

Har vi inte viktigare saker att tala om?

Alltså finner vi att följande är valda, niomannakommittén som ska försöka få nån ordning på det här jätteproblemet och framlägga våra synpunkter, er allas synpunkter och vad ni har för önskemål att som Sara Lidman sa få känna er litegrann som människor också:

Atle Lans, Ronald Svensson, Ture Rantatalo, Sixten Strålberg, Hilding Lindström, Harry Holmlund, Olle Hultin, Sven Wigerstedt, nej Ture Grensjö, Elof Luspa.

Och vi ska stanna kvar här när mötet sedan blir klart. Nu vill jag höra om ni har något mot att Wiklund får tala lite med oss, vår tidigare ombudsman och som tidigare har jobbat i gruvan i Toullavaara en mängd år. Kan han få ordet en stund?

(Jarop.)

Varsågod.

Allan Wiklund: Kamrater gruvarbetare, jag känner ju dom allra flesta utav er som finns i den här salen. Jag har hunnit skaka hand med några stycken utav er. Tyvärr så har jag inte hunnit ta er allihop i hand men jag får väl hälsa på det här sättet: hej!
(Applåder.)

Jag står här inför en situation som jag faktiskt aldrig har upplevt förr, nämligen att gruvarbetarna har samlats till möte så mangrant. Jag minns min tid på avdelning tolv, vi var då bara en liten skara som brukade besöka avdelningsmötena. Jag har en känsla utav att den här situationen som vi idag befinner oss i icke har kanske behövt uppstå om deltagareantalet på avdelningsmötena har varit så talrika som dom är här idag.

Jag ska inte lägga mig i era interna angelägenheter som ni vill diskutera här idag. Jag vill bara kort och gott tacka för att jag fick tillfälle att komma in. Jag frågade ledningen här och jag fick då jakande svar och det var jag tacksam för.

Det är en sak emellertid som jag vill lägga er uppmärksamma på. Vi kommer naturligtvis från förbundsledningen att ta kontakter med er via fackföreningsorganen. Men jag vill göra er uppmärksamma på en sak i det här sammanhanget. Nämligen det; LKAB kommer icke att kunna, trots att dom vill, upptaga förhandlingar så länge den här konflikten pågår, därför att Svenska Arbetsgivareföreningen har klart utsagt i såna här situationer, att några förhandlingar ska i princip icke upptagas, så länge en konflikt utav det här slaget pågår.

Jag kan säga att vi har ikväll ett möte ute i Svappavaara och vi hoppas kunna hjälpa Svappavaara-borna att klara ut den situation som har uppstått. Vi har väl uppfattat den här aktionen bland gruvarbetarna i Kiruna och Malmberget som en solidaritetshandling. Vi kommer emellertid att försöka att lösa ut dom här knutarna som har tydligen uppstått. Jag är klar över att problemen som har redovisats här ikväll finns. Många utav er har varit tillsammans med mig och vi har försökt och lösa dem. I vissa fall har vi kanske löst problemen. I vissa fall har det blivit sämre lösningar på dom.

Jag vill väl säga bara det att det är väl en besvärlig situation som har uppstått på grund av den här aktionen, det kommer vi inte ifrån. Och vi får väl naturligtvis känna på det sättet att ett missnöje har funnits bland gruvarbetarkåren. Nu har liksom gnistan tänt.

Men jag hoppas vi kan lösa problemet som gruvarbetarna brukar kunna, på ett rekorderligt sätt, och jag är alldeles övertygad om att vi hjälps åt och har lite samarbetsvilja, såväl vi från fackföreningshåll som ni som finns med det här mötet så ska vi gemensamt kunna lösa ut problemet. Tack.

(Här är ett uppehåll i inspelningen på grund av bandbyte. Så vitt kan rekonstrueras från anteckningar säger Harry Holmlund omedelbart efter Wiklunds inlägg:

Då föreslår jag att vi hemställer till regeringen att den i morgon dag beordrar LKAB att utträda ur Svenska arbetsgivareföreningen.

De följande applåderna är enligt samma anteckningar ‘våldsamma’. Därefter fortsätter Holmlund enligt inspelningen:)

Är dom för fina för att komma till tals med oss utan diktatoriska påhitt så behöver dom inte ha att göra med oss.

(Applåder.)

Henning Kieri: Kamrater, det är många utav oss som har kommit hit ... för att få svaret: skall vi stanna hemma i morgon eller skall vi gå och sitta ute på arbetsplatserna? Det är väl det som är den största frågan här nu. Och jag instämmer i det Harry Holmlund sa här nyss om regeringen, att regeringen skall ingripa i det här. Nu tycker jag att ordföranden ställer det under proposition här: skall vi fortsätta att sitta på arbetsplatsen eller skall vi stanna hemma i morgon?

Här har tydligen genom Radiotjänst detta snabbt kommit ut över hela landet – tack vare Radiotjänst och tack vare att vårt möte är öppet. Vi har inget att dölja. Alltså ber jag att få läsa opp följande telegram. 'Arbetarna vid LKAB, Sporthallen, Kiruna. Fullt stöd åt Era rättmätiga krav. Personal vid beteendevetenskapliga institutionen vid Umeå universitet.' Sten Höglund, Göran Sigén, Ove Källtorp, Anders Lindblad, Jan-Erik Synnerman, Olle Näsman, Edvard Hövall ? ? ? Näe, det går bara inte det är så många namn.

(Applåd.)

Tidigare har ordföranden talat om att det var möten ...

'Kamrater vi stöder Er helhjärtat i Er rättmätiga kamp mot arbetsköparna och den fackliga byråkratin. Kommunistiska Förbundet, Marxist-Leninisterna Luleåavdelningen.'

(Applåd.)

Ett telegram med samma lydelse kommer från Kommunistiska förbundet, Marxist-Leninisterna, Umeåavdelningen.

(Applåd.)

Och dom kommer att arbeta för ett ekonomiskt stöd till oss. (Applåd.)

LKAB-arbetarnas strejkkommitté, Kiruna. Vi uttalar vårt fulla stöd åt Er riktiga kamp. En insamling pågår.

(Applåd.)

Studeranden vid Tekniska Högskolan i Stockholm.

A till de strejkande arbetarna i Kirunavaara och Svappavaara-gruvorna. Vi solidariserar oss med Er i kampen för bättre löner och arbetsvillkor. Elevkåren, Malmfeltens Folkhögskola.

(Applåd.)

'Mot ett socialistiskt samhällssystem där arbetarklassen härskar står kollektivavtalslagen – ett av de tydligaste uttrycken för statens borgerliga klasskaraktär; den förbjuder Er att använda strejkkassorna. Vi har organiserat penninginsamlingar i hela landet för att stärka Era positioner i vår gemensamma kamp. Vi förmedlar bidragen på vårt postgirokonto 50 75 35. Vänsterns Ungdomsförbund, verkställande utskottet.' Det kommer från – ja det finns ingen (adress) ...

(Applåd.)

Det är riksinsänt det här. Det framgår inte ... det är ett telefonerat telegram ... det står inte ... nej jag kan inte se. Det här likadant ... som kommer ... till strejkkommittén, sporthallen. 'Vi stöder Era rättmätiga krav. FNL-sympatisörer i Gällivare-Malmberget.' Det är rikstelegram.

(Applåd.)

Så har vi från Paraka. Gruvarbetemötets, Sporthallen, Kiruna. Solidaritet och jämlikhet. Eniga vi stå. Fortsätt kampen. J A och Ivan Spett.

(Applåd.)

Lennart Wedegren: Ja, kamrater. Jag vill bara en gång poängtera. Inga underhandlingar, inget arbete. Så var det bestämt och så skall vi göra. Tack så mycket.

(Applåd.)

Atle Lans: Jaa, vi har hört Allan Wiklund. Vi har ju kamperat ihop rätt mycket. Sen har vi valt den kommitté där jag, Ture, Luspa och flera som har varit med ganska mycket i det här jobbet ingår. Men det här blir väl ändå lite olika mot vad vi är van å göra. Det var en talare här nyss. Han var gymnast en gång i tiden tror jag? Han sa att vi skulle icke återgå till arbetet utan att vi hade fått liksom klara direktiv att allt va klart. Hur ska vi göra nu, är Ni mogna för, för det vill vi ha reda på i kommittén, har vi det ekonomiska underlaget? Det kanske vi har, är vi villi å offra bortfallet av våra penninglöner i avlöningskuvertet. Om inte bolaget underhandlar med oss, Göransson hörs ju ganska morsk å Lundberg ännu mer, då blir de ju hårt mot hårt. Å då ä väl frågan om va vi inom kommittén ska göra. Va brukar man göra i sånt fall. Jo då blir de total strejk. Då får dom på elfte å tolfte våningen fara och elda i pannorna, sköta om de elektriska får basarna göra och allt de där. De blir konsekvensen.

(Ja-rop och applåd.)

Sedan kommer vi att liksom stå på sidan om vårt förbund. Du vet Allan (Wiklund), vi har fått mycket skällning både du å jag. Kanske du har fått mer, för Du har suttit ömtåligare till å även jag har kanske gett dig gliringar ibland. Men gå i land me det här förstår Ni, det är inte som en vanlig underhandling och vi måste ha erat stöd för annars så är det lika bra att vi helt enkelt avsäger oss. För allt vad vi gör, och allt det vi beslutar – vi har ju en viss vana – så måste ni stå bakom oss. För annars så rinner det ut i sanden. Vi ska väl försöka att vara diplomater. Vi har varit det förut å vi kanske kan – både Ture å jag å Elof – fallgroparna som dom lägger ut. På papperet skiner solen på dom men där dom tillämpas så kanske det är direkta mörkret. Men därför så vädjar jag till denna församling. Är Ni villi att ta risken om det blir tvärstopp så vi går ner som en rullgardin ... å vi säger nej tack. Då är konsekvensen den, då är det totalt. Nu säger vi som så: Malmberget då, va gör dom? Nu ska vi inte bry oss om ifall Malmberget inte kan jobba. Dom kan jobba men det som ger pengarna är Kiruna. LKAB det är Kiruna – i boksluten. De andra dom kan vi kalla för våra filialer. Så är situationen i dag.

Man har ringt till mej i dag å säjer du som kan prata ta och be Narvik stoppa de här. De kan ja ju inte göra ja har ju ingenting me det här å göra. Men den dan kan komma då kanske Narvik också går med i det här. Va sker då? Totalstopp. De va som nån sa 3,5 miljon om dan det är sant. Vi förlorar mellan 550.000 och 600.000 i inkomster. Stan förlorar ungefär 100.000 om dan i skatteintäkter. Landstinget kanske förlorar 40-50.000. Det är konsekvensen av det hela. Men sedan pojkar å kvinner, å flicker ... klarar ni av det här; för det blir väl inget strejkunderstöd, Wiklund, när det här blir utom paragraferna? Utan var å en får klara sig. Kanske de går bra för oss som sitter i kommittén, de tror ja säkert vi kommer å klara av det, för vi är ju i mogen ålder; men ungdomarna hur ställer dom sej? Dom e ändå kanske 50 % i dag. Dom har aldrig varit med om det här, men som tur är så har dom väl fruar som jobbar å ungar som jobbar å farfar å farmor å lita sig på. Men tar dom den risken? Ni förstår de måste vi ha, erat stöd, för annars kan vi ingenting göra om dom sätter sig på tvären. Vi måste ha lite respekt bak oss, annars blir de fiasko av alltihop. Ja frågar er än en gång. Är Ni villiga att ta den risken? Även om vi ... (Ja-rop) ... även om vi nio beslutar om det, så får vi ju ett väldit stort ansvar. Och dom kommer väl, om dom kunde, att döda oss me blickarna, de känner vi till; då vore vi döda innan vi fick meddela Er dä. Men är Ni beredda på dä, då kan vi arbeta bättre.

När vi ser det här så är det väl så med oss att vi är människor. Jag har ju vare med i arbetsvärderingskommittén å den skulle bli en stor grej och det måste ja säga har hålle på i fem år. Ja känner till era jobb och ja känner till era arbetsbeskrivningar. Men vi har aldrig jag å Ture skrivit på nåt papper där de skulle börja tillämpas löner. Ture kan intyga här att de va nästan de första dom ville. Skriv på här, tillämpningen kommer som ett brev på posten. Men det har vi aldrig gjort. Arbetsvärderingen i sig själv kan väl ge en del resultat men den ska ge resultat i avlöningskuvertet. Det har den hittills icke gjort. Men vi får se vad som blir, men vi måste ha erat förtroende för annars så kommer vi att arbeta i blindo, och det har vi ju fått nu.

Tack ska Ni ha!

(Applåd.)

Harry Holmlund: Det har kommit ytterligare ett telegram – från Kramfors. 'Till de kämpande gruvarbetarna i Norrbotten. Vi uttalar vår fulla solidaritet i Er rättmätiga kamp. I kampen för människovärde mot byråkrati översitteri och maktfullkomlighet är strejken ett fullt berättigat vapen. Vänsterpartiet-Kommunisterna, Västernorrland, Gustav Lorenzon.

(Applåd.)

Det har kommit fram ett förslag här att redan nu besluta om vi ska gå ut på samma sätt i morgon på jobbet eller om vi ska stanna hemma. Innan vi behandlar det så kanske vi skulle låta en anmäld talare ta ordet. Och det är Vippola därefter Elof Luspa:

Vippola: Kamrater, det är roligt att se att det har samlats mycket folk hit men före man bestämmer att vi stannar hemma i morron så har ja tänkt en sak: vi har ju pumpstationer i gruvan som tills vidare kanske måste gå. För att om vi sedan ska återta arbetet så kan vi inte simma in dit efter snedbanorna utan vi måste åka buss. För att allting ska fungera så måste vi kanske ändå ge tillåtelse åt dom arbetarna att dom ska få passera vakten för att annars tycker jag att det liksom är sabotage mot bolages pumpstation å det har vi ju sjelv också nytta av sedan arbetet nångång sparkar i gång. Innan Ni röstar att ingen ska gå till gruvan så ska ni tänka över det här, för jag har inget emot det här för att stanna hemma för det är ju i alla fall lite renare. För idag var vi lika smutsiga när vi kom upp som förr. Så ja har inte på den här saken mer att säga. Tack.

(Applåd.)

Elof Luspa: Ja, det är klart att Lans höll ju en väldigt lång predikan om detta och vi känner till avdelning tolv's styrelses fattade beslut att dom inte stöder den aktionen som vi har satt i gång. Och antagligen har vi inte fått förbundets svar på det men jag har lyssnat på Allan Wiklunds uttalande i går i radion att de här är en fråga utav lokal natur. Och där är väl inte arbetsgivareföreningen inblandad. Den är en lokalfråga i dagens läge. Om pensionsfrågan ska bli en stridsfråga, då blir det definitivt en förbundsfråga. Men vi har frågor, Svappavaara-frågor, som ska lösas lokalt. Vi har Kiruna-frågor som skall lösas lokalt och kan lösas lokalt. Där inte förbundet har någon anledning och blanda sig i om dom inte har någon lust. För det är frågor som vi har kommit överens om. Det är Malmbergsöverenskommelsen som inte är klar, arbetsvärderingen som inte är klar, bussfrågorna som har varit på förbundsplanet som vi inte har fått en tillfredsställande lösning på och vi har utbildningslönen som vi inte har fått en tillfredsställande lösning på; det är sådana frågor, men vad är stridsfrågan? Det är ju Malmbergsöverenskommelsen och Svappavaarafrågan och dom frågorna ska klaras av. Mitt förslag är att dom lokala tvistefrågorna ska klaras av innan vi återgår till arbetet i Kiruna.

(Ja-rop och applåd.)

Och därmed har ju inte förbundet; det är inte förbundets angelägenhet som jag ser det. Det är av lokal natur. Men Göransson kanske fullföljer sina planer och anmäler detta som en central-

förhandling. Däremot har inte vad jag känner till avdelning tolv's styrelse anmält detta till en central tvisteförhandling, vad jag känner till. Om det är någonting som har hänt utöver detta och mitt förslag innebär det också tills vidare att vi har fått kommunikationerna ordnade så att säga, för vi står här som Holmlund säger handfallna. Någonting måste vi göra och i kväll har vi gjort en del och det var väldigt bra att vi fick ett möte till stånd. Och vi har en strejk-kommitté som är på gång på 9 man och den är inte någons beslutande instans utan kommer med framställningar och förslag som dom här gruvarbetarna i Kiruna får ta ställning till. Så är läget. Och mitt förslag är i alla fall att i morgon stannar vi hemma, i stället för att gå till gruvan för att det finns många faktorer där som spelar in. För det här är inte en vanlig strejk. Det är en arbetskonflikt och då kommer vi in i ett annat läge. Vi stannar samtliga hemma i morgon. Tills vi har fått ordnat med den här kommittén som är bildad och vi får kontinuerlig kontakt med våra medlemmar och kontakten måste vi ordna utåt. Alltså: med våra medlemmar måste vi ju ha dagliga, nästan timliga kontakter. Jag anser att LKAB ska vara dom som skall ställa sig till förfogande till förhandlingar och resultat skall nås på lokalplanet. Tack.

(Applåd.)

Harry Holmlund: Ja, innan vi strax skall ställa upp de olika förslagen, vill jag låta de två antecknade talarna också ha ordet. Men håll Er då inom förslagen så att vi inte onödigtvis drar ut på tiden. För jag räknar med att så snart dessa två anföranden är gjorda ska vi kunna gå till de olika förslagen. Det finns nämligen 3 olika förslag att läsa upp.

Hilding Lindström: Ja kamrater, jag är invald i den här styrelsen som Ni har tillsatt i kväll. Och jag tänkte nu ställa ett par frågor till Er. Hur ska vi göra i den här styrelsen nu? Skall vi ta kontakt med företaget, eller skall vi vänta på dom? Om inte företaget nu vill underhandla med oss, vad gör vi då? Det kan hända att dom inte vill göra det. Skall vi bara sitta hemma och vänta? (Ja-rop). Det har kommit ett förslag att vi skall stanna hemma i morgon. Men jag vet inte om det är så riktigt. Det finns en förmån att vi är ute och det är det att vi har sammanhållning. När man sitter ute på arbetsplatserna som i dag, träffas man och man pratar och man diskuterar och man är ense om saker och ting. Stannar vi hemma då träffas vi inte och det är en nackdel just i det här; då är det bara kommittén som sitter där och diskuterar och vet inte hur medlemmarna vill; då måste vi ha möte på möte hela dagarna för att ta kontakt. Det är mycket lättsammare ute på arbetsplatserna, sedan en fråga till som kommer att bli mycket lättare och det är den som ställs just här. Hur skall dom arbeten utföras som pumpstationer så vi slipper simma som han sa nyss här. Det finns ett avtal – vi ska ... vi ska inte tala om avtal i dag – men det finns ett avtal uppgjort vid sådana här tillfällen redan 1966 att vissa arbeten måste utföras å ... å som pumpstation och hissanläggning och så där vidare. Och är vi ute på arbetsplatserna så tycker jag t. ex., att sådana arbeten som vi anser är viktiga, ja, värmecentralen och matbespisningen och transporter utav maten och så där vidare. Det får förekomma, det är inte det vi är ute efter. Vi är ute efter att malmknoterna skall stanna nere i gruvan. Det är ju det som avgör alltihop. Det spelar väl ingen roll om dom skickar maten eller vad sjutton dom gör eller om dom repar en hiss. Därför skulle det lösa mycket problem om vi gjorde så. I dag på verkstan så kom det folk ofta till oss och frågade. Hur ska vi göra där och där? Ska vi repa den där saken eller ska vi ta kontakt med det där. Ska vi köra fram oljetankern som står där om dom skulle behöva ny olja i värmecentralen. Javisst, sa vi det är klart. Sedan kom det ett bud ifrån transporten. Hur ska vi göra med dom där killarna som är i halk i dag om dom skulle behöva komma och äta. Ja, det är klart vi måste hämta dom, det är inte frågan om det. Sådana där småsaker. Vad spelar det för roll?

Jag tycker vi ska stanna ute på jobbet. Då har vi bästa kontakten och där hör även den här kommittén som är tillsatt hemma. Den går ut på jobbet och den gången företaget tar kontakt

med oss och vill underhandla ja, då går kommittén och underhandlar och då får Ni veta hur det ligger till. Tack för ordet.

(Applåd.)

Ronald Svensson: Jaa, kamrater det är konstigt det här, nu sitter vi här och har gått ifrån tolvan och ni pratar om att vi skall gå till arbete och att vi ska göra så och så. Varför ska vi vara så rädda om tolvan nu? Vi har gått förbi tolvan det är dom som har sagt opp det här systemet. 1966 skulle vi ha ett sådant här program och vi skulle sköta pumpar vi skulle sköta allt. Men vi har gått om fackföreningen nu. Vi är utom dom. Nu är det väl i alla fall dom här stackars tjänstemännen som får göra vårat jobb. Inte ska vi gå. Vi har gått förut om fackföreningen, förbi dom; vi har nu sittstrejk får vi väl kalla det. Men inte ska vi gå nu och ta opp och börja jobba en del när vi gått ut tolvan. Det är dom som gjort kontraktet på det här pumpsystemet ni pratar om och jag tycker inte vi skall återta det.

(Applåd.)

Lennart Wedegren: Ja kamrater, jag börjar hålla med Hilding Lindström här när han säger att vi inte ska vara hemma. Alldeles självklart att om vi är hemma så tappar vi ju kontakten med varandra. Om vi är samlade så måste vi ju vara starkare. Och jag vill föreslå att vi fastställer dom här punkterna man har räknat opp från början och godkänner det som underhandlingsbasis. Det är ett förslag och att man på något sätt får fram att vi har en underhandlingskommitté klar som är beredd till att underhandla. Tack för ordet.

(Applåd.)

Elof Luspa: Det var bara ett tillägg till mitt förslag. Det är klart att vi ska meddela företaget att vi har bildat en kommitté som är villig också att ta opp dom här frågorna och diskutera. Alltså vi är inte ovilliga utan vi meddelar företaget att vi har bildat en kommitté. Och får dom problem med pumpar och får dom andra problem så kommer dom ju fram alltså.

Hilding Lindström: Vi skall ta kontakt med företaget och tala om att vi har bildat en strejkkommitté. Det är det jag menar. Ska vi bry oss om det? Vi tala ju nyss om att dom är så djävla ointresserade. Varför inte vänta till dom kommer i så fall. Det tycker jag väl är ingen idé, utan dom får veta att när dom kommer så har vi en underhandlingskommitté klar och därmed jämt. Vill dom komma så får dom komma en gång.

(Applåd.)

Harry Holmlund: Nä, jag måste hemställa att vi tar det här i ordning. Det är Hotti som är nästa talare.

Hotti: ... vi som kör oljan till värmecentralen. Men nu kom dom där och sa att vi skall köra oljan till Cea också och vagnarna står där och dom stog här i fjorton dar ute i Cea bangård och frös. Ska vi köra nu när vi strejka. Jag tycker att värmecentralen kan vi köra; men hur skall vi göra med Cea? Tack.

(Applåd.)

Elof Luspa: Ja, det var till mitt förslag och jag står fast vid mitt förslag. Och därför tror jag det är listigt att vi ger ett besked till företaget att en kommitté har bildats. Tack.

Ellert Nordkvist: Gruvarbetare! Jag skall tala mig varm för anrikningsverket. Jag tycker att det är inte riktigt just det. Det är ganska meningslöst för oss å gå dit opp och sitta på nattskift. Vi jobbar ju kontinuerligt. Förmiddag, eftermiddag. Det är ganska olustigt för ingenjörerna är ju mycket rädd om anrikningsverket. Dom lubbar där uppe hela dagarna så en del har vi sysslat med. I går vart jag själv hemkörd. Dom frågade om jag skulle arbeta. Neej, sa jag. Tänker du strejka? Jaa. Då är det bäst du går hem. Tack sa jag, och luffa i väg hem. Och det är

väl så vi i alla fall måste tänka på det här. Det är ju meningslöst för oss däruppe. Vi har ju absolut ingen uppgift att fylla. Varför kan vi inte lika gärna stanna hemma? Vi är ju dock sjutton man. Då får dom ju i alla fall betalt för förra året när dom stal utav oss 13.000 oppe i anrikningsverkena i sakverkan. Då får dom ju lite betalt för det, tycker då jag. Och jag vill detsamma som mina arbetskamrater för det är flertalet av dom som sitter här och vill att vi skall stanna hemma. Jag tycker det där måste väl göras opp grupp för grupp. Alltså dom som är på pumpavdelningen dom måste ju naturligtvis försöka se hur det går där nere. Och likadant till dig Hilding skulle jag säja det att vi måste väl tala om för företaget att vi har bildat en sådan här kommitté. Det är väl våran första uppgift. Så att dom vet vart dom ska vända sig. Och för det andra så tycker jag det är ganska lönlöst att gå ut och sitta en lördag och en söndag. Tycker Ni inte det? Jag menar vi har inget betalt på jobbet och inget betalt hemma, vi kan göra större nytta hemma. Vi stannar hemma på lördagar och söndagar. Tack för mig.

(Applåd.)

Bror Fernelöv: Ja, nu får ni besluta hur ni tänker besluta er för det är så att vi är en hel del här som jobbar på anrikningsverket och det är så att ja, ungefär om 20 minuter då skulle vi åka buss dit och sitta där. Nu har ni kompisar att besluta om vi skall åka dit och sitta där eller om vi skall stanna hemma och sova. Jag, för min del tycker det att det är ju bättre att ligga hemma och sova när vi låtsas strejka. För ska det vara någon mening med strejken, varför ska jag sitta där och huttra och frysa och kanske få en hel del skit utav den ena och den andra sorten. Det vet jag ju inte förrän jag kommer dit. Men jag tycker Ni skall besluta hur vi ska göra så vi är klar över om vi skall följa med bussen som snart ställer sig här utanför Sporthallen. Så besluta Er inom 10-20 minuter så vi vet hur vi ska göra. Tack för ordet.

(Applåd.)

Harry Holmlund: Och nu till de olika förslagen. Ja, vi hade väl tänkt. Ja. Kieri har begärt ordet också. Kan vi sätta streck sedan så vi får gå till förslagen.

(Jarop.)

Henning Kieri: Ja, ordförande. Det kanske låter lite konstigt när man säger att man skall stanna hemma. Jag tror jag har kanske fått den uppfattningen nu att det är bättre att vi går ut och sitter där. Det kan inte se vackrare ut när dom kör oss hem än att vi sitter hemma och väntar på något resultat. Jag tror att det blir bättre att arbeta för den här kommittén som vi har utsett här nu. Tack för mig.

(Applåd.)

Harry Holmlund: Ja, det har kommit en hel del påpekanden och funderingar. Vad sker, om det blir totalt och vad sker om det är som det är nu, så att vi sitter så gott som samtliga men några måste göra vissa jobb. Det är påtalat hur det har brukat vara. Det finns skrivna lagar, det finns skrivna avtal som man följer och så finns det oskrivna lagar. Jag var själv i unga år med om en strejk som räckte från slutet på januari 1928 till långt inne i augusti samma år. En sympatistrejk för arbetarna i Mellan-Sverige. Gruvarbetare, då var det så att vi gick med på att en hel del funktioner skulle fortgå. Vi ansåg oss inte ha orsak och öka förstörelsen som egentligen arbetsgivarna rådde för. Det kanske verkar vara en dum inställning att arbetarna är mycket mer demokratiska, mycket mer mån om värden än företagens ägare. Men jag undrar om det är vettigt att skena iväg. Det är svårt för dom kamrater, som chaufförer, som måste göra körningar i så fall och för pumpskötare så att det inte fylls opp som någon sa hela sjötunneln och under jorden och det finns även en del andra funktioner där man måste köra. Dessutom så är det ju så att det kan vara stora värden som måste bevakas. Dessa problem får vi ta ställning till men jag måste läsa opp dom för dom är framlämnade här av de grabbar som

kör, som har olika trafikjobb. Så ska vi läsa förslagen Luspa har att de lokala tvistefrågorna skall klaras av innan vi återgår till jobbet. Fr. o. m. i morgon fredag är vi hemma men han la till att givetvis erbjuder vi underhandlingar och talar om kommittén, som är vald. Det torde dom nog redan veta om. Kieri föreslog att vi stannar hemma och får fart på frågan här. Så hade vi Wedegren, att vi fastställer det förslag som upplästs i början av mötet och använder det som underlag vid vidare förhandlingar. Och så har jag tillåtit mig ställa ett förslag. Jag tycker nämligen inte att man ska överta bollen från företagsledningen. Det är dom som har varit otroligt klumpiga och nonchalanta mot miljonvärden och varför när det är bara en dag kvar. Det är bara fredag. Kan vi i stället, vill jag föreslå, gå och sätta oss på jobbet igen med undantag att vi gör ett erbjudande från kommittén att vi står till tjänst när som helst under morgondagen för sammanträffande och börjar dryfta läget. Vi kan kalla det helt enkelt vad dom populärt har skrytit om, ‘Samtal om förändringar’.

(Applåd.)

Harry Holmlund: Ja, Ronald Svensson ville säga någonting. Varsågod:

Ronald Svensson: Jaha kamrater, nu är vi där igen, vi är på väg att krypa. Jag anser, tänk efter nu, nu säger dom här nyss, Holmlund han säger så här: han var med 1928 vid en strejk; då fick vi vänta till i augusti månad någon gång. Ja, det tro fan det. Hursåå? Jo, på grund av den enkla anledningen att en del gick och jobbade, allt fungerade ganska bra så ingenting förstördes. Men nu blir samma nu också. Ingenting förstörs, ingenting; låt arbetarna gå, dom är för dum, dom skrattar åt oss. En del personer skall nu i alla fall ut å jobba. Det är inte rätt. Ni tror inte vad jag säger. Det är inte rätt det. Nu ska vi gå dit i morgon och sätta oss där. Vi får vakta tider och vakta raster och allting. Jag anser det är inte rätt, men det är ju ni som avgör allt här. Strejken fortsätter om vi avgör någonting här men den fortsätter länge om vi en del ska jobba. Jag tycker det är fel. Ska det vara solidaritet så ska det vara över alla. Tack för ordet.

(Stormande applåd.)

Bror Fernelöv: Kamrater, det är väldigt konstigt vad vi är rädd om bolagen men det är ju i alla fall så att inom bolaget finns det väl en 7-800 tjänstemän som kan sköta dessa pumpar. (Ja-rop; applåd.) Dom är ju så väldigt duktig när dom skall visa oss arbetare, fast vi har praktiserat i så många år, olika jobb, så ska dom visa oss hur det skall gå till och i regel så brukar det gå åt helvete: (Applåd och jarop) För det har jag typisk erfarenhet i från. Men sedan är det ju en annan sak att varför kan inte dom som har kontraktena och dom som har full lön mens vi strejka varför kan inte dom sköta om bolagets företag. Dom är ju så väldans många; dom är nog en 7-800 stycken. Disponenten kan ju ta pumparna under jord får han känna hur det känns. Tack för ordet.

(Applåd och ja-rop. Stormande applåd.)

Harry Holmlund: Ja, vi ska i alla fall för ordningens skull igen dra de olika förslagen. Och Ni får rösta så går det i alla fall till. Men det slår mig att alltför många gånger har vi hört yttrande att tolvan är ingenting, framför allt utav dom som aldrig går på mötena. Och så har man sagt. Nej, vi skulle hyra en advokat i stället. Men tror ni att en advokat hade bett er att stanna hemma, tror ni inte dom hade sagt att det är en dag kvar utav veckan och samma program tar lika hårt och chansen har vi gett dom att förhandla. Släpper dom den då är det en annan sak på måndag. Men ni skall själva rösta och ni skall själva besluta och ni skall vara lika beslutsamma om det dröjer en vecka eller en månad eller ett år. Då drar vi förslagen.

Det är 1 och 2 det är Luspas och Kieris kan man sammankoppla egentligen. För Kieris var mera en fråga och det är att de lokala tvistefrågorna skall klaras av innan vi återgår till arbetet. Fr. o. m. i morgon fredagen den 12 december är vi hemma. (Ja-rop.)

Då hade vi mitt förslag som jag säger och det var egentligen ett instämmande i Lindströms om att vi skulle fortsätta i morgon på samma sätt som vi har haft därför att det bara är en dag kvar denna vecka och under tiden skulle den valda kommittén ge företags ... lokala företagsledningen chans att komma till mötes och börja med frågorna.

(Några ja-rop.)

Det är avslående alltså. Är det någon som röstar på det? Avslås det? (Ja-rop och några nej-rop.) Det var väldigt vad ni var tveksamma. Nog vet man väl vad man vill. Vänta, vi har ett fjärde förslag jag vill göra det också. Det var Wedegrens.

Vi fastställer det förslag som upplästes i början av mötet. Och använder det som underlag för vidare förhandlingar.

(Några ja-rop.)

Ja det var 10 punkter förslag som vi skulle läst opp och som vi skulle dra. Det betyder ju att vi måste begära förhandlingar. Då tar vi bort det och så ställer vi bara i förslagsställarnas namn. Ni har hört förslagen, ni kan dom. Jag säger röstar ni med Luspas förslag att vi stannar hemma. (Ja-rop.) Nu hördes ni. Röstar ni på mitt förslag att vi sitter på samma sätt i morgan? (Ja-rop.)

Det verkar som samma personer röstar ja åt båda förslagen. Det är ju orimligt. Handuppräckning dom som röstar enligt Luspas förslag. Vi måste utse några rösträknare. Ja, det kanske – ja så tar ni ner. Vi hinner – vi räknar inte. Vi kanske inte alls behöver.

Vi ber dom som röstar enligt mitt förslag att vi sitter på samma sätt i morgon med förhandlingsmöjligheter (räcker upp handen).

Saken är klar. Luspas förslag har segrat och vi ger besked till samtliga att arbetet stannar av. Man stannar hemma. Då kommer läget in i ett annat skede fr. o. m. nu (applåd). Det betyder strid (sorl).

Ronald Svensson: Kamrater, nu är vi här å prata om tolvan att vi inge på möte vi reagerar ganska skarpt på det vi iblannt ere blannt ann ja e' då å då men inte varje ständigt. Vad beror det på. Jo fackföreningen i dagens läge är så satan dom är bunden till händer och fötter. Varför? Jo LO paragrafer företagets paragrafer dom är bunden så att dom kan inte göra något. Det är inte fackföreningens fel att dom inte kan förhandla. Det är paragrafen som säjer o jag o vi alla känner paragraferna. Hade vi fått en vettig förklaring på paragrafen så hade tolvan varit här. I dag. Och tänk efter då att vi underskattar inte tolvan på något vis. Vi vet dom gör så gott dom kan. Men det är paragraferna som gör att dom är låst. Händer och fötter. Så var en sak till jag hörde här i början. Jag tycker det är fel vi ska inte bry oss om Malmberget och vi största gruvsamhället Kiruna. Det kan inte stämma. Vi ... dom är solidarisk med oss och vi ska vara med dom. Och det första vi gör i kväll det är att vi ringer Malmberget och förklarar hur det har gått här. Och önskar dom lycka till lik värre resultat som vi gjort här. Tack för ordet.

(Applåd.)

Harry Holmlund: Jag vill be att Ni inte går ännu vi är inte slut ... vi har inte klart med mötet, men innan ni går någon alls härifrån. Ni som har varit med om beslutet ska ni göra klart för oss ... för ER att det finns faktiskt saker som man inte kommer i från med mindre än att man förklarar att man ställer sig helt osolidarisk med samhället. Men sådana här beslut. Det finns nämligen paragrafer som vi inte kommer ifrån. Det är eldningen i bostäder, fastighetsskötarna, det är också på arbetsplatsen vissa saker. Det går bara inte att komma ifrån. Men nu gör vi det. Vi ställer oss i en bra dager då. Men det är inget att göra åt. Beslutet är fattat. Så har vi en

kamrat från Malmberget här va? Dom hälsar att dom har fattat i stort sett samma beslut. Dom skall också slå igen.

(Applåd.)

Ronald Svensson: Ja, det har kommit till en sak och här säger ordföranden att vi ställer oss som samhällsfientliga, men vi är ju öppen för alla diskussioner den kommittén som Kiruna-arbetarna har valt i dag, vi är inte isolerade vi står till tjänst, inte nattetid för då vill vi ju sova, men vi är en 9-mannadelegation som är öppen för alla diskussioner. Öppen: vi redovisar kontinuerligt för gruvarbetarnas läge.

Har LKAB sådana här problem med pumpar kanske som inte disponenten klarar om han blir ålagt dom arbeten och annat? Det finns en kommitté på 9-man en strejkkommitté som behandlar alla frågor utav dom här arten som kan komma till och behandlar det också i vederbörlig ordning. För vi vet nu att vi har tagit saken i egna händer. Tack.

(Applåd.)

Innan Svensson tar ordet, ber jag de valda kommittéledamöterna att komma ihåg att stanna här när mötet blir slut.

Kom fram här dom som är valda till detta.

Ronald Svensson: Jaha, jag skall inte nämna några namn här, men här kommer en del överens om att vi skall tänka på samhället. Ja, visst gör vi det, vi tänker ju på samhället, men dom här som har jourtjänst och allting sånt här, dom skall vara med och solidariska i strejken, dom ska inte vara med å jobba. Jag säger så här. Varför inte göra som i Luleå? Tjänstemän och basar lassa båtarne, varför ska vi göra nåt annat? Jag tycker det är fel. Vi har nyss fått telegram att dom har lossa båtarna, dom har gjort allt tjänstemännen. Förmännen har kört något det var något likvärdigt båtaktigt; låt dom fortsätta göra det här också. Varför ska vi dra ut personer som ska

göra jobb och en del strejkar här. Jag tycker att vi ska inte ha någon jour-tjänst av något slag. Jag tycker alla skall vara överens med att vi skall stanna hemma på det viset. Låt 800 tjänstemän sköt om det tills vi har kommit under förhandlingar. Tack för ordet.

(Applåd.)

Ture Rantatalo: Ja, ordförande kamrater jag har suttit här och vinkat några gånger till ordföranden och begärt ordet men jag förstår att det är så många som vill säga (något), här i kväll, det har dom gått och burit på i kanske 10 eller 12 år. Dom vill ju ta och säga allt det dom har tänkt på. Men det är ju ett gammalt ordspråk som säger att ‘Tiga är guld och tala är silver’. Det där att tala det måste vi göra i dag och nöja oss med silvret. För guldet lär vi väl inte få. Bara genom att tiga kan man ju inte få någonting. Man kan ju inte tiga ihjäl alla problem. Det går bara inte. Utan dom måste komma upp och dom måste komma fram. Och ... jag har suttit som avdelningsordförande i 4 år, jag vet vad vi har sysslat med. Vi har försökt komma fram till uppgörelser som gagnar arbetarna. Men det är som många sagt här idag; det finns paragrafer, det finns förordningar, och bl. a. den föregående förtroendemannen inom förbundet, Ville Isaksson, han sa så här åt oss, att är det så att ni ställer såna här krav, då måste ni först sätta lagar och paragrafer ur förordningen. Det går bara inte utan man är bunden, som här många talare har uttryckt, man är bunden till händer och fötter.

Och att förhandla nu ... Jag måste ju tacka för förtroende att ha blivit vald till den här kommittén. Men jag förstår att det blir ingen lätt uppgift, om det nu kommer så att vi får en förhandlingsgång eller kommer till tals med företagsledningen. Det är många och stora

problem i en sådan här stor avdelning. Och att lösa dessa problem samtliga till belåtenhet det går bara inte.

Men kan vi bara lösa dom största problemen, dom som har gnagt på oss och gjort oss till mer eller mindre robotar när vi går på jobbet. Det måste jag ju säga att det finns ingen människa som är missnöjd som går på arbetsplatsen som kan prestera ett fullgott arbete och ett arbete som ger resultat. Man är ju missnöjd och då blir det ingenting gjort.

Nu har man ju sagt att alla som förtjänar under 30.000 dom är ju i dagens läge socialfall. Och det är också en hämning. Går man och jobbar i gruvan och tänker att här klarar jag mig inte med min egen lön utan jag är ett socialfall, som det tidigare hette fattigvård, då känner man mindervärdighetskänsla, man så att säga håller igen. Man tänker att ska jag jobba för den här lilla slanten. Och sen måste jag för att klara mig gå till socialvården och begära extraförstärkning.

Nej, vi måste klara upp lönen till den grad så att vi kan med den lön som vi förtjänar även existera och själv nån gång då och då, om än inte varje månad, lägga en slant vid sidan så att man kan använda den vid passande tillfälle, vid sjukdom och liknande.

Det var en rolig episod i CA (...)

Atle Lans: Ja, han sa något om att vi skulle presentera oss. Jag vet inte om Harry skulle göra det, men jag behöver väl inte göra det. Det var bara några ord jag skulle säga. Ni kanske har mycket stora förväntningar, och det har vi säkert vi som går ner. När jag läste sista SKIP (personaltidningen) så har vi i tio års tid, den tid Göransson har varit här, sysslat med, vad heter det, monologer. Nu vill han ha dialoger. Och jag hoppas att den dialog som vi kommer att ha med honom och hans gelikar ska ge ett resultat. Sen får vi väl se vad resultatet blir. Jag vet inte hur det är här i LKAB men jag har aldrig varit med om att man varit så eniga som idag. Hoppas bara det håller. Men ni ska veta det att det blir inte lätt för oss, men vi ska väl göra det vi kan, och vi ska väl öppet redovisa dels det vi lyckas med och dels svårigheter.

Jag hoppas, Allan Wiklund, att du ska ha förståelse för den här aktionen. Vi har väl kanske klankat på förbundet. Det har väl varit sorgliga saker där också. Men vi gör det kanske av en självbevarelsedrift.

Nu ska du inte ta det som om vi höll på att svälta ihjäl. Det håller vi inte än. Men det är ändå nånting som medlemmarna liksom har tagit i egna händer, för vi har ändå gått förbi avdelning Tolv. Men för den skullen ska vi väl inte tro att alla medlemmar som tillhör Tolvan, att dom på ett eller annat sätt hakar över till andra ställen. Vi ska väl hoppas dom är lojala trots kanske det utbyte och de ekonomiska vederlag vi som har varit i Tolvans styrelse kunnat skaffa fram inte har varit tillfredsställande.

Ronald Svensson: Kamrater! Det var nån här som frågade mig nyss, jag tycker det är inga problem, han sa: ‘det är ett djävla sätt det här att vi stannar hemma, var fan ska vi få tag i varandra?’

Nu när vi har radio och allting, det är bara att ringa Norrbottens-kvarten och begära, då och då. Det är inget problem, alla vet att det är strejk nu, det är bara att begära att vi ska ha möte där och där, som ungefär här, och hyra lokaler. Det är enda möjligheten. Tack för ordet.

Ingmar Engman: Jag skulle bara föreslå att det finns nån anslagsplats där man kan gå och läsa nåt meddelande eller så där ifall man inte skulle uppfatta radion jämt. Det vore väl inte så dumt kanske.

Roland Lindkvist: Jag har suttit och tänkt på en sak. Det kanske bara är en bagatell. Men hur vet vi vilka som jobbar? Och inte jobbar? Vi kollektivanställda strejkar, heter det. Jag sitter på

ett ställe där vi förutom jag, kollektivanställd, sitter ett par tre stycken till. Dom har fortsatt att jobba idag. Jag skulle förmoda att det kommer att finnas flera kollektivanställda som jobbar. Är det inte vanligt att man har en viss koll på vad det är för folk som går till arbetsplatsen och inte? Det är bara en liten undran jag hade. Det kanske finns problem som behöver lösas i det här hänseendet. Tack.

Harry Holmlund: Ja, det Roland Lindkvist nämnde nu var ett av de skäl jag hade i tankarna när jag ansåg att vi behövde morgondan till att klargöra för samtliga vad det gäller och är frågan om.

Men nu rullar vi över bollen som det gjordes, och det går inte att göra något åt. Däremot har vi redan nu här funderat ut att i första hand ha Folkets hus, annonsplatsen dom har vänd ut mot Domus Livs, där dom annonserar sina filmprogram, att begära att där få sätta ut meddelanden. Det är ju en plats som vi alla passerar någon gång dagligen. Och så mycket har vi väl satsat i Folkets hus så att vi kan få sätta opp våra meddelanden där.

Var det nån nu som ville ha ordet så varsågod.

Det var visst ingen. Då skulle vi vara klar för avslutning. Och då tackar jag å mina kollegers vägnar och mig själv för den utomordentliga uppslutning ni har gjort. Hjärtligt tack ska ni ha som har kommit. Och håll i på samma sätt i fortsättningen!

(Applåder.)

Ronald Svensson: Kan ni stanna ett ögonblick här! Stanna nån minut till! Nu var det ju här en kille som sa så här att vad ska vi göra med strejkbrytarna. Sen rusar vi iväg, ingenting blir gjort. Alltså ska dom tjäna och komma bra till rätta medan vi strejkar? Vi måste göra nånting åt det där.

Alltså jag fordrar att vi ska kunna tänka ut så här att vi får namn på dom där personerna så får vi sen resonera vad vi ska göra. Det är fel att bara rusa iväg nu. Det är nu vi ska ta hand om sånt här. Det är klart, det matas att komma in fler och fler på det viset. Fram med namnen på varje person som jobbar mens vi är i strejk. Tack.

(Applåder.)

Lästips

LKAB-strejken 1969-1970, ur *Zenit* feb 1970.
Gruvarbetarstrejken 1969-70. Artikel ur det maoistiska KFml:s tidskrift *Marxistiskt Forum*.
Den stora gruvstrejken: 12-12-omröstningen. Viktigt möte i slutet av strejken.
Gruvstrejken i socialdemokratisk press. Ur *Zenit.*
Christer Thörnqvist: LKAB-konflikten i politisk press,
Gruvstrejken 40 år senare. Artiklar från svensk vänsterpress (2009).
Den Stora Gruvstrejken i Malmfälten 50 år. Artiklar från svensk vänsterpress. (2019)